

PR. DR. CONSTANTIN MIHOC

TAINA CĂSĂTORIEI ȘI FAMILIA CREȘTINĂ

în
învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din
secolul IV

© Teofania, 2002. Toate drepturile rezervate.
Str. Emile Zola, nr. 28, 2400 Sibiu
Tel/fax 069.432323; tel. 069.239473
092.17.08.63

ISBN 973-85097-5-0

Tipărit la "Masiv" Sibiu • Tel & Fax: 069/23.11.10

Teofania

Cuvânt înainte

Tema familiei creștine a fost și este nu numai actuală, dar și necesară. Tratată în viziunea literaturii patristice înseamnă o improspătare a temeiurilor creștine ortodoxe care stau la temelia acestei instituții. Acest lucru este pus în lumină cu claritate în lucrarea de față.

Întâlnirea creștinismului cu păgânismul, în primele secole creștine, mai ales în perioada persecuțiilor, s-a făcut într-o mare tensiune, instituțiile păgâne cedând cu greu ideilor înnoitoare ale învățaturii Mântuitorului Iisus Hristos. Aceasta reiese din scrierile Părinților Bisericii acestor secole. Învățătura creștină a biruit mai cu seamă prin trăirea unei vieți morale ireproșabile, prin relațiile noi între soț și soție, binecuvântate de Dumnezeu în Taina Cununiei, prin atitudinea față de copii și față de semenii.

Încă din *Introducere*, autorul prezintă amploarea și importanța soteriologică a subiectului său spunând că sacramentul Cununiei și familia creștină reprezintă „o sinergie între opera lui Dumnezeu și implicarea umană, o măsură a iubirii în ambele sensuri între creator și coroana creației, pe verticală, și între cei încununăți, pe orizontală: este viața însăși a umanității acoperită de Pronia divină și icoană a îmbrățișării tainice dintre Mirele Mântuitor și Biserica Mireasă în Cămarile Împărăției celei veșnice” (p. 11).

Părintele Lector Dr. Constantin Mihoc a alcătuit lucrarea după un plan judicios, în șase capitole, acestea împărțite la rândul lor în subcapitole și subdiviziuni, îmbrățișând astfel o gamă extrem de bogată a problemelor legate de Taina Cununiei și de familia creștină, așa cum le-au consemnat, discutat și soluționat marii Părinți ai Bisericii din secolul al IV-lea.

creștină, așa cum le-au consemnat, discutat și soluționat marii Părinți ai Bisericii din secolul al IV-lea.

Pentru a ajunge la acest veac, autorul cercetează în *Capitolul I* Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, înfățișând familia în Vechiul Testament, cu specificul ei umbrat de Legea Veche, și în învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos și a Sfinților Apostoli, în lumina harului divin, cu precepte clare pentru dezvoltarea familiei creștine.

Cum a fost percepută și aplicată această învățătură în secolele II și III, adică în vremea organizării Bisericii post-apostolice și în timpul persecuțiilor, se arată în *Capitolul II*, fiind prezentată învățătura despre căsătorie și familie în literatura patristică a Bărbaților Apostolici și în cea apologetică. Este o literatură mai mult parenetică și edificatoare care dă sfaturi tuturor creștinilor: bărbați clerici și laici, femei, tinere, fecioare și văduve. Se pune accentul pe împlinirea virtuților, pe calea vieții și a luminii și evitarea tuturor păcatelor și amăgirilor diavolești care duc pe calea morții și a întinericului. O evaluare de nivel este făcută căsătoriei și familiei de scriitorii alexandrini ca: Clement, Origen, Metodiu de Olimp care, deși apreciază virtutea fecioriei, totuși recomandă căsătoria ca o împreună-lucrare a omului cu Dumnezeu, opunând învățătura creștină creziilor gnostice și maniheice, care socoteau căsătoria drept păcat.

În secolul al IV-lea apare monahismul ca o instituționalizare a viețuirii în feciorie și rugăciune. De aceea unii dintre scriitorii acestui veac au avut preferință pentru astfel de viață și au lăsat opere interesante dedicate monahismului. Totuși, aceiași scriitori, ierarhi și preoți, au subliniat rolul căsătoriei și rostul ei în cadrul Bisericii.

Următoarele capitole se ocupă mai de aproape de Taina Cununiei: pregătirea pentru primirea tainei, timpul potrivit pentru căsătorie, alegerea soției, primirea Tainei, petrecerea de nuntă, cu obiceiurile de la nunți, unele criticate de Sfântul Ioan Gură de Aur, și care este adevărata nuntă creștină.

Se studiază, apoi, căsătoria și familia sub multiple aspecte: scopul căsătoriei, impedimente la căsătorie, raporturile de egalitate dintre soți, unitatea lor, locul și rolul fiecăruia dintre soți în familie,

în Biserică și în societate, ținuta femeii în biserică și societate, adevăratele podoabe ale femeii, bunurile materiale comune soților. Un subcapitol important îl constituie creșterea copiilor în familie: punerea numelui și mai ales educația copiilor constituia o datorie de seamă a celor doi soți. Sfinții Părinți, mai ales Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Gură de Aur, au fost preocupați de educarea copiilor și a tineretului recomandând cercetarea Scripturii dar și literatura păgână, selectând cele de trebuință, cu discernământ, ca alina „care nu se așează pe orice floare și nu ia totul din floarea pe care s-a așezat” (Sfântul Vasile cel Mare). Către sfârșitul capitolului se vorbește despre unele păcate împotriva căsătoriei, și anume: necinstirea soțului sau a soției, adulterul, incestul, perversiunea și uciderea copiilor în pântecul mamei. Aceste abateri grave de la rânduiala lui Dumnezeu privind familia, duc la ruperea acesteia în plan spiritual și la despărțirea prin divorț.

Ultimul capitol se ocupă cu indisolubilitatea căsătoriei și divorțul. Cele două probleme sunt privite prin învățătura Sfintei Scripturi și a literaturii patristice de la începuturi până în secolul al IV-lea. În general, Taina Căsătoriei este unică, neadmițându-se recăsătoria. Văduv este numai cel căruia i-a murit soția (soțul). Biserica din secolul al IV-lea se ocupa de aproape de ocrotirea văduvelor, urmând în această privință o veche tradiție bisericească.

În *Concluzii*, autorul scoate în relief punctele principale subliniate de Sfinții Părinți din secolul al IV-lea privind familia creștină, întemeiată pe Taina Căsătoriei, în prezența nevăzută a Mântuitorului Iisus Hristos, precum și utilitatea acestor învățături în vremea noastră, când familia este supusă multor ispitiri interne și externe, și încheie cu o frază plină de optimism, spunând: „Căsătoria și familia creștină fac parte, așadar, din trăirea creștinismului autentic, alături de starea de feciorie. De aceea, acestea trebuie privite cu toată responsabilitatea, cinstea lor fiind acordată de Însuși Dumnezeu Creatorul și de Mântuitorul Hristos și propovăduită de către Sfinții Apostoli și Părinții Bisericii.” (p. 241).

Lucrarea conține un tezaur de învățături și sfaturi patristice privind căsătoria și familia și se recomandă prin aceasta a fi de un real folos în sprijinul celor ce se pregătesc pentru căsătorie și al familiilor noastre ortodoxe românești.

Lista abrevierilor

- BOR Revista „Biserica Ortodoxă Română”, București
- BS Colecția „Bibliotheca Sacra”
- CSEL Colecția „Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum”
- EȘE Editura Științifică și Enciclopedică
- IBM Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
- MA Revista „Mitropolia Ardealului”, Sibiu
- MO Revista „Mitropolia Olteniei”, Craiova
- I Om. despre căsătorie – Sfântul Ioan Gură de Aur, *La cuvântul Apostolului: „Din pricina aprinderii, fiecare să-și aibă femeia sa”* (I Cor 7, 2), PG LI, 207-218, tradusă în românește la N. Marinescu, *Studii omiletice asupra celor trei cuvântări ale Sfântului Ioan Chrisostom despre căsătorie și traducerea lor*, teză pentru licență, București, 1908.
- A II-a Om. despre căsătorie – Idem, *La (cuvintele): „Femeia este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei. Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul. Dar mai fericită este dacă rămâne așa”* (I Cor 7, 39-40), PG LI, 217-226, tradusă în românește la N. Marinescu, *op. cit.*, București, 1908.
- A III-a Om. despre căsătorie – Idem, *Laude lui Maxim, și ce soții să ne alegem*, PG LI, 225-242, tradusă în românește la N. Marinescu, *op. cit.*, București, 1908.
- Om. Colos – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentarii la Epistola către Coloseni*, PG LXII, 299-392; traducere în românește în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan*

Chrisostom, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Archim. Theodosie Athanasiu, București, 1905.

Om. I Cor – Idem, *Comentariu la Epistola I către Corinteni*, PG LXI, 9-382; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corintheni a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1847, de Arhim. Theodosie Athanasiu, București 1908.

Om. II Cor – Idem, *Comentariu la Epistola a II-a către Corinteni*, PG LXI, 381-610; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei II către Corintheni a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1845, de Arhierul Theodosie A. Ploșteanu, București 1910.

Om. Efes – Idem, *Comentariu la Epistola către Efeseni*, PG LXII, 9-176; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Efeseni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Archim. Theodosie Athanasiu, Iași, 1902.

Om. Evr – Idem, *Comentariu la Epistola către Evrei*, PG LXIII, 9-236; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Evrei a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom (Expusă din însemnări, după moartea lui, de Constantin, Presviterul Antiohiei)*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1862, cu *Viața și activitatea Sfântului Chrisostom*, de Theodosie Athanasiu, episcop al Romanului, București, 1923.

Om. Fac (I) – Idem, *Omiliile la Facere*, PG LIII, 23-386; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea întâia, Omiliile la Facere, (I)*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 21, IBM, București, 1987.

Om. Fac (II) – Idem, *Omiliile la Facere*, PG LIV, 385-580; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea a doua, Omiliile la Facere, (II)*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 23, IBM, București, 1994.

Om. Mt – Idem, *Omiliile la Matei*, PG LVII-LVIII, 13-794; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea a treia, Omiliile la Matei*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 22, IBM, București, 1989.

- Om. Rom* – Idem, *Comentariu la Epistola către Romani*, PG LX, 391-682; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Romani, a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină după ed. de Oxonia, 1849, de Archim. Theodosie Athanasiu, București, 1906.
- Om. I Tes* – Idem, *Comentariu la Epistola I către Tesaloniceni*, PG LXII, 391-468; traducere în românește în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Archim. Theodosie Athanasiu, București, 1905.
- Om. I Tim* – Idem, *Comentariu la Epistola I către Timotei*, PG LXII, 501-600; traducere în românește în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- Om. I Tim, 5, 9* – „Să nu fie primită între văduve cea care are mai puțin de șaiszeci de ani” – și despre educația copiilor și milostenie, PG LI.
- Om. II Tim* – Idem, *Comentariu la Epistola a II-a către Timotei*, PG LXII, 599-662; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- Om. Tit* – Idem, *Comentariu la Epistola către Tit*, PG LXII, 663-700; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- PG Colecția lui J. P. Migne, „Patrologia Graeca”
 PL Idem, „Patrologia Latina”
 PSB Colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”
 RT „Revista Teologică”, Sibiu
 S.ch. Colecția „Sources chrétiennes”
 ST Revista „Studii Teologice”, București

Introducere

Căsătoria și familia reprezintă un adânc ocean purtat de valurile timpului trecut de la prima pereche de oameni până astăzi, o sinergie între opera lui Dumnezeu și implicarea umană, o măsură a iubirii în ambele sensuri, între Creator și coroana creației, pe verticală, și între cei încununați, pe orizontală; este viața însăși a umanității acoperită de Pronia divină și icoană a îmbrățișării tainice dintre Mirele Mântuitor și Biserica Mireasă în Cămarile Împărăției celei veșnice.

Căsătoria și familia există de la început, de când a creat Dumnezeu omul ca bărbat și femeie. El a creat, de fapt, familia. Familia reprezintă, deci, una din coordonatele esențiale ale umanității.

Familia este reflectarea chipului lui Dumnezeu în om, manifestat prin comuniunea specifică ei, asemenea comuniunii intratrinitare.

Căsătoria și familia sunt obiect al purtării de grijă a lui Dumnezeu pentru omul cel căzut, dar cu menirea de a asigura – prin nașterea și creșterea pruncilor după voia dumnezeiască – cetățeni ai cerului.

Căsătoria și familia sunt obiect al preocupărilor profeților și dreptilor Vechiului Testament, ca și al Părinților Bisericii de-a lungul veacurilor, după cum trebuie să fie și astăzi și întotdeauna, obiect de serioasă preocupare din partea tuturor celor rânduiți de Dumnezeu să vegheze asupra bunului mers al ei, adică a factorilor responsabili ai Bisericii și ai comunităților umane, în general.

Referindu-se la importanța pe care a primit-o căsătoria în economia creștină, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, zice: „Prin venirea în lume și lucrarea izbăvitoare și înnoitoare a Mântuitorului Iisus Hristos, această orânduială a fost ridicată pe o treaptă de sfințenie care face ca, de

atunci, familia ce rodește din ea, să poată fi văzută ca o imagine miniaturală a Bisericii¹.

Lucrarea lui Dumnezeu este însă urmărită stăruitor de intenția și de lucrarea nimicitoare a vrăjmașului diavol. Căsătoria și familia creștină sunt ținte de preferință ale atacurilor diavolești, care amenință însăși ființa și rosturile lor. Atacurile sunt variate și subtile, implicând consecințe deosebit de grave, pentru familie, pentru Biserică, dar și pentru societate, în general. Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Daniel Ciobotea, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, atrage atenția asupra gravelor pericole care amenință sănătatea familiei în vremea noastră: „Din punct de vedere teologic-pastoral, observăm cât de expuse, solicitate și adesea amenințate sunt identitatea, coeziunea și armonia familiei creștine azi, în fața crizei economice (sărăcie, șomaj, nesiguranță etc.), a crizei morale (laxism, libertinaj, senzualism pornografic, dezordini erotice ridicate la rang de normalitate, prostituție din rațiuni comerciale, trafic de copii, divorț, droguri etc.), a crizei spiritual-religioase (sectarism fanatic, prozelitism agresiv, sincretism confuz, relativism doctrinar, indiferentism nihilist etc.). Pe de altă parte, credința creștină este întotdeauna izvor de speranță și de putere spirituală care ne ajută să biruim greutățile și încercările vieții. În acest sens, criza, ca stare de judecată pentru un lucru sau o stare incompatibilă cu voia lui Dumnezeu, este în același timp o chemare acută la schimbarea în bine, o șansă pentru un început nou”².

Starea de criză, desigur, provine din necredință și nepăsarea față de voia lui Dumnezeu. Cauza generatoare a dramelor contemporane în familie este, așadar, abdicarea de la principiile moralei creștine pentru întemeierea și întărirea unității în actul însoțirii.

În ce privește efectele nefaste ale secularizării, ale păcatului, în general, sunt grăitoare înseși statisticile oficiale care reflectă, în felul lor, cât de grav sunt afectate în societatea românească de astăzi unele din valorile fundamentale ale familiei. Astfel, conform acestor statistici³, la sfârșitul anului 1997, din totalul copiilor între

¹ Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt pastoral cu ocazia „zilei familiei”, 15 mai 1994*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p. 7.

² Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Familia creștină - „Biserica de acasă”*, în vol. *Familia creștină azi*, p. 5-6.

³ Date provenite de la Comisia Națională de Statistici, în *Romania Common Country Assessment*, December, 1997.

0-18 ani, 1,66 % (98.872) erau instituționalizați; dintre aceștia 36,5% au totuși părinți, care însă preferă să fie scutiți de grija propriilor copii; numărul copiilor străzii, necunoscut în mod precis, este estimat la 2000 – 5000⁴; abuzurile sexuale asupra copiilor au înregistrat cote alarmante⁵; prostituția, și mai ales în rândul copiilor, inclusiv a celor proveniți de la sate, a devenit, din ce în ce mai mult și într-un ritm rapid, un fenomen de proporții⁶; rata criminalității și violențele de tot felul, cu precădere asupra femeilor, violurile⁷ și incesturile au cunoscut un nivel fără precedent⁸; numărul avorturilor, cu toate că nu mai are un curs ascendent este totuși îngrijorător de mare⁹. (Trebuie să precizăm că scăderea numărului avorturilor nu se datorează unei îmbunătățiri morale a familiilor, ci „modernizării” și înmulțirii tot mai accentuate a mijloacelor contraceptive¹⁰, ca și a apariției centrelor de *planning* familial¹¹.)

La toate acestea trebuie adăugate alte consecințe foarte grave ale permisivității caracteristice vremii noastre, cum sunt: divorțuri, copii abandonati, îmbolnăviri, familii care, deși o doresc, nu mai pot avea copii și multe altele.

Situația este, desigur, extrem de gravă și periculoasă, dar nu fără ieșire. Biserica oferă ca antidot al acestor boli mortale ale instituției familiei leacul dumnezeiesc al pocăinței. Iar pocăința înseamnă, ca în parabola evanghelică a Fiului risipitor, „venirea în sine” (Lc 15, 17), adică ridicarea din somnul amorțitor al păcatului și trezirea dorului după „casa Tatălui”, revenirea la exigențele

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ Legislația României nu conține încă reglementări exacte în ce privește abuzul sexual, exploatarea sexuală etc.

⁶ Din 129 de tinere chestionate, 16 erau sub 15 ani, 113 între 15 și 18 ani, și din numărul total de 129, 108 proveneau din mediul urban; de asemenea 2/3 dintre ele părăsiseră școala. (*Romania Common...*, p. 12).

⁷ Dacă în 1990 s-au raportat 947 de violuri, în 1996 au fost 1362, creșterea fiind de 43,8 %. (*Ibidem*, p. 20, fig. 6).

⁸ Conform datelor Departamentului General al Poliției și a Institutului Român pentru Drepturile Omului, în București, numai în trei luni s-au raportat un număr de 69 de cazuri de incest și violuri în familie. (*Ibidem*, p. 19).

⁹ Numărul avorturilor la sută de nașteri se prezintă astfel: 52,5 în 1989, 315,2 în 1990 și 197,2 în 1996. Cu toate acestea numai în 1996, au fost înregistrate 456.200 de avorturi (*Ibidem*, p. 46-47).

¹⁰ Numai spre sfârșitul anului 1996 și al doilea trimestru al anului 1997 cantitatea contraceptivelor orale (pilule) vândute a crescut cu 25%. (*Ibidem*, p. 47).

¹¹ Au fost înființate 11 centre de referință, 230 de clinici și 11 ONG-uri care desfășoară această activitate (*Ibidem*, p. 46).

poruncilor lui Dumnezeu și redescoperirea calității de mădulare vii ale Trupului lui Hristos – Biserica. În ce privește familia, salvarea nu poate veni decât prin redescoperirea, în duh creștin, a ceea ce este într-adevăr instituția familiei, întemeiată printr-o taină a harului lui Dumnezeu.

De aceea, se impune o redescoperire în profunzime a căsătoriei ca taină și a vocației familiei în Biserică și în lume, o cunoaștere și o recunoaștere a ei pe temeiul Sfintei Scripturi, a istoriei și a autenticei și bimilenarei Tradiții a Bisericii noastre Ortodoxe.

Desigur că lucrarea de față nu poate acoperi întreg spectrul învățaturii și trăirii autentic creștine, așa cum se reflectă ele în tezaurul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții, ci numai o parte a acestuia, dar cu o importanță covârșitoare în demersurile aprofundării temei de față. Vom limita, deci, cercetarea noastră numai la ceea ce a însemnat, în „veacul de aur” al creștinismului (sec. al IV-lea), aportul esențial al autorilor bisericești din Răsărit, adică al Sfinților Părinți de limbă greacă. Este vorba, deja, de explorarea unui material de o mare extensiune și de o inestimabilă bogăție doctrinar-teologică și spirituală.

Deoarece însă „veacul de aur” își are temeiul în realizări anterioare, nu putem evita o scurtă trecere în revistă a materialului biblic și patristic pe care Părinții secolului al IV-lea l-au avut la îndemână. Este vorba de datele biblice (din Vechiul și din Noul Testament), iar apoi de aportul Părinților din secolele II și III, a căror prezentare sumară își va ocupa locul cuvenit în economia lucrării de față. Astfel, capitolul I al acestei lucrări va trata despre căsătorie și familie în Vechiul Testament și în iudaism, apoi în Noul Testament. În capitolul II, vom expune învățătura despre căsătorie și familie a Părinților și scriitorilor bisericești de până în secolul al IV-lea.

Tratarea propriu-zisă a temei începe în capitolul III, intitulat *Feciorie și căsătorie*. Alte capitole se ocupă, în continuare, de *Primirea tainei căsătoriei* (cap. IV); de *Căsătorie și familie, în general*, și anume: scopul căsătoriei, impedimente la căsătorie, soț și soție în cadrul familiei, copiii, păcatele împotriva căsătoriei (cap. V); de *Indisolubilitatea căsătoriei și de divorț* (cap. VI). Câteva pagini de *Concluzii* încheie lucrarea.

Capitolul I

Căsătoria și familia în Sfânta Scriptură

1. În Vechiul Testament și în iudaism

Vorbind despre căsătorie și familie, trebuie să ne referim în primul rând la relatarea biblică despre crearea omului. Potrivit acestui important text vechitestamentar, omul a fost făcut de Dumnezeu după crearea tuturor celorlalte făpturi, ca o încoronare a lucrării Lui din cele șase zile ale facerii lumii¹. „Și a zis Dumnezeu: să facem om după chipul și după asemănarea Noastră...”, relatează cartea *Facerii* (1, 26). Apoi continuă: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; a făcut bărbat și femeie. Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți...” (v. 27-28). În capitolul 2 al *Facerii* este istorisită crearea Evei din coasta lui Adam (v. 21-22), din cauza faptului că pentru acesta nu se găsise „ajutor pe potrivă lui” (v. 20). Când a văzut-o pe Eva, Adam a exclamat: „Iată aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ca se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său. De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup” (v. 23-24).

¹ Sfântul Vasile cel Mare își exprimă convingerea că omul este centrul universului și că toată creația este chemată să împlinească trebuințele lui. (*Omilia a VII-a și Omilia a I-a la Hexaemeron*, PG XXIX, col. 161 B și 96). A se vedea: Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, *Învățătura despre creație la Sfântul Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Col. „Biblioteca Teologică”, IBM, București, 1980, p. 75.

Din aceste puține cuvinte, care exprimă cu o forță aparte, deși într-o formă atât de concisă, taina creării omului, se desprind câteva coordonate principale ale învățaturii biblice cu privire la căsătorie și familie²:

– Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său³, adică persoană cu voință liberă, cu capacitate de gândire și de iubire, dându-i și stăpânire asupra pământului⁴.

– Dumnezeu l-a creat pe om bisexual, bărbatul și femeia fiind deopotrivă după chipul lui Dumnezeu. Ceea ce înseamnă că omul este destinat, prin însăși creația sa, vieții de comuniune, după modelul comuniunii care există între Persoanele Sfintei Treimi. „Cele două sexe sunt complementare nu numai pe plan fizic, ci și prin comuniunea de viață, care face din iubirea conjugală un reflex al iubirii intratrinitare”⁵. Omul n-ar fi chip al lui Dumnezeu dacă ar fi o monadă închisă. „Nu numai ca să-l ajute pe Adam crease Dumnezeu și pe Eva, ci și pentru ca să-l ferească de singurătate, căci numai pentru că se completează reciproc formează ei omul deplin”⁶.

– Dumnezeu a binecuvântat prima pereche de oameni, pe Adam și pe Eva, făcându-i colaboratori ai Săi în transmiterea vieții: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul...” (Fac 1, 28).

– Între cei doi trebuie să stăpânească legea iubirii. „Pentru a fi o unire desăvârșită, căsătoria comportă o iubire desăvârșită. De aceea ea trebuie să fie indisolubilă. Astfel, căsătoria avea de la început attributele unității și indisolubilității. Bărbatul avea, în mod deplin, în unirea desăvârșită cu o femeie, tot ce-l completa esențial; și femeia la fel”⁷. De aceea, vorbind despre căsătorie, Mântuitorul

Iisus Hristos prezintă această unire între bărbat și femeie ca pe o lucrare a lui Dumnezeu: „N-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început a făcut bărbat și femeie?” (Mt 19, 4) Și mai departe: „Așa încât nu mai sunt doi, ci un trup. Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă” (v. 6). Așadar, căsătoria are un caracter sacru încă de la creație.

Importanța pe care o are căsătoria și unirea deplină în iubire a soților este dovedită și de felul în care apare ea prezentată atât în Vechiul Testament, fiind folosită ca metaforă pentru relația dintre Iahve și poporul Său (Os 1, 2 ș.u.; 3, 1 ș.u.; 4, 10-15; Ier 2, 3; 13, 21-27; 31; Iez 16; 23; Is 54; 62 ș.a.), cât și în Noul Testament unde căsătoria apare ca o figură profetică a unirii dintre Hristos și Biserica Sa.

Această concepție înaltă despre căsătorie și despre familie se reflectă în general în Vechiul Testament și în iudaism. Fără a lipsi însă și aspecte mai puțin pozitive, datorate „învârtoșării inimii” israeliților (Mt 19, 8).

a) Importanța familiei la vechii israeliți

Atunci când tânărul Iacov a mers la unchiul său Laban, acesta, recunoscându-l ca membru al rudeniei sale, îi zice: „Tu ești din oasele mele și din carnea mea” (Fac 29, 14). Această imagine, care reflectă foarte bine caracterul concret al Bibliei, demonstrează importanța familiei la vechii israeliți.

Intr-adevăr, familia era pentru evreii biblici celula de bază a societății. Ea era ceea ce am putea numi o „entitate juridică”, o parte a tribului sau a seminției. Membrii unei familii se simțeau, într-adevăr, a fi același „os” și aceeași „carne”; iar „a avea același sange” însemna a avea același suflet⁸. Legislația asupra familiei se dezvoltă în Vechiul Testament pe temeiul acestui principiu. Preceptele acestei legislații reflectă preocuparea pentru menținerea permanenței, a purității și a autorității familiei. În măsura în care israeliții rămân fideli Legii, ei recunosc familiei un loc determinant în societate.

² A se vedea: Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în MA, XXX (1985), nr. 9-10, p. 582-584.

³ Vezi: Idem, *Omul – chip și asemănare a lui Dumnezeu, deși poartă rănilor păcatelor*, în MA, XXVI (1981), nr. 7-9, p. 549 ș.u.

⁴ Acest aspect îl subliniază adesea Sfinții Părinți. Spre ex.: Sfântul Grigorie de Nyssa (*Marele cuvânt catehetic*, V, PG XLV, 21; trad. în lb. rom. în vol. *Scrieri, partea a doua. Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, trad. și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Col. PSB, 30, IBM, București, 1998, p. 294).

⁵ Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...*, p. 582.

⁶ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, IBM, București, 1978, p. 180.

⁷ *Ibidem*, p. 181.

⁸ Daniel Rops, *La vie quotidienne en Palestine au temps de Jésus*, Paris, 1961, p. 111.

Dar familia are la vechii evrei nu numai un rol social, ci și unul religios. Unele sărbători se celebrau în familie, ele reunindu-i pe toți membrii unei familii, iar capul familiei fiind un fel de ofician. Așa era, de pildă, sărbătoarea Paștilor, care se celebra în familie (Ieș 12, 3; 13, 8).

Cuvântul „familie” acoperea, de altfel, o realitate mai largă decât ceea ce înțelegem astăzi prin familie. Ebraicul *ah* (în aramaică *aha*) însemna deopotrivă frate, frate vitreg, văr, rudă apropiată. Astfel, Avraam îi zice nepotului său Lot: „Să nu fie sfadă între mine și tine..., căci suntem frați”, (Fac 13, 8). Tot frate îl numește Laban pe nepotul său Iacov (Fac 29, 15). În cartea I Paralipomena, fiii lui Criș sunt numiți frații fiicelor lui Eleazar, deși erau, de fapt, verii lor (I Paral 23, 21-22)⁹.

Se cuvine subliniată, de asemenea, solidaritatea familiei la vechii evrei. Situația fericită sau nefericită a unuia din membrii familiei avea un impact puternic asupra tuturor membrilor acelei familii. După învățătura rabinilor, cel ce nu se simțea „păzitorul fratelui său” (c. Fac 4, 9) trebuia socotit asemenea lui Cain¹⁰.

b) Obligația căsătoriei. Monogamia și poligamia. Leviratul

Prima poruncă dată de Dumnezeu protopărinților a fost „Creșteți și vă înmulțiți” (Fac 1, 28). De aceea, căsătoria era în mare cinste la evrei. După o zicăre rabinică, „un celibatar nu este cu adevărat om”¹¹. Celibatul era considerat o anomalie, ba chiar o rușine. Existau totuși, în epoca Mântuitorului, oameni care alegeau celibatul din motive religioase. Este vorba, mai ales, de esenieni, această comunitate cvasimonastică stabilită pe țărmul apusean al Mării Moarte, care ne-a lăsat importante manuscrise descoperite începând cu anul 1947. De asemenea, nazireii practicau abstenența, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp.

⁹ Ambiguitatea acestui termen a dat naștere cunoscutei probleme a „fraților” lui Iisus, care au fost de fapt veri ai Săi. A se vedea Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Cu privire la „frații” Domnului*, în Idem, *Șapte tâlcuiri biblice despre Maica Domnului*, Ed. „Teofania”, Sibiu, 2001, p. 18-30.

¹⁰ Cf. Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 143.

¹¹ Genesis Rabbah, IV, 3, apud Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 144.

Pentru a asigura mai bine permanența neamului și a familiei, vechii evrei admiteau poligamia. Chiar unii judecători și regi bine plăcuți lui Dumnezeu, ca Ghedeon, David sau Solomon, au avut harehuri, numărul mare de soții și concubine fiind un semn al puterii lor (Jud 8, 30; II Regi 2, 2; III Regi 11, 1). Din motive mai ales de ordin economic, oamenii de rând se mulțumeau cu două femei (I Regi 1, 2). Dacă prima soție era steapă, soțul își lua, de obicei, o a doua soție sau o concubină; în acest caz, însă, prima soție, „soția din tinerețe” (Is 54, 6) nu era repudiată. Bineînțeles că această situație crea destule dificultăți. Deși bărbatul israelit avea dreptul de a avea mai multe femei¹², totuși un curent puternic în iudaism socotea că numai monogamia reprezintă cu adevărat idealul de căsătorie, că numai ea este conformă cu voia lui Dumnezeu. În jocul de cuvinte din Fac 2, 23: „Ea se va numi *ișah*, pentru că este luată din *iș* al ei”, unii comentatori rabinici văd o adevărată cartă a unirii monogame. Primul poligam de care vorbește Biblia a fost Lameh (Fac 4, 19), un urmaș al lui Cain, ceea ce, desigur, nu oferea poligamiei o bună recomandare. În scrierile profetice, idealul căsătoriei monogame este înfățișat ca un simbol al unirii dintre Iahve și poporul Său (Ier 2, 2; Iez 16, 8; Os 2, 9; Mal 2, 14). Iar în cartea Tobit, o adevărată istorie familială, monogamia apare ca ceva nu numai firesc, ci și uzual. Poate că cea mai importantă dovadă că monogamia constituia idealul de căsătorie o dovedește faptul că marelui preot (arhiereului) israelit îi era cu totul interzis de a avea mai mult decât o femeie¹³. Se pare că în vremea lui Iisus predomina monogamia. Și deși Sfintele Evanghelii nu ne redau vreun cuvânt direct al Mântuitorului împotriva poligamiei, este absolut clar că ea nu-și putea avea locul în înalta Sa concepție despre căsătorie (a se vedea, mai ales, Mt 5, 31-32 și 19, 2-12).

Evreii se căsătoreau foarte tineri. Rabinii, în general, socotesc vârsta de 18 ani a bărbatului ca cea mai potrivită pentru încheierea unei căsătorii. Unii chiar afirmă că Dumnezeu îl blestemă pe bărbatul care încă nu e căsătorit la vârsta de 20 de ani. Cât despre fete, ele erau căsătorite chiar la 12-13 ani¹⁴.

¹² „Un bărbat poate avea oricâte femei vrea”, zicea un rabin (Talmud, tratatul Yebamoth I XV a; apud Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 145). Alții limitau însă numărul soțiilor la patru (*ibidem*, XI, IV, a, apud *ibidem*).

¹³ Talmud, tratatul Yoma XIII, a; apud Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 145.

¹⁴ Cf. Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 145-146.

Legea le interzicea israeliților de a-și lua femei din neamurile păgâne, ca nu cumva să fie atrași de ele la idolatrie (Ieș 34, 15-16). Încă înainte de promulgarea Legii lui Moise, Avraam trimisese să i se aducă fiului său Isaac o soție din neamul său (Fac 24), iar Iacov a fost trimis de tatăl său să-și găsească soție dintre rudele sale din Mesopotamia (Fac 28, 1-7). Legea mozaică interzicea unirea între rudele de sânge, conform principiului: „Nimeni să nu se apropie de nici o rudă după trup (*literal*: să nu-și apropie trupul de trupul său), cu gândul ca să-i descopere goliciunea” (Lev 18, 6). Legea chiar conține diferite reglementări în această privință, interzicând unirea fiului cu mama sa, unirea unui bărbat cu una din femeile tatălui său, cu sora sa sau cu sora sa vitregă, a unui nepot cu mătușa sa, cu nepoata, cu nora sau cu cumnata sa (în afara cazului de levirat, cum vom vedea). Era oprită, de asemenea, căsătoria unui bărbat cu două surori (a se vedea, în ce privește aceste interdicții, Lev 18, 7-18; Deut 27, 20-23 ș. a.). Legea prevede pedeapsa cu moartea pentru cel ce încălca vreuna din aceste interdicții (Lev 20, 11-12 și 14).

Dacă un bărbat căsătorit murea fără să aibă copii, fratele său era obligat s-o ia în căsătorie pe văduvă, iar primul lor născut urma să poarte numele celui mort „pentru ca numele acestuia să nu se șteargă în Israel” (Deut 25, 5-10). Aceasta era ceea ce se numește o căsătorie de *levirat*, de la termenul latin *levir*, care reprezintă traducerea ebraicului *yaham*, care înseamnă „cumnat”. Este sigur că legea leviratului era în uz la evrei și în vremea Mântuitorului. Se știe că, într-o discuție a Sa cu saducheii, aceștia invocă drept temei al necredinței lor în învierea morților cazul unei femei care a avut ca soți, rând pe rând, șapte frați (Mt 22, 24-27). Aplicarea practică a legii leviratului nu era însă de loc simplă: de aceea, în *Talmud*, codificarea ei ocupă aproape un întreg tratat (tratatul *Yebamoth*)¹⁵.

c) Logodna și nunta

De obicei, părinții erau cei care căutau femeie fiului lor. Odată hotărâtă căsătoria, tinerii erau considerați logodiți. Se făcea o distincție clară între logodnă și căsătorie. Doi tineri erau considerați a fi soți numai după ce bărbatul o „lua la sine” pe femeia sa (Deut

20, 1). Această „luare”, în sensul de „luare în posesiune”, în ebraică *hakhmichah*, însemna căsătoria propriu-zisă. Astfel în *Evanghelia de la Matei*, îngerul îi zice dreptului Iosif: „Nu te teme a lua pe Maria femeia (logodnica) ta” (Mt 1, 20); ceea ce însemna că cea care-i fusese până atunci logodnică, de acum înainte avea să conteze în ochii tuturor ca soția (femeia) sa.

Deși exista această distincție între logodnă și căsătorie, totuși legea prevedea pentru cei logodiți drepturi și obligații aproape identice cu cele ale celor căsătoriți. Astfel, de pildă, logodnica bătută de infidelitate era supusă, ca și soția, probei „apei amare” (Num 5, 11-31). Cel puțin așa rezultă din apocrifa numită *Protoevanghelia lui Iacov*, după care însăși Sfânta Fecioară Maria ar fi fost supusă acestei probe¹⁶. Dacă era socotită vinovată, logodnica era ucisă cu pietre, ca și soția adulteră. Tot ca și soția, logodnica nu putea fi repudiată decât dându-i-se o „carte de despărțire” (cf. Deut 24, 1; Ier 3, 1; Mt 5, 31; 19, 7). Dacă murea logodnicul, ea era socotită ca o văduvă. Iar copilul conceput în perioada logodnei era socotit legitim.

Înainte de încheierea căsătoriei trebuia rezolvată problema dotei, a zestre. De fapt, tatăl miresei nu dădea, ci primea zestre; era ea și cum mirele și-ar fi cumpărat soția de la viitorul său socru (Fac 44, 12; I Regi 18, 25; cf. Ieș 22, 16). Bărbatul trebuia să fie în stare să-și întrețină soția, căci zice Isus Sirah: „Sminteală, urâciune și rușine este când femeia hrănește pe bărbatul său” (25, 24).

Când totul era bine rânduit și când se încheia perioada logodnei care, de obicei, dura un an¹⁷, avea loc căsătoria, „ziua de nuntă”, la care face Mântuitorul aluzie în unele dintre parabolele Sale. Era o zi de mare sărbătoare, căreia Creștinismul îi va da un sens mistic, vorbind de „nunta Mirelui” Hristos cu Biserica Sa. La nuntă erau invitate toate rudele, dar și tot satul și toți prietenii celor două familii, a mirelui și a miresei. *Evanghelia de la Ioan* ne spune că însuși Iisus, Maica Sa și ucenicii Săi au fost invitați la o nuntă în Cana Galileii (In 2, 1-12). În ajunul nunții, mirele, îmbrăcat în haine de sărbătoare, cu o cunună pe cap (cf. Is 61, 10), și înconjurat de un cortegiu de tineri – de cei care se numeau „prietenii mirelui” și care „se bucurau cu bucurie” de prezența și de atenția mirelui (cf. In 3,

¹⁵ Cf. *ibidem*, p. 149.

¹⁶ Cf. *ibidem*, p. 150.

¹⁷ *ibidem*, p. 149.

29) – mergea și își lua mireasa, aducând-o în casa părinților săi. Aceștia rosteau o formulă de binecuvântare, pentru fericirea și fecunditatea noii familii (cf. Fac 24, 60). Seara o petreceau în veselie, mireasa rămânând, însă, într-o încăpere aparte, împreună cu prietenele ei. A doua zi, sărbătoarea continua. Mireasa apărea frumos împodobită, ca o regină – căci, de fapt, întregul ceremonial era „regal” – și însoțită de fecioare, prietenele ei care, cum ar părea să rezulte din Parabola celor zece fecioare (Mt 25, 1-13), purtau lămpi aprinse. Ele cântau, desigur, imne ca cele pe care le găsim în *Cântarea Cântărilor*. Sărbătoarea dura șapte zile și chiar mai mult, oaspeții venind și participând la masă și, în general, la bucuria nunții în grupuri, rând pe rând.¹⁸

d) Soț și soție, părinți și copii

În familia israelită, fiecare membru al ei își avea locul și rolul bine precizate. Tatăl era „capul” familiei, noțiunea însăși de familie fiind redată în mod obișnuit prin expresia „casa tatălui”. Femeia se adresa chiar uneori bărbatului ei numindu-l *baal*, adică „domn”, sau *adon*, „stăpân” (Fac 18, 12; cf. I Petru 3, 6). Copiii erau considerați oarecum ca fiind proprietatea tatălui lor, care, în cazul unor abateri grave, putea chiar să-i pedepsească cu moartea¹⁹; dar dreptul de viață și de moarte al tatălui asupra fiilor săi putea fi exercitat numai sub controlul bătrânilor cetății (Deut 21, 19-23). În orice caz, tatăl era cu adevărat un „stăpân al casei” sale (οἰκοδεσπότης, Mt 20, 1). Nu numai că porunca a V-a din Decalog condiționează „binele” copiilor de cinstirea părinților lor: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mulți ani pe pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da ție” (Ieș 20, 12); ci necinstirea părinților este, după Legea lui Moise, sancționată cu moartea (Lev 20, 9). Cartea *Isus Sirah* (3, 1-16) explică pe larg în ce constă cinstirea părinților, „cu fapta și cu cuvântul” (v. 8).

Drepturile capului familiei se extindeau în bună măsură și asupra soției sale, care era oarecum un „bun” al soțului, o posesiune

a sa. Soția era datoră cu o fidelitate absolută, fără însă a putea pretinde același lucru din partea soțului. Astfel, situația soției era una de inferioritate în raport cu soțul ei²⁰. Legea lui Moise cuprinde însă și prescripții care au rolul de a o proteja pe soție de abuzuri din partea soțului (Deut 21, 11-17; 22, 13-19). Întreținerea materială a soției revenea soțului, care avea obligația să-i asigure locuință, hrană și îmbrăcăminte (Ieș 21, 10), după posibilitățile sale. Soția, bineînțeles, își aducea și ea din plin contribuția la acoperirea necesităților materiale ale familiei (Pilde 31, 10-31).

Deși uneori în Vechiul Testament²¹ și, încă mult mai mult, în scrierile rabinilor găsim exprimări care ar putea fi socotite drept probe de „misoginism”, nu trebuie să uităm cu ce cuvinte îl fericesc uneori textele biblice (mai ales cele din scrierile sapiențiale) pe bărbatul care a aflat o femeie bună (Pilde 18, 22; 19, 14; Sir 26, 1-4 ș.a.).

Femeia rea însă este văzută drept cauza principală a nefericirii soțului și a decăderii familiei (Eccl 7, 26; Sir 25, 15). Multe pot fi păcatele femeii, dar cel mai rău este infidelitatea conjugală. Pedeapsa pentru soția adulteră era extrem de severă. În principiu, Legea interzice în mod hotărât, prin porunca a VII-a din Decalog (Ieș 20, 14), adulterul și, în general, desfrâul, nu numai al femeii, ci și al bărbatului. Dar definiția adulterului nu era aceeași pentru femeie și pentru bărbat, căci femeia adulteră „face moștenitor din străini” (Sir 23, 30). Uciderea cu pietre ca pedeapsă a femeii adultere era în vigoare și în vremea Mântuitorului (cf. In. 8, 5).

e) Copiii și educația lor

În familia israelită, copiii erau considerați ca o binecuvântare a lui Dumnezeu (Ps 127, 3-4). Mai ales un număr mare de copii de parte bărbătească era un semn deosebit al binecuvântării divine (Fac 29, 11; 30, 24). Copilului i se dădea numele imediat după naștere²², iar

¹⁸ Pentru o descriere mai pe larg a ceremonialului nunții la evrei, a se vedea Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 151-153.

¹⁹ În ce privește drepturile tatălui asupra copiilor săi, a se vedea, de pildă, Fac 22; 28; Ieș 21, 7-10; Jud 11, 30-40; I Regi 1, 24-28 ș. a.

²⁰ A se vedea, mai pe larg, la Daniel-Rops, *op. cit.*, p. 156-157.

²¹ Protejii au uneori cuvinte grele împotriva femeilor, pe care le acuză de tot felul de păcate (de exemplu: Is 3, 16; 47, 1-8; Ier 3, 1; Ieș 16, 1; Amos 4, 1).

²² A se vedea Pr. Conf. Dr. Petre Semen, *Familia și importanța ei în perioada Vechiului Testament*, în vol. *Familia creștină azi*, p. 16.

în ziua a opta era circumcis. Vechiul Testament cuprinde multe mărturii privind educația copiilor. Prima îndatorire în ce privește educația copiilor revenea mamei (Pilde 1, 8; 6, 20). Mai târziu, intervenea și tatăl, ambii părinți având îndatorirea de a da copiilor lor mai ales o profundă educație religioasă-morală (Leș 10, 2; 12, 26; 13, 8; Deut 4, 9; 6, 7; 32, 7). „Scopul major al educației la vechii evrei era, pe de o parte, învățarea Legii divine, iar pe de altă parte, supunerea față de această Lege în sensul aplicării ei la viața de zi cu zi”²³. Educarea copiilor într-un spirit profund religios constituia o îndatorire permanentă și de căpetenie a părinților, și mai ales a tatălui. În Deut 6, 6-7 citim: „Cuvintele acestea (adică poruncile divine, n. n.) să le sâdești în fiii tăi și să vorbești de ele când șezi în casa ta, când mergi pe cale, când te culci și când te scoli, să le legi ca semn la mână și să le ai ca pe o tăbliță pe fruntea ta”. Educația și instrucția religioasă trebuiau săvârșite din bună vreme: „Deprinde pe tânăr cu purtarea pe care trebuie s-o aibă; chiar când va îmbătrâni, nu se va abate de la ea” (Pilde 22, 6).

În afară de părinți, un rol important în educația religioasă-morală a poporului revenea preoților și leviților. Preoții aveau îndatorirea „de a deosebi cele sfinte de cele nesfinte și cele curate de cele necurate și de a-i învăța pe fiii lui Israel toate legile pe care le-a poruncit lor Domnul prin Moise” (Lev 10, 10-11).

2. În Noul Testament

a) În Sfintele Evanghelii

Păcatul omenesc – păcatul protopărinților, ca și păcatele urmașilor lor – au afectat profund legătura căsătoriei, discrepanța între ceea ce a fost instituția căsătoriei în intenția Creatorului și ceea ce devenise ea în realitate fiind dintre cele mai evidente. Ceva a rămas totuși din ceea ce constituia datul divin creatural al unirii dintre bărbat și femeie în căsătorie. Această legătură naturală, deși slăbită și

deformată în multe forme după cădere, prin egoismul descătușat și dezvoltat prin păcat, și deși a pierdut prin aceasta harul legat de starea primordială, totuși ea „n-a fost desființată în esență”, deoarece „nici natura umană n-a fost distrusă”²⁴.

Prin venirea Sa, „Hristos întărește din nou legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie și o înalță din ordinea naturii în ordinea harului, învăluind-o, prin participarea Sa la nunta de la Cana, în ambianța harică ce iradia din Persoana Sa. Săvârșind acolo cea dintâi minune, prin puterea Sa mai presus de fire, și dând perechii ce se căsătorea să bea din vinul iubirii entuziaste turnate de El prin harul Său, El vrea să arate că începe înălțarea vieții omenești în ordinea harului de la întărirea și înălțarea căsătoriei”²⁵. Ceea ce s-a petrecut la acea nuntă este subliniat și de o rugăciune de la slujba cununiei: „Care, pentru negrăitul Tău dar și multa bunătate, ai venit în Cana Galileii și nunta care era acolo ai binecuvântat-o, ca să arăți că din voia Ta se face însoțirea cea după Lege și nașterea de prunci dintre-înșă”²⁶.

Mântuitorul Iisus Hristos afirmă necesitatea revenirii la ordinea inițială a familiei întemeiată prin căsătorie, pronunțându-se împotriva poligamiei pe care o denunță ca fiind o cădere de la acea primordială, a căsătoriei monogame. „N-ați citit – zice El – că Cel ce nu făcut de la început i-a făcut bărbat și femeie?” (Mt 19, 4). Deci, Dumnezeu n-a creat decât un bărbat și o femeie, lucru pe care îl afirmă, în comentariile lor, și unii dintre Sfînții Părinți așa cum se va vedea mai departe.

Bărbatului nu-i este îngăduit să-și lase femeia sa, și nici femeii bărbatul ei, chiar dacă Moise a făcut concesii în această privință. Mântuitorul Iisus Hristos își argumentează poziția pe datul natural al creației: „din început nu a fost așa” (Mt 19, 8). Numai păcatul a fost cauza nesocotirii unității și indisolubilității familiei care sunt rânduite de Dumnezeu: „Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa – reamintește El – și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup. Așa încât nu mai sunt doi, ci un trup.

²³ Pr. Conf. Dr. Petre Semen, *art. cit.*, p. 17, care citează articolul lui Cos Davis, *Education in Bible Times*, în *Holman Dictionary*, Nashville, Tennessee, 1991, p. 397.

²⁴ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol 3, p. 182.

²⁵ *Ibidem*, vol 3, p. 183.

²⁶ Prima rugăciune de la slujba cununiei, în *Molitfelnic*, ed. a patra, IBM, București, 1984, p. 81-82.

Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă“ (Mt 19, 5-6). Și de asemenea, El zice: „Pentru învârtoșarea inimii voastre, v-a dat voie Moise să lăsați pe femeile voastre...” (v. 8).

Ruperea unității familiei este îngăduită numai pentru motive de desfrânare. Mântuitorul Iisus Hristos, spune: „Iar eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, și se va însura cu alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter“ (Mt 19, 9). Așadar, indiferent de defectele pe care le are soțul sau soția, acestea nu sunt suficiente pentru a desface ceea ce Dumnezeu a legat; desfrânarea însă este în stare să desfacă această legătură atât de puternică, căci ea sfâșie legătura sufletească dintre soț și soție, iar divorțul, uneori, nu face altceva „decât să oficializeze o situație deja creată“²⁷. De aceea acest păcat este înfierat de către Hristos mai mult decât alte păcate. Este un păcat foarte grav pentru că se încalcă în mod voit și deliberat demnitatea de om pe care cei doi au primit-o prin creație²⁸, de asemenea „pentru dezordinea socială pe care o provoacă“ și totodată „pentru netransfigurarea ei printr-o unire sufletească, produsă de iubirea spirituală din căsătorie“²⁹. Mai mult decât atât, această încălcare se poate petrece și în dimensiunea imaterială a păcatului, „în inimă“, printr-o privire plină de poftă sau prin intenția de a păcătuī, fiind pusă în pericol, în acest fel, unitatea și indisolubilitatea căsătoriei. Adâncind înțelesul poruncii a șaptea din Decalog, Mântuitorul spune: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu săvârșești adulter». Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui“ (Mt 5, 27-28).

Dar cu toate că unirea sufletească dintre soț și soție este sfâșiată, „legătura căsătoriei nu s-a desființat între cel ce și-a lăsat soția sa, prin faptul că a părăsit-o“³⁰. Acest lucru reiese din cuvintele Mântuitorului în legătură cu părăsirea soției și recăsătorirea cu alta sau căsătoria cuiva cu cea lăsată de bărbat; și

într-un caz și în celălalt se săvârșește adulter. Soții își aparțin unul altuia, lucrarea dumnezeiască a unirii lor neputând fi desființată printr-un act omenesc. Prin cuvintele: „Oricine va lăsa pe femeia sa și va lua alta, săvârșește adulter cu ea. Iar femeia, de-și va lăsa bărbatul ei și se va mărita cu altul, săvârșește adulter“ (Mc 10, 11-12), Iisus Hristos afirmă nu numai indisolubilitatea căsătoriei, ci și egalitatea deplină a celor doi soți³¹.

Desfacerea căsătoriei pentru infidelitatea conjugală nu este însă o poruncă pentru soțul nevinovat. Gestul Mântuitorului de a acorda iertare femeii prinsă în adulter echivalează „cu o recomandare ca, într-o astfel de situație, să nu se treacă cu ușurință la divorț, ci să se caute îndreptarea celui căzut prin hotărârea lui de a nu mai repeta păcatul“³².

b) În Epistolele Sfinților Apostoli

Sfântul Apostol Pavel, la rândul său, face dese referiri la instituția căsătoriei, la membrii familiei și la raporturile dintre ei³³.

Apostolul neamurilor își fundamentează învățătura pe cea a Sfintei Scripturi a Vechiului Testament și cea a Evangheliei, recunoscând întemeierea divină a căsătoriei și a familiei. Ea este un „dar“ (χάρισμα) al lui Dumnezeu, ca și fecioria (I Cor 7, 7)³⁴.

Indisolubilitatea căsătoriei este și la Apostolul Pavel un lucru indiscutabil, cei care s-au despărțit având, după porunca Domnului, doar două posibilități: fie să se împace, fie să rămână așa, dar fără să se recăsătorească (I Cor 7, 10-11).

Legătura dintre soți operează pe tot parcursul vieții de după căsătorie a celor doi. Numai moartea unuia dintre ei desface această legătură. Apostolul spune: „Femeia este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei. Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul“ (I Cor 7, 39). Iar în alt

²⁷ Pr. Lector Mihai Vizitiu, *Familia în învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli*, în vol. *Familia creștină azi*, p. 30.

²⁸ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. 3, p. 184.

²⁹ *Ibidem*, p. 191.

³⁰ *Ibidem*, p. 184.

³¹ M. V. Taylor, *The Gospel According to St. Mark*, London, 1953, p. 421, apud Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...*, p. 586.

³² Pr. Lector Mihai Vizitiu, *art. cit.*, p. 31.

³³ Spre exemplu: Rom 7, 2-3; I Cor 7, 11, 3-17; 14, 34-35; II Cor 11, 2; Efes 5, 22-11; Col 3, 18-21; I Tes 4, 4; I Tim 2, 8-15; 3, 2-4; 4, 3; 5, 9-16; Tit 1, 6; 2, 1-5; Evr 13, 4.

³⁴ Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...*, p. 586.

loc el zice: „Căci femeia măritată e legată, prin lege, de bărbatul său atâta timp cât el trăiește; iar dacă i-a murit bărbatul, este dezlegată de legea bărbatului. Deci, trăindu-i bărbatul, se va numi adulteră dacă va fi cu alt bărbat; iar dacă i-a murit bărbatul este liberă față de lege, ca să nu fie adulteră, luând un alt bărbat” (Rom 7, 2-3).

Scopurile căsătoriei sunt, după Sfântul Apostol Pavel, atât nașterea de prunci și iubirea și într-ajutorarea reciprocă a soților, cât și potolirea poftelor vinovate, ea fiind și un remediu împotriva concupiscentei. „Dar din cauza desfrânării – zice Apostolul – fiecare să-și aibă femeia sa și fiecare femeie să-și aibă bărbatul său. Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului. Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia. Să nu vă lipsiți unul de altul, decât cu bună învoială, pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu postul și cu rugăciunea, ca să nu vă ispitească satana, din pricina neînfrânării voastre” (I Cor 7, 2-5). Satisfacerea poftelor trupesti nu este acceptată însă în afara căsătoriei, fiind calificată drept desfrânare. Păcatul desfrânării reprezintă o gravă abatere de la chemarea omului de a fi mădular al trupului tainic al Fiului lui Dumnezeu, Biserica, și nu mădular al unei desfrânate (I Cor 6, 15), de a fi sălaș al Duhului Sfânt (I Cor 6, 19), păstrându-și „vasul său în sfințenie și în cinste” (I Tes 4, 4). „Căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție – zice Apostolul – ci la sfințire. De aceea, cel ce disprețuiește (acestea), nu disprețuiește un om, ci pe Dumnezeu, Care v-a dat pe Duhul Său cel Sfânt” (v. 7-8). Legătura trupestă între soț și soția sa nu este numai legitimă, ci și voită de Dumnezeu, prin ea realizându-se o comuniune totală de iubire, care face posibile și nașterea de prunci, și într-ajutorarea reciprocă a soților.

Raporturile dintre bărbat și femeie, în familie, se întemeiază pe iubire. Numai iubirea reciprocă face posibilă înțelegerea deplină a locului și rolului fiecăruia dintre cei doi în unitatea familiei. Hristos a restaurat egalitatea dintre soț și soție (Gal 3, 28). În cadrul acestei egalități, însă, fiecare dintre ei are drepturi și responsabilități proprii care se intersectează cu drepturile și responsabilitățile celuilalt: dreptul la iubire din partea celuilalt (I Cor 7, 3; Efes 5, 25, 28, 33), dreptul și stăpânirea asupra trupului celuilalt (I Cor 7, 4), responsabilitatea soțului de a purta de grijă soției sale ca de însuși trupul lui, jertfindu-se pentru ea după măsura jertfei lui Hristos

pentru Biserică (Efes 5, 25-28), responsabilitatea soției de a se supune soțului ei așa cum Biserica se supune lui Hristos (Efes 5, 24; Col 3, 18). Înțelese prin prisma iubirii jertfelnice și responsabile, atât stăpânirea bărbatului cât și supunerea femeii devin pentru amândoi îndatoriri, care, răsfrânse asupra celuilalt, se convertesc în daruri făcute aceluia. „Fiecare persoană este un centru iradiant de energie și de putere, dar și un mediu care primește putere și energie din afară. În căsătorie, soții se împărtășesc unul de puterile celuilalt, de darurile și virtuțile celuilalt în așa măsură încât același apostol afirmă că „bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios” (I Cor 7, 14). Darurile și calitățile unuia se comunică celuilalt pe altarul familiei”⁵⁵. Întâietatea bărbatului în familie nu este, așadar, o supremație despotică; este o întâietate a iubirii jertfelnice: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea” (Efes 5, 25) și este o supunere plină de aceeași iubire, „prin care femeia recunoaște bărbatului rolul conducător și ocrotitor al ei și al întregii familii, precum și capacitatea acestuia de a se jertfi primul pentru binele familiei”⁵⁶.

Aceeași învățătură se află și în concepția Sfântului Apostol Petru, care sfătuiește pe femei să se supună bărbaților lor, având o comportare ireproșabilă în familie și societate (I Petru 3, 1-6), iar bărbaților le spune: „Voi, bărbaților, de asemenea, trăiți înțelepțește cu femeile voastre, ca fiind făpturi mai slabe, și faceți-le parte de cinste, ca unora care, împreună cu voi, sunt moștenitoare ale harului vieții” (I Petru 3, 7).

Caracterul de taină al căsătoriei este exprimat cum nu se poate mai bine de Sfântul Apostol Pavel în cap. 5 din Efeseni (v. 1-13), unde printre altele spune: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică” (v. 32). În pericopa amintită Apostolul vorbește de relația dintre bărbat și femeie în căsătorie încă de la creație ca tip sau figură a legăturii mistice dintre Hristos și Biserică. Sfântul Pavel „compară căsătoria creștină cu relația Hristos-

⁵⁵ Pr. Avram Dr. Vasile Răducă, *Căsătoria – taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în SL XLIV (1992), nr. 3-4, p. 136.

⁵⁶ Pr. Lect. Mihai Vizitiu, *art. cit.*, p. 36.

Biserică. Între aceste două realități există, desigur, un raport de asemănare, ca de la imagine la modelul său, ca de la semn la realitatea semnificată³⁷. Dar soții creștini nu sunt doar într-un raport de asemănare cu relația Hristos-Biserică, ci ei sunt încorporați acestei realități tainice fiind mădulare ale Bisericii al cărei cap este Hristos. Asemănarea relației soț-soție cu cea dintre Hristos și Biserica Sa „este folosită de Apostol pentru a ilustra harul unirii în căsătorie și nu invers: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvânt... Astfel dar, bărbații sunt datori să-și iubească femeile, ca pe înseși trupurile lor... precum și Hristos Biserica, pentru că suntem mădulare ale trupului Lui...” (Efes 5, 25-26. 28-30). Este clar că Sfântul Pavel nu se referă aici la taina Bisericii, ci la taina căsătoriei creștine³⁸.

Soții creștini, ca mădulare ale trupului tainic al lui Hristos, „participă la taina unității și a iubirii fecunde dintre Hristos-Mirele și Biserică-Mireasa. Căsătoria creștină este astfel nu numai semn, ci și mijloc sau instrument al sfințirii, adică este o Sfântă Taină³⁹. De aceea „căsătoria creștină, deși rămâne asemănătoare oricărei alte căsătorii, este împlinirea acestei «taine mari». Taina (sacramentul) nu este ceva ce s-ar afla deasupra sau alături de căsătorie, ci este căsătoria ca atare, care este taină pentru cei ce trăiesc încadrați în realitatea Trupului mistic. Taina desăvârșește instituția de la creație⁴⁰. De asemenea, după cum se exprimă un teolog catolic, „în măsura în care evenimentul evocat în Fac 2, 24, anume taina nunții dintre Hristos și Biserică, se împlinește de fiecare dată în căsătoria pământească a bărbatului cu femeia, aceasta (căsătoria) participă la taina aceea și, în acest sens, este ea însăși o taină⁴¹.

³⁷ Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...*, p. 588.

³⁸ *Ibidem*, p. 588.

³⁹ *Ibidem*, p. 588-589.

⁴⁰ Mgr. J. Tomko, *Quelques aspects de la théologie du mariage à partir de la vision paulinienne*, în vol. „*Laïcs aujourd'hui*”, Bulletin du „Consilium de Laïcs”, no. 17-18 (1974), p. 12, apud Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...* p. 589.

⁴¹ H. Schlier, *Der Brief an die Epheser*, Düsseldorf, ed. a II-a, 1958, p. 262-263, apud Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia...*, p. 589, n. 21.

Unul din scopurile căsătoriei, după cum s-a spus, este nașterea și creșterea copiilor. Legătura trupească nu este justificată dacă este privită numai ca un remediu împotriva concupiscentei; această legătură are în vedere și procrearea. Căci „actele de unire trupească se îmbibă prin asumarea acestei responsabilități de un element spiritual și mai accentuat. În felul acesta, în faza întâi a căsătoriei un mare rol în transfigurarea legăturii trupesti, care deține un loc mai mare în unirea dintre soți, îl are asumarea răspunderii nașterii de prunci, ca în partea a doua această legătură să fie în mare măsură depășită în ființa ei de unirea spirituală în care soții au progresat⁴².

Nașterea de prunci se realizează prin împreună lucrarea omului cu Dumnezeu; omul participă la lucrarea creatoare a lui Dumnezeu. „Respingând această responsabilitate a procreării, omul respinge asemănarea sa cu Dumnezeu, respinge pe Creatorul său și prin aceasta alterează propria sa umanitate⁴³.

De aceea, nașterea de prunci era socotită în Vechiul Testament ca o mare binecuvântare, iar în Noul Testament ca un mijloc de dobândire a mântuirii, cu condiția ca aceștia să fie crescuți „în credință, în iubire și în sfințenie” (I Tim 2, 15).

Nașterea de prunci nu este însă singurul mijloc de a dobândi mântuirea. Dacă unele familii nu pot avea copii, nu înseamnă că pentru acestea nu există mântuire. Din cele afirmate de Sfântul Apostol Pavel se poate lesne înțelege că, chiar și cei care au copii sunt în situația de a-și pierde mântuirea, dacă nu-și cresc copiii „în credință, în iubire și în sfințenie”.

De aceea, nașterea pruncilor presupune și responsabilitatea creșterii lor „întru înțelepciunea și învățătura Domnului” (Efes 6, 4). Ei se nasc curați sufletește, puritatea lor fiind recomandată de Mântuitorul Iisus Hristos tuturor celor care doresc Împărăția cerurilor (Mt 18, 3; 19, 14) și această curățenie se cuvine să fie păstrată printr-o educație susținută. În procesul educației, părinții, care sunt primii îndrumători ai copiilor, trebuie să dea dovadă de

⁴² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. 3, p. 192.

⁴³ Jean Meyendorff, *Mariage et Eucharistie*, în „*Messenger Orthodoxe*”, nr. 49, 1955, p. 44-45, apud Pr. Conf. Ilie Moldovan, *Taina Nunții*, în Ort., XXXI (1979), nr. 3-4 p. 519.

mult tact. Sfântul Apostol Pavel, adresându-se acestora, spune: „Voi părinților nu întârâtați la mânie pe copiii voștri” (Efes 6, 4); „Părinților, nu atâțați la mânie pe copiii voștri, ca să nu se deznădăjduiască” (Col 3, 21).

Copiii, la rândul lor, au datorii față de părinții lor; în primul rând, aceea de a-i cinși, îndeplinind porunca a cincea din Decalog, poruncă invocată și de Mântuitorul Hristos (Mt 19, 19) și de Apostolul Pavel (Efes 6, 2-3); în al doilea rând, ascultarea de ei care este un lucru „bine plăcut Domnului” (Col 3, 20; Efes 6, 1) Copiii au ca model de ascultare pe Însuși Domnul Hristos, Care a fost supus Maicii Sale și dreptului Iosif (Lc 2, 51) și Care a avut grijă de Mama Sa chiar când se afla în cele mai groaznice chinuri (In 19, 27).

Așadar, pentru ca o familie să fie bine plăcută lui Dumnezeu atât părinții cât și copiii, trebuie să întrețină o atmosferă de pace și bună înțelegere, mulțumind pentru toate lui Dumnezeu „în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești” (Col 3, 16).

Capitolul II

Învățătura despre căsătorie și familie în literatura patristică a secolelor II și III

După cum se știe, Biserica primară s-a confruntat, în activitatea ei de început, cu împrejurări și condiții deosebit de grele, fiind frământată de lupte și neajunsuri atât din interior din cauza ereticilor care n-au întârziat să apară, cât și din exterior din partea iudeilor și a păgânilor. De aceea, preocupările literar-creștine ale celor dintâi Părinți și scriitori bisericești, îndeobște cunoscuți sub numele de *Părinți* sau *Bărbați apostolici*, s-au concentrat în special asupra învățăturilor de ordin practic, punându-se accentul pe ținuta morală a vieții creștinilor, asupra mesajelor de îmbărbătare în fața persecuțiilor și asupra principalelor teme de doctrină cum ar fi: Tainele de inițiere, Biserica, ierarhia bisericească¹.

Părinții Apostolici „fac legătura între viața primară nouotestamentară și creștinismul generațiilor următoare. [...] Operele lor oglindesc viața creștină a vremii lor, astfel că cercetarea acestora ne va aduce în față parfumul proaspăt, răcoritor și întăritor al acestei vieți sfinte”². Din complexitatea acesteia, ne vom opri asupra unui singur aspect, care la rândul lui conține o multitudine de nuanțe, acela al căsătoriei și familiei creștine.

¹ A se vedea: Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, vol. I, IBM, București, 1984, p. 72-79.

² Magistru Ștefan C. Alexe, *Viața creștină după Bărbații Apostolici*, în ST, VII (1955) nr. 3-4, p. 225.

Căsătoria, de care depinde, pentru cei legați de ea, buna învârmisire a întregii vieți și chiar mântuirea proprie și a celorlalți membri ai familiei, avea la creștinii din acea vreme o mare importanță. De aceea, Sfântul Ignatie Teoforul, în drumul său spre martiriu, arzând de dorința de a lăsa Biserica în bună rânduială, scrie episcopului Policarp al Smirnei: „Trebuie ca cei care se însoară și cele care se mărită să facă unirea lor cu aprobarea episcopului, ca să fie căsătoria lor după Domnul și nu după poftă. Foarte să se facă spre cinstea lui Dumnezeu”³.

Preocuparea aceasta era dictată de condițiile în care creștinii își duceau viața de zi cu zi într-o societate alcătuită în majoritate de păgâni. Destui creștini erau căsătoriți la îmbrățișarea noii religii. Situația acestora nu era uneori deloc ușoară. „Să ne imaginăm – zice un teolog – o femeie creștină căsătorită cu un păgân. Ea trebuia să meargă la adunările creștinilor și la slujbe. Pe de altă parte, trebuia să îngrijească de soțul său și să-i suporte toate obiceiurile păgâne. Totuși, numele de „creștin” îi turna în suflet puteri neapărmenești [...] Fiecare dintre creștini – bărbat sau femeie – era un catehet pentru cei din jurul său”⁴.

Cuipa față de familia creștină a fost o preocupare constantă a Părinților Bisericii primare. Între puținele sfaturi pe care ei le-au putut lăsa în scris în condițiile grele în care-și desfășurau activitatea misionară, n-au uitat pe cele referitoare la soț, soție, copii, tineri și văduve. Așa, de pildă, Sfântul Clement Romanul îndeamnă: „Să învățăm pe tineri învățătura fricii de Dumnezeu, iar pe soțiile noastre să le îndreptăm spre ce este bun. Să arate purtarea cea vrednică de iubire a castității, să vădească voința cea curată a blândetei lor, să facă, prin tăcere, cunoscută bunătatea limbii lor și să-și arate dragostea lor, nu după simpatii, ci să o ofere tuturor cu cuvioșie, în chip egal, tuturor celor ce se tem de Dumnezeu. Copiii noștri să aibă parte de creșterea cea întru Hristos; să învețe ce putere are smerenia înaintea lui Dumnezeu și ce poate dragostea curată în fața lui Dumnezeu; să învețe că bună și mare este frica de

³ Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp*, V, 2, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, I. IBM, București, 1979, p. 188.

⁴ Magistr Ștefan C. Alexe, *Viața creștină...*, p. 226.

Dumnezeu și că mântuie pe toți cei care trăiesc cu cuvioșie în Dumnezeu, cu cuget curat”⁵.

Aceleași îndemnuri adresează Sfântul Policarp, creștinilor din Filipi, cărora le spune: „Să învățăm și pe femeile noastre să umble în credința dată lor, în dragoste și în curăție, să-și iubească bărbații lor cu credință, să iubească pe toți deopotrivă cu toată înfrânarea și să-și crească copiii, învățându-i frica de Dumnezeu”⁶.

Nici Sfântul Ignatie nu uită, nici chiar în cele mai grele clipe ale vieții sale, de fiecare din membrii familiilor creștine scriindu-le: „Îmbrățișez casele fraților mei, împreună cu soțiile și copiii și pe fecioarele cele numite văduve”⁷.

Și fiindcă tinerii și tinerele fecioare sunt mai supuși tentațiilor lumii acesteia, nu sunt neglijati nici ei, fiind îndemnați cu grijă: „La fel și tinerii să fie fără prihană în toate, înainte de orice îngrijindu-se de curăția lor și înfrânându-se de la orice lucru rău. Este bine să se abțină de la poftele cele din lume, că «orice poftă luptă împotriva duhului»⁸ și că «nici desfrânării, nici muieraticii, nici sodomii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»⁹, nici cei ce fac lucruri nesocotite. De aceea tinerii trebuie să se îndepărteze de toate acestea, supunându-se preoților și diaconilor ca lui Dumnezeu și lui Hristos. Fecioarele să viețuiască fără de prihană și cu conștiința curată”¹⁰.

Iar văduvele, care se cuvine a fi pildă atât tinerilor, cât și celor căsătoriți, ca unele ce la rândul lor au avut experiența tinereții, apoi au purtat sarcinile impuse de viața de familie, trebuie „să se poarte cu cuminenie în credința Domnului, să se roage necontenit pentru toți, să se depărteze de orice defăimare, de vorbire de rău, de măturie mincinoasă, de iubire de argint și de orice lucru rău; să știe că sunt altare ale lui Dumnezeu, că sunt cercetate cu de-amănuntul toate și că lui Dumnezeu nu-I este ascuns nimic nici din gândurile

⁵ Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni (I)*, XXI, 6-8, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 49.

⁶ Sfântul Policarp al Smirnei, *Epistola către Filipeni*, IV, 2-3, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 209-210.

⁷ Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Smirneni*, XIII, 1, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 186.

⁸ 1 Pt 2, 11.

⁹ 1 Pt 4, 3-4.

¹⁰ Sfântul Policarp al Smirnei, *op. cit.*, V, 3, în vol. cit., p. 210.

noastre, nici din simțămintele noastre și nici ceva *din cele ascunse ale inimii*" (I Cor 14, 25)¹¹. Acestea însă nu trebuie neglijate, ci să se afle în purtarea de grijă a Bisericii, ca de altfel și orfanii¹².

Păstrarea purității familiei și a dragostei care se cuvine să stea la temelia ei sunt principiile capitale ale viețuirii după voia lui Dumnezeu. De aceea, atenția Părinților apostolici se îndreaptă și în direcția feririi membrilor familiilor creștine de păcatele cele mai grele care stau la baza distrugerii unității și indisolubilității căsătoriei; printre acestea pot fi amintite: invidia¹³, desfrânarea, adulterul, stricarea copiilor¹⁴, păcatul Gomorei¹⁵ sau uciderea pruncilor¹⁶.

De aceea, Sfântul Ignatie îl roagă pe Policarp să transmită soților și soțiilor creștine îndemnul lui și al Sfântului Apostol Pavel, zicând: „Grăiește surorilor mele să iubească pe Domnul și să se mulțumească, trupește și duhovnicește, cu soții lor. La fel și fraților mei poruncește-le, în numele lui Iisus Hristos, *să-și iubească soțiile, cum iubește Domnul Biserica*" (Efes 5, 25)¹⁷.

Cei care, pentru Domnul, ar vrea să-și păstreze castitatea, neîmbrățișând căsătoria, să rămână așa, însă fără a se lăuda ca să nu-și piardă plata; numai episcopul să cunoască aceasta, pentru ca „toate să se facă spre cinstea lui Dumnezeu"¹⁸, adică în bună rânduială.

La această bună cuviință și cuminenție specifică familiilor creștine se referă și autorul *Epistolei către Diognet*, când, printre alte calități ale acestora, amintește: Creștinii „se căsătoresc ca toți

¹¹ *Ibidem*, IV, 3, în vol. cit., p. 210.

¹² Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp*, IV, 1, în vol. cit., p. 188; *Idem*, *Epistola către Smirneni*, VI, 2, în vol. cit., p. 184.

¹³ Sfântul Clement Romanul spune: „Invidia a înstrăinat pe soții de soți și a schimbat cuvântul spus de părintele nostru Adam: *Acesta este acum os din oasele mele și trup din trupul meu*. Fac 2, 3 (*Epistola I către Corinteni*, VI, 2-3, în vol. cit., p. 49).

¹⁴ Acestea fac parte dintre păcatele enumerate între cele care constituie calea morții (*Învățătura celor doisprezece Apostoli*, III, 3; V, 1, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 26; 28) sau a întinericului (*Epistola zisă a lui Barnaba*, XX, 1; XIX, 4; X, 7, în același vol., trad. cit., p. 136; 135; 126).

¹⁵ *Epistola zisă a lui Barnaba*, X, 8, în vol. cit., p. 127.

¹⁶ *Ibidem*, XX, 2, în vol. cit., p. 137.

¹⁷ Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp*, V, 1, în vol. cit., p. 188.

¹⁸ *Ibidem*, V, 2, în vol. cit., p. 188.

oamenii și nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuți. Întind masă comună, dar nu și patul. Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup"¹⁹.

Și Sfântul Clement Romanul laudă purtarea creștinilor față de cea a păgânilor, arătând că această cale evanghelică nu este greu de urmat: așa încât, chiar „multe femei întărite de harul lui Dumnezeu, au săvârșit multe fapte de bărbăție"²⁰. De asemenea, el laudă purtarea de mai înainte a corintenilor, lăsând să se înțeleagă în același timp nemulțumirea sa față de starea prezentă: „Celor tineri – zice el – le dădeți sfatul să trăiască cumpătat și curat; femeilor le porunceți să săvârșescă totul cu conștiința nepătată, curată și sfântă, iubindu-și după cuviință bărbații lor; le învățați să-și gospodărească așa cum se cuvine casa, în buna rânduială a ascultării, păstrându-se curate la suflet și la trup"²¹.

Creștinii nu trebuie să viețuiască la întâmplare, știind că sunt „parte sfântă"²² și creație a lui Dumnezeu, căci El „a plăsmuit cu sfintele și neprihănitele Sale mâini pe om, ființa cea mai aleasă și mai măreată, chip al icoanei Lui"²³. De aceea, ei trebuie să fugă de legăturile spurcate și necurate, de poftă urâtă și de adulter²⁴.

În concepția autorului *Omiliei*, numită *Epistola a doua către Corinteni a Sfântului Clement Romanul*, împărăția lui Dumnezeu va veni, *când bărbatul cu femeia nu vor fi nici bărbat nici femeie*, adică „fratele când vede o soră să nu gândească de ea că e femeie, nici sora când vede un frate să nu gândească de el ca de un bărbat"²⁵.

Herma în lucrarea sa *Păstorul*, atinge câteva probleme în legătură cu căsătoria; mai precis, în legătură cu păstrarea curăției în familie și căsătoria a doua. El spune: „Îți poruncesc [...] să păstrezi curăția și să nu se suie în inima ta poftă de femeie străină sau poftă de desfrânare sau de alte păcate asemănătoare acestora. Făcând

¹⁹ *Epistola către Diognet*, V, 6-7, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 110.

²⁰ Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni (I)*, LV, 3, în vol. cit., p. 74.

²¹ *Ibidem*, I, 2, trad. cit., p. 46.

²² *Ibidem*, XXX, 1, trad. cit., p. 61.

²³ *Ibidem*, XXXIII, 4, trad. cit., p. 63.

²⁴ *Ibidem*, XXX, 1, trad. cit., p. 61.

²⁵ Sfântul Clement Romanul, *Omilie* numită *Epistola a doua către Corinteni*, XII, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 99.

aceasta săvârșești mare păcat. Dacă-ți vei aminti neîncetat de soția ta, niciodată nu vei păcătui”²⁶. Pedepsa pentru acest păcat este mare, pregătindu-i celui păcătos moartea. Herma pune în discuție o problemă sensibilă, rezultată din preceptele Mântuitorului Iisus Hristos din Evanghelie (Mt 19, 9), aceea a adulterului. Acesta îl întrebă pe păstor dacă un bărbat, trăind cu femeia sa care a căzut în desfrânare, săvârșește adulter sau nu? Păstorul îi spune că săvârșește adulter numai în cazul că acela știe de păcatul soției sale și dacă ea nu se pocăiește. În această situație, soțul trebuie să se despartă, dar nu are voie să se recăsătorească; altfel, săvârșește el adulter. Dacă soția se pocăiește, trebuie primită de către soțul ei; „că trebuie primit – zice păstorul – cel ce păcătuiește și se pocăiește; dar nu de multe ori; că pentru robii lui Dumnezeu este o singură pocăință”²⁷. Lucrul acesta este valabil atât pentru femei cât și pentru bărbați. Cu privire la a doua căsătorie; un bărbat sau o femeie se poate recăsători în cazul în care a rămas văduv, respectiv văduvă, dar dacă rămâne așa, „își agonisește luiși înaintea Domnului mai multă cinste și mare slavă”²⁸.

Chiar dacă Părinții Apostolici s-au referit mai puțin la căsătorie și familie, aceasta nu înseamnă că doctrina și practica creștină cu privire la aceste aspecte le erau necunoscute lor sau celor cărora ei li se adresau. Că exista o viață creștină autentică în comunitățile Bisericii acelei epoci, dovezile sunt incontestabile, începând chiar cu înseși operele acestor Părinți²⁹.

Același lucru se poate afirma și pentru perioada patristică următoare, cea a apologetilor, când preocuparea de căpătâi a Părinților și scriitorilor bisericești era de a combate acuzațiile ce se aduceau creștinilor din partea iudeilor și a păgânilor și de a apăra creștinismul față de atacurile acestora.

Totuși, apologeții au tratat în operele lor o serie de probleme cu privire la căsătorie, căutând să răspundă unor false acuzații la

²⁶ Herma, *Păstorul*, Porunca IV, 29(1), 1, în vol. *Scrierile Părinților apostolici*, trad. cit., p. 249.

²⁷ *Ibidem*, Porunca IV, 29(1), 8, trad. cit., p. 249-250.

²⁸ *Ibidem*, Porunca IV, 32(4), 1-2, trad. cit., p. 251-252.

²⁹ Pentru aspectele de doctrină și viață morală la Părinții Apostolici, vezi: Magistr Ștefan C. Alexe, *Viața creștină ...*, p. 223 ș.u.; Idem, *Eclesiologia Părinților Apostolici*, în ST, VII(1955), nr. 5-6, p. 368 ș.u.

adresa creștinilor care vizau tocmai instituția familiei, printre altele, acestea erau: că adepții creștinismului îșiucid copiii aducându-i ca jertfă în adunările cultice și că se dedau la împreunări incestuoase, nu numai între frați și surori care s-ar căsători între ei, ci chiar și cu mamele lor care i-au născut, după cum a făcut regele Oedip³⁰.

Dintre apologeți, considerați „adevărați candidați la moarte”³¹, cei care s-au ocupat de problema căsătoriei și a familiei creștine, și aceasta într-un mod cu totul tangențial, au fost:

Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, care, vorbind despre înfrânare și renunțarea la căsătorie, spune: „Dar, dacă principial noi nu ne căsătorim decât cu scopul de a crește copii, în cazul când noi renunțăm la căsătorie, facem aceasta cu scopul de a ne înfrâna cu desăvârșire”³²; iar cu privire la abandonarea copiilor, zice: „Întrucât ne privește pe noi, pentru a nu săvârși nici o nedreptate și nici o impietate, noi am fost învățați că a expune, adică a părăsi pe copii, este un obicei al celor răi; mai întâi, pentru că aproape pe toți aceștia îi vedem îndrumați către prostituție – nu numai pe fete, ci și pe băieți – și, așa cum se spune despre cei vechi că hrăneau cirezile de hoi sau turmele de capre și de oi, sau hergheliile de cai de pășune, tot așa și acum sunt crescuți copiii, spre a fi folosiți numai la desfrânare”³³. Ceva mai jos el zice: „Și iarăși, al doilea motiv pentru care noi nu expunem, adică nu abandonăm copiii, este acela

³⁰ Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia întâia*, XXVI, trad. și note de Pr. Prof. Olimp N. Căciulă și Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, III: XXXI-XXXII, trad., introd., note și indice de Pr. Prof. T. Bodogae, în *Apologeti de limbă greacă*, PSB, 2, IBM, București, 1980, p. 42-43 și 375; 378-380; Tertulian, *Apologeticul*, VII, 1 trad. de Eliodor Constantinescu (1930), revăzută de Prof. David Popescu (1978) și Minucius Felix, *Octavius*, IX, 2, 5-6; XXVIII, 2; XXX, I-XXXI, 1 trad. de Petru I. Papadopol (R. Vâlcea, 1936), revăzută de David Popescu (1978), în vol. *Apologeti de limbă latină*, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981, p. 48; 360-361; 382; 384-385; A se vedea și Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, în Eusebiu de Cezareea, *Acturi*, partea întâia, V, 1, 14, trad., studiu, note și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, PSB, 13, IBM, București, 1987, p. 183; Paul Allard, *Dix leçons sur le martyre*, ed. III, Paris, 1907, p. 118-120.

³¹ Prof. Nicolae Chițescu, *Introducere generală*, la *Apologeti de limbă latină*, PSB, 3, IBM, București, 1981, p. 5.

³² Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, *Apologia întâia*, XXIX, p. 44.

³³ *Ibidem*, XXVII trad. cit., p. 43.

ca nu cumva vreunul dintre aceștia, nefiind luat să fie crescut de cineva, să moară și, în felul acesta, să fim și ucigași³⁴.

Teofil al Antiohiei, criticând imoralitatea păgânilor, care, după preceptele lui Platon³⁵, legiuiau „că femeile trebuie să fie comune tuturor”³⁶, spune că aceștia săvârșesc această nelegiuire „sub pretextul că în acest chip se nasc mai mulți copii și pentru ca așa-zișii întristați să aibă o mângâiere prin niște legături ca acelea”³⁷. Totodată el apreciază legile lui Solon³⁸, care prevedeau: „Copiii să se nască legitimi din căsătorie și nu din adultere, ca nu cumva să cinstească cineva ca tată pe unul care nu-i este tată, sau ca cineva să nu respecte pe adevăratul tată, pentru că nu știe că-i este tată”³⁹. Se poate observa de aici că învățătura creștină, cu noua ei atitudine față de căsătorie și familie, era bine cunoscută celor care trebuiau să facă față atacurilor și acuzațiilor din partea păgânilor.

Tertulian⁴⁰ (c. 160 – c. 240) are poziții diferite față de căsătorie și familie; în prima parte a vieții, când era ortodox, scrie pagini de o rară frumusețe în legătură cu acestea, pe când în a doua parte, sub influența montanistă, devine extrem de rigorist, iar principiile lui nu mai corespund învățăturii Părinților ortodocși.

Așadar, în perioada ortodoxă, în *Apologeticul* său, el respinge acuzațiile aduse creștinilor, învinuind pe păgâni de chiar crimele

³⁴ *Ibidem*, XXIX, trad. cit., p. 44.

³⁵ Platon (427-347 î.H.), filozof grec, unul dintre cei mai mari gânditori ai antichității, discipol al lui Socrate. A se vedea: *Dictionar de filozofie*, Ed. Politică, București, 1978, p. 539-540; Diac. Prof. Dr. Nicolae Balca, *Istoria filozofiei antice*, IIRM, București, 1982, p. 145-200.

³⁶ Platon, *Republica*, c. V, III, 1, 449a-451b și III, 2B, 457b-471c, în Platon, *Opere*, V, trad., interpretare, lămuriri preliminare, note și anexă de Andrei Cornea, ESE, București, 1986, p. 234-236 și 245-263.

³⁷ Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, III, VI, în *Apologeți de limbă greacă*, trad. cit., p. 331.

³⁸ Solon, legislator, om de stat, poet și filozof, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (640-558 î.H.).

³⁹ Teofil al Antiohiei, *op. cit.*, III, VI, trad. cit., p. 331.

⁴⁰ Pe lângă operele sale apologetice și polemico-dogmatice, Tertulian a scris și o serie de lucrări practico-disciplinare; între acestea, unele se referă direct la feciorie, căsătorie și familie; și anume: *Ad uxorem* (PL II, 1385-1418; CSEL LXX, p. 96-124), *De exhortatione castitatis* (PL I, 963-978; CSEL LXX, p. 125-152), *De monogamia* (PL II, 979-1004), *De virginibus velandis* (PL II, 935-962; CSEL LXXVI), *De cultu feminarum* (PL I, 1417-1448; CSEL LXX, p. 59-95), *De pudicitia* (PL II, 1029-1084; CSEL XX, p. 219-273).

pune de ei pe seama acestora⁴¹. El îi condamnă că-și abandonau copiii, aceștia, fiind luați și crescuți de alte familii, nu-și mai cunoșteau proprii lor părinți și frați. De aceea ei puteau deveni incestuoși fără ca măcar să știe, căsătorindu-se cu frați sau surori de m. lor. „Pe noi, însă, ne ferește să cădem în astfel de păcate – zice Tertulian – o viață de aproape păzită și cu credință păstrată: căsătoria, pe cât ne ferește de stricăciune și de alte păcate, pe atât ne pune în același timp la adăpost și de orice fel de incest. Unii, ca să fie mai siguri că nu vor cădea în primejdia acestei greșeli, rămân fără împreunare femeiască toată viața, copii până la bătrânețe”⁴². Pentru aceste nelegiuiri, păgânii își pregătesc ceea ce ei numesc „închisoarea chinurilor groaznice”. Tertulian zice: „Acolo de obicei sunt aruncați toți nelegiuitori față de părinți, cei incestuoși față de surori, cei ce poftesc la femeia altuia, cei ce răpesc fecioarele și strică tineretul, cei cruzi și cei ceucid, cei ce fură și cei ce înșală, într-un cuvânt toți aceia care se aseamănă cu oricare dintre zeii voștri”⁴³.

Bună cuviința creștinilor este pusă în contrast cu faptele ce batjocoresc căsătoria, ale celor mai apreciați reprezentanți ai lumii pagane. Spre deosebire de aceștia, „creștinul nu depășește ce e îngăduit nici când este vorba de sexul femeiesc. [...] Creștinul este bărbat numai al soției sale. [...] Creștinul, însă, fără a-și scoate ochii, nu se uită după femei; sufletul său rămâne orb în fața poftelor”⁴⁴. Vorbind despre răbdare, Tertulian are aprecieri pozitive la adresa soților care, deși dintr-un motiv oarecare s-au despărțit, pasesc mijlocul de a-și reface căsătoria. El spune: „Când o căsătorie este desfăcută, răbdarea este folosită la amândoi soții, – prin faptul că susține pe bărbat și pe femeie cât stăruie în despărțire – pe unul nu l face adulter, iar pe celălalt îl îndreaptă”⁴⁵.

⁴¹ Tertulian adresându-se păgânilor, spune: „Nu vezi ceea ce există și ți se pare că vezi ceea ce nu există. Aceasta o voi arăta față de toate învinuirile pe care ni le aducți”. Tertulian, *Apologeticul*, IX, 20, PL I, 380; trad. cit., p. 54.

⁴² *Ibidem*, IX, 19, PL I, 379; trad. cit., p. 53-54.

⁴³ *Ibidem*, XI, 11-12, PL I, 389; trad. cit., p. 57.

⁴⁴ *Ibidem*, XI, VI, 10-11, PL I, 575-576; trad. cit., p. 101-102.

⁴⁵ *Ibidem*, *De patientia*, XII, PL I, 1379; trad. în *Apologeți de limbă latină*, trad. cit., p. 191.

Tertulian susține și elogiază căsătoria între creștini, săvârșită de Biserică, întărită de jertfă, asistată de îngeri ca martori, consimțită de Tatăl. Căsătoria între creștini e frumoasă: ei sunt una în nădejde, una în dorință, una pe drumul vieții pe care merg, una în credința pe care o urmează, slujitori ai aceluiasi Stăpân. Nimic nu-i desparte nici în trup, nici în duh. Ei se roagă împreună, se închină împreună, postesc împreună, se învață unul pe altul, se încurajează unul pe altul, se întăresc unul pe altul, merg împreună la biserică și participă la masa lui Dumnezeu, înfruntă dificultățile și persecuția, n-au secrete unul față de altul, nu se rușinează unul de prezența celuilalt, nu-și mâhnesc inimile reciproc. Își cântă psalmi și imne unul altuia, străduindu-se să vadă care cântă mai frumos. Hristos se bucură auzind și văzând acestea. Unor asemenea soți, El le dă pacea lui⁴⁶. În perioada sa montanistă, Tertulian susține, în materie de căsătorie, o atitudine de mijloc între repudierea tainei de către gnostici și poziția prea îngăduitoare a ortodocșilor. Concepția gnosticilor o consideră o blasfemie, iar cea a ortodocșilor ca o desfrânare. El susține că înfrânarea este vrednică de venerație, așa cum libertatea de a se căsători e vrednică de respect, fiindcă amândouă se supun voinței lui Dumnezeu. Prima e supusă unor rânduieli, a doua e perfect liberă. Prima e liber aleasă, a doua e restrânsă între anumite limite⁴⁷. După ce definește căsătoria, adulterul și repudiul în fața lui Dumnezeu, autorul arată datoriile soției într-o căsătorie monogamă față de soțul decedat; ea se roagă pentru sufletul lui, face daruri în fiecare an la ziua adormirii lui și așteaptă unirea cu soțul ei la înviere⁴⁸.

În ceea ce privește a doua căsătorie, Tertulian nu o recomandă, motivând că nici trupul, nici lumea și nici dorința de a avea copii nu trebuie să-l determine pe creștin la a o îmbrățișa. Căsătoria a doua, după el, este un obstacol pentru sfințenie. El o acceptă totuși, admitând ca în cazul în care soțul moare, soția să se poată recăsători, însă numai cu un creștin, deoarece căsătoriile

⁴⁶ Idem, *Ad uxorem*, I și II, 5-8, PL I, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 456-457.

⁴⁷ Idem, *De monogamia*, I, PL II, 980. Vezi și Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 458-459.

⁴⁸ *Ibidem*, 9-10, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 459.

mixte implică multe complicații mai ales în materie de credință. În partea a doua a vieții, Tertulian reia problema căsătoriei a doua; se pronunță total împotriva ei și o consideră un desfrâu legitim și contrar voinței lui Dumnezeu⁴⁹. El spune: „Admitem o singură căsătorie, așa cum recunoaștem un singur Dumnezeu”⁵⁰. El critică sever pe preoții recăsătoriți, spunând: „Recăsătorit săvârșești taina Hotezului? Recăsătorit săvârșești taina Sfintei Euharistii? Cu atât mai important este pentru un laic recăsătorit s-o facă pe preotul, când preotului recăsătorit i se ia dreptul de a face preoție. Se acordă indulgența, zici, pentru necesitate. Nici o necesitate nu e scuzată, fiindcă poate să nu fie necesitate”⁵¹.

Înuta vestimentară a femeilor căsătorite, ca și a fecioarelor, trebuie să fie modestă; acestea se cuvine să aibă capul acoperit nu numai în biserică, ci și în afară de biserică. Femeile căsătorite să renunțe la coafurile care nu mai lasă loc pentru vâl⁵². Podoabele și cosmeticele folosite de femei sunt de origine diabolică. Dacă prin îmbrăcămintea lor luxoasă femeile dau dovadă de ambiție, prin machiajul lor ele manifestă prostituția. Tertulian folosește cuvinte aspre la adresa femeilor creștine, criticând folosirea podoabelor, îmbrăcămintea luxoasă, parfumurile, machiajul, vopsirea sau tunderea părului, purtarea de „cocuri enorme de la un cap necunoscut”, prin toate aceste schimonosiri încercându-se corectarea operei lui Dumnezeu. Femeile creștine, care se cuvine să fie preotese ale castității nu trebuie să aibă un aspect de curtezane, ci să imprumute parfumul și bijuteriile profeților și ale Apostolilor, să aibă roșul pudoarei, ochii împodobiți cu modestia, buzele cu încrețirea urechea plecată la cuvântul lui Dumnezeu, grumazul supus popului lui Hristos⁵³.

⁴⁹ Idem, *De exhortatione castitatis*, 10; *De monogamia*, 15, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 457-458 și 459.

⁵⁰ Idem, *De monogamia*, I, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 459.

⁵¹ Idem, *De exhortatione castitatis*, 7, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 458.

⁵² Idem, *De virginibus velandis*, 17, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 461.

⁵³ Idem, *De cultu feminarum*, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 461.

Păcatul desfrânării, după Tertulian, în ierarhia păcatelor se află în abisul cel mai adânc al ticăloșiei, făcând corp comun cu idolatria și omuciderea. Aceste păcate grele nu pot fi iertate decât de Dumnezeu, iar cei care le săvârșesc trebuie izolați, ei nefiind vrednici de a primi Euharistia. Desfrânații, printre care și incestuoșii, sunt impurificabili ca lepra⁵⁴.

În testamentul lăsat soției sale, Tertulian omagiază fericirea de care aceasta i-a făcut parte, chiar dacă, după cum se presupune, ei n-au avut copii⁵⁵. Testamentul său se încheie cu un fel de poem asupra splendorii cuplului creștin: „Acolo unde există un singur trup, există un singur duh; soții se roagă împreună, se închină împreună, postesc împreună. Ei se învață reciproc, se îndeamnă reciproc, se sprijină reciproc... Ei nu-și ascund nimic unul altuia, nu se evită unul pe altul”⁵⁶.

Minucius Felix în cunoscuta sa operă *Octavius*, respingând pe rând toate acuzațiile la adresa moralei creștinilor, arată că cele invocate de către păgâni sunt de fapt păcate proprii lor. El spune: „Voi aruncați asupra unor oameni curați și rușinoși niște vini pe care noi le-am crede aproape imposibile, dacă nu le-am vedea la voi”⁵⁷.

În ceea ce privește căsătoria, creștinii, spre deosebire de păgâni, își dovedesc pudoarea din tot sufletul, nu numai la suprafață, legându-se „în lanțul unei singure căsătorii”⁵⁸.

Creștinii își nasc și cresc copiii, pe care-i au cu „o singură femeie”⁵⁹; ei nu numai că nu-și jertfesc pruncii, cum sunt acuzați, dar nici nu-i abandonează sauucid, uneori chiar înainte de naștere, cum fac păgânii. Autorul spune: „Voi sunteți cei care vă lăsați uneori fiii, abia născuți, în fața fiarelor și păsărilor, sau îi omorâți alteleori în mod barbar, strangulându-i. Aveți mijloace cu care

⁵⁴ Idem. *De pudicitia*, apud Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, vol. I, p. 468-472.

⁵⁵ La: Joseph Mac Avoy, în *Dictionnaire de Spiritualité*, tome V, Beauchesne, Paris, 1964, col. 67.

⁵⁶ Tertulian, *Ad uxorem*, II, 9, PL I, 1402-1403.

⁵⁷ Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, XXIX, 1, în vol. *Apologeti de limbă latină*, trad. cit., p. 383.

⁵⁸ *Ibidem*, XXXI, 5, trad. cit., p. 385.

⁵⁹ *Ibidem*, XXXI, 5, trad. cit., p. 385.

de aruncați viața viitorului om chiar în pântecul voastre, omorându-vă copiii înainte de a-i naște”⁶⁰.

Incesturile, practicate frecvent de către păgâni și laudate în paginile cărților lor de istorie și ale tragediilor lor⁶¹, nici nu pot fi pomenite printre creștini, și nici un fel de desfrânare: „E atât de departe de noi dorința de incest, încât chiar unirea legitimă îi curmează pe unii dintre ai noștri”⁶², zice Minucius Felix. Păgânii săvârșesc incestul uneori fără ca să știe, ei având copii prin diferite locuri din legăturile lor desfrânate⁶³.

Unii dintre ei nici nu se căsătoresc, din dorința de a-și păstra castitatea; și nu se fălesc cu aceasta⁶⁴.

Înuta creștinilor este cuvințioasă; vorbesc și ascultă vorbe nevinovate, păstrându-și trupul și mai nevinovat.

Sfântul Ciprian al Cartaginei (c. 210 – 14 sept. 258) se înscrie și el în rândul celor care critică aspru societatea păgână decadentă, unde moralitatea este la ea acasă. Păcatele de tot felul sunt apreciate și ridicate la cinstea de virtute în arenele romane:

Uciderea – zice el – e ridicată la rangul de știință și a ucide se numește un act de glorie”. La acestea participă membrii familiei care se luptă, care se fac ei înșiși părtași la uciderea fiului sau fratelui lor: „Tații își privesc fiii, fratele este în lojă, sora este și ea spectatoare și, dacă pregătirea spectacolului cere un preț mai mare, pentru ca mama să asiste la propria ei jale, – vai, durere!, – mama cumpără loc și cu astfel de preț. Și în spectacole atât de nelegiuite și de criminale ei nu-și dau seama că și privitul cu ochii înseamnă un fel de paricid”⁶⁵.

Teatrele, oferă și ele privirilor „scene producătoare de durere și rușine”, prezentând, în tragediile care se joacă pe scenă, imagini ale crimelor, incestului și ale altor păcate. Acestea devin exemple de umilă pentru cei care le privesc. „Adulterul când este văzut se mândrește”, zice Sfântul Ciprian – și răul face atrăgător viciul.

⁶⁰ *Ibidem*, XXX, 2, trad. cit., p. 384.

⁶¹ *Ibidem*, XXXI, 2, trad. cit., p. 385.

⁶² *Ibidem*, XXXI, 5, trad. cit., p. 385.

⁶³ *Ibidem*, XXXI, 4, trad. cit., p. 385.

⁶⁴ *Ibidem*, XXXI, 5, trad. cit., p. 385.

⁶⁵ Sfântul Ciprian, *Carte Donatus*, VII, PL IV, 210-211; trad. în vol. *Apologeti de limbă latină*, trad. cit., p. 419.

devenind de autoritate publică". Ca și Părinții veacului de aur, și în special Sfântul Ioan Gură de Aur, autorul dezvăluie toată stricăciunea și dezmățul lumii păgâne desfășurate sub protecția legilor imperiale și prin consimțământul și încurajarea religiei politeiste. „Câtă decădere a moravurilor, – spune el – ce atâtare la ticăloșie, ce hrană a viciilor, ce nerușinare a gesturilor histrionice care prezintă, contrar convenienței și dreptului, imoralitatea și crima în toate formele ei: bărbații se castrează, toată demnitatea și vigoarea sexului sunt degradate și produce plăcere scena în care un bărbat e transformat în femeie. Crima ajunge să fie lăudată și cineva e socotit cu atât mai destoinic, cu cât este mai josnic, fiind privit, – vai, nelegiuire! – cu plăcere⁶⁶. Teatrele sunt nu numai locuri de desfrâu, ci ele promovează și seamănă desfrăul în sufletele celor care iau parte la spectacole. Sfântul Ciprian spune în continuare: „Ce îndemnuri nu poate provoca un astfel de personaj? Pune în mișcare simțurile, atâta pornirile, atacă puterea de rezistență a unui suflet sănătos din punct de vedere moral. Și necinstei atrăgătoare nu-i lipsește puterea de a furișa în oameni perdiția prin vorbe plăcute la auz⁶⁷. Crimele, incesturile și toată imoralitatea închipuite pe scenă sunt puse în multe piese pe seama zeilor, care devin în acest fel promovatorii desfrăului; adulterul Marte, nerușinata Venus, Jupiter cel înflăcărat de amoruri pământești sunt cei care, înfățișați așa, imprimă celor ce-i cinstesc un mod de viață. „Cine-și venerază zeii îi imită. Pentru că la cei de jos delicturile celor de sus devin ceva religios“, zice Sfântul Părinte⁶⁸. Dar nu numai ceea ce se joacă pe scenă este de condamnat, ci mai ales ceea ce se întâmplă în spatele scenei. El spune: „O, de ai putea, de pe un loc înalt de observație, să-ți furișezi privirea în cele secrete, să deschizi ușile unor camere și să dai în vileag ce se ascunde în ele! Ai vedea că se practică în ele de către cei fără rușine ceea ce n-ar putea privi un om cu rușine, ceea ce constituie o crimă și numai faptul de a vedea ceea ce demenții în urgia viciilor lor neagă că au săvârșit, dar se grăbesc să săvârșească. Cu poftă bolnave se

⁶⁶ *Ibidem*, VIII, PL IV, 211; trad. cit., p. 419-420.

⁶⁷ *Ibidem*, VIII, PL IV, 211; trad. cit., p. 420.

⁶⁸ *Ibidem*, PL IV, 211.

imperechează bărbați cu bărbați, se petrec lucruri care nu pot plăcea nici celor ce le fac⁶⁹.

Sfântul Ciprian demonstrează că toate instituțiile societății păgâne sunt pline de toată necurăția și nedreptatea.

Într-o astfel de societate instituția căsătoriei și familiei nu poate să aibă o situație mai bună. Acolo unde desfrânarea este propovăduită de pe scenă, unde paricidele și incesturile sunt „virtuțile“ zeilor, într-o astfel de lume imorală, căsătoria și familia sunt condamnate la desființare.

În lucrarea sa *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, Sfântul Ciprian folosește deseori imaginile biblice ale fidelității conjugale și leccioriei⁷⁰ pentru a înfățișa curăția și neprihănirea Bisericii. Ea este „unică mamă ai cărei fii duhovnicești se înmulțesc neconținut. De ea suntem născuți, cu laptele ei ne hrănim, din sufletul ei este sufletul nostru⁷¹. Ea este „Mireasă a lui Hristos, este curată și neprihănită, nu poate fi adulteră, o singură casă cunoaște, cu castă putoare păzește jurământul unui singur pat⁷². Celebra formulă a Sfântului Ciprian: „Cine nu are mamă Biserica nu poate avea pe Dumnezeu ca tată⁷³, folosește aceeași imagine a unei familii în care credincioșii, se înțelege, sunt copiii. Și în alt loc, îndemnând la o viață creștină ireproșabilă, el zice: „Așa cum nouă ne place că-L avem pe Dumnezeu ca Tată, la fel Să-L placă și Lui că ne are pe noi ca fii⁷⁴“.

Familia creștină a folosit, așadar, Sfântului Ciprian ca model în înfățișarea imaginii Bisericii; procesul este invers decât la Sfântul

⁶⁹ *Ibidem*, IX, PL IV, 216; trad. cit., p. 420.

⁷⁰ Imaginile biblice din: Os 1,2; Mt 9, 15; 22; In 2, 1 ș.u.; Efes 5, 22 ș.u.; II Cor 11, 2; In 1, 29; Lapte 19, 7; 21, 2, sunt folosite atât în opera aceasta, cât și în Epistolele 41-4, 3; 52, 1, 3; 73, 19, 2; 74, 73 etc. La: Victor Saxer, *Vie liturgique et quotidienne à Chartage vers le milieu du III-e siècle*, Col. „Studi di antichità cristiana“, 29, Roma, 1969, p. 30, n.13, apud *Apologeti de limbă latină*, trad. cit., p. 118 n.17.

⁷¹ Sfântul Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, V, PL IV, 518; trad. în vol. *Apologeti de limbă latină*, trad. cit., p. 438.

⁷² *Ibidem*, VI, PL IV, 518-519; trad. cit., p. 438.

⁷³ Formulă care se mai află și în *Epistola LXXII*, VII, 2 a Sfântului Ciprian. (PL III, 1178-1179).

⁷⁴ Sfântul Ciprian, *Despre rugăciunea domnească*, X, PL IV, 542-543; trad. în vol. *Apologeti de limbă latină*, trad. cit., p. 469.

Apostol Pavel. Dar din aceste imagini ale Bisericii, se poate lesne înțelege, viziunea Sfântului Părinte în legătură cu familia creștină, care trebuie să fie: curată, neprihănită, să cunoască o singură casă, să fie castă, cu pudoare respectând jurământul unui singur pat și să aibă copii numeroși.

Clement Alexandrinul (c. 159 – c. 211/215) consacră căsătoriei pagini bogate și deosebit de prețioase, mai ales în două dintre operele sale: *Pedagogul*⁷⁵ și *Stromatele*⁷⁶.

El apără și afirmă cu tărie, împotriva gnosticilor și a dochetilor, „căsătoria după lege” ca fiind după voia lui Dumnezeu. „Odată ce legea este sfântă, este sfântă și căsătoria”, zice el⁷⁷. Și de asemenea: „Dacă cineva îndrăznește să numească desfrâu căsătoria, ajunge să hulească și legea și pe Domnul”⁷⁸. Și tot el afirmă: „Să nu socotească nimeni păcat căsătoria făcută potrivit învățaturii Cuvântului și cu atât mai puțin să nu socotească amară creșterea copiilor... Cel care nu poate îndura cu ușurință viața singuratică, acela să dorească să se căsătorească, pentru că plăcerea folosită cu cumpătare nu aduce vătămare”⁷⁹. De aceea, să nu socotească nimeni căsătoria necurată, căci „nu căsătoria este păcat, ci desfrânarea!” zice Clement⁸⁰.

Sunt vinovați cei care fug de căsătorie disprețuind-o, după cum și cei care se îndepărtează de ea nu pentru înfrânare, ci pentru a se sustrage de la obligațiile aferente ei. Dar vinovați sunt și cei care se căsătoresc folosindu-se de căsătorie în mod abuziv, căci ea presupune cumpătare, nu satisfacere peste măsură a poftelor. Clement spune: „Văd. însă, că unii, care, din pricina greutăților aduse de căsătorie, abținându-se de la căsătorie, nu potrivit cu cunoașterea cea sfântă, au căzut în mizantropie și s-a dus de la ei

⁷⁵ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, trad., introd., note și indici de Pr. D. Fecioru, în vol. Clement Alexandrinul, *Scrieri*, partea întâia, PSB, 4. IBM, București, 1982, p. 163 u.

⁷⁶ Idem, *Stromatele*, trad., cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, în vol. Clement Alexandrinul, *Scrieri*, partea a doua, PSB, 5. IBM, București, 1982, p. 11 ș. u.

⁷⁷ *Ibidem*, III, XII, 84, 2, trad. cit., p. 224.

⁷⁸ *Ibidem*, III, XII, 89, 1, trad. cit., p. 227.

⁷⁹ *Ibidem*, III, XI, 67, 1, trad. cit., p. 216.

⁸⁰ *Ibidem*, III, XII, 90, 5, trad. cit., p. 227.

dragostea; iar alții, folosindu-se de căsătorie, se cufundă în plăceri și într-o viață desfrânată; și, după cum spune profetul⁸¹, s-au asemănat animalelor”⁸². Decalogul oprește poftirea femeii aproapelui (Leș 20, 17), pentru că „Legea voia ca bărbații să se folosească cu cumpătare de soțiile lor, numai pentru facerea de copii”, zice Clement Alexandrinul⁸³.

Cumpătarea constă și în aceea că soțul nu se apropie de soția sa în timpul sarcinii și nici în perioada alăptării. Clement argumentează acest lucru cu exemple din Vechiul Testament⁸⁴.

Cumpătare este și când, potrivit învățaturii Sfântului Pavel, cei doi se lipsesc unul de altul pentru un timp îndeletnicindu-se cu postul și cu rugăciunea (I Cor 7, 5)⁸⁵.

Scopul celor ce se căsătoresc este, după Clement, „nașterea de copii, iar ținta lor să aibă copii buni”⁸⁶. El dă exemplul plugarului care aruncă semințele în brazdă cu nădejdea dobândirii unei recolte bune⁸⁷. „Cu mult mai bun – zice el – este plugarul, care seamănă un ogor însuflețit”⁸⁸. Acesta însă nu trebuie să risipească sămânța, pentru a nu lucra contra rațiunilor firii, pentru că „în laboratorul firii mamei, sămânța se transformă în embrion”⁸⁹. Omul devine chipul lui Dumnezeu atunci când „conlucrează cu Dumnezeu la nașterea omului”⁹⁰ căci „căsătoria ajută creația, îi continuă opera”⁹¹. De aceea nașterea de prunci este după rânduiala lui Dumnezeu și nu trebuie disprețuită; el zice: „Dacă nașterea este un rău, atunci să spună hulitorii că în rău este Domnul, Care a participat nașterii, în rău este Fecioara, care l-a născut! Ce

⁸¹ Ps 48, 12, 21.

⁸² Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, IX, 67, 2, trad. cit., p. 216.

⁸³ *Ibidem*, III, XI, 71, 4, trad. cit., p. 218.

⁸⁴ *Ibidem*, III, XI, 72, 1-4, trad. cit., p. 218.

⁸⁵ *Ibidem*, III, XII, 79, 1, trad. cit., p. 221.

⁸⁶ Idem, *Pedagogul*, II, X, 83, 1, trad. cit., p. 278.

⁸⁷ Aceeași imagine este întâlnită și la Atenagora Atenianul, care zice: „Așa cum agricultorul așteaptă cu răbdare recoltarea seminței aruncate în pământ, fără să se grăbească să mai semene din nou, așa este și viața de familie cu soțiile noastre” (*Op. cit.*, XXXIII, trad. cit., p. 381).

⁸⁸ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, X, 83, 2, trad. cit., p. 278.

⁸⁹ Idem, *Stromatele*, III, XII, 83, 2, trad. cit., p. 224.

⁹⁰ Idem, *Pedagogul*, II, X, 83, 1-3, trad. cit., p. 278.

⁹¹ Idem, *Stromatele*, III, IX, 66, 3, trad. cit., p. 216.

ticăloși!⁹² Hulind nașterea, hulesc voința lui Dumnezeu și taina creației.⁹³

În afară de nașterea de prunci, și la Clement Alexandrinul descoperim ca scopuri ale căsătoriei într-ajutorarea reciprocă a soților și potolirea concupiscentei, așa cum se va vedea. Clement a accentuat nașterea de prunci în dorința de a contracara concepțiile ereticilor care o condamnau ca pe un mare păcat.

Arătând vrednicia și folosul căsătoriei, el spune: „Că are și căsătoria, ca și starea de famen, funcțiile și slujirile ei speciale, care sunt de preț înaintea Domnului, adică grija de copii și de soție⁹⁴. Și în alt loc, potrivit cuvintelor: „Bărbatul să arate femeii bunăvoința datorată, asemenea și femeia bărbatului“ (I Cor 7, 3), el zice: „După această datorie împlinită, femeia este ajutor în gospodărie și în credința în Hristos⁹⁵. Iată aici subliniat un al doilea scop al căsătoriei.

În ce privește scopul al treilea al căsătoriei, pornind de la cuvintele Sfântului Pavel: „Să nu vă lipsiți unul de altul decât din bună înțelegere pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu rugăciunea“ (I Cor 7, 5), Clement spune că Apostolul „a adăugat «din bună înțelegere», ca să nu strice unul din ei căsătoria; «pentru un timp», ca să nu alunece cândva soțul spre păcat din pricina unei înfrânări silite; își cruță soția, dar cade în altă poftă⁹⁶.

Căsătoria și nașterea de prunci nu sunt piedică în calea mântuirii, căci Însuși Domnul Iisus Hristos a spus: „Că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor“ (Mt 18, 20). Autorul *Stromatei* vede în aceste cuvinte, printre altele, asigurarea prezenței Mântuitorului în mijlocul familiei creștine. El zice: „Dar care sunt cei doi sau trei care sunt adunați în numele lui Hristos și în mijlocul cărora este Domnul? Oare nu vorbește Domnul prin cei trei de bărbat, femeie și copil, pentru că

prin Dumnezeu este unită femeia cu bărbatul?⁹⁷ [...] Prin Fiul Său, Dumnezeu este cu cei care, fiind căsătoriți, trăiesc cu cumpătare și fac copii; și, de asemeni, același Dumnezeu este și cu cei care, în chip rațional, trăiesc în înfrânare⁹⁸. Mai mult decât atât, potrivit Apostolului Pavel, în fruntea Bisericii trebuie puși oameni care sunt deprinși să-și chivernisească propria lor casă (I Tim 3, 4-5)⁹⁹. Clement combate pe Tațian Asirianul¹⁰⁰ care, în lucrarea *Despre desăvârșire după învățătura Mântuitorului* învăța: „Înțelegerea între soți este potrivită rugăciunii, dar comuniunea în stricăciune desființează ruga“, referindu-se la legătura trupească a soților¹⁰¹. El zice: „Mărturisim și noi că neînfrânarea și desfrâul sunt patimi diavolești; dar înțelegerea între soți mijlocește o căsnicie cumpătată; te face să te duci la rugăciune după ce te-ai înfrânat și te îndrumază ca în căsătorie să ai grijă ca facerea de copii să fie însoțită de înfrânare¹⁰². Lipsirea pentru o vreme, de care vorbește Apostolul (I Cor 7, 5), „nu îndepărtează desăvârșit ca rușinoase dorințele firești“, cum socotea Tațian¹⁰³.

Împotriva ereticilor care disprețuiau femeia¹⁰⁴ și nașterea de prunci dintr-însa, Clement argumentează, reluând cuvintele Sfântului Apostol Pavel (Rom 5, 12-14): „Astfel femeia – cea dintâi cauză a păcatului – a fost numită «viață»¹⁰⁵, pentru că este cauza

⁹⁷ Fac 2, 21-23.

⁹⁸ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, X, 68, 1, 4, trad. cit., p. 216.

⁹⁹ *Ibidem*, III, XII, 79, 6, trad. cit., p. 221.

¹⁰⁰ Tațian Asirianul, discipol al Sfântului Iustin Martirul, a adoptat la întoarcerea în țara sa o doctrină cu aparențe gnostice și o morală ascetică: abținerea de la căsătorie, de la carne, de la vin. Adepții lui săvârșeau euharistia cu apă; de aceea erau numiți „aquari“ sau „hydroparastați“, sau „encratiți“ (cumpătați). Unii istorici nu-i socotesceretici. (Pr. Prof. Milan P. Șesan, *Gnosticismul sirian și alexandrin. Alte sisteme. Maniheismul*, cap. în *Istoria Bisericească Universală* (Manual pentru Institutele teologice), vol. I, ed. a II-a, IBM, București, 1975, p. 134.

¹⁰¹ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, XII, 81, 1, trad. cit., p. 222.

¹⁰² *Ibidem*, III, XII, 81, 4, trad. cit., p. 222.

¹⁰³ *Ibidem*, III, XII, 82, 1, trad. cit., p. 223.

¹⁰⁴ Clement Alexandrinul amintește pe un anume eretic Iuliu Casian, dochet și enkratit din sec. al II-lea, care disprețuia femeia și, despre care el spune cu ironie: „Dar acest năzdrăvan Casian, mai platonicec decât Platon, socotea că sufletul este de origine dumnezeiască și că, datorită poftelor, a ajuns femeie și a venit de sus aicea jos la naștere și stricăciune“ (*Stromatele*, III, XIII, 93, 3, trad. cit., p. 228).

¹⁰⁵ Fac 3, 20.

⁹² Clement Alexandrinul amintește pe ereticii docheți care disprețuiau nașterea: Iuliu Casian, Marcion și Valentin și pe care-i combate în mai multe capitole pornind de la concepțiile lor rătăcite (*Stromatele*, III, XVII, 102, 3, trad. cit., p. 233).

⁹³ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, XVII, 102, 1, trad. cit., p. 233.

⁹⁴ *Ibidem*, III, XII, 79, 5, trad. cit., p. 221.

⁹⁵ *Ibidem*, III, XVIII, 108, 1, trad. cit., p. 236.

⁹⁶ *Ibidem*, III, XII, 79, 1, trad. cit., p. 221.

urmării neamului omenesc, a celor care se nasc și a celor care păcătuiesc; este de asemeni mama celor drepti ca și a celor nedrepti, așa cum fiecare din noi trăim după dreptate sau, dimpotrivă, suntem nesupuși¹⁰⁶.

După cum Biserica nu se căsătorește de mai multe ori, ea având Mirele ei, pe Hristos, tot așa și femeia trebuie să se căsătorească, potrivit legii dumnezeiești, o singură dată¹⁰⁷. Dumnezeu a instituit o singură căsătorie „pentru nașterea de copii și pentru gospodărirea casei, pentru care i s-a dat bărbatului «ajutor»¹⁰⁸ femeia¹⁰⁹. Căsătoria a doua, pentru cei cărora le trăiește soțul sau soția dintâi, este socotită desfrâu „pentru că se împotrivesc mulțumirii cu cele ce ai”, zice Clement. Și tot așa „desfrâul este căderea dintr-o singură căsătorie în mai multe căsătorii¹¹⁰. Împreunarea cu un trup străin, și nu cu trupul celei date prin căsătorie pentru facerea de copii, este „comuniune spurcată¹¹¹. El consideră că Apostolul Pavel „laudă foarte mult pe bărbatul unei singure femei¹¹²; fie preot, fie diacon, fie laic, dacă se folosește fără reproș de căsătorie¹¹³.

Clement Alexandrinul acceptă și a doua căsătorie pentru văduvi și văduve, pe baza învățaturii Apostolului Pavel (I Cor 7, 6, 39-40), spunând că aceasta nu este oprită de lege, „dar nu mai îndeplinește desăvârșirea aceea înaltă a viețuirii după Evanghelie. Dar dacă nu se căsătorește a doua oară – zice el – ci păstrează neîntinată căsătoria desfăcută de moarte, dobândește luiși slava cerească¹¹⁴.

Clement Alexandrinul, după cum s-a văzut, susține, pe de o parte legitimitatea căsătoriei și nașterea de prunci ca principal scop al ei, contra gnosticilor și a dochetilor care le considerau rele și de la diavolul, iar pe de altă parte atrage atenția în privința unei atente

¹⁰⁶ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, IX, 65, 1, trad. cit., p. 215.

¹⁰⁷ *Ibidem*, III, XI, 74, 2, trad. cit., p. 219.

¹⁰⁸ Fac 2, 18.

¹⁰⁹ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, XII, 82, 3, trad. cit., p. 223.

¹¹⁰ *Ibidem*, III, XII, 89, 1, trad. cit., p. 227.

¹¹¹ *Ibidem*, III, XII, 89, 2, trad. cit., p. 227.

¹¹² I Tim 2, 15.

¹¹³ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, III, XII, 90, 1, trad. cit., p. 227.

¹¹⁴ *Ibidem*, III, XII, 82, 4-5, trad. cit., p. 223.

cumpătări în relațiile soțului cu soția, căutând să contracareze concepțiile altor eretici, a adepților lui Carpocrat, care propovăduiau desfrâul, învățând comunitatea bunurilor și a femeilor.

Origen (185 – 253/254) nu a scris o lucrare specială dedicată căsătoriei și familiei; elemente în legătură cu această chestiune se află disperate în diferite locuri ale vastei opere a lui.

În *Omiliile sale la Facere*, el vorbește despre constituția omului creat ca bărbat și femeie, interpretând alegoric, cuvintele Scripturii; el vede în bărbat spiritul, iar în femeie sufletul familiei. Aceștia trebuie să conlucreze în vederea propășirii binelui și a realizării binecuvântării primite de la Creator: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți” (Fac 1, 28). Dacă cei doi, spiritul și sufletul, bărbatul și femeia, „laolaltă au pace, bună înțelegere și armonie, aceste virtuți cresc și se înmulțesc producând și născând sentimente bune și concepții sănătoase și folositoare prin care să umple pământul și să-l stăpânească, cu alte cuvinte să-și supună loruși simțurile trupesti pe care să le transforme în deprinderi mai bune în așa măsură încât să nu se mai pornească poftele cărnii împotriva duhului¹¹⁵. Poftele cărnii pun în pericol unitatea familiei. El zice în continuare: „Și astfel, unindu-se sufletul cu duhul ca într-o căsnicie fericită, să nu lase să-și mai facă de cap poftele inimii ori ale cărnii spre a strica unirea familiei prin întinăciunea divorțului¹¹⁶.

Metodiu de Olimp (+311)¹¹⁷, deși propovăduiește superioritatea fecioriei arătând evoluția ideii de feciorie de-a lungul istoriei

¹¹⁵ Origen, *Omiliile la Facere*, I, după ed.: *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, herausgegeben von W. A. Bachrens (Genesis, Exodus und Leviticus). In *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte: Origenes Werke*, vol. VI, Leipzig-Berlin, 1920, p. 19.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Nu se cunosc prea multe date în legătură cu viața lui Metodiu de Olimp. Cele mai vechi informații despre el ni le furnizează Ieronim (*De viris illustribus*, III, 63). În legătură cu anul morții există mai multe păreri. A se vedea: Pr. Prof. Constantin Cornițescu, *Studiu introductiv*, la operele lui Metodiu de Olimp, în vol. *Statutul Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp. Scrieri*, studiu introductiv, traducere, note și indici de Pr. Prof. Constantin Cornițescu, PSB, 10, IBM, București, 1984, p. 41-42.

neamului omenesc¹¹⁸, consideră căsătoria vrednică de elogi, ca una care aduce naștere de copii și astfel prelungește viața, asigurând totodată, pentru Biserică, „martiri și adversari ai celui rău”¹¹⁹. De aceea ea „nu trebuie să ne dezguste”¹²⁰, dimpotrivă, ea trebuie considerată o împreună lucrare a omului cu Dumnezeu, căci spune Metodiu de Olimp: „Pentru moment este necesar ca omul să colaboreze la (crearea) chipului lui Dumnezeu, pentru că lumea încă se formează și creația ei continuă”¹²¹. Și tot el spune: „Principiul nașterii oamenilor este împreunarea bărbatului cu femeia; în virtutea unei puteri nevăzute, «osul din oase (-le noastre) și carnea din carnea (noastră)» devine un om nou, creat de același meșter”¹²².

Fiind lucrare a lui Dumnezeu, nimeni nu este îndreptățit să disprețuiască instituția căsătoriei și nașterea de prunci dintr-însa. Cel care se căsătorește se oferă lui Dumnezeu Care lucrează prin el la zămislirea celor ce se vor naște. „Pentru aceasta – zice Metodiu – pe bună dreptate s-a spus că (bărbatul) «va părăsi pe tatăl și pe mama sa» (Fac 2, 24); atunci, uitând de toate, când plin de iubire se unește cu femeia sa, îi oferă Creatorului Dumnezeu coasta pentru a i se lua, pentru ca din fiu ce era, să se arate la rândul său tată. Deci, dacă și acum Dumnezeu continuă să creeze pe om, nu este oare o

¹¹⁸ El spune: „Gândul fecioriei dat oamenilor este un dar extraordinar de mare, un dar făcut de ceruri, și de aceea n-a fost descoperit primelor generații (de oameni) [...] La început, încă pe când pământul nu era populat, omul era întocmai unui prunc; el a trebuit să crească și să se maturizeze. Dar, când pământul a fost populat de la un capăt la altul și omenirea s-a răspândit destul de mult, Dumnezeu n-a mai lăsat pe om în starea de la început, pentru că el voia, trecându-l de la o stare la alta, să-l apropie cât mai mult de ceruri, să-l conducă la starea superioară a fecioriei și desăvârșirii. Astfel, pornindu-se de la unirea dintre frați și surori, o primă etapă în acest proces a fost luarea soțiilor din neam, apoi renunțarea la obiceiul propriu patrupedelor de a-și lua mai multe soții, evitarea adulterului și, în sfârșit, îmbrățișarea fecioriei, starea în care omul a învățat să strunească pornirile trupului și să ancoreze fără teamă în regiunea senină a nestrăciunii” (Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, I, II, trad. cit., p. 49-50).

¹¹⁹ Metodiu de Olimp, *op. cit.*, II, II, trad. cit., p. 53.

¹²⁰ *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 53.

¹²¹ *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 52.

¹²² *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 53.

îndrăzneală prea mare să arăți scârbă față de procreare, de care Cel Atotputernic nu se rușinează atunci când face (copilul) cu mâinile Sale cele nepătate?”¹²³

Până și copiii zămisliți din desfrânare sunt tot lucrarea lui Dumnezeu, dându-li-se la naștere, ca și tuturor celorlalți copii, câte un înger păzitor¹²⁴. Nu este vinovată sămânța, „ci cel care, sclavul plăcerii de o clipă, și-a lăsat sămânța în ogor străin”¹²⁵.

Metodiu de Olimp condamnă pe unii ca aceștia considerând că trebuie pedepsiți, pentru că ei distrug căsătoriile, surpă bunul mers al vieții arzând de dorința împreunării și murdăresc actul procreării, intrând în grădini străine¹²⁶.

Iată doar câțiva reprezentanți de frunte ai perioadei de dinaintea secolului de aur care interesează lucrarea de față. Prin urmare se poate conchide că în primele trei secole, deși timpurile nu au fost favorabile creștinismului, problema căsătoriei și a familiei au fost mult dezvoltate, ca și toate aspectele care țineau de morala creștină, alături de dezbaterile de ordin doctrinar.

¹²³ *Ibidem*, II, II, trad. cit., p. 53.

¹²⁴ *Ibidem*, II, VI, trad. cit., p. 56.

¹²⁵ *Ibidem*, II, IV, trad. cit., p. 54.

¹²⁶ *Ibidem*, II, VI, trad. cit., p. 56.

Capitolul III

Feciorie și căsătorie

1. Preferința pentru feciorie

Încă de la începutul istoriei creștinismului, fecioria a fost foarte prețuită, ea devenind treptat un nou mod de viață în Biserică pentru creștinii care au dorit să-și închine viața în întregime numai lui Hristos. Ca model aveau, în primul rând, pe Mântuitorul Iisus Hristos, pe Sfânta Fecioară Maria și pe unii dintre Sfinții Apostoli.

Un temei important al preferinței pentru feciorie îl constituie, desigur, poziția Sfântului Apostol Pavel în această privință. Epistolele pauline cuprind texte importante asupra căsătoriei. Dar Apostolul, el însuși celibatar¹, își exprimă preferința pentru feciorie sau, în cazul văduvilor, pentru rămânerea în starea de văduvie. „Cât despre fecioare – zice Sfântul Pavel – n-am poruncă de la Domnul. Vă dau însă sfatul meu, ca unul care am fost miluit de Domnul să fiu vrednic de crezare. Socotesc deci că aceasta este bine pentru nevoia ceasului de față: Bine este pentru om să fie așa“ (I Cor 1, 25-

¹ Opinia comună a Părinților și a scriitorilor bisericești este că Sf. Apostol Pavel a trăit toată viața în feciorie. Această opinie are la bază însuși cuvântul Apostolului, atunci când, îndemnând mai degrabă la viețuirea în feciorie, zice: „Eu voiesc ca toți oamenii să fie cum sunt eu însumi“ (I Cor 7, 7). Totuși, Clement Alexandrinul, printr-o interpretare cronată a textului din Fil 4, 2-3, îl socotește pe Sfântul Pavel printre Apostolii căsătoriți, alături de Sfinții Apostoli Petru și Filip: „Pavel – zice el – nu pregetă în una din epistole să adreseze cuvânt însoțitoarei sale, pe care n-a luat-o cu el, ca să nu aibă greutate în slujirea sa“ (*Stromatele*, III, VI [53, 1], în: Clement Alexandrinul, *Scrieri*, partea a doua, trad. cit., p. 210).

25). Și, mai departe: „Dar eu vreau ca voi să fiți fără de grijă. Cel necăsătorit se îngrijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului. Cel căsătorit se îngrijește de cele ale lumii, cum să placă femeii. Și este împărțire: și femeia nemăritată (adică văduvă, n. n.) și fecioara poartă grijă de cele ale Domnului, ca să fie sfântă și cu trupul și cu duhul. Iar cea care s-a măritat poartă grijă de cele ale lumii, cum să placă bărbatului“ (I Cor 7, 32-34). Cât despre femeia rămasă văduvă, Apostolul îi îngăduie să se recăsătorească (I Cor 7, 39), însă adaugă: „Dar mai fericită este dacă rămâne așa, după părerea mea. Și socotesc că și eu am duhul lui Dumnezeu“ (I Cor 7, 40).

Atitudinea Apostolului neamurilor a avut o mare influență asupra evlaviei creștine dintotdeauna. În primele veacuri ale Bisericii, preferința pentru feciorie a dus chiar la atitudini extreme, de condamnare a căsătoriei. Astfel de atitudini se regăsesc în sânul unora dintre ereziile condamnate de autorii creștini ai primelor veacuri. Amintim aici, de pildă, pe Clement Alexandrinul care, în *Stromatele*, dedică un întreg capitol (cartea a III-a, cap. VI)² condamnării celor „care învață că nu trebuie primită căsătoria și facerea de copii, ca să nu se aducă pe lume alți nenorociți și să hrănim moartea“³. „Este, desigur, bună înfrânarea – zice mai departe Clement. Dar dacă creștinul alege înfrânarea, nu face acest lucru pentru că ar fi rea și condamnată căsătoria: „Noi îmbrățișăm înfrânarea din dragostea de Domnul și din dragostea de binele însuși, sfințind templul Duhului“⁴.

În secolul al IV-lea asistăm la instituționalizarea în Biserică a viețuirii în feciorie și la conturarea într-un mod tot mai pregnant a monahismului creștin. Apar acum sute de case și colibe organizate în schituri și mănăstiri, mai ales în pustiul și munții Egiptului. Eremiti sau organizați în viața de obște, monahii urmăreau îmbunătățirea vieții și mântuirea, prin pocăință, contemplație, punerea în rânduială a minții, rugăciune, ascultare, cumpătare, păzirea castității, inclusiv a celei sufletești, și prin alte nevointe⁵.

² Traducere și ed. citată, p. 206-212.

³ *Stromatele*, III, VI, 45, 1, trad. cit., p. 206.

⁴ *Ibidem*, III, VII, 59, 4, p. 213.

⁵ Izvoare asupra originii și răspândirii monahismului sunt, mai ales, biografiile multor Părinți ai monahismului scrise de ucenici ai acestora (ca de exemplu: *Viața cuviosului Părintelui nostru Antonie*, scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare) și două

Unii dintre acești Părinți au scris importante opere ascetice, având rolul de a forma pe cei care doreau să îmbrățișeze viața monahală în lupta cu păcatul și dobândirea trăirii în Hristos.

Pentru a arăta virtuțile vieții feciorelnice și originea ei, mulți dintre Sfinții Părinți au făcut referire la starea paradisiacă a primei perechi de oameni, Adam și Eva, prin care a venit și moartea în lume și la Sfânta Fecioară Maria și Hristos prin care moartea a fost biruită. Ei au pus în relație fecioria Maicii Domnului, cu starea primei femei, Eva. Astfel, de pildă, Sfântul Justin Martirul și Filosoful zice: „După cum Eva, fiind fecioară și fără pată, primind întru sine cuvântul șarpelui a născut neascultarea și moartea, tot astfel și Fecioara Maria, atunci când îngerul Gavriil i-a binevestit că: «Duhul Domnului va veni asupra ei și puterea Celui Prea Înalt o va umbri, din care cauză și Sfântul, Care se va naște din ea, va fi Fiul lui Dumnezeu»⁶, primind credința și bucuria a răspuns: «Fie mie după cuvântul tău»⁷. În acest fel S-a născut prin ea Acesta, despre Care am arătat că s-au spus atâtea în Scripturi și prin Care Dumnezeu nimicește pe șarpe, ca și pe îngerii și pe oamenii cei asemănători cu El și prin Care liberează de moarte pe cei răi care se pocăiesc și care cred în El»⁸.

Același paralelism se află și la Tertulian după care, așa cum Eva era încă fecioară când a primit cuvântul morții, tot astfel Maria trebuia să fie fecioară spre a primi Cuvântul vieții⁹.

La Sfântul Irineu, nevinovăția originară a primilor oameni este pusă în relație cu „starea de integritate”: „Ei erau atunci într-o

colecții de biografii: 1. *Istoria Lausiacă* a lui Palladius, episcop de Helenopolis și 2. *Istoria monahilor din Egipt*, operă anonimă păstrată în grecește și într-o traducere latină a lui Rufin. La acestea se pot adăuga *Istoriile bisericești* ale lui Socrate și Sozomen și *Cuvintele* sau *Apostegmele Părinților*. Pe lângă aceste izvoare literare există și o serie de mărturii arheologice, inscripții păstrate în special pe monumente funerare, care atestă aceeași prețuire deosebită acordată de către creștinii din cele mai vechi timpuri virtuții fecioriei. A se vedea la Prof. Emilian Popescu, *Credința vie a creștinilor din Imperiul bizantin timpuriu, în lumina inscripțiilor*, BOR, CIII (1985), nr. 1-2, p. 152-154.

⁶ Lc 1, 26, 35.

⁷ Lc 1, 38.

⁸ Sf. Justin, *Dialogul cu iudeul Trifon*, cap. 100, trad. de Pr. Olimp N. Căciulă, PSB, 2, București, 1980, p. 210-211.

⁹ Tertulian, *De carne Christi*, 17, PL II, 827; CSEL LXX, 232-233; A se vedea și Adhémar D'Ales, *La théologie de Tertullien*, III-e. ed., Paris, 1905, p. 193.

stare de integritate¹⁰, păstrându-și natura proprie, deoarece (suflarea) care fusese suflată asupra cărnii era o suflare de viață¹¹. Ori, această suflare (sufletul), rămânând în cinstea ei și cu puterea ei, nu cugetă și nu-și imaginează lucruri de necinste; de aceea, ei nu se rușinau să se sărute și să se îmbrățișeze cast ca și copiii¹². Eva a fost neascultătoare, în timp ce era încă fecioară, deși soție a lui Adam¹³. Dacă, după cădere, a fost descoperită goliciunea trupului¹⁴, aceasta înseamnă că ceea ce a devenit acum „descoperit” era, înainte de cădere, „acoperit”. Omul nu era, de fapt, gol, deoarece era îmbrăcat în slava dumnezeiască. Goliciunea păcatului este goliciunea unui trup lipsit de slavă¹⁵.

Sfântul Chiril al Ierusalimului zice, de asemenea: „Diavolul, pentru că n-a îndrăznit să se apropie de bărbat, din pricina tăriei lui, s-a apropiat de femeie, care era încă fecioară, pentru că era mai slabă; căci după alungarea din paradis a cunoscut Adam pe Eva, femeia lui”¹⁶.

¹⁰ Integritatea protopărinților își avea izvorul în tăria „suflării de viață” dumnezeiești, care alungă din duhul omului orice fel de imaginație rușinoasă. La primii oameni, înainte de cădere, curăția trupului și curăția duhului există împreună; de aceea, duhul nu se rușinează în fața goliciunii trupului (Fac 2, 25). Cf. A. Orbe, *La atonia del espíritu en los Padres y teólogos del Siglo II*, în „La Ciudad de Dios”, 181 (1968), p. 484-528.

¹¹ Fac 2, 7.

¹² Sf. Irineu, *Démonstration de la prédication apostolique*, 14, apud Ysabel de Andia, *Homo vivens. Incorruptibilité et divinisation de l'homme selon Irénée de Lyon*, „Études augustiniennes”, Paris, 1986, p. 95.

¹³ Sfântul Irineu, *Adversus haereses*, III, XXII, 4, în PG VII, col. 959; aceeași idee: V, XIX, 4, în PG VII, col. 1175.

¹⁴ Veșmintele de piele date celor dintâi oameni după căderea în păcat simbolizează, în concepția Sfântului Grigorie de Nyssa, moartea, căreia trupurile lor trebuiau să i se supună. A se vedea: Diacon Constantin Voicu, *Problematica teologiei Sfântului Grigorie de Nisa*, MA, IX (1964), nr. 3-5, p. 238.

¹⁵ Această idee a „veșmântului de slavă” al lui Adam în rai este prezentă nu numai în Sfântul Irineu, ci la mulți alți Sfinți Părinți. Astfel, Sfântul Ambrozio (*De Isaac et anima*, 5, 43, PL XIV, 542) zice că „nici Adam nu era gol la început, deoarece era îmbrăcat în nevinovăție (inocentia)”. La fel, Sfântul Efrem Sirul (*Hymnes sur le Paradis*, VI, 9, S.ch., 137, Paris, 1968, p. 84-85): „Niciunul dintre ei nu este gol, căci slava îi îmbracă”.

¹⁶ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 5, p. 276. Pentru concepția Sfântului Irineu în această privință, a se vedea mai pe larg la Ysabel de Andia, *op. cit.* mai ales p. 53 și urm.

Sfântul Ioan Gură de Aur susține și el că, la început, Adam și Eva au trăit în paradis în chip feciorelnic¹⁷. Ei nu cunoșteau dorința actului conjugal, zămisirea și nașterea de prunci.

Fecioria este, deci, în concepția a mulți Sfinți Părinți, starea primilor oameni în rai, înainte de căderea în păcat. De aceea ei au fost preocupați de acest mod de viață și de statutul și rolul fecioriei în învățătura Bisericii. Sfinți Părinți și scriitori bisericești din primele veacuri creștine, ca: Tertulian¹⁸, Sfântul Ciprian¹⁹, Novațian²⁰, Metodiu de Olimp²¹, Sfântul Atanasie cel Mare²² și alții, au scris lucrări speciale dedicate acestui fel de viață.

Se cuvine să notăm aici că majoritatea Sfinților Părinți sunt de părere că fecioria este superioară căsătoriei.

După Sfântul Ciprian al Cartaginei, fecioarele sunt „floarea pajiștei bisericești, podoaba și frumusețea harului duhovnicesc, neam aducător de bucurii, lucrare curată și neîntinată a laudei și a cinstei, chip al lui Dumnezeu, corespunzător sfințeniei Domnului, partea mai strălucită a turmei lui Hristos”²³.

Metodiu de Olimp, în *Banchetul sau Despre castitate*, pune pe buzele uneia dintre cele zece fecioare angajate în dialog, Theopatra, părerea că nici o altă stare nu poate mai mult decât fecioria să asigure „reșezarea noastră în paradis”, „readucerea în starea de nemurire și de împăcare cu Dumnezeu”, ea fiind „steaua

¹⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac (I)*, XV, 4, PG LIII, 123; Idem, *Despre feciorie*, 15, PG XLVIII, 544, apud Magistrand Pr. Marin Braniște, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în ST, IX (1957), 1-2, p. 127, n. 26.

¹⁸ Tertulian, *De virginibus velandis*, ed. V. Bulhart, în CSEL, LXXVI, LXXXIX, Vindobonae, 1957.

¹⁹ Sf. Ciprian, *De habitu virginum*, PL IV, 439-464 și ed. G. Hartel, în CSEL III, I, Vindobonae, 1868; în lb. rom.: A. I. Moroianu, *Cyprianus Thascius Caecilianus, Despre purtarea fecioarelor și Despre gelozie și pismă*, Teză de licență, București, 1906.

²⁰ Novațian, *De bono pudicitiae*, PL III, 861-970.

²¹ Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, trad. de Pr. Prof. Constantin Cornilescu, în PSB, 10, București, 1984, p. 46-120.

²² Sf. Atanasie cel Mare, *Despre feciorie*, PG XXVIII, 251-282 și două scrisori ascetice: *Către Amun-monahul*, PG XXVI, 1169-1176 și *Către Draconțiu*, PG XXV, 523-534.

²³ Sf. Ciprian, *De habitu virginum*, PL IV, 443, III și CSEL III, I, 3, p. 189: „flos est ille ecclesiastici germinis, decus adque ornamentum gratiae spiritalis, laeta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, inlustrior portio gregis Christi”.

cea mai strălucitoare și mai de preț” primită de la Hristos, și „cel mai bun și mai strălucit ajutor” trimis din ceruri²⁴. Iar prin intermediul Teofilei, referindu-se tot la căsătorie și feciorie, el spune: „Pentru că nu înseamnă că trebuie să socotim amare pe celelalte (alimente), chiar și pe cele amestecate cu dulceața fructelor, dacă mierea este mai dulce și mai plăcută decât ele”²⁵.

Sfântul Chiril al Ierusalimului, nu este de acord ca cei ce-și păstrează castitatea să condamne căsătoria: „Să nu disprețuiești argintul pentru faptul că ai aur.”²⁶ Dar și el arată superioritatea vieții în curăție: „Cei care trăiesc în curăție sunt îngeri care merg pe pământ. Fecioarele au partea lor cu Fecioara Maria.”²⁷ După acest Sfânt Părinte, cununile fecioriei sunt mai mari decât cele ale căsătoriei curate: „Nimic nu se pierde... Scrisă-ți este căsătoria ta pe care ai păzit-o bine! Scrisă-ți este înfrânarea ta săvârșită pentru Dumnezeu. Cele dintâi cununi, însă, le are scrise fecioria și castitatea. Vei străluci ca un înger.”²⁸ „Cununa este îngerească, iar fapta este supraomenească.”²⁹

Explicând cuvintele ucenicilor Domnului din Evanghelia după Matei, cap. 19, în legătură cu cartea de despărțire și adulterul: „Dacă așa este pricina omului cu femeia, e de folos să nu se însoare” și răspunsul Mântuitorului: „Nu toți înțeleg cuvântul acesta, ci cei cărora s-a dat”³⁰, Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Hristos laudă fecioria și arată că este un mare lucru. Cu aceste cuvinte îi atrage și-i îndeamnă pe ucenici să trăiască în feciorie”³¹. El demonstrează că înșiși ucenicii Mântuitorului prin firea lor cunoșteau importanța fecioriei, cu toate că s-au arătat nedumeriți față de ceea ce le spusese Domnul:

„— Este, oare, vreo contradicție — întreabă el — între ceea ce a spus Hristos și ceea ce au spus ucenicii? Hristos a spus că fecioria este un lucru mare; ucenicii spun că este mai ușor să trăiești în feciorie decât să fii căsătorit.

²⁴ Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, IV, I-II, trad. cit., p. 68-69.

²⁵ *Ibidem*, II, VII, trad. cit., p. 57.

²⁶ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, IV, 25, trad. cit., p. 124.

²⁷ *Ibidem*, XII, 34, trad. cit., p. 307.

²⁸ *Ibidem*, XV, 23, trad. cit., p. 421.

²⁹ *Ibidem*, XII, 34, trad. cit., p. 307.

³⁰ Mt 19, 10-11.

³¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. LXII, Mt*, III, trad. cit., p. 720; PG LVIII, 599.

– Nu! Fecioria este și grea, dar și mai ușoară decât căsătoria. Hristos a mărturisit că este un lucru mare, ca să-i facă pe ucenicii Săi mai râvnitori; ucenicii arată, prin cuvintele lor, că e mai ușoară decât căsătoria, ca prin aceasta să îmbrățișeze și mai mult fecioria și înfrânarea.³²

Potrivit afirmațiilor Sfântului Ioan, Hristos voiește ca oamenii să îmbrățișeze fecioria mai mult decât căsătoria: „Pentru că părea greu să le vorbească despre feciorie, Hristos îi face pe ucenicii Săi să o dorească din pricină că Legea îi constrângea să nu se despartă de femei. Apoi le arată că este ușoară fecioria, zicând: «Sunt fameni care s-au născut așa din pânțele mamei lor; sunt fameni pe care oamenii i-au făcut fameni, și sunt fameni care s-au făcut fameni pe ei înșiși, pentru împărăția cerurilor»³³. Prin cuvintele acestea, Hristos îi face să aleagă fecioria fără să-și dea seama³⁴.”

Fecioria este o virtute a cărei răsplată și ale cărei cununi sunt mult mai mari decât pentru cei căsătoriți. Deși pare o suferință, această virtute este ușor de dobândit și este la îndemâna oricărui ucenic al lui Hristos. Sfântul Ioan spune: „(Hristos) le arată (ucenicilor) că este cu puțință virtutea aceasta, ca și cum le-ar fi zis: «Gândește-te ce-ai fi făcut dacă ai fi fost eunuc din fire sau dacă alții te-ar fi făcut eunuc? Ai fi fost lipsit și de plăcere și n-ai fi avut nici plată! Dar așa mulțumește lui Dumnezeu că suferi cu plată și cu cununi ceea ce suferă aceia fără cununi! Dar, mai bine spus, nu suferi nici asta; îți este cu mult mai ușor, pentru că viața ta este călăuzită de nădejde și de conștiința faptei bune ce o săvârșești și pentru că nici pofta nu e atât de puternică. Tăierea mădularului nu poate potoli așa de ușor astfel de valuri și nici nu poate face liniște, cât o poate frâul gândului, dar, mai bine spus, chiar nu numai gândul.» Hristos a vorbit de eunuci ca să-i îndemne pe ucenici să trăiască în feciorie³⁵. Domnul adaugă, apoi, spunând: „Cine poate să înțeleagă, să înțeleagă³⁶.”

Fecioria, însă, nu este obligatorie pentru cei care-I urmează lui Hristos. Sfântul Ioan Gură de Aur explică: „Datorită bunătății

³² Ibidem, p. 720; PG LVIII, 599.

³³ Mt 19, 12.

³⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. LXII, Mt. III*, trad. cit., p. 720; PG LVIII, 599.

³⁵ Ibidem; PG LVIII, 599.

³⁶ Mt 19, 12.

Lui nespuse, Hristos nu face din feciorie lege de viețuire; dar îi face pe ucenici să îmbrățișeze fecioria cu mai multă râvnă, arătându-le ce faptă mare de virtute este fecioria. Și aceste ultime cuvinte le-a spus după ce a arătat că este cu puțință fecioria, ca să le aprindă și mai mult dorința de a voi acest fel de viețuire³⁷.

2. Nunta este cinstită

Cu toate că este preferată fecioria, în învățătura Sfinților Părinți căsătoria își are locul și rolul ei bine definite și nu trebuie să fie disprețuită.

Încă de la începuturile existenței sale, Biserica s-a confruntat cu învățături eretice care condamnau căsătoria. Astfel, încă Sfântul Apostol Pavel îi atrage atenția lui Timotei împotriva unora care profesează „învățături ale demonilor” și care, printre altele, „opresc de la căsătorie” (I Tim 4, 1-3). În cartea Apocalipsei, Dumnezeu îi laudă pe credincioșii din Efes cu cuvintele: „Ai însă partea bună că urăști faptele nicolaiților, pe care le urăsc și Eu” (Apoc 2, 6). După mărturiile vechi, nicolaiții refuzau căsătoria, dar nu în favoarea fecioriei, ci a libertinajului sexual. Aceeași situație se va regăsi la multe dintre grupările gnostice care, profesând dualismul și susținând că trupul material este rău în sine, afirmău că păcatele săvârșite în trup nu afectează curăția părții duhovnicești a ființei umane.

Refuzul căsătoriei se regăsește la ereticii encratiți³⁸, după care viața de căsătorie nu se potrivește cu evlavie creștină.

Firește că Sfinții Părinți reacționează împotriva acestor grave abateri de la învățătura creștină. Și multe pagini valoroase asupra căsătoriei provin din lucrările lor îndreptate împotriva unor eretici ca cei amintiți.

³⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt. LXII, III*, trad. cit., p. 721; PG LVIII, 600.

³⁸ Fondatorul acestei secte a fost Tațian Asirianul. Ucenic al Sfântului Iustin Martirul, la Roma, unde a și scris al său *Cuvânt către elini*. Tațian va reveni în țara sa natală, Asiria, unde va întemeia secta encratiță. Asupra acestei erezii și a influenței sale asupra Diatessaron-ului lui Tațian, a se vedea G. Blond, *Les Encratites et la vie mystique*, în *Mystique et continence. Travaux scientifiques du IIIe congrès international d'Avon*, în *Les études carmelitaines*, Paris, 1952, p. 117-130.

Dintre Părinții și scriitorii bisericești de dinainte de veacul al IV-lea, amintim pe Clement Alexandrinul, care apără și afirmă cu tărie, împotriva gnosticilor, „căsătoria după lege” ca fiind porunca lui Dumnezeu. „Odată ce legea este sfântă, este sfântă și căsătoria”, zice el³⁹. Și de asemenea: „Dacă cineva îndrăznește să numească desfrâu căsătoria, ajunge să hulească și legea și pe Domnul”⁴⁰.

Tertulian, după cum s-a văzut, omagiază căsătoria între creștini, arătând binecuvântarea de care se bucură un astfel de cuplu⁴¹.

Sfântul Chiril al Ierusalimului atrage atenția celor care duc o viață feciorenică spunând: „Nu cumva prin faptul că trăiești în castitate să te crezi mai presus decât cei care sunt căsătoriți. Căci «nunta este cinstită și patul neîntinată», după cum spune Apostolul”⁴². Oare tu, care trăiești în castitate, nu ești născut de cei căsătoriți? Să nu disprețuiești argintul pentru faptul că ai aur! Mai mult, să aibă bune nădejdi și cei căsătoriți, care se folosesc de căsătorie în chip legiuit, cei care trăiesc după legiuirile Bisericii...”⁴³.

Sfântul Ioan Gură de Aur, referindu-se la același verset citat de Sfântul Chiril, se exprimă astfel: „De ce atunci te rușinezi de ceea ce este cinstit? De ce roșești de un lucru nespurcat? Acestea sunt credințele ereticilor și ale celor care introduc pe la nunți desfrânate...Voiesc a vă arăta că nu trebuie să vă rușinați de cele ce am spus, ci de cele ce voi le faceți; tu însă lăsând la o parte cele ce faci, te rușinezi de cele ce eu spun și deci, prin aceasta, disprețuiești pe Dumnezeu Care a hotărât așa... Să nu ne rușinăm de această taină. Nunta este tip al prezenței lui Hristos, al unirii lui Hristos cu Biserica”⁴⁴.

Nunta este rânduită de Însuși Dumnezeu⁴⁵; de aceea nimănui nu îi este îngăduit să o disprețuiască. Sfântul Ioan este foarte categoric în această privință, față de eretici sau față de cei care, trăind în feciorie, disprețuiesc și condamnă căsătoria: „Unde sunt

³⁹ Clement Alexandrinul, *Stromate*, III, XII, 84, 2, trad. cit., p. 224.

⁴⁰ *Ibidem*, III, XII, 89, 1, trad. cit., p. 227.

⁴¹ Tertulian, *Ad uxorem*, II, 9, PL, I, 1402-1403.

⁴² Evr 13, 4.

⁴³ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, trad. cit., p. 123-124.

⁴⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 153-154, PG LXII, 388-389.

⁴⁵ *Idem*, *Om. Rom*, XXIII, PG LX, 615.

acum ereticii? Căci dacă nunta ar fi fost dintre faptele condamnate, (Sfântul Pavel) nu ar fi vorbit de mire și de mireasă, nu ar fi pus la mijloc acele cuvinte: «Va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa»⁴⁶.⁴⁷ Iar fecioarelor le spune: „Fecioara care se răstignește cu toată băgarea de seamă, dacă s-a depărtat de nuntă ca fiind spurcată și necurată, n-are nici un folos din fecioria sa”⁴⁸.

Căsătoria și familia, după același Sfânt Părinte, nu sunt „o piedică în calea virtuții”⁴⁹, acestea fiind rânduite de Însuși Creatorul universului. El spune: „Căsătoria nu numai că nu ne împiedică cu nimic în trăirea filosofiei celei după Dumnezeu, dacă voim să fim cu mintea trează, dar aduce în viața noastră și multă ușurare”⁵⁰.

Nunta și viața de familie trebuie să fie însoțite de bună cuviință, de decentă și cuminenie așa încât singura diferență între cel ce trăiește în feciorie și cel căsătorit să fie căsătoria, însă împlinind voia lui Dumnezeu. „Nu te împiedică să te căsătorești, - spune Sfântul Ioan Gură de Aur - nici nu te opresc să te distrezi, dar vreau să faci aceasta cu cuminenie, nu cu rușine, nu cu osândă, nu cu mii și mii de păcate. Nu poruncesc să te duci în munți și în pustie, ci să locuiești în mijlocul orașului, dar cinstit, blând și cuminte. Cu toții avem aceleași legi de împlinit ca și monahii, în afară de legea căsătoriei; dar mai bine spus, chiar și în această privință Pavel ne poruncește să fim în toate ca monahii spunând: «Chipul lumii acesteia trece»⁵¹, așa încât și cei ce au femei să fie ca și cum nu ar avea”⁵².⁵³

Deseori, Sfântul Ioan Gură de Aur aduce ca exemple de viață după voia lui Dumnezeu persoane alese din Vechiul sau Noul Testament. Între acestea strălucesc soții Aquila și Priscila⁵⁴, care-l fac pe Sfântul Părinte să constate: „Este dar cu puțință ca și însurat fiind cineva, să fie admirat și minunat în cele duhovnicești, căci iată pe aceștia, că fiind în căsătorie au strălucit foarte mult, deși

⁴⁶ Fac 2, 24 și Efes 5, 31.

⁴⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 201, PG LXII, 141-142.

⁴⁸ *Idem*, *Om. I Tim*, XIV, trad. cit., p. 124, PG LXII, 573.

⁴⁹ *Idem*, *Om. Fac II*, XXI, IV, trad. cit., p. 250, PG LIII, 180.

Ibidem, XXI, IV, trad. cit., p. 251, PG LIII, 180.

⁵¹ I Cor 7, 31.

⁵² I Cor 7, 29.

⁵³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Om. Mt*, VII, VII, trad. cit., p. 99-100, PG LVII, 81-82.

⁵⁴ Rom 16, 3; I Cor 19, 19.

breasla lor nu era atât de strălucită de vreme ce erau făcători de corturi. Cu toate acestea, vrednicia lor a acoperit totul și i-a arătat mai presus de soare. Nici meșteșugul lor și nici căsătoria nu i-au împiedicat sau i-au vătămat cu ceva, ci au arătat dragostea aceea pe care a cerut-o Hristos...⁵⁵.

Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă pe cei care nu pot păstra fecioria, să se căsătorească și să aibă copii⁵⁶, căci această taină, pe lângă faptul că este cinstită, așa cum este considerată și de către creștini, dar și de către „cei din afară”⁵⁷, este în același timp „un act solemn, care leagă neamul nostru la un loc și este pricină a multor bunuri”⁵⁸.

Explicând cuvintele: „Căutați pacea cu toți și sfîntenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul”⁵⁹, Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Ce înseamnă «sfîntenia»? Adică înțelepciunea și purtarea demnă în căsătorie. «Dacă cineva este necăsătorit, zice, să rămână curat, iar dacă este căsătorit, să nu desfrâneze, ci să-și aibă pe soția sa»⁶⁰, căci și aceasta este sfîntenie. [...] Aceasta, nu pentru că nunta este sfîntenie, ci pentru că nunta păstrează sfîntenia din credință, nelăsând pe cineva să se uite la desfrînată. Căci nunta este cinstită, și nu sfîntă. Nunta este curată, nu doar pentru că procură sfîntenie ci, pentru că împiedică sfîntenia cea dată prin credință să se întineze”⁶¹.

⁵⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Om. Rom.*, XXXI, trad. cit., p. 472; PG LX, (*Om. XXX*), 664.

⁵⁶ Idem, *Om. Efes.*, XIII, trad. cit., p. 134; PG LXII, 98.

⁵⁷ Idem, *Om. I Cor.*, XII, trad. cit., p. 159; PG LXI, 103.

⁵⁸ *Ibidem*, XII, p. 161; PG LXI, 104.

⁵⁹ Evr 12, 14.

⁶⁰ I Cor 7, 8-9 (versete parafrazate).

⁶¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Evr.*, XXX, trad. cit., p. 352-353; PG LXIII, 210.

Capitolul IV

Primirea Tainei căsătoriei

1. Pregătirea pentru căsătorie

Sfântul Ioan Gură de Aur pune accentul nu pe pregătirea materială ci pe cea sufletească pentru primirea de către tineri a căsătoriei.

Rolul părinților este covârșitor în această pregătire. Ei trebuie să urmărească, pe de o parte păstrarea castității copiilor lor, pe de altă parte formarea și deprinderea lor cu evlavie, modestia, disprețuirea averilor și îmbrățișarea oricărei virtuți.

Pentru aceea este nevoie „de a pune în orânduială mai întâi sufletele copiilor” și nu zestrea. Căci mulți se îngrijesc de zestre și de moștenire și în general de situația materială a fiilor și fiicelor lor, însă nu poartă de grijă de averea lor sufletească. „Ai văzut câtă lipsă de judecată?” spune Sfântul Ioan. El recomandă părinților să-și îmbogățească copiii, nu cu cele materiale, ci cu virtuți, care le procură un viitor mai sigur și pentru trup și pentru suflet. „Exercită sufletul copilului – zice el în continuare – și la urmă vor veni și acelea; iar dacă acest bun lipsește, nici un folos nu va avea el de averi, – pe când dacă va câștiga acest bun, nici o vătămare nu va avea de la sărăcie”¹. Astfel de tineri sunt de invidiat, nu cei care au moștenit bogății materiale. „Când vezi pe un tânăr – spune el – care, fără osteneală, a moștenit averi de la părinții săi și totuși se lăvălește în păcate, să știi bine că pedeapsa lui se va mări și mai

¹ Idem, *Om. I Tim.*, IX, trad. cit., p. 80; PG LXII, 547.

mult. Așadar, să nu invidiem pe unii ca aceștia, ci pe cei ce au moștenit de la părinți virtutea, adică cei ce au moștenit bogăție duhovnicească.”

Cine vrea, totuși, să lase copilului averi, să-l învețe mai întâi să fie bun și cinstit: în acest fel el, dacă nu va înmulți averile, „cel puțin nu va fi mai prejos de cele deja câștigate”. Dar dacă copilul e lipsit de virtute, cu toată bogăția, el este mai de plâns „decât cei ce ajung la cea mai de pe urmă sărăcie”. Căci „copiilor celor care nu sunt bine crescuți, le este mai bună sărăcia decât bogăția. Sărăcia ține pe cineva în virtute chiar fără voia lui, pe când bogăția nici pe cei ce voiesc nu-i lasă a fi înțelepți.”³

Sfântul Ioan se adresează în special mamelor, care sunt mai aproape de sufletele copiilor, ele îngrijindu-se mai mult de cele ale casei. Pe acestea el le sfătuiește, zicând: „Mamelor! Îngrijiți-vă mai ales de fetele voastre, căci este ușoară pentru voi o astfel de îngrijire; luați seama bine, ca să se deprindă să stea în casă, iar mai cu seamă învățați-le să fie evlavioase, demne, să disprețuiască averile, să fie simple și fără pretenții în îmbrăcăminte, și în felul acesta dați-le în căsătorie. În acest fel, nu numai pe ele ci și pe bărbatul ce îl vor avea l-ați mântuit și l-ați scăpat din neajunsuri; și nu numai pe bărbat, ci și pe copii, și nu numai pe copii, ci și pe nepoți.”⁴ Astfel părinții, și în special mama, se fac binefăcători și ai lor, ca unii care vor fi răsplătiți de Dumnezeu, și ai copiilor, și ai familiilor lor, dar și ai societății întregi. „Că dacă rădăcina este bună, – continuă Sfântul Părinte – ramurile se vor întinde tot mai bine, iar pentru toate acestea veți lua plată. Noi facem toate astfel, încât să fim de folos nu numai unui suflet, ci printr-un suflet să folosim multora. Fata ta astfel trebuie să iasă din casa părintească la căsătorie, după cum iese un luptător din locul de exercițiu având toată știința cu cea mai mare exactitate, ca și un aluat care trebuie să dospească toată frământătura și să o prefacă în pâine bună.”⁵

Părinții trebuie să se ocupe și de educația băieților, care se cuvine „să fie atât de cuviincioși prin demnitatea și întreaga înțelepciune, încât să aibă laudă și de la oameni și de la

Dumnezeu”. Aceștia să fie învățați „a-și stăpâni pântecul, a fugi de lux, a fi economi, iubitori, să se învețe a fi stăpâniți. Căci numai astfel vor putea și părinților lor a le pricinui multă plată, și în acest chip toate vor fi spre slava lui Dumnezeu și spre a noastră mântuire”⁶.

Păstrarea castității tinerilor este, în concepția Sfântului Ioan, lucrul cel mai important și mai greu de realizat. „Că nimic nu poate fi așa de greu și de obositor – zice el – ca a împiedica plăcerile cele absurde la o asemenea vârstă. Nici dragostea de bani, nici pofta de slavă și nici altceva de acest fel nu poate tulbura pe un tânăr la asemenea vârstă, ca dragostea trupurilor.”⁷

Nepăzirea castității până la căsătorie atrage după sine consecințe grave pentru viitoarea căsnicie a tinerilor. Sfântul Ioan atenționează: „Că de aici, din această lipsă de grijă, ca să spun așa, se nasc toate relele”⁸. Este vorba în primul rând de „obișnuința cu păcatul”, care „pricinuieste, cu trecerea timpului, atâta pagubă, încât nici un sfat nu mai are vreo putere asupra celui deprins cu păcatul”⁹. Această obișnuință predispune pe soți la infidelitate conjugală, la alunecarea cu ușurință în preadesfrânare care aduce atâta tulburare, neorânduială și necazuri în familie. „Cel ce n-a aflat ce este desfrânarea – spune Sfântul Părinte – nu știe nici ce este preadesfrânarea; iar cel ce s-a tăvălit în acelea, iute va ajunge și la acestea”¹⁰, căci „cel ce a fost înțelept și cumpătat și mai înainte de nuntă, cu atât mai mult va fi și după nuntă, pe când cel ce s-a deprins a desfrâna mai înainte de nuntă, va face aceasta și după nuntă”¹¹. Tânărul care se obișnuiește a desfrâna înainte de căsătorie, va fi fidel soției sale și o va aprecia „o zi sau cel mult două, – zice Sfântul Ioan – iar după aceasta iute va aluneca pe povârnișul desfrâului, căutând acel râs absurd și spasmodic, acele cuvinte pline de trivialități, acele gesturi deșănțate și în fine, toată necuviința de care ne rușinăm și a vorbi”¹². Toate acestea tânărul nu le va găsi la

³ Idem, *Om. Evr.* XX, trad. cit., p. 256; PG LXIII, 148.

⁴ Idem, *Om. I Tim.* IX, trad. cit., p. 80; PG LXII, 547.

⁵ Ibidem, IX, trad. cit., p. 80; PG LXII, 547-548.

⁶ Ibidem, IX, trad. cit., p. 80; PG LXII, 548.

⁷ Ibidem, IX, trad. cit., p. 80-81; PG LXII, 548.

⁸ Idem, *Om. Tit.* IV, trad. cit., p. 314; PG LXII, 684.

⁹ Idem, *Om. Fac. (II)*, LIX, V, trad. cit., p. 262; PG LIV, 519.

¹⁰ Ibidem, LIX, V, trad. cit., p. 262-263; PG LIV, 519.

¹¹ Idem, *Om. I Tes.* V, trad. cit., p. 215; PG LXII, 425.

¹² Idem, *Om. I Tim.* IX, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

¹³ Idem, *Om. I Tes.* V, trad. cit., p. 216-217; PG LXII, 426.

o soție deprinsă cu virtutea, pentru că ea nu s-a căsătorit pentru a se murdări, a se face de râs și a-i procura soțului ei atâțări spre desfrânare, ci pentru naștere de prunci, pentru a se îngriji de casă și a-și învăța propriul ei bărbat tot ceea ce este demn¹³.

Părinții trebuie să conștientizeze faptul că violența poftei simțurilor este foarte mare la tineri. Pentru aceea, ei trebuie să facă tot ce le stă în putință spre a le potoli poftele, spre a pune frâu puternic tinereții cu frica și cu sfatul, așa încât aceștia „să fugă de poftele rușinoase”, păstrându-și castitatea¹⁴.

Educația, așa cum s-a spus, trebuie începută din vreme, formându-se copilului deprinderea cu cele bune. „Tinerețea – zice Sfântul Părinte – este sălbatică, având nevoie de mulți privighetori, dascăli, pedagogi, îngrijitori, de mulți hrănitori. [...] Tinerețea este ca un cal sălbatic, ca o fiară sălbatică, și dacă de la început și din cea mai fragedă vârstă a copilăriei îi vom pune niște hotare bune, după aceea nu vom mai avea nevoie de multe osteneli, ci obișnuința va fi apoi ca o lege. Să nu-i lăsăm să facă ceva din cele plăcute și vătămătoare, și nici să le facem ca unor copii întotdeauna pe plac, ci mai ales să-i ținem în întreaga înțelepciune și cumpătate, fiindcă abuzul în această privință pierde tinerimea mai mult decât orice”¹⁵.

Cunoscând toate acestea, părinții nu trebuie să se rușineze a vorbi cu copiii lor despre castitate și necesitatea de a fugi de desfrânare. „Deși cuvintele s-ar părea nedemne – zice Sfântul Ioan –, totuși scopul fiind demn, sunt foarte potrivite cu cel ce voiește a scoate necurăția din suflet; pentru că dacă nu va auzi astfel de cuvinte, nu se va rușina niciodată un suflet nerușinat”. Gura celui care sfătuiește nu se murdărește, așa după cum nici medicul care stoarce puroiul nu-și murdărește mâinile cu adevărat, necurăția nefiindu-i proprie¹⁶.

Tocmai de aceea a fost lăsată căsătoria de către Stăpânul nostru obștesc, din cauza slăbiciunii firii omenești, „ca să ne îndepărteze de desfrânare”. Sfântul Ioan îndeamnă: „Să nu lăsăm tinereții de capul lor, ci, cunoscând văpaia cuptorului (poftei), să ne străduim să-i căsătorim potrivit legii lui Dumnezeu, înainte de a se

tăvăli în desfrânări, ca să-și păstreze castitatea și să nu se pângărească de desfrânare. Căsătoria să le dea îndestulător ajutor ca să-și poată potoli și săltările trupului și să scape și de osândă”¹⁷.

Răspunzători pentru copii, așa după cum s-a amintit, sunt părinții, care trebuie să aibă mare grijă de virtutea, curătenia și castitatea lor trupească și sufletească. Părinții, cu experiența lor, pot sesiza mai ușor atacurile diavolului, pe când tinerii, care privesc doar „la plăcerea ce le stă în față, fără să se mai gândească la durerea de mai târziu”, alunecă ușor în păcate, ajungând robi ai plăcerii. „De aceea, – îndeamnă Sfântul Ioan pe părinți – vă rog să întindeți mână de ajutor copiilor voștri, ca să nu fim pedepsiți și pentru păcatele săvârșite de ei. Nu știți, oare, ce a pățit preotul Eli, că n-a îndreptat cum se cuvine păcatele copiilor lui?”¹⁸ Și tot Sfântul Părinte adaugă: „Să ne temem, vă rog, de această pildă! Iar dacă avem copii să ne îngrijim de creșterea lor”¹⁹.

Dar nu numai părinții, ci tinerii înșiși, și ei sunt răspunzători pentru curăția lor trupească. „Poate dacă nu ar fi fost mai de demult, sau nu ar fi chiar și astăzi mulți tineri, care trăiesc cu înțelepciune și neprihăniți, poate că atunci, zic, – remarcă Sfântul Ioan – ați avea cuvânt de îndreptățire; însă când sunt, ce veți zice? Că n-ați putut stăpâni văpaia pofteilor? Însă vă acuză cei ce au putut, și care aveau aceeași fire ca și voi”²⁰.

Nestăpânirea pofteilor celor tineri este pusă de Sfântul Părinte, nu pe seama firii acelora ci, pe voința liberă a lor. El zice: „Nu tinerețea este cauza, căci dacă ar fi așa, apoi toți tinerii ar trebui să fie desfrânați, – ci noi înșine suntem cauza, noi înșine ne împingem în foc”²¹. Și în cazul tinerilor, ca și a celor căsătoriți, frecventarea teatrelor²² și participarea la petreceri desfrânate²³ sunt mijloace de îmbolnăvire sufletească și pierdere a castității, chiar și numai a celei spirituale. Sfântul Ioan, fin analist al psihologiei tânărului, dezvăluie capcana în care acesta este prins prin intermediul unor

¹³ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 217; PG LXII, 426.

¹⁴ *Idem*, *Om. Fac (II)*, LIX, III, trad. cit., p. 260; PG LIV, 517-518.

¹⁵ *Idem*, *Om. I Tim*, IX, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

¹⁶ *Idem*, *Om. I Tes*, V, trad. cit., p. 217; PG LXII, 427.

¹⁷ *Idem*, *Om. Fac (II)*, LIX, III, trad. cit., p. 260; PG LIV, 519.

¹⁸ I Regi 4, 18-19.

¹⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac (II)*, LIX, V, trad. cit., p. 263; PG LIV, 520.

²⁰ *Idem*, *Om. I Tes*, V, trad. cit., p. 218; PG LXII, 427.

²¹ *Ibidem*; PG LXII, 428.

²² *Ibidem*; PG LXII, 428.

²³ *Idem*, *Om. I Cor*, XII, trad. cit., p. 162-163; PG LXI, 105.

astfel de distracții, zicând: „Când te duci la teatru și stai acolo privind și sorbind cu ochii pe acele femei cu pieptul gol, simți pentru moment plăcere, dar mai pe urmă tu singur ești cel ce ai provocat frigurile ce te-au cuprins”²⁴. La aceste priveliști se adaugă cântecele deșănțate, ale căror versuri conțin „amoruri nebune” care cuceresc și auzul, nu numai văzul, spre păcat. El continuă: „Când vezi toate acestea, zic, cum vei putea să fii prudent, când acele povestiri, acele priveliști, acele cântece și acele mișcări au cucerit spiritul tău și i-au introdus atâtea și atâtea visuri care se succed unul altuia? Multe din acestea, spiritul și le reprezintă în imaginația sa, le vrea și le dorește, crezându-le ca fericire a sa”²⁵. Din cauza teatrului, tinerii își irosesc viața, nu muncesc și sunt hrăniți cu păcate ajungând „mai sălbatici decât fiarele sălbatice”²⁶.

Ca remediu împotriva acestei boli sufletești, Sfântul Ioan recomandă tot voința, dar în vederea binelui, a virtuții. Spre deosebire de bolile trupului unde este nevoie de doctori, de medicamente și de timp, aceasta este mult mai ușor de îndreptat fiind necesară doar o voință puternică: „ea singură face pe cineva bun, și tot ea îl face și rău. [...] Așa că în a voi și a nu voi se cuprinde totul. De aceea suntem și pedepsiți, de aceea suntem și lăudați”²⁷.

Tânărul care nu-și păstrează stăpânirea de sine alegând dezmiardarea în locul virtuții este numit de Sfântul Ioan „orfan de cuget”. Cel înfrânat, însă, dă dovadă de înțelepciune și de bărbăție²⁸.

2. Timpul căsătoriei

În ceea ce privește timpul căsătoriei, se pronunță tot Sfântul Ioan Gură de Aur. Vrând să scutească pe tineri de căderea în păcatul desfrânării cu toate consecințele lui asupra viitoareii lor căsnicii, el îi sfătuiește să se căsătorească din timp.

²⁴ Idem, *Om. I Tes.*, V, trad. cit., p. 218; PG LXII, 428.

²⁵ Idem, *Om. I Tes.*, V, trad. cit., p. 219; PG LXII, 428.

²⁶ Idem, *Om. Mt.*, XXXVII, VI, trad. cit., p. 462; PG LVII, 427.

²⁷ Idem, *Om. I Tes.*, V, trad. cit., p. 219-220; PG LXII, 428.

²⁸ Idem, *Om. I Cor.*, XIV, trad. cit., p. 184; PG LXI, 118.

Sfântul Părinte se adresează mai ales părinților, care sunt responsabili de creșterea și pregătirea copiilor lor până în momentul în care ei înșiși își întemeiază o familie devenind potențiali părinți prin căsătorie legiuită. Acestora ei le spune: „Când copilul tău este mare, mai înainte de a se duce la oaste, mai înainte de orice, tu îngrijește-te de însurătoarea lui”²⁹.

Amânarea căsătoriei din diferite motive duce la o posibilă cădere în desfrânare, pe când pregătirea tânărului pentru primirea acesteia îl face mai puternic în fața ispitelor. „Când el (tânărul) va vedea că în curând i se va da mireasa – zice Sfântul Ioan – și că timpul ce-l desparte este scurt, desigur că i se va potoli vâpaia, dar dacă va înțelege că tu (părinte) te lenevești oarecum și întârzi, sau că aștepti averi mari de la mireasă, negreșit că el, neputând aștepta un timp lung, va aluneca în desfrânări”³⁰.

Timpul căsătoriei este, așadar, înainte ca fiul sau fiica să-și piardă castitatea. De aceea, „când a sosit timpul căsătoriei, nimeni să nu o amâne”³¹.

Timpul căsătoriei nu trebuie condiționat nici de situația profesională a tânărului, nici de zestrea tinereii, căci este mai importantă curăția trupească și sufletească a celor doi la pășirea în căsătorie decât acelea. Deci, „ar trebui ca înainte de a cunoaște tânărul desfrâul (părinții) să-l căsătorească cu o fată cuminte și înțeleaptă”³². Sfântul Ioan continuă, muștrând pe părinți: „Voi însă faceți cu totul dimpotrivă; când copiii s-au umplut de toate murdăriile, atunci îi căsătoriți, în zadar și fără de folos.

– Copilul, spun părinții, trebuie să aștepte până ce-și face o situație, până ce ajunge strălucit în treburile publice.

– Da, de lucrul acesta vorbește toată lumea! De sufletul lui însă nu spuneți nici un cuvânt, ci îl disprețuiți și-l aruncați”³³.

De aceea, Sfântul Ioan sfătuiește pe părinți, zicând: „Câți aveți băieți tineri și voiți a-i introduce în societate, grăbiți-vă a-i băga cu un ceas mai înainte în jugul căsniciei”³⁴, pentru ca

²⁹ Idem, *Om. I Tes.*, V, trad. cit., p. 216; PG LXII, 426.

³⁰ Ibidem, PG LXII, 426.

³¹ Ibidem, PG LXII, 426.

³² Idem, *Om. Mt.*, LIX, VII, trad. cit., p. 694; PG LVIII, 583.

³³ Ibidem, LIX, VII, trad. cit., p. 695; PG LVIII, 583.

³⁴ Idem, *Om. I Tes.*, V, trad. cit., p. 216; PG LXII, 426.

„trupurile lor să fie curate și neatinse când vor primi pe mireasă”³⁵. În felul acesta și dragostea celor doi va fi mai aprinsă și mai fierbinte³⁶.

3. Alegerea miresei³⁷

În ceea ce privește alegerea miresei de către mire³⁸, Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă la o atentă chibzuință. Dacă cel care cumpără o casă sau sclavi se interesează în amănunt de situația aceluia, cu atât mai mult cel care se căsătorește. Casa poate fi revândută și sclavii înapoiți fostului proprietar, mireasa însă nu poate fi înapoiată părinților ei, „ci – zice Sfântul Părinte – ești silit să o ții în casă toată viața, sau dacă te scapi de ea îndepărtându-o, te faci pricină de adulter, după legea Domnului”³⁹.

Sfântul Ioan îndeamnă pe creștini să nu țină seama numai de legile civile care operau în materie de căsătorie, ci mai ales de cele dumnezeiești. El spune: „Tu când ai de gând să-ți iei femeie, – zice el – alergi cu mare grabă la legiuitori lumești și învățându-te pe lângă ei, cercetezi cu toată îngrijirea ce se va întâmpla dacă femeia moare fără copii, dacă are un copil, doi sau trei, cum să se folosească averea cât timp trăiește tatăl ei și cum după moartea lui, ce va reveni fraților ei din moștenire și ce soției lui, când aceasta va fi stăpână pe toată averea, când va trebui să dea din ea tuturor? Și

³⁵ Idem, *Om. I Tim. IX*, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

³⁶ *Ibidem*, IX, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

³⁷ Dintre Părinții veacului al IV-lea doar Sfântul Ioan Gură de Aur a scris o omilie specială cu privire la alegerea miresei, trecută în lucrarea de față sub denumirea de *A treia omilie despre căsătorie*, cunoscută și sub titlul: *Cum trebuie să fie soția*. (PG LI, 225-242).

³⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, care se referă la acest aspect, nu vorbește și despre alegerea miresei de către mireasă; aceasta nu înseamnă că el nesocotește dreptul miresei de a se pronunța asupra viitorului ei mire, lucru care reiese limpede din cuprinsul întregii sale opere. Nu trebuie a se uita că în acea vreme tinerele fete, împodobite de virtute, își petreceau timpul mai mult acasă (*A III-a Om. despre căsătorie*, 3, trad. cit., p. 70; PG LI, 230); de aceea Sfântul Părinte cere părinților miresei să se îngrijească de căutarea unui soț potrivit pentru fiica lor (Idem, *Om. Colos. XII*, trad. cit., p. 155; PG LXII, 390).

³⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A III-a Om. despre căsătorie*, I, trad. cit., p. 65; PG LI, 226.

multe altele de felul acesta, și îi întrebi și cercetezi, căutând în toate chipurile să nu cadă vreo parte din bunurile soției la vreo rudă de-a ei; deși, după cum am spus mai sus, chiar dacă s-ar greși ceva toată paguba va consta în pierderea de bani, cu toate acestea nu lași nimic din ele necercetate”. Apelând la logica bunului simț, el întreabă: „Oare nu este fără rost să arătăm atâta zel pentru o afacere de bani, iar când e vorba de pericolul sufletului nostru și de răspunsul pe care avem să-l dăm acolo sus, să nu acordăm nici o importanță unui lucru care cere, mai mult decât oricare altul, grabă și grijă?”⁴⁰ De aceea el îndeamnă: „Deci, când ai de gând să îți iei femeie, să citești nu numai legile lumești, ci și pe cele bisericesti, căci după acestea și nu după acelea vei fi judecat de Dumnezeu în ziua aceea (ziua judecării viitoare). Disprețuind pe cele lumești, de obicei, ai de pierdut o sumă de bani, dar dacă le încalci pe cele bisericesti, aduci sufletului chinuri veșnice și focul nestins al gheenei”⁴¹.

Denunțând obiceiul încetățenit încă de pe vremea aceea, Sfântul Părinte subliniază valoarea calităților sufletești ale miresei, ca și ale mirelui, și nu a zestreii sau dotei. Căci setea de îmbogățire era atât de mare, încât chiar și căsătoria devenea un târg murdar, ignorându-se cu totul zestrea spirituală. Această situație se generalizase atât de mult, încât, chiar adresându-se creștinilor, el se vede silit să exclame: „Care om ce vrea să se însoare mai întreabă ce purtări și ce creștere are fata pe care dorește să o ia de soție? Nimeni! Ci întreabă îndată de bani, de moșie, de câtă avere are fata, ca și cum ar avea de cumpărat ceva sau de făcut un contract obișnuit. De aceea și numesc căsătoria *contract* (subl. n.)”⁴². Aud pe mulți spunând: «S-a încheiat un contract între cutare și cutare», adică s-au căsătorit. Batjocoresc darurile lui Dumnezeu; și așa se însoară și se mărită ca și cum ar cumpăra și ar vinde; iar contractele de încheiere a căsătoriilor se fac cu mai multă grijă decât contractele de vânzare-cumpărare”⁴³.

⁴⁰ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 66; PG LI, 226-227.

⁴¹ *Ibidem*, I, trad. cit., p. 65-66; PG LI, 226.

⁴² Termenul folosit pentru căsătorie era cel de *contract* (gr. συνάλλαγμα). A se vedea și: Aimé Puech, *op. cit.*, p. 102.

⁴³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt. LXXIII. IV*, trad. cit., p. 835; PG LVIII, 677-678.

Așadar, nu bogăția trebuie să fie criteriul pentru alegerea miresei. „Nu socoti căsătoria ca un negoț”, zice Sfântul Ioan. Este ridicol, rușinos și fără demnitate să se procedeze așa. El remarcă: „Am auzit pe mulți zicând: cutare era sărac, căsătoria l-a îmbogățit, a luat o femeie bogată; trăiește acum în lux și îmbelșugare. Ce spui omule? Tu vrei ca femeia să-ți aducă bani? Poți să spui asta fără rușine și fără să roșești? Și nu te ascunzi în fundul pământului când cauți asemenea mijloace de câștig? Așa vorbește un soț?”⁴⁴ Și în alt loc, disprețuind banii și bogăția, pe care le socotește lucruri secundare dar care au devenit obiectul preocupărilor tuturor, el deplânge această stare la care s-a ajuns, spunând: „Să nu căutăm bani, să nu cerem noblețe exterioară, ci pe cea a sufletului. Nimeni să nu aștepte să se îmbogățească de pe urma femeii, căci o astfel de bogăție este necurată și nedemnă de bărbat; în sfârșit, să nu caute cineva să se îmbogățească din căsătorie. [...] Nu căuta deci la femeie avere și bani și atunci toate celelalte le vei afla cu ușurință. Cine, spune-mi, lăsând la o parte cele principale, se ocupă de cele secundare? Dar vai! peste tot locul noi suferim de acest rău. De câștigăm copii, noi nu ne îngrijim cum să-i facem buni, ci cum să le dăm de soții femei bogate. Nu ne batem capul ca să-l facem pe copil să fie cu purtări bune în lume, ci cum ar putea să devină bogat. Chiar dacă-l formăm pentru vreo profesie oarecare, nu ne îngrijim ca el să fie scutit de greșeli, ci cum să ne aducă un mai mare câștig, și în felul acesta toate s-au transformat în bani. De aceea s-a și corupt totul, pentru că ne stăpânește iubirea de bani”⁴⁵.

Pe lângă situația nedemnă în care este pus cel care-și ia de soție o femeie bogată, acela are de înfruntat tot restul vieții multe alte umilințe și neajunsuri. De aceea, este de preferat ca bărbatul să-și aleagă o soție mai săracă decât el, „pentru că dacă e cu avere, – zice Sfântul Ioan – nu va intra în acea casă atâta mulțumire provocată de banii ei, pe cât dezgust provocat de batjocorile ei, pe câtă pretenție din partea ei de a cere mai mult decât a dus ca zestre; în sfârșit, dezgust din cauza insultelor, a luxului celui mare și a vorbelor grele pe care le pronunță”⁴⁶. Masa lor devine o arenă și un teatru de lupte zilnice; își doresc sfârșitul care, simt ei, întârzie să

⁴⁴ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 3-4, trad. cit., p. 71; PG LI, 230.

⁴⁵ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 196; PG LXII, 138.

⁴⁶ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 210; PG LXII, 147.

vină, și dacă se întâmplă să le moară soția înainte de vreme și toată averea, pentru care au investit atâtea eforturi, procese și ani din viață, și cade în mâna vreunei rude, atunci unii ca aceștia sunt asemenea naufragiaților care abia își scapă trupul și libertatea lor⁴⁷. Și dacă soția trăiește, ea va invoca permanent stăpânirea ei asupra averii, ceea ce demonstrează că între cei doi nu domnește dragostea unuia pentru celălalt, ci dragostea de avuții⁴⁸. „Dacă te căsătorești cu o femeie bogată, – zice Sfântul Părinte în alt loc – iei mai degrabă un stăpân pe cap, decât o femeie. În afară de aceasta, prin firea lor, femeile sunt pline de desertăciune, mândrie și de dorința de a-ți lua ochii: dacă le mai vine în ajutor și averea, în ce chip bărbații lor le vor mai putea suferi? Dimpotrivă, cel care ia o femeie de seama lui sau una mai săracă decât el, aduce un ajutor, un tovarăș și într-adevăr introduce fericirea în casa lor. Lipsa averii o îndeamnă să fie supusă întru totul bărbatului, să cedeze și să-l asculte în toate, astfel că dispare motivul de ceartă, luptă, îngâmfare, neînțelegeri, și se apropie legătura păcii, unirii, iubirii și a înțelegerii. Pace deci și bun trai, iar nu bani”⁴⁹.

Așa trebuie să se petreacă lucrurile între creștini: cei care doresc să se căsătorească sunt îndemnați să privească la exemplele celor vechi, din Biserica primară și să-i urmeze. Aceia „se interesau ce purtări are fata, ce apucături, ce însușiri sufletești”. De aceea, ei „n-aveau nevoie de contracte, nici de garanția hârtiei și cernelei. În locul tuturor acestora le era de ajuns purtarea miresei”⁵⁰. Creștinii trebuie „să se sfătuiască cu fericitul Pavel și să citească legile pentru căsătorie așezate de acela”, pentru a ști ce pericole îi pândesc și cum trebuie să procedeze în cazul în care femeia este desfrănată, dedată la vin, insultătoare, fără judecată sau cu vreun alt defect. Căci Apostolul nu îngăduie divorțul decât pentru adulter, soțul fiind silit să suporte „toată răutatea” soției lui. „Dacă îți pare grea și nesuferită această poruncă, – zice Sfântul Părinte – dă-ți toată silința ca să-ți iei o femeie bună, înțeleaptă, ascultătoare...”⁵¹. Și în alt loc el spune: „Vă rog, dar, și pe voi, nu umblați după bani și

⁴⁷ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 4, trad. cit., p. 73; PG LI, 232.

⁴⁸ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 210; PG LXII, 147-148.

⁴⁹ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 4, trad. cit., p. 72-73; PG LI, 231.

Idem, *Om. Af. LXXIII*, IV, trad. cit., p. 835; PG LVIII, 678.

⁵¹ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 2, trad. cit., p. 66; PG LI, 227.

după avere, ci după purtări, după bunătatea inimii. Caută fată evlavioasă, fată cuminte! Aceste însușiri sunt mai bune decât nenumărate comori. De cauți pe cele ale lui Dumnezeu, le vei avea și pe cele din lumea aceasta; dar dacă le nesocotești pe acelea și umbli după acestea, nici de acestea n-ai parte⁵².

Părinții miresei, de asemeni, sunt sfătuiți de Sfântul Părinte să se implice în căutarea unui soț pentru fiica lor. Acestora el le spune: „Mai întâi caută bărbat pentru fecioară, însă bărbat în toată puterea cuvântului, protector al femeii, bărbat care să fie capul trupului și căruia tu-i predai nu slugă, ci-i încredințezi pe însăși fiica ta. Nu căuta bani, nu căuta strălucirea neamului, nu măreția patriei lui, căci toate acestea sunt nefolositoare, ci tu caută evlavia sufletului, blândetea, adevărata înțelepciune, frica de Dumnezeu, dacă voiești ca fata ta să viețuiască cu plăcere. De vei căuta bogăție, nu numai că nu o vei folosi cu nimic, ba încă o vei vătăma, căci o vei face sclava lui, în loc să fie liberă. Nu se va folosi ea atât de mult de plăcerea aurărilor, pe câtă scârbă va avea din rolul ce-l are ca sclavă. Deci nu căuta acestea, ci caută mai ales egalitatea în cinste, și dacă nu este cu puțință aceasta, atunci caută un bărbat mai sărac decât fiica ta, nicidecum mai bogat, dacă nu voiești să-ți dai fata unui despot, ci unui adevărat bărbat⁵³.

Având în vedere toate necazurile provocate de o căsătorie întemeiată pe interese materiale, Sfântul Ioan îndeamnă și în alt loc, spunând: „Să nu mai căutăm bani, să căutăm virtutea, cinstea, modestia. O femeie modestă, virtuoaasă, înțeleaptă, fie chiar fără avere, va ști să se folosească de sărăcie mai bine decât alta provenită dintre cei bogați; dimpotrivă, o femeie rea, neînfrântă, cicălitoare, chiar dacă ar găsi în casă mii de comori, le va risipi mai repede decât orice furtună și va aduce pe capul bărbatului odată cu sarcina, și nenumărate nenorociri. Să nu căutăm, deci, bogăție, ci o femeie care să chivernisească bine averea noastră⁵⁴.

Însă, nu numai bogăția, ci chiar frumusețea trupeză, nici ea nu trebuie să reprezinte un criteriu în alegerea soțului sau a soției. Sfântul Ioan dă exemplul, bine cunoscut, al căsătoriei tainice dintre Hristos și Biserica Sa murdară și pătată „de cea mai grozavă

necurăție“, dar pentru care, din iubire, Mirele Hristos S-a dat pe Sine ca să-i vindece rănilor, să-i schimbe chipul, să-i îndrepte formele și neajunsurile, aducând-o „la o frumusețe de necrezut⁵⁵. Spre această frumusețe spirituală se cuvine să tindă și mirii, iar dacă unul dintre ei are niște defecte ascunse, celălalt să facă ceea ce a făcut Hristos cu Biserica, să-l îndrepte și să-l înfrumusețeze din punct de vedere spiritual. „Și noi, așadar, – zice Sfântul Ioan – să căutăm o astfel de frumusețe și vom putea, negreșit, să ne facem creatorii ei. Nu cere de la femeie ceea ce nu este al ei. Nu respinge pe femeie pe motivul că nu este frumoasă. A lui Dumnezeu creatură este și ea și nu o batjocorești pe ea, ci pe Cel ce a făcut-o. Cu ce e vinovată ea dacă este urâtă? Nu lauda pe femeie pentru frumusețea ei. Acest fapt este propriu sufletelor desfrânate. Tu caută frumusețea sufletului și imită pe Mirele Bisericii⁵⁶.

Frumusețea exterioară este trecătoare; voluptatea ei ține o lună sau două sau cel mult un an, și „ceea ce era o minune de frumusețe“ se veștejește în mod firesc odată cu trecerea timpului. Și, dacă mai survine și vreo boală, aceasta se pierde și mai repede. Însă defectele sufletești, acoperite până atunci de acea frumusețe, ca de pildă: „mândria, ușurința și aroganța“, acestea nu se pierd, ci „rămân la locul lor⁵⁷.

Frumusețea exterioară are însă și alte dezavantaje mai grave; ea „este plină de mândrie și de ușurătate, te duce de multe ori la gelozie, bănuiești, și de multe ori comiți absurdități“ din cauza ei⁵⁸.

Arătând că lucrurile stau cu totul dimpotrivă în cazul frumuseții sufletești, unde „dragostea odată începută rămâne pentru totdeauna“, Sfântul Ioan îndeamnă pe cei ce vor să se căsătorească, spunând: „Noi să căutăm la femeie dragostea, modestia, blândetea caracterului, că acestea sunt semnele distinctive ale frumuseții adevărate. Să nu căutăm frumusețea trupului, nici să nu o acuzăm (pe mireasă) pentru lipsa unor astfel de calități pe care ea nu este stăpână...⁵⁹. De aceea, bărbații ar trebui să caute soții care să le insufle evlavia, înfrânarea și multă înțelepciune. Virtutea soției o

⁵² Idem, *Om. Mt. I.XXIII*, IV, trad. cit., p. 835; PG I.VIII, 678.

⁵³ Idem, *Om. Colos. XII*, trad. cit., p. 155; PG LXII, 390.

⁵⁴ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 5, trad. cit., p. 74; PG I.I, 232.

⁵⁵ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 67-68; PG I.I, 227-228.

⁵⁶ Idem, *Om. Efes. XX*, trad. cit., p. 194-195; PG LXII, 137-138.

⁵⁷ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 195; PG LXII, 138.

⁵⁸ *Ibidem*, PG LXII, 138.

⁵⁹ *Ibidem*, PG LXII, 138.

face pe aceasta să nu aibă frică de trecerea vremii, căci timpul îi dă prilejul să-și descopere frumoasele ei calități, să nu-i fie teamă de împuținarea dragostei dintre ea și soțul ei, căci dragostea lor devine mai vie și legătura dintre ei se strânge mereu, să nu se îndoiască de fidelitatea bărbatului ei, căci acesta fiind legat de dragostea pentru soția sa îi va fi credincios până la sfârșit, și astfel, prin curăția lui, „coboară asupra casei sale bunăvoința și sprijinul dumnezeiesc”⁶⁰.

Nu frumusețea asigură trăinicia unei căsnicii, ci uneori chiar, dimpotrivă, lipsa ei. „Nu ați văzut – zice Sfântul Părinte – câți bărbați și-au pierdut viața într-un mod de plâns după ce și-au luat de soții femei frumoase? Câți, apoi, după ce și-au luat de soții femei nu tocmai frumoase, nu au ajuns la adânci bătrânețe, petrecându-și viața în cea mai mare mulțumire?”⁶¹

Frumusețea care dorește Hristos să fie căutată este de a șterge pata din lăuntru, de a smulge zbârcitura din interior, de a dezrădăcina defectele din suflet. „Astfel de frumusețe caută Dumnezeu și, deci, noi să formăm pe femei în așa fel, nu atât pentru noi, ci pentru Dumnezeu”, zice Sfântul Ioan⁶².

Dacă frumusețea fizică nu are vreun rol hotărâtor în alegerea unei mirese, sănătatea ei însă este mult apreciată de către Sfântul Ioan. Făcând referire la Rebeca (Fac. 24) el spune: „Atunci fiicele, pe lângă virtuțile lor, aveau și sănătate trupească. Într-adevăr, mamele lor nu le creșteau cum este obiceiul astăzi și nu stingeau sănătatea lor cu băi, parfumuri, farduri, haine moi, în sfârșit prin multe alte chipuri de zădărnicii care mai repede le molesesc. Dimpotrivă, ele le supuneau la cele mai grele încercări. De aceea, aveau o frumusețe înăscută a trupului și de bun soi, căci aveau totul de la natură, nimic străin. Și se bucurau de o sănătate neatinsă de nimic, și farmecul lor era de neînchipuit pentru că trupul lor nu era niciodată chinuit de boală, și trândăvia le era necunoscută. În sfârșit, greutatea, oboseala, obișnuința de a face totul singure gonind trândăvia, le dă putere și sănătate nezdruccinată. De aceea erau și mai plăcute bărbaților și mult mai iubite, pentru că găseau în ele multă înțelepciune”⁶³.

⁶⁰ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 5, trad. cit., p. 74-75; PG LI, 232-233.

⁶¹ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 195-196; PG LXII, 138.

⁶² *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 196; PG LXII, 138.

⁶³ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 9, trad. cit., p. 84-85; PG LI, 239-240.

Toate aceste aspecte trebuie să fie bine cunoscute de către candidații la căsătorie. Însă, pe lângă cele enunțate, încă un lucru este important, și anume, ca femeia să fie, nu numai virtuoasă, ci și „potrivită cu firea” celui care voiește să o ia în căsătorie. Procedând așa soțul își va iubi soția toată viața, după îndemnul Apostolului Pavel (Efes 5, 25)⁶⁴.

Pentru dobândirea unui mire virtuos, se cuvine însă ca atât părinții cât și viitoarea mireasă să ceară ajutorul lui Hristos. El zice: „Când vrei să analizezi cu exactitate valoarea bărbatului aceluia, roagă-L pe Hristos ca să stea de față și să-ți arate, și El nu se va rușina de aceasta, căci nunta este taina venirii Lui. Mai ales roagă-L atunci, ca să dea fetei tale un astfel de mire”⁶⁵. Așa a procedat și sluga lui Avraam când a căutat mireasă lui Isaac și Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea (Fac. 24, 12-14)⁶⁶. „Când tu analizezi și cauți pe acel bărbat, – continuă Sfântul Părinte sugerând și un scurt exemplu de rugăciune – roagă-te și zi către Dumnezeu: «Pe care îl voiești Tu Doamne, economisește-l (rânduiește-l)». Încredințează-l în mâna Lui acest lucru, și El, fiind cinstit de tine prin această cinste, îți va răsplăti. Două lucruri trebuie a face: a încredința în mâna Lui alegerea bărbatului, și a cere ca acel bărbat să fie așa precum îl voiește El”⁶⁷. Așadar, ca orice lucru important, căsătoria trebuie precedată de rugăciune stăruitoare către Dumnezeu, căci El este chivernisitorul bun al vieții celor care se dăruiesc Lui și își potrivește voința după voia Lui.

4. Primirea Tainei

În literatura patristică a primelor secole creștine problema Tainei Căsătoriei nu era pusă la nivelul tainelor de inițiere, a tainelor unirii depline cu Hristos și a intrării depline în Biserică (Botezul, Mirungerea, Euharistia)⁶⁸ sau a Preoției ca mijlocitoare a celorlalte

⁶⁴ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 67; PG LI, 227.

⁶⁵ Idem, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 155; PG LXII, 390.

⁶⁶ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 5-6, trad. cit., p. 75-78; PG LI, 233-235.

⁶⁷ Idem, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 156; PG LXII, 390.

⁶⁸ Cf. Prof. Dr. Liviu Streza, *Sfintele Taine și ierurgiile în viața Bisericii și a credincioșilor*, RT, III, (75), nr. 3, 1993, p. 5.

taine. Totuși, pe temeiul Sfintei Scripturi, unii Părinți au dezvoltat anumite aspecte ale acestei taine; mai puțin din punct de vedere dogmatic, ci mai mult de ordin moral și social, legând-o de problema viețuirii creștine în familie, de cea a copiilor și a văduvelor.

Un teolog ortodox a definit Taina Nunții ca fiind „un act sfânt, de origine dumnezeiască, în care, prin preot, se împărtășește harul Sfântului Duh, unui bărbat și unei femei ce se unesc liber în căsătorie, care sfințește și înalță legătura naturală a căsătoriei la demnitatea reprezentării unirii duhovnicești dintre Hristos și Biserică”⁶⁹, definiție alcătuită pe temeiul învățaturii scripturistice și în special pe cea a Sfântului Apostol Pavel.

Potrivit Sfintei Scripturi, începând cu Cartea Facerii, așa cum s-a văzut și până aici, omul a fost făcut de Dumnezeu bărbat și femeie (Fac 1, 27), primind și binecuvântarea Lui: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți” (v. 28).

În Vechiul Testament, deși i se acorda o oarecare sfîntenie, căsătoria nu era prețuită ca în Noul Testament; dovadă: implicarea mai mult a familiei⁷⁰, respectiv a tatălui⁷¹, rareori a mirelui⁷² în încheierea ei, ușurința cu care ea se putea desface, practicarea poligamiei etc.

În Noul Testament, prin învățatura Mântuitorului Iisus Hristos, s-a revenit la sensul ei inițial (Mt 19, 8), căsătoria fiind indisolubilă, ea este lucrare a lui Dumnezeu: „Deci, ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Mt 19, 46), ea este *taină mare*, cum o numește Sfântul Apostol Pavel (Efes 5, 32), deoarece este tip al unirii dintre Hristos și Biserica Sa (Efes 5, 23-30), la baza ei stând iubirea, cea mai prețuită virtute creștină.

Așa cum s-a văzut în capitolele precedente, căsătoria a fost apărută de către Părinții anteniceeni, în special Clement Alexandrinul și Tertulian, față de atacurile unor eretici ai vremii care o desconsiderau socotind-o a fi de la diavolul.

⁶⁹ H. Andrusos, *Dogmatica*, Atena, 1930, trad. de Prof. Justin Moisescu, Craiova, 1955, p. 420, apud Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. 3, p. 176.

⁷⁰ A se vedea: Pr. Lect. Dr. Nicolae Chifăr, *art. cit.*, p. 101.

⁷¹ Ieș 22, 15; Deut 7, 3; Fac 24, 2-61; 34, 1-24; 38, 6; Sam 14, 2.

⁷² Fac 26, 34 ș.u.; 28, 8 ș.u.; 29, 14-30; 38, 1-5.

Dintre Părinții de limbă greacă ai secolului de aur, Sfântul Ioan Gură de Aur este cel care vorbește de căsătorie ca de o taină a Bisericii, în special în tâlcuirile lui la cele spuse de Sfântul Apostol Pavel cu privire la căsătorie. Taina constă în lucrarea nevăzută a lui Dumnezeu, dar cu efecte atât de evidente încât pot fi sesizate de către oricine.

Efectele tainei, de care Sfântul Ioan se minunează, se răsfrâng în primul rând asupra mirilor. El zice: „În ce fel este mare? întrebați voi. În aceea că, fecioară, închisă până atunci (până la momentul căsătoriei) în camera sa, poate să iubească și să prețuiască din ziua întâia, ca și trupul ei, pe soțul pe care nu l-a văzut niciodată înainte; și iarăși, pentru că bărbatul pe care ea nu l-a văzut niciodată, din ziua întâi, pune înaintea tuturor lucrurilor o femeie cu care el înainte nu schimbare un cuvânt, și o pune înaintea prietenilor, a cunoscuților, a tatălui și a mamei sale.”⁷³

Dar și asupra părinților mirilor operează această taină, după cum observă același Sfânt Părinte. Aceștia, „dacă li se întâmplă, în afară de această împrejurare, – zice el – să piardă ceva bani se întristează, se îndurerează și duc înaintea judecății pe cei ce i-au lipsit (de acea sumă), pe câtă vreme, omul pe care ei nu l-au văzut niciodată, nici nu l-au cunoscut, primește de la ei odată cu fecioara lor și o zestre destul de mare. Și se bucură făcând aceasta și nu socotesc ca pierdere ceea ce au dat. Când își văd fiica lor plecată din casă, nu simt nici părere de rău pentru obișnuința de atâta vreme, nici necaz, nici durere, ba încă mulțumesc și socotesc că li s-au împlinit dorințele când își văd fiica părăsind casa lor și că ia cu dânsa și o parte din averea lor”⁷⁴.

Sfântul Chiril al Ierusalimului sesizează același aspect, punând la fundamentul unirii dintre miri credința. El spune: „Prin credință legile căsătoriei unesc într-o singură viețuire pe oameni străini; un om străin, din pricina credinței ce stă la baza învoielilor căsătoriei, ajunge părtaș unui trup și unei averi străine”⁷⁵.

Sfântul Ioan consideră că aceeași observație l-a făcut și pe Apostolul Pavel să considere căsătoria ca o taină dumnezeiască.

⁷³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A III-a Om. despre căsătorie*, 3, trad. cit., p. 70; PG II, 230.

⁷⁴ *Ibidem*, 3, trad. cit., p. 70; PG II, 230.

⁷⁵ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, V. 3, trad. cit., p. 137.

„Pavel observând toate acestea, – spune el – judecând că cei doi soți părăsesc pe părinții lor pentru a se lipi unul de altul, și că noua însoțire primește o mai mare putere decât vechea obișnuință de la părinți, gândindu-se că aici nu-i vorba de un fapt omenesc și că Dumnezeu seamănă această dragoste în suflete. El inspiră acea veselie părinților ca și soților. Ca urmare, a zis: «Taina aceasta mare este»^{76,77}.

Punând în paralelă căsătoria tainică dintre Hristos și Biserică și cea dintre cei doi, mire și mireasă, care se însoțesc legiuit în Taina Nunții, Sfântul Părinte exclamă: „După cum soțul părăsește pe tatăl său și își caută femeie, tot așa Hristos a părăsit tronul părintesc și a venit la mireasă. În loc de a ne chema sus, S-a coborât El Însuși către noi⁷⁸. [...] De aceea Pavel a zis: «Taina aceasta mare este». Mare negreșit, chiar numai pentru oameni dacă s-ar face. Dar când văd că aceasta este adevărat și cu privire la Hristos și Biserică, atunci sunt copleșit, atunci admir. De aceea, după ce a zis: «Taina aceasta mare este» a adăugat: «Eu însă zic în Hristos și în Biserică». Tu știi acum ce taină este căsătoria, știi ce chip de faptă mare este...⁷⁹.

Se poate observa, din citatul de mai sus, că Sfântul Ioan consideră, alături de taina întrupării Fiului lui Dumnezeu, și căsătoria ca fiind o mare taină și în același timp „chip“ sau tip al unirii dintre Hristos și Biserică Sa.

În ceea ce privește rânduiala și primirea acestei taine, Părinții Bisericii nu vorbesc aproape nimic, decât mult mai târziu⁸⁰. Totuși

⁷⁶ Efes 5, 32.

⁷⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A III-a Om. despre căsătorie*, 3, trad. cit., p. 70-71; PG I.I, 230.

⁷⁸ Sfântul Ioan explică modul coborârii Mântuitorului Hristos între oameni, zicând: „Și prin acest cuvânt «a părăsit» să nu înțelegeți o despărțire, ci o coborâre, căci chiar fiind cu noi era și cu Tatăl Său”. (*Ibidem*, 3, p. 71; PG I.I, 230).

⁷⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A III-a Om. despre căsătorie*, 3, trad. cit., p. 71; PG I.I, 230.

⁸⁰ Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului (sec. XV), *Despre cinstita nuntă*, în vol. *Tratat asupra tuturor normelor credinței noastre ortodoxe, după adevăratele principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, retip. după trad. din 1765 de Toma Teodorescu, București, 1865, p. 179-183. A se vedea și la Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, IBM, București, 1980, cap. V: „Cunună (Slujba nunții)”, p. 403-414.

pot fi descoperite mai multe date în legătură cu primitorii tainei, și anume cu impedimentele la căsătorie.

Dintre informațiile de dinainte de secolul al IV-lea referitoare la rânduielele liturgice ale tainei, merită a fi reținută cea transmisă de Clement Alexandrinul cu privire la purtarea unui inel de aur, „nu ca podoabă, ci ca pecete, ca să le arate (femeilor) că ele trebuie să fie păzitoarele casei, să poarte grijă de gospodărie“, inele care erau purtate de altfel și de bărbații necăsătoriți pentru a pecetlui anumite bunuri materiale⁸¹. Nu rezultă de aici, în mod necesar, că inelul era primit în cadrul ceremoniei cununiei, totuși, având în vedere că acest inel era dat femeilor căsătorite, ca să le amintească de îndatoririle lor casnice și că acest obicei străvechi, preluat de Biserica creștină din Vechiul Testament a primit semnificația iubirii nesfârșite, a fidelității reciproce și a trăinicieii legăturii dintre cei doi soți⁸², se poate presupune că punerea inelelor făcea parte din ritualul Bisericii primare.

O altă informație, din perioada care interesează lucrarea de față, este cea a Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la punerea cununiilor. El zice: „De aceea se pun cununi pe capul mirilor, că adică este simbol al biruinței, și că ei fiind neînvinși se apropie, în acest fel, de patul de nuntă, și că n-au fost biruiți de plăceri“. Cei care nu și-au păstrat castitatea până la căsătorie, fiind robiți de plăcerile trupesti nu ar trebui să poarte aceste cununi care sunt simbolul biruinței⁸³.

Desigur, chiar dacă știrile cu privire la transmiterea și primirea Tainei Cununii sunt sărace, nu poate fi contestată existența în Biserica primelor veacuri creștine a unui ritual, a unui „act solemn“⁸⁴, mai ales că și în Vechiul Testament și la păgâni căsătoria era însoțită de ritualuri speciale.

⁸¹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, XI, 57, 1, 58, 2 și 59, 1, trad. cit., p. 338 și 339. Clement dă informații și cu privire la modul purtării inelelor de către bărbați și de către femei, ca și la gravurile de pe inele, care, la creștini, trebuie să reprezinte unul dintre simbolurile lor: porumbel, pește, o corabie, o liră, o ancoră sau un pescar și nicidecum nu trebuie să reprezinte simboluri sau personaje păgâne. *Ibidem*, III, XI, 59, 1-2 și 60, 1.

⁸² A se vedea: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 411.

⁸³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Tim*, IX, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

⁸⁴ *Ibidem*, *Om. I Cor*, XII, trad. cit., p. 161; PG LXI, 104.

Din cauza influenței pe care o exercitau obiceiurile și ritualurile păgâne în special, înainte și după primirea Tainei Cununii, există numeroase referiri, în deosebi ale Sfântului Ioan Gură de Aur, care privesc petrecerea de nuntă, ca și comportamentul mirilor și a nuntașilor cu acest prilej.

5. Petrecerea de nuntă

Nunta este un prilej de o deosebită bucurie, pe care omul întotdeauna și-a manifestat-o în diferite moduri. În lumea păgână ea era însoțită de petreceri și ritualuri specifice acestei societăți: la creștini, căsătoria primind caracterul de taină dumnezeiască, ceremonia și sărbătorirea ei au în centru pe Hristos și morala evanghelică.

a) Obiceiurile de la nunți

Descori, însă, cu prilejul căsătoriilor creștine se petrec lucruri specifice păgânilor, fapt care l-a determinat pe Sfântul Ioan Gură de Aur să aibă o poziție critică la adresa celor care-și uită demnitatea cu care au fost investiți prin Sfântul Botez. De aceea, dezavuând desfrâul manifestat în astfel de ocazii, el spune: „Această boală molipsitoare a fost introdusă pe furiș de legea nunților, sau mai bine zis nu de legea nunților, să nu fie, – ci de însăși prostia noastră”⁸⁵.

Obiectul criticilor Sfântului Părinte este, așadar, desfrâul petrecerilor, care aveau loc, atât înainte cât și după primirea tainei în biserică.

Înainte de căsătorie, cei mai puțin înstăriți, spre a spori pompa nunții, perindau casele vecinilor sau ale rudelor pentru a împrumuta oglinzi, haine și alte obiecte cu care își împodobeau casele. Această fală avea, desigur, rolul de a lăsa impresia unei oarecare bunăstări materiale, dar care, odată cu terminarea petrecerii, trebuia risipită, rămânând în urmă doar grija și frica de a nu se pierde ceva din cele împrumutate, iar dacă se stricau sau se

⁸⁵ Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 149; PG I.XII, 386.

pierdeau, efortul de a plăti contravaloarea acelor bunuri, și acesta însoțit de o adâncă tristețe a tinerei soții care se vedea într-o casă goală, mult diferită de cea în care a fost primită ca mireasă⁸⁶.

Petrecerea de nuntă se desfășura uneori într-o atmosferă ridicolă pusă pe seama obiceiului, așa încât „cei mai mulți, stăpâniți și înșelați de obicei – spune Sfântul Ioan – nici măcar nu simt absurditatea lor”⁸⁷.

Ca atare, de la petrecerea de nuntă nu lipseau băutura și mâncarea peste măsură, acestea constituind „cauzele multor rele”⁸⁸. Ele erau însoțite de glume și vorbe de rușine, cântece care incitau la dezmăț, dansuri nebunești și alte „neorânduiri cu totul nedemne”, care făceau din actul sfânt al căsătoriei o „pompă satanică”⁸⁹.

Mai mult decât atât, ceea ce era și mai condamnat, la petrecere erau invitate femei desfrânate cu scopul de a înveseli și mai mult atmosfera⁹⁰.

Și depășind orice limită a bunului simț, tot dezmățul petrecut în camera ospățului de nuntă era împărțit publicului într-un alai scandalos, care făcea de rușine nu numai pe mire și mireasă, ci chiar pe nuntași. Dar iată cum descrie Sfântul Ioan acest cortegiu desfrânat: „Dar apoi, – zice el – privește și cele ce se petrec după aceasta: nu numai în timpul zilei, ci chiar și în timpul nopții pregătesc de a pune în fața miresei ca să-i privească frumusețea ei cea feciorelnică, bărbați beți și amețiți de multă desfătare. Și nu se mulțumesc numai în casă, ci încă ies și pe străzi cu felinare aprinse și o petrec, pentru fanfaronadă, în cursul nopții prin târg, ca toți să o vadă, prin care fapt nu fac altceva, decât că o sfătuiesc, oarecum, ca pe viitor să alunge de la ea orice rușine. Și nici nu stau măcar aici, ci o conduc, însoțiți de cântece și cuvinte urâcioase, – iar aceasta este pentru cei mai mulți ca o lege; – multe slugi și de cei ce pocnesc cu bicele îi întovărășesc, grăind cuvintele cele mai urâcioase pe care le-ar voi, atât la adresa miresei, cât și a mirelui. Nimic nu este cuviincios, ci toate sunt pline de necinste și de

⁸⁶ *Ibidem.* XII, trad. cit., p. 156-157; PG LXII, 390-391.

⁸⁷ Idem, *Om. I Cor.* XII, trad. cit., p. 159; PG I.XI, 103.

⁸⁸ Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 154; PG LXII, 389.

⁸⁹ *Ibidem.* XII, trad. cit., p. 155; PG LXII, 389.

⁹⁰ *Ibidem.* XII, trad. cit., p. 149; PG I.XII, 386.

sluțenie. [...] Ba încă este un fel de întrecere drăcească din partea celor ce fac astfel de neorânduiri, căci caută să se covârșescă unii pe alții prin batjocori și necuviințe, prin care necinstesc pe miri și pe cei adunați⁹¹. Cei care se ocupau cu organizarea acestui cortegiu aveau în vedere ca petrecerea să aibă o cât mai largă publicitate, căci trebuie spus că toate acestea deveniseră o „artă”, și cei care se conformau ei erau mai mult apreciați⁹². De aceea, „ca nu cumva întinericii să fie un fel de perdea a acestor rele, – relatează Sfântul Părinte – iată că necuratul a făcut să se introducă multe făclii și lampioane, care nu lasă ca slujenia să se ascundă priveliștii lumii. În adevăr, ce vrea acea mulțime de lume adunată? Ce se vrea prin acele beții nebune? Ce se vrea prin acele pocnituri de bice? Oare nu este învederat, că nici chiar cei ce sunt prin casele lor retrași și cuprinși de un somn profund, să nu fie în necunoștință de asemenea necuviințe, ci treziți de pocniturile bicelor, să se urce pe garduri și să privească, ca martori ai acestor comedii? Ce ar putea spune cineva apoi, și de acele cântări încărcate de toată desfrânarea, de amoruri nebune și de împreunări nelegiuite, care introduc mii de tragedii, și care pomenesc deseori numele amanților și ale amantelor? Și ce este mai groaznic, că de multe ori se introduc printre acești cântăreți și fecioare, care leapădă toată rușinea în cinstea miresei, sau mai bine zis spre batjocora ei, jertfându-și astfel mântuirea lor și slujindu-se la un loc cu tinerii desfrânați prin acele cântări urâcioase, prin acele cuvinte murdare și prin acea simfonie satanică”. Cei ce angajau acele fecioare se scuzau spunând că nu sunt de neam bun, ci ele fac parte din clasele de jos, crezând că în felul acesta ei sunt scutiți de orice responsabilitate⁹³.

b) Critica Sfântului Ioan Gură de Aur

Sfântul Ioan este conștient că nu va fi înțeles de majoritatea celor cărora se adresează, de aceea el zice: „Știu bine că, legându-mă de aceste lucruri, voi părea multora ridicol, și cei mai mulți vor

⁹¹ Idem, *Om. I Cor.* XII, trad. cit., p. 161; PG LXI, 104.

⁹² Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 154; PG LXII, 389.

⁹³ Idem, *Om. I Cor.* XII, trad. cit., p. 162; PG LXI, 104-105.

considera că cele spuse sunt o mare nerozie din partea mea, atingându-mă de niște legi vechi; însă eu nu voi înceta a spune acestea, care, după cum am zis, sunt mai mult o înșelăciune a obiceiului⁹⁴. De aceea, el preferă să fie batjocorit pentru că disprețuiește credința celor mulți, în nădejdea că va avea vreun câștig⁹⁵, sămânța cuvintelor lui încolțind, cel puțin, în sufletele unora.

Toate obiceiurile străine de credința creștină sunt aspru condamnate de sfântul Ioan Gură de Aur, care face un rechizitoriu amănunțit unor astfel de practici, ce se încerca a fi justificate cu vechimea obiceiului. „Să nu-mi spui că așa este obiceiul – zice el –, căci dacă obiceiul este rău, niciodată să nu se facă, iar dacă este bun, facă-se pururea⁹⁶. Și iarăși: „Să nu-mi spui că la asemenea ospete stăpânește o altă lege, ci tu îndreaptă relele ce le vezi. «Ori de mâncați, zice (Apostolul Pavel), ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți» (I Cor 10, 31).⁹⁷

El critică beția și îmbuibarea însoțite întotdeauna de glume spurcate și vorbe nepermise, spunând: „Unde-i beție acolo-i diavolul; unde-s cuvinte de rușine, unde-i îmbuibare, acolo dănuiesc demonii⁹⁸. Și: „Unde este beția, acolo este și desfrânarea, unde sunt cuvinte obscene, acolo este și diavolul, contribuind și el cu de-ale lui⁹⁹.

Dansul este și el aspru înfierat, ca făcând parte din „tainele religioase ale elinilor¹⁰⁰. Sfântul Ioan interzice atât fecioarelor, care nu au voie nici să se arate pe la nunți, cât și femeilor măritate, să danseze. „Ascultați fecioare, – zice el – dar mai bine spus, ascultați și voi femei măritate, care la nunțile altora vă schimonosiți așa, sărind, zbenguindu-vă, făcând de răs pe femei! [...] Chiar acum, după atât de mare filosofie, din pricina dansului mulți tineri ajung niște desfrânați și-și pierd sufletele...¹⁰¹

⁹⁴ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 159; PG LXI, 103.

⁹⁵ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 160-161; PG LXI, 104.

⁹⁶ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 160; PG LXI, 103.

⁹⁷ Idem, *Om. Rom.* XXV, trad. cit., p. 403; PG IX, 626.

⁹⁸ Idem, *Om. Mt.* LXX, IV, trad. cit., p. 809; PG LVIII, 660.

⁹⁹ Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 154; PG LXII, 389.

¹⁰⁰ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 151; PG LXII, 387.

¹⁰¹ Idem, *Om. Mt.* XLVIII, III, trad. cit., p. 558; PG LVIII, 490.

Dansul se potrivește femeilor desfrânate și celor de la circ¹⁰². „Chiar slugă de ar fi fecioara, chiar orice de ar fi ea, să rămână întotdeauna cuminte și înțeleaptă”. Celor care ar întreba nedumeriți: „Dacă nu vor dansa la nuntă nici fecioarele, nici femeile măritate, atunci cine să danseze?”. Sfântul Ioan le răspunde ferm: „Nimeni, căci ce nevoie mare este de a dansa?”¹⁰³ Și cu alt prilej el spune: „Unde-i dans, acolo-i și diavolul! Nu pentru asta ne-a dat Dumnezeu picioare, ci ca să mergem cu bună rânduială: nu ca să ne schimonosim, nu ca să sărim ca și cămilele – că și cămilele sunt neplăcute când dansează¹⁰⁴, cu atât mai puțin femeile –, ci ca să dănuim împreună cu îngerii. Dacă trupul capătă o înfățișare plină de urâtenie când se schimonosește așa, apoi cu mult mai mult sufletul! Dracii dănuiesc așa! Slugile dracilor se pocesc așa!”¹⁰⁵

Dar și mai mult este pornit Sfântul Ioan împotriva obiceiului de a invita la petrecerile creștinilor femei desfrânate. Adresându-se mirelui el zice: „Tu îți iei femeie pentru cumpătarea ta și pentru facerea de copii; ce voiesc, deci, desfrânatele, și ce rol au ele la nunta ta? «Pentru ca veselie, zici, să fie mai mare». Și cu toate acestea, asemenea fapte nu izvorăsc din veselie, după cum zici tu, ci din prostie. Prin asemenea fapte insulti pe mireasă, insulti pe oaspeți. Dacă cu asemenea fapte voiești a-i încânta și desfăta, atunci este o adevărată insultă. Dacă a vedea femei desfrânate și sluțite este ceva care poartă cu sine vreo iubire de cinste, vreo ambiție oarecare, atunci de ce n-o lași pe mireasă ca să vadă și ea? Cu adevărat, diavolul a introdus în casă toată acea pompă satanicească, urâcioasă și desfrânată”. Dacă nunta este o legătură, și încă una „hotărâtă de Însuși Dumnezeu”, atunci ce caută desfrânatele acolo, știind că „desfrânarea este desfacerea acelei legături”?¹⁰⁶ Acele femei ar trebui să-și acopere fața și să se ascundă în crăpăturile pământului când este vreo nuntă, nu încă să fie prezente acolo. „Când preparați mirodeniile – zice Sfântul Ioan – nici nu lăsați a se

¹⁰² Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 150; PG I.XII, 387.

¹⁰³ *Ibidem.* XII, trad. cit., p. 151; PG I.XII, 387.

¹⁰⁴ Și în alt loc Sfântul Ioan dă un exemplu asemănător, spunând: „...văd jucând și săltând pe la nunți ca și cămilele și asinul” (*Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 150; PG I.XII, 386).

¹⁰⁵ Idem, *Om. Mt.* XI.VIII, III, trad. cit., p. 559; PG LVII, 491.

¹⁰⁶ Idem, *Om. Colos.* XII, trad. cit., p. 149; PG I.XII, 386.

apropia măcar ceva elemente urât mirositoare ca să nu se afecteze mirodenia. Și nunta este un mir, și atunci, de ce la prepararea acestui mir introduceți putoarea cea mai nesuferită?”¹⁰⁷

În ceea ce privește alaiul desfășurat pe străzile cetății, Sfântul Părinte deplânge mentalitatea celor mulți „care cu nimic nu sunt mai buni decât dobitoacele” și care consideră un rău și o batjocoră dacă mireasa nu a fost arătată publicului, deși ar trebui ca ei să socotească o batjocoră tocmai „asemenea fapte scandaloase”¹⁰⁸. Ceea ce este displăcut și nedemn, tocmai aceea li se pare acestora plăcut. Batjocora publică a mirelui și a miresei, și sluțirea acestora în fața întregii cetăți constituie pentru ei un motiv de mândrie. „Dar oare câtă nebunie nu este aici? – zice Sfântul Ioan. «Așa este obiceiul», spui tu. De aceea eu și jlesc, căci cu adevărat e vrednic de jelit, fiindcă diavolul a îngrădit, așa zicând, acest fapt în obicei. Deoarece nunta este un act solemn, care leagă neamul nostru la un loc, și este pricină a multor bunuri, de aceea demonul acela viclean tulburându-se, căci cunoaște că prin căsătorie legiuită omul se îngrădește și se apără de desfrânare, introduce desfrânarea în alt mod. În astfel de adunări, multe fecioare au fost rușinate, și dacă nu întru totul, cel puțin, diavolul se mulțumește deocamdată și cu cuvintele, sau numai cu acele cântece deșănțate, se mulțumește, zic, și cu faptul că se dau miresei niște exemple pe placul lui, și că mirele este pus în priveliștea întregii cetăți.”¹⁰⁹

Acestea toate, împreună cu dansurile, și chimvalele, și fluierile, și cântecele amestecate cu cuvinte murdare, și ospetele desfrânate, și cu toate celelalte necuviințe introduse de diavolul la nunțile creștinilor sunt prilej atât pentru nuntași cât și pentru tinerii miri de a cădea în nenumărate păcate. Mireasa, care a trăit până atunci în casa părinților ei, departe de toate aceste influențe negative este cea mai expusă primejdiei. Ea se vede silită să lepede de la sine orice umbră de rușine și să se învețe, încă din prima zi a căsătoriei, a fi fără de rușine, obraznică, nesfioasă, iubind laudele și glava deșartă, dorind a trăi în lux, deprinzându-se a fi cheluitoare, expunându-se bănuielilor, și ceea ce este mai rău, dacă nu va băga

Ibidem. XII, trad. cit., p. 150; PG, LXII, 387.

¹⁰⁸ Idem, *Om. I Cor.* XII, trad. cit., p. 160; PG LXI, 104.

Ibidem. XII, trad. cit., p. 161-162; PG LXI, 104.

de seamă, cu ușurință va cădea în desfrânare. Și toate acestea au ca motiv tocmai ziua în care ea a primit binecuvântarea tainei căsătoriei¹¹⁰.

Care mai sunt consecințele unor astfel de petreceri o spune tot Sfântul Ioan, apelând și la propria judecată a celor ce le acceptă și le susțin. El zice: „De la asemenea ospete se atâta poftele voastre, de aici desfrânările, de aici femeile ies disprețuite, iar desfrânatele sunt în mare cinste înaintea voastră; de aici toate cele ale gospodăriilor s-au răsturnat pe dos, de aici miile de rele care au prăbușit totul, căci, lăsând la o parte izvorul cel curat, alergați la canalul cel de scurgere a murdăriilor, alergați la mocirlă. Cum că trupul desfrânatei este o mocirlă puturoasă, eu nu-l voi întreba pe nimeni altul, decât chiar pe tine care te tăvălești în acea mocirlă, dacă nu te rușinezi tu însuși și dacă nu crezi că acel trup este necurat după păcat. De aceea vă rog, fugiți de desfrânare și de mama acesteia, beția.”¹¹¹

c) Adevărata nuntă creștină

Sfântul Ioan Gură de Aur nu este împotriva distracțiilor. „Distracți-vă – spune el –, dar nu cu un astfel de preț”¹¹².

Cum trebuie, deci, să fie nunta unor creștini? „Este permis – după el – de a înveseli nunta cu astfel de lucruri, de exemplu, cu mese încărcate cu mâncăruri, cu haine frumoase și cu altele de acest fel. Vedeți că eu nu împiedic asemenea lucruri ca să nu par a fi prea sălbatic – deși Rebecă îi era de ajuns numai o haină subțire. Este permis de a se înveseli la nuntă prin frumusețea hainelor, prin prezența bărbaților și a femeilorenerate”¹¹³.

Se poate observa că, deși acest Sfânt Părinte a fost un mare postitor¹¹⁴ și un desăvârșit ascet, îngăduie și masa plină, și hainele frumoase, și prezența nuntașilor, dar să nu lipsească de la nuntă

¹¹⁰ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 159-160; PG LXI, 103-104.

¹¹¹ *Idem*, *Om. Rom.*, XXV, trad. cit., p. 403; PG (Om. XXIV) LX, 626.

¹¹² *Idem*, *Om. Mt.*, XLVIII, VII, trad. cit., p. 564; PG LVIII, 495.

¹¹³ *Idem*, *Om. Colos.*, XII, trad. cit., p. 149-150; PG LXII, 386.

¹¹⁴ Mânca o dată pe zi, mâncăruri simple și ca băutură folosea doar apa. (Pr. D. Fecioru în *Introducere* la: Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea întâia, p. 13.

buna cuviință. Aici trebuie să se desfășoare toate „cu prudență, cu demnitate și cu cumpătare”¹¹⁵, se cuvine „să predominie tăcerea, buna podoabă, rușinea și modestia”¹¹⁶.

Mireasa să fie gătită, „nu cu podoabe de aur, ci cu blândețea și cu rușinea și cu hainele obișnuite, iar în loc de orice podoabă aurită sau împletituri, împodobește-o – zice Sfântul Ioan – cu roșirea feței, pune-i împrejurul gâtului șfiala de lucruri urâte și să nu umble după acelea”¹¹⁷.

Invitații la nuntă să fie, mai întâi Hristos, apoi rudele, vecinii, prietenii și toți cei blânzi. Hristos este invitat, după cuvintele Evangheliei (Mt 25, 45), prin cei mici și umili ai Săi. „Să nu-ți închipui – zice Sfântul Părinte – că ar fi neplăcut să chemi pe săraci la masa de nuntă în locul lui Hristos, că lucru neplăcut este să chemi desfrânatele. A chema pe săraci înseamnă disprețuirea averilor, a chema desfrânatele înseamnă disprețuirea și chiar răsturnarea Tainei Nunții.”¹¹⁸ Invitații să fie îndemnați să se mulțumească cu cele ce sunt. „Nimeni din orchestră să nu fie de față, căci atunci este cheltuială zadarnică și urâcioasă”¹¹⁹.

Nunta trebuie să se desfășoare astfel: fără nici un vuiet și larmă zadarnică, să fie chemat mirele ca să-și primească fecioara¹²⁰. Căci există două grupe: cea a fecioarelor și cea a femeilor măritate, cele dintâi predau pe una dintre ele și celelalte o primesc. Mireasa se află între aceste două grupe, nici fecioară și nici femeie¹²¹. Veselia momentului nu trebuie însoțită de dezmiardări. „Vrei a auzi melodii plăcute? – zice Sfântul Ioan. Desigur că nu ar trebui la asemenea ocazii, eu însă consimt și la aceasta dacă voiești; nu asculta melodii satanice, ci din cele duhovnicești. Voiești a vedea dănuind? Privește corul îngerilor. «Și cum este cu puțință, spui, a vedea asemenea cor?» Dacă vei alunga acestea și atunci va veni și Hristos la nuntă, și când Hristos este prezent, și corul îngerilor este prezent. De voiești, și astăzi se vor face minuni, ca și atunci [la

¹¹⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Colos.*, XII, trad. cit., p. 150; PG LXII, 386.

¹¹⁶ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 151; PG LXII, 387.

¹¹⁷ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 156; PG LXII, 390.

¹¹⁸ *Ibidem*, XII; PG LXII, 390.

¹¹⁹ *Ibidem*, XII; PG LXII, 390.

¹²⁰ *Ibidem*, XII; PG LXII, 390.

¹²¹ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 150; PG LXII, 386.

Cana Galileii]; va preface și acum apa în vin, și încă cu mult mai minunat, căci va alunga cheful și pofta cea urâtă de la masa ta și le va înlocui cu pofta cea duhovnicească. Unde sunt muzicanți nu poate fi Hristos, dar dacă El intră, mai întâi îi scoate pe aceștia și după aceea face minuni. [...] Nimic nu poate fi mai plăcut ca virtutea, nimic nu este mai dulce ca buna cuvântă, nimic mai de dorit ca demnitatea. Facă cineva nunți ca acelea pe care le arăt eu, și atunci va vedea plăcerea ce o va simți¹²².

Așadar, la petrecerile de nuntă ale creștinilor, bucuria firească momentului, trebuie să se exteriorizeze, nu prin beție, desfrâu și fapte de rușine, ci prin imnuri, rugăciuni, cântarea psalmilor și a altor cântări duhovnicești, milostenie față de săraci, bună rânduială și prudență, și atunci și Hristos va fi de față și va binecuvânta ospățul, iar locul petrecerii se va transforma în biserică, căci acolo se preaslăvește Stăpânul a toate¹²³.

Procedând așa, curăția și nevinovăția miresei vor rămâne neatinse¹²⁴, iar mirele, care nu a suferit la nunta sa cântecele din fluiere și jocurile, nu va suferi în viața lui nici vorbele urâte nu încă faptele de rușine¹²⁵.

Astfel de nunți se cuvine a se organiza, unde Hristos este invitatul principal, unde taina nu este pângărită și binecuvântările lui Dumnezeu primite cu acest prilej se înrădăcinează adânc în ființa noii familii.

¹²² *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 154-155; PG LXII, 389.

¹²³ *Idem*, *Om. Rom.*, XXV, trad. cit., p. 403; PG LX, 626.

¹²⁴ *Idem*, *Om. Efes.*, XX, trad. cit., p. 206; PG LXII, 145.

¹²⁵ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 207; PG LXII, 145.

Capitolul V

Căsătoria și viața de familie

1. Scopul căsătoriei

Din referatul biblic asupra creației primei perechi de oameni reiese că scopul căsătoriei este îndoit: conservarea și înmulțirea neamului omenească, după cum rezultă chiar din binecuvântarea adresată de Dumnezeu lui Adam și Evei: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul!” (Fac 1, 28); și cel de-al doilea scop, întrajutorarea reciprocă a celor doi soți: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor asemenea lui!” (Fac 2, 18). La acestea două s-a adăugat și un al treilea, după căderea omului în păcat, acela de a pune frâu pornirilor vinovate care au început a se manifesta în firea omenească: „Din cauza desfrânării, fiecare să-și aibă femeia sa și fiecare femeie să-și aibă bărbatul său” (I Cor 7, 12); „Dacă însă nu pot să se înfrâneze, să se căsătorească. Fiindcă mai bine este să se căsătorească, decât să ardă” (I Cor 7, 9).¹

Aceste mărturii biblice despre scopul căsătoriei și rolul familiei au fost preluate, dezvoltate și mărturisite de către Părinții Bisericii în pagini de o aleasă frumusețe.

¹ A se vedea Pr. Prof. Vasile Mihoc, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, XXX (1985), nr. 9-10, p. 581-591.

Referitor la cel dintâi aspect al scopului pentru care a fost rânduită căsătoria, anume dăinuirea și înmulțirea neamului omenesc, părerile Sfinților Părinți sunt uneori diferite.

Clement Alexandrinul, spre exemplu, susține că „scopul celor care se căsătoresc este nașterea de copii, iar ținta lor să aibă copii buni”. El dă exemplul plugarului care aruncă semințele în brazdă cu nădejdea dobândirii unei recolte bune. „Cu mult mai bun – zice el – este plugarul, care seamănă un ogor însuflețit”. Acesta însă nu trebuie să risipească sămânța, pentru a nu lucra contra rațiunilor firii. Omul devine chipul lui Dumnezeu atunci când „conlucrează cu Dumnezeu la nașterea omului”².

Metodiu de Olimp consideră căsătoria vrednică de elogi, ca una care aduce naștere de copii și astfel prelungește viața, asigurând Bisericii membri, ca și „martiri și adversari ai celui rău”³. De aceea nașterea de prunci este după rânduiala lui Dumnezeu și nu trebuie disprețuită; el întreabă: „Deci, dacă și acum Dumnezeu continuă să creeze pe om, nu este oare o îndrăzneală prea mare să arăți scârbă față de procreare, de care Cel Atotputernic nu se rușinează atunci când face (copilul) cu mâinile Sale cele nepătate?”⁴. Și „nu trebuie să ne dezguste”⁵, dimpotrivă, ea trebuie considerată o împreună lucrare a omului cu Dumnezeu, căci spune Metodiu de Olimp: „Pentru moment este necesar ca omul să colaboreze la (crearea) chipului lui Dumnezeu, pentru că lumea încă se formează și creația ei continuă”⁶. Și tot el spune: „Principiul nașterii oamenilor este împreunarea bărbatului cu femeia: în virtutea unei puteri nevăzute, «osul din oase(-le noastre) și carnea din carnea (noastră)» devine un om nou, creat de același meșter”⁷.

Dintre Părinții veacului al IV-lea, Sfântul Ioan Gură de Aur are o învățătură aparte în legătură cu înmulțirea neamului omenesc. El este de părere că viața în rai a protopărinților noștri Adam și Eva era împodobită cu fecioria; căsătoria nu era absolut necesară pentru înmulțirea oamenilor, așa cum n-a fost necesară pentru aducerea la

² Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, X, 83, 1-3, trad. cit., p. 278.

³ Metodiu de Olimp, *op. cit.* II, II, trad. cit., p. 53.

⁴ *Ibidem*, II, II, trad. cit., p. 53.

⁵ *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 53.

⁶ *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 52.

⁷ *Ibidem*, II, I, trad. cit., p. 53.

existență a primei perechi de oameni. „Spune-mi, te rog – zice el – Adam a fost născut prin căsătorie? Eva a fost născută din durerile de naștere ale altei femei? [...] Milioane de milioane de îngeri slujesc lui Dumnezeu, mii de arhangheli stau înaintea Lui; și nici unul din ei nu există datorită căsătoriei, nașterilor, durerilor nașterii și zămislirii. Prin urmare Dumnezeu ar fi înmulțit cu atât mai mult pe oameni fără să fi fost nevoie de căsătorie, așa cum a făcut pe cei dintâi oameni, din care provin toți oamenii”⁸.

Din cauza păcatului strămoșesc omenirea a fost condamnată la moarte⁹, iar în firea omenească a intrat concupiscenta. De aceea, după învățătura acestui Sfânt Părinte, Dumnezeu a instituit căsătoria, realizând prin ea acest fel de înmulțire a neamului omenesc, „prin unire trupească”¹⁰, și odată cu aceasta, potolirea concupiscentei. A fost legată, deci, perpetuarea de cel de-al treilea scop al căsătoriei, înfrânarea poftelor trupești, care, la Sfântul Ioan, pare să aibă locul cel dintâi. După el, căsătoria „păstrează trupul curat; dacă n-ar avea această parte bună – continuă el – căsătoria n-ar fi de nici un folos”¹¹.

⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, 14, PG XLVIII, 544.

⁹ După opinia comună a Părinților, omul a fost creat pentru nemurire. Dar nemurirea lui Adam este condiționată de ascultarea sa de porunca lui Dumnezeu (Fac. 2, 16-17). Căci nemurirea nu este proprie firii lui Adam, ci este un dar al lui Dumnezeu și pretinde, în schimb, ascultarea de Dumnezeu. Astfel, încă Teofil al Antiohiei (*Trei cărți către Autolic*, II, XXVII, trad. cit., p. 314-315) zice: „Dar îmi vei spune: A fost făcut omul, prin fire, muritor? Nu! Atunci, nemuritor? Nici asta n-o spun! Dar mă vei întreba: Nu era nimic din acestea? Nici asta n-o spun. Prin fire omul n-a fost făcut nici muritor, nici nemuritor, [...] ci, după cum am spus mai înainte, capabil și de una și de alta. Dacă omul înclina spre nemurire, păzind porunca lui Dumnezeu, avea să primească de la Dumnezeu ca plată nemurirea și avea să ajungă Dumnezeu; și iarăși, dacă se îndrepta spre faptele morții, neascultând de Dumnezeu, el însuși avea să fie pricina morții sale...”. De asemenea, Sf. Irineu scrie: „De teamă ca omul [...] să nu ridice gânduri de trufie împotriva lui Dumnezeu, i-a fost dată de Dumnezeu o lege, ca el să recunoască astfel că are drept Stăpân pe Stăpânul a toate; și Dumnezeu i-a impus unele limite, astfel încât, dacă va urma porunca lui Dumnezeu, să rămână întotdeauna așa cum era, adică nemuritor, dar dacă o va călca, să se facă muritor, risipit în pământul din care fusese alcătuit trupul său” (*Démonstration de la prédication apostolique*, 15, trad. franceză de L. Froidevaux, S.ch., 62, Paris, 1959).

¹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac I*, XVIII, IV, trad. cit., p. 214; PG LIII, 153.

¹¹ *Ibidem Om. Mt*, LIX, VII, trad. cit., p. 695; PG LVIII, 583.

Legătura trupească între soți ar trebui însă, ca și la Clement Alexandrinul, să nu fie întrebuințată decât în vederea nașterii de prunci, după exemplul lui Avraam, despre care Sfântul Ioan spune că „n-a cunoscut-o” pe soția sa decât „după ce a trecut floarea tinereții”¹²; și de asemenea, după ce a avut copilul, „n-a mai avut relații cu femeia sa”. El n-a urmărit patima trupească, ci servirea făgăduinței lui Dumnezeu¹³.

Cu toate acestea, căsătoria împlinește mai mult acest ultim scop, deși acum pământul este populat, iar dorința naturală a omului de a-și perpetua dăinuirea, satisfăcută prin nașterea de fii, este împlinită în Noul Testament prin siguranța învierii. „La început – spune el – era de dorit să ai copii, pentru ca fiecare să lase amintire și urmă (rămășiță) a vieții sale. Fiindcă nu era nici o nădejde de înviere, ci moartea era puternică și cei ce mureau socoteau că sunt distruși cu totul după această viață, a dat Dumnezeu această mângâiere, facerea de copii, ca să rămână chipurile vii ale celor ce mor și ca neamul nostru să se păstreze și ca să pregătească pentru cei ce mor și pentru familiile lor o mângâiere foarte mare în lăsarea de urmași. Și ca să înțelegi că mai ales pentru aceasta au fost doriți copiii, ascultă de ce se plânge, după toate suferințele, femeia lui Iov: «Iată, zicea ea, pomenirea lui se șterge de pe pământ și în toată lumea numele i-a pierit.»¹⁴ Și iarăși, Saul către David: «Așadar, jură-mi pe Domnul că nu vei stârpi pe urmașii mei și nu vei șterge numele meu din casa tatălui meu»¹⁵. Dar fiindcă învierea este la ușă și moartea nu înseamnă nimic, ci ne îndreptăm spre altă viață cu mult mai bună, este zadarnică munca pentru acestea. Dacă dorești copii, cu mult mai buni și folositori, poți să dobândești acum, când ni s-au adus îmbrățișări duhovnicești și nașteri mai bune și toiege de bătrânețe mai folositoare. Deci o singură pricină are căsătoria, să nu

¹² Părinții vorbesc adeseori de „copilăria” lui Adam dinaintea de căderea în păcat. Această temă apare încă la Teofil al Antiochiei, care o explică prin faptul că Dumnezeu i-a dat lui Adam posibilitatea „creșterii”, până la desăvârșire (op. cit., II, XXIV, trad. cit., p. 313). Tema va reapare la Sf. Irineu, care, cum crede F. Loofs (*Theophilus von Antiochien adversus Marcionem und die anderen theologischen Quellen bei Irenaus*, „Texte und Untersuchungen”, 46, Leipzig, 1930, p. 69 și urm.), a preluat-o de la Teofil al Antiochiei.

¹³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Evr.*, XXIV, trad. cit., p. 287; PG LXIII, 168.

¹⁴ Iov 18, 17.

¹⁵ I Regi 24, 22.

ne pângărim, și de aceea s-a găsit acest leac”¹⁶. Și tot el zice, în alt loc: „Căsătoria potolește furiile firii noastre, nu lasă ca oceanul să se frământă, ci ne ajută să ducem totdeauna corabia în port. Pentru aceasta a dăruit Dumnezeu neamului omenesc căsătoria”¹⁷.

Viața conjugală a fost îngăduită de Dumnezeu oamenilor numai după căderea în păcat¹⁸. El spune: „După ce prin neascultare a intrat păcatul și după ce sentința lui Dumnezeu i-a făcut muritori, înțeleptul Dumnezeu deci, rânduind, potrivit înțelepciunii Lui, dăinuirea neamului omenesc, a îngăduit ca neamul omenesc să se înmulțească prin unire trupească”¹⁹. Iar în alt loc afirmă: „Uită-te când s-a întâmplat asta! După călcarea poruncii, după scoaterea din rai! Atunci a luat început unirea trupească dintre Adam și Eva. Înainte de călcarea poruncii duceau viață îngerească și n-a fost vorba deloc de unire trupească. Cum putea să fie vorba de așa ceva, când nu erau supuși nici nevoilor trupești? Deci, la început și dintru început a stăpânit fecioria; dar când a intrat, prin trândăvie, neascultarea și și-a făcut intrare păcatul, fecioria a zburat, pentru că cei dintâi oameni s-au făcut nevrednici de măreția unui atât de mare bun, și a intrat, deci, în lume legea unirii trupești”²⁰. De asemenea, explică el: „Când au ajuns în robia diavolului (Adam și Eva) au fost dezbrăcați de această haină împărătească (fecioria), li s-a luat podoaba cea cerească; a venit peste ei stricăciunea morții, blestemul, durerea și o viață grea și chinuită. Odată cu aceasta a apărut în viața omului și căsătoria, acest veșmânt muritor [...]”²¹ Ai

¹⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Despre vorba apostolului...*, trad. cit., p. 46.

¹⁷ *Idem*, *Om. Fac I*, XXI, IV, trad. cit., p. 251; PG LIII, 180.

¹⁸ Aceeași idee o întâlnim și la alți Părinți ai Bisericii de dinaintea de secolul al IV-lea, cum ar fi Teofil al Antiochiei, care spune: „După ce Adam a fost izgonit din rai a cunoscut-o pe Eva, femeia lui...” (op. cit., II, XXVIII, trad. cit., p. 315).

¹⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac I*, XVIII, IV, trad. cit., p. 214; PG LIII, 153.

²⁰ *Ibidem*, XVIII, III, trad. cit., p. 213; PG LIII, 153.

²¹ După Sfântul Irineu, prin căderea în păcat, omul, pierzându-și veșmântul de sfîntenie, a început să fie chinuit de pofta trupească. De aceea, ca un ajutor pentru înfrînare, și-a cusut frunze de smochin, din care și-a făcut acoperământ: „El s-a înmormurat, împreună cu femeia sa, de un mijloc al înfrînării, în teama lui de Dumnezeu și în așteptarea venirii Sale, ca și cum ar fi vrut să spună: «Deoarece acest veșmânt de sfîntenie pe care-l promisem de la Duhul, l-am pierdut prin neascultarea mea, recunosc acum că merit un astfel de veșmânt, care nu aduce nici o bucurie, ci care, dimpotrivă, mă înțeapă și mă destramă». Dar Dumnezeu, în mila Sa, îi dă omului, în locul „frunzelor de smochin”, o „îmbrăcăminte de piele”

văzut unde-și are început căsătoria? Ai văzut din ce pricină a ajuns necesară? Din pricina călcării poruncii, din pricina blestemului, din pricina morții. Unde e moarte, acolo e și căsătorie; dacă nu există moarte, nu urmează nici căsătorie²².

Dar această unire trupească și nașterea de prunci le-a lăsat Dumnezeu oamenilor și ca mângâiere pentru pierderea nemuririi. „Nașterea de moștenitori a fost pentru ei – spune Sfântul Ioan – cea mai mare mângâiere pentru pierderea nemuririi. De aceea și iubitorul de oameni Dumnezeu, îndată, chiar de la început, le-a ușurat greutatea pedepsei, a smuls masca înfricoșătoare a morții, dăruindu-le celor dintâi oameni urmași. S-ar putea spune că prin asta Dumnezeu a schițat o imagine a învierii, rânduind ca în locul celor morți să se ridice alții²³.

Și, pentru ca Adam să n-o urască pe Eva care-l ispitise, Dumnezeu l-a legat de ea cu lanțurile dorinței reciproce²⁴, dorință pe care soții o pot stinge, de acum înainte, prin viața conjugală. Spune Sfântul Părinte: „Stăpânul nostru obștesc, văzând slăbiciunea firii omenești, a legiuit căsătoria, ca să ne îndepărteze de desfrânare²⁵. De aceea tinerii sunt sfătuiți ca să-și păstreze castitatea: „căsătoria să le dea îndestulător ajutor, ca să-și poată potoli și săltările trupului și să scape și de osândă²⁶.

Sfântul Ioan Gură de Aur admite totuși că această „ardoare violentă” manifestată în atracția dintre bărbat și femeie are o origine mai veche, încă de la crearea omului. El spune: „E posibil că o dragoste oarecare este ascunsă în natură, care fără știința noastră ne unește aceste trupuri²⁷. Acest fapt îl pune Sfântul Părinte pe seama originii comune a primei perechi de oameni, Dumnezeu făcând femeia din bărbat, „iar după aceasta, din bărbat și femeie se nasc ambele sexe²⁸. El exclamă apoi: „Vezi legătura nedelegată și cum

(Fac 3, 21); iar prin pocăință, Dumnezeu îi redă omului veșmântul sfințeniei, așa cum o arată pilda evanghelică a fiului risipitor (*Adversus haereses*, III, 23, 5, apud Ysabel de Andia, *op. cit.*, p. 97).

²² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, 14, PG XLVIII, col. 544.

²³ Idem, *Om. Fac (I)*, XVIII, IV, trad. cit., p. 214; PG LIII, 154.

²⁴ Idem, *Cuvântul IV, I la Fac*, PG, LIV, col. 594.

²⁵ Idem, *Om. Fac (II)*, LIX, III, trad. cit., p. 260; PG LIV, 517.

²⁶ *Ibidem*, PG LIV, 518.

²⁷ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 191; PG LXII, 135.

²⁸ *Ibidem*, PG LXII, 135.

nu a lăsat ca să se introducă vreo altă esență de dinafară?²⁹ De asemenea, el spune, cu alt prilej: „Legăturile trupesti dintre soț și soție pornesc dintr-o dorință strâns legată de firea omenească³⁰.

Tâlcuind textul din *Facere* 2, 24: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup”, Sfântul Ioan spune: „Și n-a zis femeia, ci «omul», fiindcă mai mare este pofta în acela. Iar pofta lui de aceea a făcut-o mai mare decât a femeii, pentru ca pe cel mai mare să-l plece prin tirania dragostei și să-l supună celui mai mic și mai slab. Fiindcă trebuia a introduce și căsătoria, apoi pe cel născut din femeie l-a făcut bărbat femeii. Căci la Dumnezeu toate sunt secundare dragostei. [...] Ai văzut, deci, câte legături de dragoste a făcut Dumnezeu între bărbat și femeie? Dar aceste garanții de bună înțelegere între dâșii, El le-a așezat în însăși natura lor...³¹. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a sădit în însăși firea oamenilor atracția reciprocă și nașterea de prunci din unirea bărbatului cu femeia, toate făcându-le pentru a impune dragostea între ei.

Totuși, „tirania poftelor”, cum numește Sfântul Ioan atracția reciprocă dintre bărbat și femeie, „nu provine – spune el – din vreo necesitate sau silă, căci nimeni nu iubește cu de-a sila, ci de bună voia sa. [...] Nu acuz – continuă el – pofta în sine; însă ea a fost dată pentru căsnicie, a fost acordată pentru facerea de copii, și nu pentru preacurvie și corupere. Obişnuiesc și legile să ierte păcatele forțate; însă din cele enunțate aici, nici unul nu provine din vreo necesitate sau silă, ci toate din dispreț către Creatorul. Nu a creat Dumnezeu natura noastră în așa fel, ca să fim siliți a păcătui, căci dacă ar fi așa nu ar exista pedeapsa³².

Sila în neînfrânarea poftelor trupesti este generată doar de obișnuința cu păcatul. Această obișnuință provoacă atâta pagubă, încât, zice Sfântul Ioan, „nici un sfat nu mai are vreo putere asupra celui deprins cu păcatul³³.

Cu toate acestea, afirmațiile Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la începerea vieții conjugale a lui Adam și Eva după căderea

²⁹ *Ibidem*, PG LXII, 135.

³⁰ Idem, *Despre feciorie*, 74, PG XLVIII, 588.

³¹ Idem, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 472-473; PG LXI, 289-290.

³² Idem, *Om. Efes*, II, trad. cit., p. 19-20; PG LXII, 20.

³³ Idem, *Om. Fac (II)*, LIX, V, trad. cit., p. 262-263; PG LIV, 519.

în păcat predomină, concepția lui distanțându-se, astfel, de cea a majorității Sfinților Părinți³⁴.

În ceea ce privește al doilea scop pentru care a fost instituită căsătoria, în ordinea în care a fost enumerat la începutul acestui capitol, într-ajutorarea reciprocă, sprijinul acordat bărbatului în rai, de către femeie se manifesta în ordinea morală. Sfântul Ioan interpretează textul biblic în legătură cu facerea femeii: „Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el”³⁵ în sensul că, în sfatul Lui, Dumnezeu a hotărât să-i ofere omului „o oarecare mângâiere” prin intermediul unei împreună-viețuiri. Dar împreună-viețuirea necesita un partener, care trebuia să fie „asemenea lui”, asemenea lui Adam. Spune Sfântul Părinte: „Chiar dacă multe din animalele necuvântătoare îl ajută pe om la muncile lui, dar nici una la fel ca femeia, înzestrată cu rațiune”³⁶. Femeia trebuia să fie „de aceeași ființă” cu Adam, „vrednică de el, întru nimic inferioară lui”, căci, spune Sfântul Ioan, „oricât de mare ajutor ne-ar da animalele, ajutorul dat de femeie lui Adam este altul și cu mult mai mare”³⁷. În altă parte, el zice că „femeia a fost făcută spre trebuința bărbatului”³⁸, arătându-i prin aceasta cinstea de care se bucură, căci fără ea viața bărbatului nu ar fi deplină.

Necesitatea într-ajutorării reciproce s-a extins asupra întregii societăți, așa încât binele unuia este legat de folosul celuilalt, asigurându-se astfel bună înțelegerea și unitatea, nu numai în familie, ci și în afara ei³⁹. „În felul acesta, diversitatea sarcinilor și a darurilor, în loc să-i separe, avea să-i unească pe oameni, integrându-se în economia divină a carității inaugurată de Dumnezeu, când a luat-o pe femeie nu din pământ, ci din trupul lui Adam”⁴⁰. Munca a fost, așadar, împărțită de Dumnezeu în sânul familiei, între soț și soție, bărbatul având sarcina de a procura

³⁴ Magistr. Pr. Marin Braniște, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în ST, IX (1957), nr. 1-2, p. 129.

³⁵ Fac 2, 18.

³⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac (I)*, XIV, IV, trad. cit., p. 162; PG LIII, 116.

³⁷ *Ibidem*, XV, I, trad. cit., p. 168; PG LIII, 120.

³⁸ *Idem*, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 473; PG LXI, 290.

³⁹ *Ibidem*, XXV, 4, PG LXI, 210-211.

⁴⁰ Diacon Constantin Voicu, *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei*, Teză de doctorat. Sibiu, 1975, p. 93.

hrana, iar femeia de a confecționa îmbrăcămintea⁴¹, și după acest model, între toți oamenii⁴².

2. Impedimente la căsătorie

Trebuie să precizăm de la bun început că la Părinții din secolul al IV-lea, preocuparea în ce privește impedimentele la căsătorie nu apare nicăieri într-o formă dezvoltată. Important pentru ei este, mai ales conform principiului Apostolului Pavel (I Cor 7, 39), ca o căsătorie să fie încheiată în Domnul. Aceasta înseamnă că tânărul sau tânăra trebuie să ia seama ca soția sau soțul său să fie un creștin, iar căsătoria să se realizeze cu binecuvântarea Bisericii. De acest din urmă aspect ne vom ocupa însă ceva mai departe.

În ce privește primul aspect, este de menționat interdicția pentru creștini de a se uni în căsătorie cu evreii. Această interdicție devine o normă juridică în vremea lui Constanțiu⁴³, fiind reînnoită ulterior⁴⁴.

Reglementări canonice detaliate privitoare la impedimentele la căsătorie încep să fie stabilite ulterior secolului al IV-lea. Unele prevederi în această privință existau și în dreptul roman necreștin. Apologetul Atenagora Atenianul exprimă ideea că creștinii se însoțesc cu femeia în căsătorie „potrivit rânduielilor căsătoriei” în uz în societatea greco-romană a epocii⁴⁵. Dar nu toate îngăduințele dreptului sau ale cutumelor păgâne puteau fi acceptate de creștini. Este bine cunoscută apostrofa Fericitului Ieronim: „Aliae sunt leges Caesarum, aliae Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecepit” (Altele sunt legile Cezarului, altele cele ale lui Hristos; altceva a învățat Papinian și altceva Pavel al nostru)⁴⁶. Biserica a

⁴¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 474; PG LXI, 291-292.

⁴² Despre acest aspect și implicațiile lui, a se vedea mai pe larg la Diacon Constantin Voicu, *Teologia muncii...*, p. 92-100.

⁴³ *Codul Teodosian*, 16, 8, 6. Cf. J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 131.

⁴⁴ J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 131, nota 3.

⁴⁵ Atenagora Atenianul, *Op. cit.*, XXXIII, trad. cit., p. 380-381.

⁴⁶ Fericitul Ieronim, *Epistola XLII, Ad Oceanum*, 5, 7, CSEL, 54, p. 688; PL XXX, 289-290. Formulând acest principiu, Fericitul Ieronim are în vedere, în special, pe de o parte, indisolubilitatea căsătoriei creștine, iar pe de altă parte obligația

avut, desigur, perspectiva ei proprie, promovând principii care să asigure curăția căsătoriei.

Mai ales în ce privește rudenii ca impediment la căsătorie, Biserica a adus importante înnoiri dreptului matrimonial roman. Bazată pe preceptele Legii mozaice, mai riguroase decât cele ale dreptului roman, dar, desigur, și pe învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli, Biserica și-a impus din ce în ce mai mult o perspectivă proprie în ce privește rânduielile căsătoriei.

Încă la autorii creștini din secolul al II-lea, constatăm prezența unor principii clare în privința evitării raporturilor trupesti, deci inclusiv a căsătoriei, între rude. Astfel Atenagora Atenianul, răspunzând acuzațiilor mincinoase de incest aduse creștinilor de către păgâni, zice: „Așa se face că, după vârstă, fiecare din noi considerăm pe unii fii și fiice, iar pe alții, frați și surori, pe cei mai în vârstă cinstindu-i ca pe tații și ca pe mamele noastre. Și ținem mult ca trupurile celor pe care-i socotim frați și surori cu noi, sau cărora le dăm alte titluri de rudenie, să rămână curate și nepângărite, pentru că în învățătura noastră se spune că oricine dă uneia din aceste rude mai mult decât o singură îmbrățișare, însemnează că acela face acest lucru dintr-o oarecare patimă, așa încât la noi nu numai a săruta pe cineva, ci și chiar felul cum îl saluți trebuie să fie în așa fel, încât nici cu vreun gând necurat să nu primejdum împărțșirea noastră din viața de veci.”⁴⁷

Putem spune că această atitudine rezumă foarte bine poziția Părinților și a Bisericii din primele veacuri creștine. În general, Biserica va socoti rudenii printre principalele impedimente la căsătorie. În ciuda unor variații în ce privește detaliile, sinoadele din secolul al IV-lea vor începe a da o expresie clară și neschimbătoare tradiției bisericești referitoare la rudenii ca impediment la căsătorie⁴⁸. Astfel, în ce privește rudenii prin alianță, dacă dreptul roman clasic nu interzicea căsătoria decât în linie

reciprocă de fidelitate a soților creștini. A se vedea, în același sens, Fericitul Augustin, *Sermo*, 37, 6; 51, 13; 332, 4, PL XXXVIII, col. 225, 345, 1463; Idem, *De Genesi ad litteram liber imperfectus*, lib. XI, 41, CSEL, 28, p. 376.

⁴⁷ Atenagora Atenianul, *op. cit.*, XXXII, trad. cit., p. 380.

⁴⁸ Asupra raportului dintre legislația romană și canoanele Bisericii asupra căsătoriei și mai ales asupra impedimentelor la căsătorie, a se vedea R. Orestano, *Alcune considerazioni sui rapporti fra matrimonio cristiano e matrimonio romano nell'eta post-classica*, în „Scritti Ferrini”, Pavia, 1943, p. 343-382.

directă, Biserica extinde interdicția și la linia colaterală. Este evidentă influența asupra legislației canonice a Legii mozaice (Lev 18, 8.14-15.17-18)⁴⁹.

În ce privește rudenii de sânge, textele juridice sunt mai puțin clare și este greu de precizat aportul creștin⁵⁰. În Roma, la sfârșitul Republicii dispăruse interdicția căsătoriei între verii primari. Această interdicție va fi restabilită de o constituție, astăzi pierdută, a împăratului Teodosie⁵¹. În Răsărit, nu se va menține în legislația civilă. Atenuată în sancțiunile lui Arcadie, începând cu anul 396⁵², ea va fi suprimată de același împărat câțiva ani mai târziu⁵³.

Între Părinții din secolul al IV-lea, trebuie menționat în chip special aici Sfântul Vasile cel Mare. Avem în vedere nu atât *Omiliile* sale, cât reglementările sale canonice. Opera canonică a Sfântului Vasile este expusă în *Epistolele* sale 188, 199 și 217 adresate, în anii 314-315, lui Amfilohiu, episcop de Iconium⁵⁴. Canoniștii de mai târziu au împărțit aceste trei epistole în canoane, după cum urmează: prima, de la 1 la 16; a doua, de la 17 la 50; iar a

⁴⁹ Sinodul de la Elvira (c. 300) interzice recăsătorirea unui bărbat văduv cu cumnata sa (can. 61; cf. Canonul 19 apostolic); iar Sinodul de la Neocezarea (314-325) interzice recăsătorirea femeii văduve cu cumnatul ei (can. 21).

⁵⁰ În favoarea unei influențe creștine asupra legislației imperiale se exprimă H. Insadowski, *Quid momenti habuerit christianismus ad ius romanum matrimoniale evolvendum*, în „Actus congressus iuridici internationalis”, 2, Roma, Pontif. Instit. utriusque iuris, 1935, p. 29-87.

⁵¹ O aluzie în acest sens apare în *Codul Teodosian* 3, 10, (cf. Jean Gaudemet, *Societes et mariage*, Strasbourg, 1980, p. 134) și la Sfântul Ambrozie, *Epistola* 60, *Ad Paternum*, 8 (PL XVI, 1236).

⁵² *Codul Teodosian* 3, 12, 3; apud J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 134.

⁵³ *Codul lui Justinian* 5, 4, 19; 405; apud J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 134. Nici atitudinea Părinților în ce privește căsătoria între verii primari nu este unitară. Sfântul Ambrozie o interzice (*Epistola* 60, *Ad Paternum*, 3 și 4, PL XVI, 1235). Fericitul Augustin condamnă și el căsătoria între veri și adaugă că astfel de uniri sunt, de fapt, rare. Dar el declară totodată că această interdicție nu este impusă nici de legea dumnezeiască și nici de legea omenească. Ea este însă justificată de motive raționale, de *honestas*, de pudoarea naturală (*De civitate Dei*, XV, 16, PL XL, 458). S-ar putea ca incertitudinile și variațiile legislației imperiale să fi fost puține și simpla consecință a acestei lacune din legislația însăși a Bisericii în epoca respectivă.

⁵⁴ PG XXXII, 663-684, 715-732 și 793-810; în românește, în Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*, partea a treia, PSB, 12, București, 1988, p. 373-382; 400-409 și 443-450.

treia de la 51 la 84. Următoarele canoane vasiliene, până la numărul de 88, provin din alte *Epistole* ale sale.

În prima din aceste *Epistole*, Sfântul Vasile indică indirect călugăria ca impediment la căsătorie. „Desfrânările călugărilor – scrie el – nu trebuie socotite căsătorii, ci unirile lor trebuie oprite pe orice cale, căci acest lucru e și spre întărirea Bisericii, dar și spre a nu se da prilej ereticilor să bârfească împotriva noastră, pe câtă vreme prin îngăduința noastră față de acest păcat i-am împinge spre el”⁵⁵. Din a doua din *Epistolele* menționate (199), rezultă că același lucru este valabil și pentru fecioarele care „se făgăduiesc Domnului că vor trăi în curăție”. Sfântul Părinte se referă, de fapt, la situația în care aceste fecioare își calcă legământul. Indirect însă, putem deduce că pentru Sfântul Vasile, dacă aceste fecioare au făcut un astfel de legământ în deplină cunoștință de cauză și în mod liber, adică la maturitate (adică după 16 sau 17 ani) și fără a fi suferit vreo constrângere, nu le este îngăduit să-l încalce prin căsătorie⁵⁶.

În aceeași *Epistolă*, Sfântul Vasile arată interdicția de a ține o femeie luată prin răpire⁵⁷, precum și pe aceea că un văduv să ia în căsătorie pe sora fostei sale soții⁵⁸.

⁵⁵ Sf. Vasile cel Mare, *Epistola* 188, VII (= canonul 7 al Sfântului Vasile cel Mare), trad. și ediție citată, p. 378.

⁵⁶ Idem, *Epistola* 199, XVIII (= canonul 18), trad. și trad. cit., p. 401-402. Ideea va fi reluată în *Epistola* 217, LX (= canonul 60), p. 446. În general la Sfinții Părinți și în hotărârile sinodale nici nu se pune problema validării în vreun fel a unei căsătorii cu o fecioară consacrată lui Dumnezeu (*virgo Deo consecrata*). A se vedea, de pildă, Sinodul de la Elvira (c. 300), can. 13; Sinodul de la Ancira (314), can. 19; Sinodul de la Toledo (anul 400), can. 16; Fericitul Ieronim, *Adversus Jovinianum*, I, 13, PL XXIII, 240-243; Fericitul Augustin, *De bono viduitatis*, cap. 8, CSEL, 41, p. 317.

⁵⁷ *Ibidem*, XXII (= canonul 22), p. 403.

⁵⁸ *Ibidem*, XXIII (= canonul 23), p. 403. Această interdicție o dezvoltă Sfântul Vasile mai pe larg în *Epistola* 160, către Diodor (trad. și ed. citată, p. 348-350), care va fi preluată drept canonul 87 al acestui Sfânt Părinte (a se compara textul acestei epistole cu textul canonului respectiv, în *Pidalion*, cu orânduire nouă și tălcuire de Arhim. Zosima Târâlă și Ic. Stavr. Haralambie Popescu, București, 1933, retip. 1992, p. 275-279). Corespondentul face referire la textul din Lev 18, 18, în care se interzice căsătoria cu cumnata, dar numai atâta vreme cât soția trăiește. Sfântul Vasile interzice însă căsătoria cu cumnata și după moartea soției, argumentând că „noi nu ne vom pune sub jugul robiei acestei legi (adică a Legii lui Moise), dacă vom descoperi ceva ce servește plăcerilor” (p. 349).

Femeile și sclavii, arată Sfântul Vasile, nu se pot căsători fără învoirea taților, respectiv a stăpânilor lor: „Femeia care fără învoirea stăpânului său se dă unui bărbat, trăiește în desfrânare, iar cea care apoi a reușit să încheie căsătoria, pe care o poate contracta liber, e socotită ca măritată cu adevărat. De aceea, prima unire era un desfrâu, pe când cea de a doua, o căsătorie”⁵⁹. Și, ceva mai departe: „Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci, atâta vreme cât sunt în viață tatăl sau stăpânul lor, cei ce locuiesc laolaltă sunt vinovați, iar aceasta durează până când stăpânii lor vor aproba căsătoria”⁶⁰. Așadar, un impediment la căsătorie este lipsa învoielii tatălui, pentru fete, și a stăpânului, pentru sclavi⁶¹.

Din *Epistola* 217 sunt de reținut pentru tema de care ne ocupăm aici canoanele 67, 68, 75, 76, 78 și 79.

În primul (canonul 67) se prevede canonisirea foarte severă pentru relația incestuoasă dintre frate și soră: „Împerecherea fratelui cu sora va fi pedepsită cu același număr de ani (de penitență și oprire de la împărtășirea euharistică, n. n.) ca și uciderea”⁶².

În paragraful următor (canonul 68), Sfântul Părinte prescrie: „Cei care într-un grad de rudenie oprit pentru căsătorie sunt prinși în flagrant delict de păcătuire vor suferi pedepsele adulterului”⁶³. Deși canonul nu privește direct tema impedimentelor la căsătorie, din formularea sa rezultă clar că rudenția în anumite grade constituia un astfel de impediment.

Ideea este reluată, cu aplicare precisă la anumite relații de rudenie, în unele din paragrafele care urmează. Astfel, în ceea ce va deveni canonul 75 citim următoarele: „Cel ce s-a spurcat cu sora tatălui său sau a mamei sale să nu aibă voie să intre în casa de rugăciuni (în biserică, n. n.) până ce nu renunță la purtarea lui nedreaptă și de neiertat”⁶⁴. Pentru acest păcat, Sfântul Vasile

⁵⁹ *Epistola* 199, XL (= canonul 40), trad. și ed. citată, p. 407.

⁶⁰ *Ibidem*, XI.II (= canonul 42), p. 407.

⁶¹ În această privință, prevederea bisericească se dovedește încă tributară practicii romane. Recunoscând egalitatea membrilor ei, Biserica ar fi trebuit să admită fără condiții căsătoria dintre oamenii liberi și sclavi. La începutul sec. III, papa Calist se pronunțase în acest sens. Cf. J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 130-131.

⁶² Idem, *Epistola* 217, LXVII (= canonul 67), trad. și ediție citată, p. 447.

⁶³ *Ibidem*, LXVIII (= canonul 68), p. 447.

⁶⁴ *Ibidem*, LXXV (= canonul 75), p. 448.

prevede o canonisire severă și 12 ani oprire de la împărtășirea euharistică. Aceeași canonisire este prevăzută, în paragraful (și canonul) următor (76), pentru unirea incestuoasă a cuiva cu cumnata sa⁶⁵. Iar în canonul 78 se prevede o penitență aspră, cu oprire vreme de șapte ani de la sfânta împărtășire (cf. canonul anterior, 77), în cazul celor care „iau în căsătorie două surori, chiar dacă nunțile lor au loc la timpuri diferite”⁶⁶.

În sfârșit, în aceeași *Epistolă* 217, prevederea care va deveni canonul 79 al Sfântului Vasile sancționează legătura incestuoasă a unui bărbat cu mama sa vitregă: „Cei care s-au înnebunit cu patima după mamele lor maștere sunt supuși aceluiași canon, la fel cu cei stăpâniți de patima nebunească după surorile lor”⁶⁷. Acest text nu este destul de clar în traducerea pe care o folosim: prevede el aceeași pedeapsă pentru incestul cu mama vitregă ca și pentru cel dintre frate și soră, sau pentru amândouă aceste forme de incest se aplică prevederea din paragraful anterior (canonul 78)? Pidalionul arată că prima variantă este cea corectă⁶⁸, ceea ce înseamnă că pentru incestul cu mama vitregă pedeapsa este aceeași ca și pentru ucidere (cf. canonul 67).

Toate aceste prevederi arată că Biserica din epoca Sfântului Vasile cel Mare avea o disciplină clară în ce privește rudenția ca impediment la căsătorie, chiar dacă reglementările în această privință erau restrânse numai la gradele de rudenie mai apropiate.

3. Soț și soție

a) Egalitatea dintre bărbat și femeie

Întemeiați pe referatul biblic despre crearea omului ca „bărbat și femeie”, precum și pe învățătura apostolică după care în Hristos „nu mai este parte bărbătească și parte femeiască” (Gal 3, 28), Sfinții Părinți susțin în termeni clari ideea egalității dintre bărbat și femeie.

⁶⁵ *Ibidem*, LXXVI (=canonul 76), p. 448.

⁶⁶ *Ibidem*, LXXVIII (=canonul 78), p. 448.

⁶⁷ *Ibidem*, LXXIX (=canonul 79), p. 448.

⁶⁸ „Iar cei ce se înfurie asupra vitregilor, se supun aceluiași canon ca și cei ce se pornesc asupra surorilor lor”. (*Pidalion*, ed. citată, p. 275).

Și unul și celălalt sunt purtători ai chipului lui Dumnezeu, cu aceleași daruri creaturale și cu aceeași responsabilitate.

Această atitudine statornică a Părinților apare rezumată, de pildă, în cele două omilii *Despre crearea omului* ale Sfântului Vasile cel Mare⁶⁹. Menționăm că autenticitatea vasiliană a acestor două *Omilii* a fost contestată⁷⁰, ele fiind atribuite Sfântului Grigorie de Nyssa, fratele său⁷¹. Cercetarea recentă pare însă a oferi destule argumente pentru susținerea autenticității vasiliene a celor două *Omilii*⁷². În aceste *Omilii*, egalitatea dintre bărbat și femeie este

⁶⁹ În Migne, aceste două omilii apar editate de două ori: o dată sub numele Sfântului Vasile, drept continuare la cele 9 *Omilii la Hexaemeron*, respectiv *Omiliile* a X-a și a XI-a (PG XXX, 9A – 61D) și o dată sub numele Sfântului Grigorie de Nyssa (PG XLIV, 257A – 298B).

⁷⁰ În *Introducerea* la Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*, partea întâia, PSB, 17, București, 1986, Pr. D. Fecioru așază aceste două omilii pe primele locuri între „scrierile îndoielnice și neautentice”.

⁷¹ A se vedea în *Introducere* la volumul Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, partea întâia, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloac și Pr. Ioan Buga, note Pr. Prof. D. Stăniloac, indice Pr. Ioan Buga, PSB, 29, IBM, București, 1982, p. 7-8; în *Introducere* la *Scrierile exegetice* ale aceluiași Sfânt Părinte, în vol. *Scrieri*, partea a doua, *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, trad. și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Col. PSB, 30, IBM, București, 1998, p. 10. Deși Sfântul Grigorie de Nyssa, în două din lucrările sale exegetice: *Cuvânt apologetic la Hexaemeron* (PG XLIV, 61-124, trad. cit., PSB, 30, p. 92-128) și *Despre facerea omului* (PG XLIV, 125-256, trad. cit., PSB, 30, p. 15-91) reia, într-o nouă perspectivă, *Hexaemeronul* Sfântului Vasile și, respectiv, cele două *omilii* de care e vorba aici, nu face nicăieri nici cea mai mică aluzie la existența acestora din urmă. Mai mult, Sfântul Grigorie își începe opera sa *Despre facerea omului* cu mărturisirea că intenționează, prin această lucrare, să completeze *Hexaemeronul* fratelui său (*Despre facerea omului*, Prolog., PG XLIV, 125C). Mai ales această din urmă afirmație a determinat contestarea autenticității vasiliene a celor două *Omilii*.

⁷² Alexis Smets și Michel van Esbroeck (în *Introduction* la Basile de Cesaree, *Sur l'origine de l'homme*, Hom. X et XI de l'*Hexaemeron*, S.ch., 160, Paris, 1976), efectuând o cercetare practic exhaustivă asupra urmelor celor două *Omilii* în tradiția patristică și asupra prezentei și locului lor în manuscrise, ajung la concluzia că ele aparțin totuși Sfântului Vasile. Ei cred că Sfântul Grigorie a cunoscut *Omiliile*, însă a voit prin tratatul său *Despre facerea omului*, să orienteze diferit argumentarea acestora și, implicit, a celor nouă *Omilii* precedente ale Sfântului Vasile, care fuseseră deja publicate. El credea că în acest fel va face mai bine față atacurilor arianului Eunomiu, încheind în profunzime apărarea credinței întreprinsă de Sfântul Vasile (p. 25-26). În susținerea părerii că *Omiliile* în discuție aparțin Sfântului Vasile cel Mare trebuie adăugată și intenția lui, mărturisită la sfârșitul *Omiliei* a IX-a la *Hexaemeron*, când, după ce a abordat în câteva cuvinte subiectul

susținută pe baza relatării biblice despre crearea omului. Vorbind despre „om“ ca ființă după chipul lui Dumnezeu, Scriptura înțelege nu numai pe bărbat, ci și pe femeie. Tocmai pentru evitarea oricărei confuzii, textul biblic, după ce afirmă crearea omului după chipul lui Dumnezeu, adaugă: „a făcut (Dumnezeu) bărbat și femeie“ (Fac 1, 27b)⁷³. „Și femeia – zice Sfântul Vasile – are privilegiul de a fi fost făcută după chipul lui Dumnezeu, ca și bărbatul. La fel de cinstite sunt cele două naturi, egale virtuțile lor, egală răsplata și aceeași pedeapsă. Să nu zică (femeia): sunt slabă. Slăbiciunea este a trupului, în suflet însă este puterea. Deoarece e sigur că e la fel de cinstit ceea ce este după chipul lui Dumnezeu, la fel de cinstită să fie (la amândoi) virtutea, manifestarea faptelor bune“⁷⁴.

Deși e mai slabă trupest, femeia se dovedește în multe privințe mai tare decât bărbatul, mai capabilă de a răbda privațiunile, de a posti, mai zeloasă la rugăciune și la fapte bune. „Femeia bună (virtuoasă) are ceea ce este după chip. Nu privi la omul din afară, căci acesta este exteriorul a ceea ce a fost zidit. Sufletul se află înlăuntru, sub voalul delicat al trupului. Suflet, într-adevăr, și sufletul este la fel de cinstit; în învelișuri (numai) se află deosebirea“⁷⁵.

b) Unitatea soților în căsătorie

Conform învățaturii biblice, și în special cea a Sfântului Apostol Pavel, soțul și soția alcătuiesc un singur trup. Temeiul acestei unități rezidă nu numai în faptul fizic al creării Evei din coasta lui Adam, ci și în caracterul de taină al căsătoriei, așa cum reiese din porunca lui Dumnezeu: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup“⁷⁶, poruncă pe care Mântuitorul Iisus Hristos, cu autoritatea Sa dumnezeiască, o întărește⁷⁷. Sfântul Apostol Pavel explică puterea

făcerii omului, spune: „Acum am spus numai atât ca să vă trezesc râvna. O cercetare mai pe larg o vom face, cu ajutorul Duhului, în cuvintele ce vor urma“. (Omiliile la Hexaemeron, IX, 6, PG XXIX, 204 B și trad. cit., p. 180).

⁷³ Basile de Cesaree, *Sur l'origine de l'homme*, I, 18, trad. cit., p. 212.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*, I, 18, p. 214.

⁷⁶ Fac 2, 24.

⁷⁷ Mt 19, 5; Mc 10, 7-8.

acestei uniri⁷⁸, subliniind caracterul ei de taină: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică“⁷⁹. Mai mult decât atât, el insistă asupra numeroaselor aspecte pe care le implică viețuirea împreună a celor doi soți.

Sfinții Părinți, în tâlcuirile lor, păstrează și dezvoltă aceeași învățătură în privința raporturilor care trebuie să existe între soț și soție, a locului și rolului fiecăruia în familie, Biserică și societate și a ce trebuie să facă fiecare, și împreună, pentru a dobândi mântuirea.

c) Dragostea și respectul reciproc

Dragostea, cea mai mare dintre virtuți, nu poate lipsi din sânul unei familii unde domnește buna înțelegere. Însă, ea împărățește în mod deplin numai împreună cu credința și nădejdea în Dumnezeu, așa cum învață Sfântul Apostol Pavel⁸⁰.

Sfântul Chiril al Ierusalimului ferește pe bărbatul credincios, spunând: „Mare lucru este bărbatul credincios; este mai bogat decât orice om bogat. «Bărbatului credincios îi aparține toată bogăția lumii»⁸¹ prin aceea că o disprețuiește și o calcă în picioare.“⁸²

Sfântul Ioan Gură de Aur arată că dragostea este sădită de Dumnezeu în firea omului, chiar de la început. El spune: „Dumnezeu, chiar de la început, a făcut mii de încercări spre a o implanta în noi. Așa, de pildă, tuturor a dat un singur cap, pe Adam. De ce nu suntem toți făcuți din pământ? [...] Pentru ca și copiii și cele ce cresc copiii și faptul de a se naște (oamenii) între dâșii, să ne unească unii cu alții. De aceea nici pe femeie n-a făcut-o din pământ...“⁸³.

Dragostea este cea care asigură unitatea și buna înțelegere în familie și în societate. Cu privire la aceasta, Sfântul Ioan spune: „Acesta este capitalul tuturor bunurilor într-o casă [...] Când este

⁷⁸ I Cor 6, 16.

⁷⁹ Efes 5, 32.

⁸⁰ I Cor 13, 13.

⁸¹ Prov 17, 6.

⁸² Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, V, 2, trad. cit., p. 136.

⁸³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 471; PG LXI, 289.

iubire, nimic din cele neplăcute nu se va întâmpla. Căci cum ar fi cu putință, când capul fiind unit cu trupul, fără a fi vreo dezbinare între acestea, să nu se găsească în pace și celelalte mădule? Când căpeteniile sunt în pace, cine ar putea dezbină și tulbura pacea? [...] Deci, nimic nu poate fi mai important decât dragostea, căci ea este mai folositoare decât banii, decât noblețea (rangurile), decât stăpânia și decât toate celelalte. [...] Când este dragoste, nimic din cele grele nu se pot introduce și dintr-însa se nasc și celelalte bunuri⁸⁴. În altă parte, el arată: „Un bărbat înțelept, punând mai multe fapte în rândul fericirilor, a pus printre altele și aceasta: «Bărbatul și femeia, zice, care se înțeleg bine unul cu altul»⁸⁵ și iarăși, în alt loc, pune tot în rândul fericirilor, conviețuirea femeii cu bărbatul în cea mai mare înțelegere. Dar, apoi, chiar din început, se pare că Dumnezeu a pus o deosebită îngrijire în această conviețuire, căci vorbind de amândoi ca de unul singur, zicea astfel: «Bărbat și femeie i-a făcut pe ei»⁸⁶ și iarăși, în alt loc, prin gura Apostolului Pavel, zice: «Nu este parte bărbătească sau femeiască»⁸⁷. Nu poate fi atâta familiaritate între doi bărbați, pe cât poate fi între o femeie și bărbatul ei, dacă sunt însoțiți după cum trebuie⁸⁸.

„Când într-o casă bărbatul și femeia sunt dezbinați – atrage atenția Sfântul Ioan – apoi acea casă nu se găsește mai bine decât corabia cea purtată de valurile mării, fiindcă și în acest caz căpitanul vasului se află în neînțelegere cu pilotul⁸⁹.

Buna înțelegere dintre soț și soția lui, se răsfrânge și asupra celorlalți membri ai unei familii, dar și asupra societății din care aceștia fac parte. Tot Sfântul Ioan apreciază: „Nimic nu unește viața noastră atât de strâns și de puternic ca dragostea dintre bărbat și femeie. [...] De aceea și Pavel, dacă nu ar fi fost lucrurile așa, nu ar fi făcut atâta vorbă, fără scop, asupra acestei chestiuni. «Femei, zice, supuneți-vă bărbaților voștri, ca Domnului». Pentru ce? Pentru motivul că dacă bărbatul și femeia sunt de comun acord, și copiii cresc bine [...], și vecinii se împărtășesc de aroma ce emană din

⁸⁴ Idem, *Om. Tit*, IV, trad. cit., p. 312-313; PG LXII, 683.

⁸⁵ Sir 25, 1-2.

⁸⁶ Fac 1, 27.

⁸⁷ Gal 3, 28.

⁸⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 190-191; PG LXII, 135.

⁸⁹ Idem, *Om. I Cor*, XIX, trad. cit., p. 241; PG LXI, 153.

acea casă, și prietenii, și rudele; dar dacă e dimpotrivă, totul e răsturnat pe dos, totul e în confuzie⁹⁰.

d) Locul și rolul specific al fiecăruia dintre soți în familie, în Biserică și în societate

Dumnezeu, în atotînțelepciunea Sa, a imprimat creației Lui, ordinea și buna rânduială. De asemenea, și omului, pe care l-a făcut bun dar l-a înzestrat și cu voință liberă, i-a dat puterea de a alege binele, asigurându-i toate condițiile necesare păstrării bunei rânduieli dorită de Creatorul său.

Bărbatul și femeia deși doi, i-a rânduit Dumnezeu să fie un singur trup; amândoi sunt, după cum se exprimă Sfântul Ioan Gură de Aur, „jumătăți ale întregului”⁹¹.

După învățătura Sfântului Apostol Pavel și a Sfinților Părinți, femeia este și egală și supusă bărbatului ei.

Așa cum deja s-a arătat, Sfântul Vasile cel Mare afirmă lămurit că bărbatul și femeia sunt egali între ei, atât pentru că sunt fiii aceluiasi Părinte ceresc, cât și pentru că ei sunt creați după chipul lui Dumnezeu și sunt chemați la aceeași desăvârșire și sfințenie. El spune: „Una este virtutea: atât pentru bărbat cât și pentru femeie; pentru că așa precum crearea amândurora s-a bucurat de aceeași cinstire, tot așa și răsplata să fie pentru amândoi tot de aceeași cinstire. Ascultă ce spune Cartea Facerii! «A făcut Dumnezeu pe om; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el; bărbat și femeie i-a făcut pe ei»⁹². Cei care au aceeași fire au și aceleași lucrări; iar cei care săvârșesc aceeași faptă, aceia primesc și aceeași plată.”⁹³

Se va analiza în continuare care este concepția Sfântului Ioan Gură de Aur în legătură cu raportul dintre bărbat și femeie.

Potrivit învățăturii Arhiepiscopului de Constantinopol, femeia este egală, stăpână și în același timp, supusă bărbatului ei.

⁹⁰ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 192; PG LXII, 136.

⁹¹ Idem, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 152; PG LXII, 387.

⁹² Fac 1, 27.

⁹³ Sfântul Vasile cel Mare, *Omiliile la Psalmi*, I, III, trad., introd., note și indici de P. D. Fecioru, Col. PSB, 17, IBM, București, 1986, p. 186.

După el, femeia este chemată împreună cu bărbatul ei să stăpânească pământul, Dumnezeu învrednicind-o și pe ea de aceeași binecuvântare⁹⁴, căci amândurora li s-au adresat cuvintele: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți” (Fac 1, 28).

Aceeași stăpânire s-a dat celor doi soți și în ce privește conviețuirea lor în duhul dragostei, al dăruirii unuia către celălalt și al înțelepciunii. Comentând îndemnul Sfântului Pavel: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre” (Efes 5, 25), el spune că apostolul „nu vorbește aici de mare sau mic, ci stabilește o singură stăpânire”. Și el continuă: „Fiindcă vorba lui (a apostolului) aici este despre înțelepciune. În celelalte toate, zice (apostolul), covârșesc sau stăpânească bărbatul; însă unde este vorba de înțelepciune, nicidecum. «Bărbatul nu-și stăpânește trupul său, ci femeia, și femeia nu-și stăpânește trupul său, ci bărbatul»⁹⁵. Mare este egalitatea și nu este nici o prisosință⁹⁶. De aceea, potrivit cuvintelor Apostolului Pavel, care zice: „Să nu vă lipsiți unul de altul, decât cu bună învoială pentru un timp, ca să vă îndeletniciți cu postul și cu rugăciunea, și iarăși să fiți împreună...”⁹⁷ și „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului”⁹⁸, Sfântul Ioan comentează: „Cu alte cuvinte, el (Apostolul Pavel) numește lipsă acum ceea ce mai sus a numit-o datornica dragoste, ca astfel să arate importanța stăpânirii. A se abține unul din doi fără voința celuilalt, aceasta este lipsă, aceasta înseamnă a opri datoria, pe când, dacă e cu voia lui, nu se poate numi lipsă sau oprire de datorie.”⁹⁹ Așadar în înțelepciune și iubire trebuie să opereze egalitatea.

Dar, după cum s-a amintit, „femeia este și roaba și stăpâna bărbatului”¹⁰⁰; este stăpână pe trupul lui. De aceea Sfântul Ioan sfătuiește pe bărbați să răspundă femeilor desfrânate care ar încerca să-i ispitească, zicând: „Trupul nu este al meu ci al soției mele”¹⁰¹.

⁹⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Fac (I)*, X, IV, trad. cit., p. 120; PG LIII, 86.

⁹⁵ I Cor 7, 4.

⁹⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XIX, trad. cit., p. 241; PG LXI, 152.

⁹⁷ I Cor 7, 5.

⁹⁸ I Cor 7, 3.

⁹⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XIX, trad. cit., p. 241; PG LXI, 153.

¹⁰⁰ *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 240; PG LXI, 152.

¹⁰¹ *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 240; PG LXI, 152.

Însă, femeile primesc, la Sfântul Ioan Gură de Aur, și rolul conducător în familie atunci când bărbații și-l pierd pe-al lor, făcându-se nevrednici de această demnitate. Pe unii ca aceștia îi ceartă Sfântul Ioan spunând: „Vreau să vă încredințez soțiilor voastre, ca ele să vă instruiască. Ar fi trebuit, după legea lui Pavel, ca voi să fiți dascălii lor! Dar, pentru că prin păcat, s-a stricat ordinea și a ajuns capul jos, iar trupul sus, să alegem cealaltă cale”¹⁰².

Potrivit referatului biblic, însă, Sfântul Ioan Gură de Aur, ca de altfel și ceilalți Sfinți Părinți, susține ideea că, încă de la început, Dumnezeu a rânduit o singură conducere în familie, cea a bărbatului, femeia trebuind să se supună lui. El spune: „Din început (Dumnezeu) a făcut o singură stăpânire, adică pe bărbat, pe care l-a pus stăpân peste femeie...”¹⁰³. În alt loc, el adaugă: „De aceea femeia ocupă locul discipolului, iar bărbatul locul dascălului; el este stăpânul, iar ea este cea stăpânită”¹⁰⁴.

Sfântul Ioan motivează: „Femeia, cu drept cuvânt, este supusă bărbatului, fiindcă egalitatea aduce luptă, și nu numai pentru aceasta, ci și pentru amăgirea întâmplată la început”¹⁰⁵. Însă, această luptă, nu era posibilă înainte de a intra păcatul în sânul primei familii. Numai păcatul este mobilul neînțelegerii dintre oameni. „De aceea – spune Sfântul Părinte –, fiind creată din coasta lui Adam, ea n-a fost imediat supusă bărbatului, căci nici când a dus-o Dumnezeu la Adam n-a auzit spunându-i-se așa ceva, și nici bărbatul nu i-a zis ei altceva decât: «Aceasta este os din oasele mele și carne din carnea mea»¹⁰⁶ – și nicăieri nu se spune de supunere, sau că i s-ar fi poruncit de Dumnezeu aceasta. Dar când ea a făcut o rea întrebuințare de puterea sa, și când cea făcută de Dumnezeu ca să fie de ajutor bărbatului s-a găsit că era vicleană, apoi atunci a pierdut totul; atunci a auzit cu dreptate zicându-i-se: «Atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni»¹⁰⁷. Fiindcă era natural ca păcatul acesta să războiască neamul nostru omenesc – apoi

¹⁰² *Idem*, *Om. Mt*, VII, VI, trad. cit., p. 98-99; PG LVII, 80.

¹⁰³ *Idem*, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 475; PG LXI, 291.

¹⁰⁴ *Idem*, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 152; PG LXII, 388.

¹⁰⁵ *Idem*, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 347; PG LXI, 215.

¹⁰⁶ Fac 2, 23.

¹⁰⁷ Fac 3, 16.

Dumnezeu prevăzând răutatea diavolului, a îngrădit cu aceste vorbe pe femeie, și totodată a doborât prin această hotărâre și vrăjmășia viitoare ce ar fi fost între dâșii din cauza acestei viclenii, și prin pofta cea înăscută într-înșii a sfărâmat peretele cel din mijloc al vrajbei, adică ura rezultată din păcat¹⁰⁸. Deci, așa după cum s-a arătat și în capitolul precedent, Dumnezeu a pus între bărbat și femeie atracția unuia spre celălalt, pentru ca bărbatul să nu-și urască femeia pentru ispita în care l-a atras, ci să trăiască în bună înțelegere.

Dumnezeu a pus și un semn care să-i aducă aminte femeii că trebuie să fie supusă bărbatului ei, acoperirea capului ei, semn despre care vorbește Sfântul Apostol Pavel¹⁰⁹. Capul neacoperit este „simbol al stăpânirii”¹¹⁰. De aceea bărbatului nu i se cere a avea capul acoperit, el fiind „chip și slavă a lui Dumnezeu”, însă femeia trebuie să aibă capul acoperit, deoarece ea este „slava bărbatului” ei¹¹¹. Sfântul Ioan constată: „Deci, stăpânirea bărbatului este naturală”¹¹².

Potrivit învățaturii Sfântului Apostol Pavel care spune: „Pentru că nu bărbatul este din femeie, ci femeia din bărbat” și „Pentru că n-a fost zidit bărbatul pentru femeie, ci femeia pentru bărbat”¹¹³, Sfântul Ioan zice: „Dar dacă a fi cineva, aceasta este slava aceluia din care este, apoi cu atât mai mult când este icoană sau figură (a aceluia)”. Apoi el concluzionează: „Iată aici a doua superioritate a bărbatului, sau mai bine zis, și a treia, și a patra. Întâia, că Hristos este capul nostru al bărbatilor, iar noi cap femeii; a doua, că noi suntem slava lui Dumnezeu, iar femeia este slava noastră; a treia, că nu noi suntem din femeie, ci femeia din noi; a patra, că nu noi suntem făcuți pentru femeie, ci femeia pentru noi”¹¹⁴.

La acestea se adaugă motivul principal al supunerii femeii față de bărbatul ei, și anume, călcarea poruncii lui Dumnezeu, întâi

¹⁰⁸ Idem, *Om. I Cor.*, XXVI, trad. cit., p. 347; PG LXI, 215.

¹⁰⁹ I Cor 11, 10.

¹¹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor.*, XXVI, trad. cit., p. 352; PG LXI, 218.

¹¹¹ I Cor 11, 7.

¹¹² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor.*, XXVI, trad. cit., p. 352; PG LXI, 218.

¹¹³ I Cor 11, 8-9.

¹¹⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor.*, XXVI, trad. cit., p. 353; PG LXI, 218.

de către Eva, și ispitirea lui Adam. Sfântul Ioan spune: „A învățat femeia odinioară pe bărbat și a stricat totul, și cu neascultarea l-a făcut vinovat de osândă. De aceea Dumnezeu a supus-o bărbatului, fiindcă la început a abuzat de egalitate. [...] Nu este același lucru: de a lua amăgirea de la cel de același fel cu tine, sau de la o fiară, de la o viețuitoare supusă și roabă ție; așa că aceasta este amăgire. Deci în raport cu femeia, care a fost amăgită de cel supus și rob, Adam n-a fost amăgit fiindcă el a fost îndemnat de cea liberă și deopotrivă cu el. [...] Adam, nu supunându-se poftii a călcat porunca, ci numai a fost convins simplu de către femeie”¹¹⁵.

Desigur, Adam a greșit și el, de aceea a fost și el osândit împreună cu Eva, soția lui, și prin ei a fost osândit întregul neam omenesc (Rom 5, 12), deoarece prima pereche de oameni purta în sine firea întregii omeniri. Eva, așadar, reprezenta întregul gen femeiesc. Sfântul Ioan explică versetul de la I Tim 2, 14: „Și nu Adam a fost amăgit, ci femeia, amăgită fiind, s-a făcut călcătoare de poruncă”; el zice: „Aici, apostolul vorbește de natura femeiască, căci n-a spus «Eva, amăgită fiind», ci «femeia», nume ce este comun întregului sex, și nu numai al aceleia”¹¹⁶.

De aceea, Sfântul Apostol Pavel poruncește: „Femeile să se supună bărbatilor lor ca Domnului” (Efes 5, 22), ceea ce înseamnă în exegeza Sfântului Ioan: „atâta timp cât te supui bărbatului, îi slujești lui ca Domnului, căci dacă cel ce se împotrivesc autorităților lumești, se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu, cu atât mai mult se împotrivesc femeia care nu se supune bărbatului. Așa a binevoit Dumnezeu dintru început, căci pe bărbat l-a pus cap al femeii, iar pe femeie, trup al bărbatului”¹¹⁷.

Care sunt, însă, limitele stăpânirii și care cele ale supunerii? Acestea pot fi aflate tot la Sfântul Apostol Pavel și de asemenea tâlcuite cu mare autoritate de către Sfântul Ioan Gură de Aur.

Potrivit învățaturii lor, ca prim temei al stabilirii limitelor autorității și supunerii, între bărbat și femeie, sunt cele existente între Hristos și Biserica Sa. Apostolul spune: „Pentru că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos este cap Bisericii, trupul Său, al cărui mântuitor și este. Ci precum Biserica se supune lui Hristos,

¹¹⁵ Idem, *Om. I Tim.*, IX, trad. cit., p. 76; PG LXII, 544-545.

¹¹⁶ *Ibidem*, PG LXII, 545.

¹¹⁷ Idem, *Om. Efes.*, XX, trad. cit., p. 192; PG LXII, 136.

așa și femeile bărbaților lor, întru totul“ (Efes 5, 23-24). Tâlcuind aceste cuvinte, Sfântul Ioan spune: „Deja, mai dinainte s-a încredințat bărbatului obiectul iubirii și i s-a impus îngrijirea de el, cu alte cuvinte s-a dat fiecăruia rolul cuvenit, bărbatului rolul de conducere și de îngrijire, iar femeii rolul supunerii“¹¹⁸. Sfântul Vasile cel Mare nu consideră că este necesar să facă exegeza acestui text atât de limpede; el reia doar cuvintele apostolului¹¹⁹, spunând: „Se cuvine ca femeile să se supună bărbaților lor, precum și Biserica (se supune) lui Hristos, făcând (astfel) voia lui Dumnezeu“¹²⁰.

Sfântul Apostol Pavel, însă, continuă: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica, și S-a dat pe Sine pentru ea“ (v. 25). Sfântul Ioan atrage atenția: „Ai auzit mai sus măsura supunerii? Ei bine, ascultă acum și măsura iubirii. Voiești ca femeia să te asculte, după cum Biserica ascultă de Hristos? Îngrijește-te și tu de dânsa, după cum și Hristos S-a îngrijit de Biserică. Chiar de ar trebui să-ți dai sufletul pentru dânsa, chiar de ai pătimi mii de rele, sau, în fine, de ai suferi orice, tu nu te da în lături, căci de ai pătimi orice, totuși nimic nu ai făcut în raport cu ceea ce a făcut Hristos pentru Biserică.“¹²¹

Infinit de mare este diferența între Hristos și bărbat, dar mai mare este diferența între Biserică și femeie. Cu toate acestea, raporturile dintre bărbat și femeie trebuie să fie la fel cu cele dintre Hristos și Biserică. Așadar, orice ar face un soț pentru soția sa, niciodată n-ar putea să se ridice la înălțimea eforturilor lui Hristos pentru Biserica Sa.

Sfântul Ioan Gură de Aur explică în ce constă diferența dintre lucrarea lui Hristos pentru Biserica Sa și lucrarea ce se cere s-o săvârșească bărbatul pentru soția lui, zicând: „Tu faci acestea fiindcă ești însoțit și legat de dânsa, pe când El a suferit pentru Biserica care-L ura și-L respingea. După cum El a adus la picioarele Sale acea Biserică, care-L ura, îl respingea și care trăia în dezmierdări, și a făcut aceasta nu cu amenințări, nici cu insulte, nu cu frica sau cu alte mijloace violente, ci numai prin marea Lui

îngrijire, tot așa și tu să te porți față de femeia ta. Chiar de ai vedea-o înfumurată sau aplecată la prea multe dezmierdări sau disprețuindu-te, tu o vei putea aduce la picioarele tale cu o mare îngrijire, cu dragostea și cu prietenia ta pentru ea“¹²².

Citându-l pe Sfântul Apostol Pavel, Sfântul Ioan demonstrează că Biserica, nu numai îl ura și-L respingea pe Hristos, Mirele ei, ci era necurată, era identificată cu întunericul¹²³, fără de minte, neascultătoare, amăgită, „slujind poftelor și multor feluri de desfătări, petrecând viața în răutate și pizmuire“, fiind urâtă și urând și ea la rândul ei¹²⁴. „Așadar – constată Sfântul Ioan –, Biserica era necurată, așadar, avea defect, așadar, era desfigurată, așadar, era urâtă. Ei bine, orice fel de femeie ai lua tu, desigur nu va fi așa cum era mireasa lui Hristos, Biserica, și nici nu va fi atât de depărtată de tine pe cât a fost Biserica de Hristos, și cu toate acestea El n-a hulit-o și nici nu a urât-o din cauza sluteniei ei. [...] Deci luând-o așa cum era, El a înfrumusețat-o, și a curățit-o, și în fine, nu a trecut cu vederea să facă și aceasta «ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvânt, și ca s-o înfățișeze Sineși, Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură, ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără de prihană»“^{125,126}. Toate acestea le-a făcut Hristos pentru Biserica Lui, al cărei cap El este, numai din dragoste. Aceasta este deci măsura și limita stăpânirii pe care trebuie s-o folosească și soțul față de soția lui, al cărei cap el este, măsura iubirii, o măsură fără de măsură și o limită fără de limite.

Unde este iubire nu are loc frica. Sfântul Ioan spune: „Tovarășul vieții, mama copiilor, obiectul oricărei plăceri și mulțumiri, nu trebuie să fie legată cu frică și cu amenințări, ci cu dragoste. Cu adevărat, nici o legătură nu e atât de tiranică ca legătura dragostei dintre bărbat și femeie. Dar, ce fel de însoțire poate fi, când femeia tremură de frica bărbatului? Ce fel de plăcere va simți și bărbatul, când el trăiește cu o sclavă și nu cu o femeie liberă? Chiar dacă ai suferi ceva din partea ei, tu să nu o batjocorești, căci nici Hristos nu a făcut așa față de Biserică“¹²⁷.

¹¹⁸ *Ibidem*, trad. cit., p. 193; PG LXII, 136.

¹¹⁹ Efes 5, 22-24; Tit 2, 4-5.

¹²⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile morale*, 73, trad. cit., p. 187.

¹²¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 193; PG LXII, 137.

¹²² *Ibidem*, PG LXII, 137.

¹²³ Efes 5, 8.

¹²⁴ Tit 3, 3.

¹²⁵ Efes 5, 26-27.

¹²⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 194; PG LXII, 137.

¹²⁷ *Ibidem*, PG LXII, 137.

Pentru cei care, însă, n-au fost convinși de aceste exemple, Sfântul Apostol Pavel, știind cât de importantă este această chestiune în viața familiei, a Bisericii și a întregii societăți, nu renunță, ci insistă, indicând și un al doilea temei, mai pe măsura înțelegerii celor simpli și neînvațați. El spune: „Așadar, bărbații sunt datori să-și iubească femeile, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce-și iubește femeia pe sine se iubește. Căci nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, ci fiecare îl hrănește și-l încălzește”¹²⁸. Sfântul Ioan Gură de Aur, mirat parcă de insistența apostolului, se întreabă: „Dar ce este aceasta? Cum a ajuns la acest exemplu – care este și cel mai important – ca la cea mai însemnată figură, după ce până acum a vorbit atâtea de Hristos și de Biserică? Cu drept cuvânt a făcut el aceasta, căci un astfel de exemplu e și mai apropiat, și mai clar, și în același timp prin el se învederează și o altă obligație asupra bărbatului. Exemplul dintâi nici nu era atât de necesar, căci acolo e vorba de Hristos, Care a fost și Dumnezeu, și de bună voie S-a dăruit pe Sine Bisericii. În acesta din urmă însă, el cercetează mai metodic faptul, căci zice: «Așa sunt datori», adică, faptul iubirii nu e ceva din grație (nu e o favoare), ci o datorie a bărbatului. Spunând apoi că sunt datori să-și iubească femeile ca pe înseși trupurile lor, adaugă: «Căci nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, ci fiecare îl hrănește și-l încălzește», adică se îngrijește de el cu multă sârguință”¹²⁹.

Pentru a explica cum este femeia trup al bărbatului, conform învățaturii Sfântului Apostol Pavel, Sfântul Ioan Gură de Aur face apel la referatul biblic cu privire la facerea femeii din coasta lui Adam: „Aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea”¹³⁰; el zice apoi: „Așadar, ea (femeia) a fost făcută din materia trupului nostru”¹³¹.

Un alt argument pe care-l aduce Sfântul Apostol Pavel¹³², pentru a demonstra că bărbatul și femeia sunt un singur trup, este preluat tot din referatul biblic al creației: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa și vor fi amândoi

¹²⁸ Efes 5, 28-29.

¹²⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 196-197; PG LXII, 138-139.

¹³⁰ Fac 2, 23.

¹³¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 197; PG LXII, 139.

¹³² Efes 5, 31; I Cor 6, 16.

un trup”¹³³, text invocat și de Mântuitorul Iisus Hristos¹³⁴ și tâlcuit de Sfântul Ioan Gură de Aur în felul următor: „...bărbatul părăsește și pe cei ce l-au născut, se însoțește cu femeia, iar după aceea tatăl, mama și copilul sunt un trup, combinat din esența fiecăruia din ei, pe motivul că amestecându-se semințele lor se naște copilul, astfel că toți trei formează un singur corp”¹³⁵. El apelează și la un exemplu din viață, spunând: „Nu vezi că chiar în corpul nostru avem multe defecte? Unul este schiop, altul are picioarele strâmbe, altul mâinile uscate, iar celălalt vreun alt membru al corpului slab și nefolositor și totuși nu se scârbește pentru aceasta, nici nu-l taie, ci încă de multe ori îl preferă înaintea altora, și cu drept cuvânt, căci doar e al său”¹³⁶.

Toate argumentele conduc spre aceeași concluzie, iubirea, care trebuie să aibă locul cel mai de frunte în sânul familiei: după modelul iubirii față de propria ființă și după cel al iubirii lui Hristos față de Biserică, după cum s-a amintit mai sus. „Așadar, pe câtă iubire are cineva către sine – zice Sfântul Ioan –, tot pe atâta voiește Dumnezeu să avem către femeie. Suntem părtași aceleiași naturi, dar cu toate acestea dreptul și datorie noastră către femeie ne impune încă ceva mai mult. Deși sunt două corpuri, totuși unul e capul și celălalt trupul”¹³⁷.

Dar Sfântul Părinte indică și un alt model, preluat de la Mântuitorul Iisus Hristos¹³⁸, acela al unității în ființă dintre Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul. El spune: „Capul lui Hristos este Dumnezeu. Aceasta și eu o zic; că după cum Hristos și Tatăl sunt una, tot așa și bărbatul cu femeia sa una sunt. Așadar și Tatăl este capul nostru”¹³⁹.

Ceea ce se petrece cu bărbatul și femeia, când sunt uniți de Dumnezeu, ca și ceea ce se petrece între Hristos și Biserică, bărbatul fiind capul femeii, și Hristos, capul Bisericii, rămâne totuși o taină, despre care Sfântul Pavel zice: „Taina aceasta mare este; iar

¹³³ Fac 2, 24.

¹³⁴ Mt 19, 5; Mc 10, 7-8.

¹³⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 198; PG LXII, 139-140.

¹³⁶ *Ibidem*: PG LXII, 140.

¹³⁷ *Ibidem*: PG LXII, 140.

¹³⁸ In 10, 30; 17, 21.

¹³⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 198; PG LXII, 140.

eu zic în Hristos și în Biserică¹⁴⁰. Sfântul Ioan Gură de Aur se întreabă: „Dar de ce această taină este mare? Pentru că fericitul Moise, sau mai bine zis însuși Dumnezeu, – răspunde el – a făcut aluzie la ea, ca de ceva mare și miraculos. «Acum, zice, eu vorbesc de Hristos, căci și El lăsând pe Tatăl s-a pogorât pe pământ, și a venit la mireasa Sa și a devenit cu ea un duh», după cum zice: «Cel ce se lipește de Domnul un duh este cu Dânsul»¹⁴¹. Bine a zis – continuă el – că Taina aceasta este mare, ca și cum pare că ar zice: «am vorbit în alegorii, însă cu toate acestea Taina căsătoriei este mare și alegoria nu poate răsturna iubirea»¹⁴².

Sfântul Apostol Pavel își încheie pledoaria în favoarea iubirii dintre soți cu o frază, a cărei parte a doua pare, la prima vedere, că anulează tot demersul său de până acum: „Astfel și voi, fiecare așa să-și iubească femeia ca pe sine însuși; iar femeia să se teamă de bărbat”¹⁴³.

Sfântul Ioan Gură de Aur explică această aparentă neconcordanță între frică și iubire, arătând necesitatea existenței în familie a unei singure autorități. El spune: „Unde este egalitate niciodată nu va fi pace, nici în cea mai democratică familie, nici în casele celor mai mari și nici în altă parte. De aceea este necesar să existe o singură autoritate, un singur cap”¹⁴⁴.

S-a văzut deja, de ce femeia este cea care trebuie să se supună. Sfântul Părinte atrage însă atenția bărbatului, „să nu disprețuiască pe femeie, că ea este trupul lui”, pe care disprețuindu-l, se disprețuiește pe sine însuși, capul acestui trup. „Așadar – spune el – mâinile, picioarele și celelalte membre ale trupului, să fie în slujba capului, iar capul să se îngrijească de membrele trupului, ca cel ce are în sine toate simțirile. Nimic nu e mai bun și mai plăcut ca o astfel de însoțire prin căsătorie”¹⁴⁵.

Sfântul Ioan apreciază totuși, că acolo unde este dragoste, nu se pune problema autorității. De aceea el observă: „Modul iubirii ni l-a arătat apostolul, dar modul temerii pe care trebuie să o aibă femeia față de bărbat, nu l-a arătat deloc. [...] Și de ce oare? Pentru

¹⁴⁰ Efes 5, 32.

¹⁴¹ I Cor 6, 17.

¹⁴² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 198; PG LXII, 140.

¹⁴³ Efes 5, 33.

¹⁴⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 199; PG LXII, 141.

¹⁴⁵ *Ibidem*; PG LXII, 140-141.

aceea că voiește să stăpânească mai mult iubirea. Unde este iubire, toate celelalte urmează de la sine; dar unde este frica, în general, se întâmplă cu totul dimpotrivă. Cel ce iubește pe femeia sa, chiar dacă nu ar fi ascultătoare, o va supune totuși prin iubire”¹⁴⁶.

Dar ce înțelege Sfântul Ioan prin frica de care vorbește Sfântul Apostol Pavel și ce dragoste poate să fie aceea unde domnește frica? El răspunde acestei întrebări spunând: „Atunci este vorba de iubire, căci cea care se teme, iubește în același timp, cea care iubește se și teme; se teme de bărbat ca și cap al ei, iubește pe bărbat ca membru al ei, fiindcă și capul este membru al întregului corp”¹⁴⁷.

Bărbatul nu trebuie să pretindă altfel de teamă decât „ca de la o femeie liberă, nu ca de la o sclavă”, căci ea este trupul bărbatului; altfel, el își batjocorește singur trupul, necinstindu-l¹⁴⁸. În alt loc el spune: „Chiar dacă este supusă nouă, femeia însă este supusă ca soție și nu ca roabă, ca una ce este liberă și de aceeași cinste cu bărbatul”¹⁴⁹.

Teama pe care se cuvine s-o manifeste femeia este: „Să nu se împotrivească bărbatului, să nu-l contrazică la fiecare pas, să nu iubească întâietatea; până aici să se mărginească teama ei”¹⁵⁰.

Acolo unde lipsește dragostea curată, frica nu este de nici un folos. De aceea și Sfântul Pavel și Sfântul Ioan insistă asupra guvernării în familie a iubirii. Femeia, în acest caz, nu se simte asuprită pentru că bărbatului i s-a poruncit să o iubească. Chiar dacă femeia nu și-ar iubi bărbatul, acesta este dator să o iubească. Iar femeia dacă nu este iubită trebuie totuși să se supună. În felul acesta fiecare își îndeplinește datoria sa. Bărbatul trebuie să aibă suficientă îngăduință, pentru ca unitatea familiei să nu sufere, chiar dacă soția lui ar avea anumite defecte, căci „Dumnezeu a poruncit bărbatilor – spune Sfântul Ioan – să sufere toate defectele femeilor, numai să nu fie desfrânate. [...] Chiar de ar fi femeia bețivă, sau rea de gură, sau pizmașă, sau iubitoare de lux și prin luxul ei îți cheltuiește averea, tu formează-o, că de aceea ești capul ei; pe ea o ai de tovarăș

¹⁴⁶ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 200; PG LXII, 141.

¹⁴⁷ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 199; PG LXII, 141.

¹⁴⁸ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 201; PG LXII, 142.

¹⁴⁹ *Ibidem*, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 346; PG LXI, 214-215.

¹⁵⁰ *Ibidem*, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 201; PG LXII, 142.

vieții și de ea ai nevoie. Așadar, formează-o după cum trebuie, fă [...] cele ce depind de tine¹⁵¹. „Aceasta este căsătorie după Hristos – arată el –, căsătorie duhovnicească și naștere duhovnicească¹⁵².

Sfântul Ioan sfătuiește pe soți: „Caută mai întâi cele ale lui Dumnezeu, iar cele omenești vor urma cu multă ușurință. Formează-ți femeia, căci numai astfel se întăresc temeliiile casei. Ascultă pe Pavel care spune: «Dacă voiesc să învețe ceva, să întrebe acasă pe bărbații lor»¹⁵³. Dacă, deci, în acest fel administrăm casele noastre, vom fi destoinici de a avea priveghere și asupra Bisericilor, căci și casa este o mică biserică. Numai astfel și bărbații și femeile se fac buni și se întrec unii pe alții¹⁵⁴.

De asemenea, el concluzionează: „Deci cu multă dreptate a spus apostolul, că bărbatul să-și iubească femeia, iar femeia să se teamă de bărbat ca de cap. «Și cum s-ar putea aceasta?» zici tu. Cum că trebuie să fie așa, apostolul a arătat clar, dar modul, cum și în ce fel, vi-l voi arăta eu vouă. Dacă vom disprețui averea, dacă vom avea privirea îndreptată numai asupra unui singur lucru, adică asupra virtuții spirituale, dacă, în fine, vom avea înaintea ochilor frica de Dumnezeu, ei bine numai atunci căsătoria ne va fi fericită¹⁵⁵.

e) Rolul bărbatului și al femeii în familie

Sfântul Ioan Gură de Aur vede în împărțirea responsabilităților între soț și soție o nouă legătură a dragostei pe care Dumnezeu o vrea în sânul familiei. „Așa, de pildă – spune el – nici bărbatului nu i-a încredințat totul, și nici femeii, ci a împărțit fiecareia din îndatoriri: uneia (femeii) i-a dat în stăpânire casa, celuilalt i-a încredințat rolul de dinafară de casă, acela de a hrăni pe cei din casă¹⁵⁶. Cu toate că această deosebire, din cauza „iubirii de argint“ și a lenevirii, uneori este estompată, totuși „și așa încă strălucește pronia economiei lui Dumnezeu, căci noi avem mare nevoie de femeie în alte afaceri

¹⁵¹ *Ibidem*, XV, trad. cit., p. 152; PG LXII, 110.

¹⁵² *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 200; PG LXII, 141.

¹⁵³ I Cor 14, 35.

¹⁵⁴ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 202; PG LXII, 143.

¹⁵⁵ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 203; PG LXII, 143.

¹⁵⁶ *Idem*, *Om. I Cor*, XXXIV, trad. cit., p. 475; PG LXI, 291.

mult mai necesare, după cum avem nevoie și de cei mai mici decât noi, în cele ce compun viața noastră¹⁵⁷.

Vorbind despre rolul soțului și al soției în cadrul familiei, trebuie să fie arătate și datoriile pe care le are fiecare dintre ei față de celălalt.

Prima datorie este iubirea, care este întotdeauna ancorată în iubirea față de Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Tu nu iubești atâta pe femeie pentru că e femeie, cât o iubești pentru iubirea ce trebuie să o ai către Hristos. Aceasta a și lăsat a se înțelege când zice: «ca Domnului». Așadar, ca și cum ai asculta pe Domnul făcând totul pentru Dânsul, tot așa și-n cazul de față fă totul ca pentru Dânsul¹⁵⁸.

Așa după cum s-a spus, Dumnezeu i-a dat bărbatului să poarte grijă de soția și de copiii lui, căci spune Sfântul Ioan: „Sexul femeiesc este oarecum mai slab și are nevoie de mult ajutor, de multă îngăduință. [...] Toate să le faci pentru femeie, toate cele necesare să i le procuri, căci datoria te face¹⁵⁹.

Soția are, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur, datoria de a se îngriji de creșterea copiilor și de administrarea casei și a lucrurilor din ea. El spune: „Numai o singură însărcinare are femeia: să păzească pe cei născuți (copiii), să îngrijească de veniturile tale (ale soțului), să aibă grijă de casa ta; și de aceea ți-a dat-o Dumnezeu, ca să te îngrijească în acestea, ca și în toate celelalte. Pentru că viața noastră constă din două feluri de afaceri: cele publice și cele de acasă. Dumnezeu a împărțit sarcinile între bărbat și femeie; ei i-a dat conducerea casei, lui toate problemele statului, toate cele care se făptuiesc în afară: judecăți, sfaturi, comanda armatei și toate celelalte. Femeia nu poate să poarte o lance, să arunce o săgeată, dar poate să țină furca, să țeară o pânză, să pună rânduială în întreaga casă. Nu e în stare să dea o hotărâre într-un sfat, dar este în stare să-și dea o părere în cele ale casei, pe care bărbatul le împarte cu ea; ea arată mai multă pătrundere decât bărbatul. Ea nu poate să mănuiască bine banii publici, dar poate să-și crească bine copiii, tezaurul cel mai prețios decât toate; poate să-și dea încredere bărbatului, să-l despovăreze de toate grijile pe

¹⁵⁷ *Ibidem*, PG LXI, 291.

¹⁵⁸ *Idem*, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 203-204; PG LXII, 143.

¹⁵⁹ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 202; PG LXII, 142.

care le cere o gospodărie, adică de cămară, de țesut, mâncare, îmbrăcăminte și celelalte care nu sunt nici potrivite, nici ușoare pentru bărbat, chiar dacă ar vrea el să le ia asupra lui. Într-adevăr, este o parte din bunăvoința și înțelepciunea dumnezeiască, că acela care se pricepe bine în lucrurile mari, se arată neputincios și nepriceput în lucrurile mici, așa încât bărbatul să aibă nevoie de femeie. Într-adevăr, dacă Dumnezeu ar fi creat pe bărbat deopotrivă îndemânatic în ambele sarcini, neamul femeilor ar fi fost disprețuit, și pe de altă parte, dacă ar fi dat femeilor ocupații mai înalte și mai de preț, ele s-ar fi umplut de îngâmfare. De aceea nu a încredințat pe amândouă numai unuia, ca nu cumva soarta celuilalt să fie mai înjosită și zadarnică; n-a împărțit deopotrivă însărcinările, ca să nu se ivească între ei luptă de întâietate și femeile să nu ceară de la bărbați întâiul rang, dar ca să se îngrijească de unire și de întâietate, așa a împărțit fiecăruia însărcinarea sa, ca partea bărbatului să fie mai de folos și mai însemnată, iar a femeii, mai mică și puțin mai joasă; așa că nevoile vieții ne îndeamnă să o cinstim, iar micimea însărcinării sale, nu o lasă să se ridice împotriva bărbatului său¹⁶⁰.

Soțul trebuie să-și apere soția față de orice agresiune și să nu dea crezare bârfelor ce privesc pe soția sa, pentru „a nu se furișa vrajba în casă”¹⁶¹.

Soția „să nu cenzureze cu amănunțime intrările și ieșirile bărbatului de acasă, dar nici bărbatul să nu dea motive de vreo bănuială”¹⁶².

Soțul nu trebuie să stea prea mult la dispoziția prietenilor lui neglijându-și familia. În caz contrar, soția este îndreptățită să-și certe soțul; acesta însă nu are voie să se supere, căci ea face acest lucru din iubire. „Acuzările ei – spune Sfântul Ioan – sunt izvorâte din iubirea ei cea fierbinte, din predispoziția ei cea înflăcărată și din frica ce o are de tine, ca să nu te piardă. Ea se teme – și aceasta este teama ce trebuie să o aibă – ca nu cumva, cineva, să-i fi răpit favoarea ei ce o avea la tine, ca nu cumva să o fi păgubit de capitalul bunurilor ei, ca nu cumva să-i fi furat bărbatul – capul ei – să nu-i fi săpat viața ei conjugală”¹⁶³.

¹⁶⁰ Idem, *A III-a Om. despre căsătorie*, 4, p. 71-72; PG LI, 230-231.

¹⁶¹ Idem, *Om. Efes. XX*, trad. cit., p. 204; PG LXII, 143.

¹⁶² Ibidem; PG LXII, 143.

¹⁶³ Ibidem; PG LXII, 143-144.

Soția să nu-și insulte soțul pentru că nu-i oferă o stare materială mai bună. În acest caz, să se gândească la femeile mai sărace decât ea și la nenorocirile pe care le-a adus unor persoane bogăția. „Dar dacă ea are adevărată iubire către bărbat – zice Sfântul Ioan – nu-i va zice nimic, ci va prefera ca să-l aibă lângă ea, chiar de nu i-ar procura nimic. Dar nici bărbatul când aude astfel de muștrări – ca și cum ar avea vreo stăpânire asupra femeii – să nu alerge la insulte și bătăi, ci să o sfătuiască, să o mângâie ..., să o convingă prin adevăr și niciodată să nu întindă mâna asupra ei. Departate acestea de un suflet liber. Nici insulte, nici batjocuri, ci să caute mai bine a o forma”¹⁶⁴.

O altă datorie reciprocă a celor doi soți, este și aceea, amintită mai sus, de a nu se lipsi unul de altul decât pentru o vreme și cu bună înțelegere, pentru a se îndeletnici cu postul și cu rugăciunea. „Fiindcă din astfel de abținere se nasc mari rele – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – căci și preadesfrânările și desfrânările, și chiar stricarea caselor, de aici provin de multe ori. [...] Și bine a zis (Sfântul Pavel): «Să nu opriți datoria», adică să nu vă lipsiți de datoria voastră conjugală. [...] Și de voiești, să examinăm acest fapt mai de aproape. Fie, de exemplu, o femeie și un bărbat, și femeia se abține, fără ca bărbatul să fie de acord. Deci de ce te miri dacă el, din această cauză, desfrânează sau dacă nu desfrânează, atunci este posomorât, veșnic tulburat, veșnic în luptă, cauzând femeii mii de lipsuri? Care este folosul postului și a înfrânării, dacă dragostea este sfâșiată? Nici unul. Câte batjocuri nu ies de aici, câte vorbe proaste și câtă luptă nu se dezlănțuie în aceste împrejurări!”¹⁶⁵.

O datorie comună a celor doi soți este educarea copiilor, despre care însă, se va vorbi într-un capitol separat.

f) Distracțiile celor doi soți, neîngăduite și îngăduite

Sfinții Părinți din „secolul de aur creștin” au vorbit deseori, mai ales în predicile lor, despre distracțiile și obiceiurile păgâne din vremea lor, pe care unii dintre creștini, și în special cei de curând botezați le practica cu conștiința că acestea nu le periclitizează

¹⁶⁴ Ibidem, p. 205; PG LXII, 144.

¹⁶⁵ Idem, *Om. I Cor. XIX*, trad. cit., p. 241; PG LXI, 152-153.

mântuirea, și cu atât mai puțin pe cea a celor din jurul lor, creștini sau păgâni; este vorba, în special, de spectacolele de la baie, din hipodrom și cele de la teatru. Față de aceștia ei erau foarte aspri, arătându-le primejdia la care și-au expus viața lor sufletească, ca și vătămarea celorlalți prin exemplul lor negativ.

Sfântul Chiril al Ierusalimului poruncește: „Nu te duce la spectacole păgânești!”¹⁶⁶. Tot el, explicând catehumenilor rânduiala slujbei Sfântului Botez, se exprimă: „Trufia diavolului (de care ne lepădăm la Botez) constă din: pasiunea de teatru, de cursele de cai, de vânatoare și orice deșertăciune de acest fel. Sfântul – spune el – se roagă lui Dumnezeu să fie izbăvit de acestea și zice: «Întoarce ochii mei ca să nu vadă deșertăciune»¹⁶⁷. Nu îndrăgi teatrul, unde vei vedea desfrânările pline de hule și de toată nerușinarea măscăricilor și jocurile nebunești ale bărbaților afemeiați. Nici nu te îndrăgosti de pasiunea acelor, care pentru a-și desfăta ticălosul lor pânțec, se dedau pe ei înșiși vânătorii fiarelor sălbatice [...] Fugi și de cursele de cai, privesc nebunească, care doboară sufletele. Toate acestea formează trufia diavolului»¹⁶⁸.

Sfântul Vasile cel Mare ceartă cu asprime pe creștinii care, amestecându-se cu păgânii frecventau teatrele și participau la alte distracții rușinoase și incompatibile cu morala creștină. „Să lăsăm pentru actorii de pe scenă – zice el – desfrânările zeilor, amorurile și împreunările lor în văzul tuturor, dar mai cu seamă, destrăbălările lui Zeus, corifeul și șeful tuturor zeilor după cum spun ei, de care rușine e să le spun chiar despre animale»¹⁶⁹. Sfântul Părinte îndeamnă pe creștini, mai ales pe cei tineri să se cunoască pe ei înșiși, lucru care nu este posibil fără curățirea sufletului. „Iar curățirea sufletului – zice el – [...] se face prin disprețuirea plăcerilor simțurilor: ochii să nu se desfete cu spectacolele prostesti ale scamatorilor sau cu privirea trupurilor, care bagă în suflet ghimpele plăcerii, iar urechile să nu primească în suflet cântece de rușine. Din niște cântece ca acestea se nasc de obicei patimile, odrasle ale josniciei și ale umilirii; noi însă trebuie să urmărim alte

¹⁶⁶ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, IV, 37, trad. cit., p. 133.

¹⁶⁷ Ps 118, 37.

¹⁶⁸ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele mistagogice*, I, 6, trad. cit., p. 544-545.

¹⁶⁹ Sfântul Vasile cel Mare, OC, XXII, II, *Către tineri*, trad. cit., p. 569.

cântece, care sunt mai bune și ne fac mai buni... De aceea trebuie să luați parte la această muzică, la modă acum, tot atât de puțin ca și la orice altă faptă rușinoasă»¹⁷⁰. Sfântul Vasile insistă în combaterea chiar a acelor plăceri, mai neluate în seamă, dar care sunt mijloace prin care sufletul este coborât până în cea mai urâtă mocirlă. El spune: „De asemenea mă rușinez să mai spun că trebuie oprită parfumarea aerului cu diferite mirodenii plăcute la miros, ca și ungerea trupului cu parfumuri. Ce altceva aş putea spune despre porunca de a nu urmări plăcerile care vin de pe urma pipăitului și gustului, decât că aceste plăceri silesc pe cei ce se îndeletnicesc cu căutarea lor să trăiască întocmai ca animalele, robiți pântecelui și celor de sub pânțec?... Să stăpânim și să înfrânăm trupul, cum înfrânăm pornirile furioase ale unui animal, iar tulburările pricinuite în suflet de trup să le domolim, atingându-le cu rațiunea ca și cu un bici. Să nu disprețuim rațiunea dând frâu liber plăcerii...»¹⁷¹.

Sfântul Ioan Gură de Aur, care este un moralizator prin excelență, a fost poate cel mai înverșunat adversar al păcatelor celor care purtau numele de creștini, dar rămăseseră fideli practicilor păgâne. Pe aceștia Sfântul Părinte îi muștră cu asprime, arătându-le în ce mare primejdie s-au aruncat, călcându-și în picioare nu numai calitatea lor de creștini, dar chiar și pe cea de ființe cuvântătoare înzestrate cu rațiune. El spune: „Ridică-te la cinstea ta de om, fugi de oceanul iadului, de râul cel de foc, de spectacolul de la baie! Că baia aceea dă naștere oceanului iadului și aprinde acel adânc al plăcerii.»¹⁷²

Teatrul, de asemenea, în critica severă a Sfântului Ioan, este considerat a fi ceea ce poate fi mai rău, izvor al celor mai cumplite păcate. „Teatrele cele desfrânate – zice el – vă învață să vă desfrânați; teatrele, această ciumă cu anevioie de stărpit, aceste furmece pline de otravă, aceste curse cumplite pentru cei nepăsători, această pieire însoțită de plăcere pentru cei neînfrânați»¹⁷³.

Cei care frecventau teatrele, se justificau spunând că piesele jucate pe scenă sunt ficțiuni. Nefiind vorba de realitate aveau impresia că și păcatul lor nu poate fi real. Sfântul Ioan îi

¹⁷⁰ *Ibidem*, XXII, VII, p. 578-579.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 579.

¹⁷² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt*, VII, VI, trad. cit., p. 99; PG LVII, 81.

¹⁷³ *Ibidem*, LXXIII, III, trad. cit., p. 834; PG LVIII, 677.

avertizează: „Ficțiunile acestea au făcut pe mulți să ajungă desfrânați și au stricat multe case. Și mai cu seamă pentru asta suspin, pentru că văd că nu vi se par rele cele de pe scenă, ci le aplauzați, strigați și râdeți, când desfrâul este prezentat fără de rușine. [...] Dacă desfrâul este un rău, apoi este un rău și prezentarea lui pe scenă. Nu mai spun cât de desfrânați sunt actorii care joacă astfel de piese, care reprezintă desfrâul și adulterul pe scenă. Nu mai spun cât de neînfrânați și de nerușinați îi fac pe spectatori! Nu este privire mai desfrânată și mai neînfrânată decât privirea celui care dorește să vadă astfel de spectacole”¹⁷⁴.

Sfântul Ioan consideră că prin acele spectacole de la teatru se necinstesc nu numai actorii și spectatorii, ci tot neamul omenesc. Din ființe raționale și libere, aceștia devin robi ai simțurilor. Unii ca aceștia au impresia că pot trăi o viață dublă: cea de acasă și cea de la teatru; că ceea ce se joacă pe scenă nu are nici o legătură cu viața lor din afară și cu cei din jurul lor. „În ce te privește – spune Sfântul Părinte – n-ai dori să-ți vezi nevasta umblând în pielea goală prin oraș; dar mai bine spus, nici în casă, ci ai socoti asta o ocară. Dar te duci la teatru ca să faci de ocară și pe bărbați și pe femei, ca să-ți faci de rușine proprii tăi ochi! Nu-mi spune că actrița care joacă în pielea goală este o stricată! Gândește-te că au aceeași fire și același trup și femeia stricată, și femeia cinstită! [...] Este mai bine să-ți pui pe ochi glod și țărână decât să privești o nelegiuire ca aceasta. Nu-i atât de vătămător glodul pentru ochi, cât de vătămătoare este privirea pofticioasă și vederea unei femei goale [...] Cum se va mai uita la tine soția ta, când te întorci de la o nelegiuire ca aceasta? Cum te va mai privi? Cum îți va vorbi când ai batjocorit în așa hal pe toate femeile, când ai ajuns prizonierul unor astfel de spectacole și ai ajuns robul unei femei stricate?”¹⁷⁵. În alt loc, el zice, de asemenea: „Spune-mi, te rog, cu ce ochi te mai poți uita acasă la femeia ta când o vezi batjocorită pe scenă? Cum nu roșești, gândindu-te la tovarășa ta de viață, când vezi că pe scenă toate femeile sunt făcute de ocară”¹⁷⁶.

Ceea ce se petrece pe scenă este izvor a toată necurăția și desfrâul, este împlinirea voii diavolului. Nu poate cineva să

pretindă, că participând la acele scene, rămâne neatins de întinăciune. Sfântul Ioan zice: „Mulți oameni când se întorc de la înmormântare se spală, și doar mortul nu-i necurat, pe când păcatul pune pe suflet atâta necurăție, că nu o poate curăți toată apa izvoarelor, ci numai lacrimile și mărturisirea [...] Pentru ce sunt aplauzele? Pentru ce zgomotul, strigătele satanice, vânzolelele diavolești? [...] Pentru că femeile, cu capetele descoperite, lipsite de rușine, stau înaintea spectatorilor și vorbesc; își dau toată silința să fie cât mai nerușinate și varsă în sufletele ascultătorilor toată obrăznicia și nerușinarea lor, au o singură dorință: să smulgă din rădăcini castitatea, să facă de rușine pe femei, să-i facă cheful diavolului. Pe scenă, cuvinte de rușine și gesturi și mai pline de rușine; la fel, pieptănătura, mersul, îmbrăcăminte, vocea, mișcările mâinilor și ale picioarelor, întorsăturile ochilor, surlele, flautele, piesele de teatru, subiectele lor, într-un cuvânt, toate sunt pline de cel mai mare desfrâu. Spune-mi, cum îți mai poți veni în fire când diavolul îți toarnă în suflet atâta desfrânare și-ți umple atâtea pahare de desfrâu? Acolo iau naștere adulterele, acolo se pune la cale stricarea caselor, acolo sunt femei care-și vând trupul, bărbați care se prostituează, tineri storși de vlagă: toate sunt pline de fărădelege, toate pline de mășcări, toate pline de rușine. N-ar trebui să râdă cei ce se duc la teatru, ci să suspine și să plângă cu amar. [...] Din pricina teatrului se dărâmă totul”¹⁷⁷.

Teatrele nu dărâmă doar sufletele spectatorilor, ci vatămă grav și pe cei din familie, dărâmând căsniciile. „Spune-mi – continuă Sfântul Ioan – din ce pricină se întind curse căsniciilor? Nu din pricina celor ce se petrec pe scenă? Din ce pricină se strică casele? Nu din pricina teatrului acestuia? Nu din pricina teatrului bărbații se poartă rău cu soțiile lor? Nu din pricina teatrului bărbații socotesc ușurate pe toate femeile? Nu din pricina teatrului bărbații săvârșesc adulter? Deci cel ce dărâmă totul este cel ce se duce la teatru! El aduce în viață această cumplită tiranie”¹⁷⁸. Sfântul Ioan întreabă: „Care bărbat n-a făcut adulter?” (din cauza teatrului). „Dacă ar fi să-ți spun pe nume, ți-aș arăta mulți bărbați care s-au despărțit de femeile lor, mulți bărbați care au ajuns prizonierii

¹⁷⁴ *Ibidem*, VI, VIII, trad. cit., p. 88; PG, LVII, 72.

¹⁷⁵ *Ibidem*, PG, LVII, 72.

¹⁷⁶ *Ibidem*, VI, VII, trad. cit., p. 88; PG, LVII, 71.

¹⁷⁷ *Ibidem*, XXXVII, VI, trad. cit., p. 461-462; PG LVII, 426-427.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 462; PG LVII, 427.

acelor desfrânate, care au făcut pe unii bărbați să-și părăsească căminele, iar pe alții, nici să nu se mai gândească la căsătorie!¹⁷⁹

Chiar dacă pe cineva nu l-ar vătăma teatrul, acela este totuși vrednic de osândă, fiindcă-și pierde timpul fără rost, pentru că este sminteală altora și pentru că dă prilej să se țină astfel de spectacole. Sfântul Ioan dă să se înțeleagă chiar, că cei ce frecventează teatrele vor primi o mai mare osândă decât actorii ce joacă acele piese pline de desfrânare. Scamatorii și tot ce se întâmplă acolo, „toate aduc pe capul tău – zice Sfântul Ioan – vina celor petrecute pe scenă. Dacă n-ar fi cine să-i privească, n-ar fi nici cei ce au aceste meserii; așa, pentru că sunt, iau și ei parte la focul cel veșnic pentru cele petrecute pe scenă. Deci chiar dacă spectacolele de teatru n-ar vătăma cu nimic curățenia ta trupească și sufletească, ceea ce-i cu neputință, totuși vei da amarnică socoteală pentru pierderea celorlalți; și a acelora care s-au dus la teatru, pentru că te-au văzut pe tine că te duci, și a actorilor, pentru că prin ducerea ta la teatru i-ai făcut să aibă această meserie¹⁸⁰. Și în altă parte el spune: „Cei care-i laudă pe actori, aceia sunt mai cu seamă cei care-i încurajează să vorbească așa; de aceea e și drept ca ei să fie pedepsiți și pentru pedeapsa ce-i amenință pe actori. [...] Vă pierdeți toată ziua la teatru, bătându-vă joc de sfințenia căsătoriei și făcând de ocară această taină mare. Nu este atât de păcătos cel ce joacă astfel de roluri cât tu, mai mult decât el, tu care-i poruncești să facă asta; dar mai bine spus, nu-i poruncești numai, ci prin râvna, prin veselie, prin râsul și prin laudele jocului lor, contribui în toate chipurile la înființarea unor astfel de oficine drăcești¹⁸¹. „Să fugim de cuptorul babilonian – îndeamnă el – să stăm departe de desfrânata egipteană...¹⁸²

Ar putea cineva să arunce vina asupra legilor statului, care au hotărât funcționarea teatrului. Societatea în care trăia Sfântul Ioan era, o societate în care Creștinismul era în luptă cu păgânismul, având legi pe măsură, care încurajau uneori imoralitatea. Sfântul Părinte înțelege bine acest lucru și nu pretinde din partea acestei societăți să aibă o atitudine creștină; el pretinde însă o astfel de

¹⁷⁹ *Ibidem*; PG LVII, 427.

¹⁸⁰ *Ibidem*, XXXVII, VII, p. 463-464; PG LVII, 428.

¹⁸¹ *Ibidem*, VI, VII, trad. cit., p. 87-88; PG LVII, 71.

¹⁸² *Ibidem*, XXXVII, VII, trad. cit., p. 464; PG LVII, 428.

atitudine din partea creștinilor pe care-i păstorea și cărora li se adresa. „Dar sunt oare de vină – spune el – cei care fac legile că soțiile sunt părăsite, că tinerii sunt corupți și casele stricate?¹⁸³

Teatrele însă vatămă și societatea; ele alimentează fanteziile tuturor celor care încalcă legile unei societăți. Dacă s-ar dărâma teatrele nu s-ar desființa legile, ci s-ar desființa fărădelegile. „Desființând teatrele – precizează Sfântul Ioan – nu desființați legile, ci toate călcările de lege. Din aceste teatre ies cei care pângăresc orașele. În aceste teatre se pun la cale răscoalele și tulburările [...] Când tinerii nu muncesc deloc și când sunt hrăniți cu niște păcate atât de mari, ajung mai sălbatici decât fiarele sălbatice¹⁸⁴.

Sfântul Ioan este de acord să se dărâme teatrele, însă preferă mai degrabă să fie dărâmate acestea din sufletele spectatorilor: „Din partea mea teatrul este dărâmat și desființat. Totuși nu vă poruncesc să dărâmați teatrele. Lăsați-le să existe, dar faceți să fie goale!¹⁸⁵

Sfântul Ioan deplânge starea creștinilor, care deși sunt „cetățeni ai cerului, împreună dănuitori cu heruvimii și părtași cu îngerii“ se dovedesc a fi mai răi decât barbarii care „nu cunosc astfel de spectacole¹⁸⁶. „Se spune – zice el – că barbarii au rostit cândva un cuvânt plin de înțelepciune. Auzind de aceste teatre nelegiuite și de distracția aceasta plină de păcate, au spus: «Romanii au născocit aceste distracții ca și cum n-ar avea copii și soții». Prin aceste cuvinte au vrut să arate – spune el – că nimic nu-i mai dulce decât copiii și soția, dacă vrei să duci o viață curată¹⁸⁷.

Aceleași lucruri, ca și la teatru, se petreceau la băile publice, pe care Sfântul Ioan le numește: „izvor drăcesc“, „ocean de desfrânare“ și „ocean al pierzaniei“. El muștră pe creștinii care părăseau sfințenia, și odată cu aceasta pe Hristos, pentru a se deda acelor plăceri atât de vinovate și aducătoare de moarte sufletească. El spune: „Alergi la spectacol ca să vezi femei care fac baie în pielea goală, să vezi cum sunt batjocorite femeile, și-L părăsești pe Hristos Care stă lângă izvor? [...] și cere de la noi de băut, nu apă, ci

¹⁸³ *Ibidem*, XXXVII, VI, trad. cit., p. 462; PG LVII, 427.

¹⁸⁴ *Ibidem*; PG LVII, 427.

¹⁸⁵ *Ibidem*, XXXVII, VII, trad. cit., p. 463; PG LVII, 427.

¹⁸⁶ *Ibidem*; PG LVII, 427-428.

¹⁸⁷ *Ibidem*; PG LVII, 428.

sfințenie; căci cele sfinte le dă El sfinților. [...] Tu însă, părăsești izvorul sângelui, potirul cel înfricoșător și te duci la izvorul cel drăcesc, ca să vezi femei desfrânate făcând baie în pielea goală, ca să ți se înece sufletul. Că apa aceea este un ocean de desfrânare; nu învăluiește cu apă trupurile, ci îneacă sufletele. Femeia își cufundă trupul gol în baie, dar tu, când o vezi, te scufunzi în adâncul desfrânării. Așa e mreaja diavolului; nu îneacă pe cei care înoată, ci mai ales pe cei care stau în porticele din jurul bazinului de înot. [...] Dacă ar fi cu putință să vedeți sufletele înecate, v-aș arăta multe suflete plutind moarte la suprafața acestor ape. [...] Dar ceea ce-i mai cumplit decât toate este că oamenii numesc o pieire ca aceasta desfătare, iar oceanul acesta al pierzaniei, loc de plăcere. [...] Mai întâi, diavolul ține toată noaptea sufletele în așteptare, apoi după ce le-a arătat ce așteptau, le înlănțuiește și le face prizoniere. Să nu-ți închipui că ești lipsit de păcat, dacă nu te-ai apropiat de o desfrânată; poftind-o ai săvârșit totul. Că fiind stăpânit de poftă, îți ațâți și mai mult flacăra. Iar dacă spui că aceste spectacole nu te vatămă, atunci ești vrednic de mai mare osândă, pentru că, încurajând prin prezența ta astfel de spectacole, smintești și pe alții, iar ție îți faci de rușine obrazul și odată cu obrazul, sufletul¹⁸⁸. Și, tot Sfântul Ioan spune: „Dacă omul «care se uită la o femeie spre a o pofti a și făcut desfrânare»¹⁸⁹, cum să nu ajungă prizonier cel care vede o femeie în pielea goală?»¹⁹⁰ Aceste femei „ucid cu multă rușine“, sufletele tuturor celor care le privesc, acestora rămânându-le doar trupurile vii.

Ca și spectacolele de la teatru, Sfântul Ioan Gură de Aur înfierează și alte feluri de distracții, practicate chiar de unii creștini din vremea lui, cum ar fi: beția și îmbuibarea, care și ele provoacă desfrâul: „Unde-i beție, acolo-i diavolul; unde-s cuvinte de rușine, unde-i îmbuibare, acolo dănuiesc demonii”¹⁹¹.

Sfântul Ioan nu este împotriva distracțiilor, ci împotriva acelor distracții care nu sunt compatibile cu calitatea de creștin; care sunt piedici în calea unei vieți, personale și comunitare, autentic creștine și care pun în pericol însăși mântuirea. „Dacă vrei

¹⁸⁸ *Ibidem*, VII, VI, trad. cit., p. 98; PG LVII, 79-80.

¹⁸⁹ Mt 5, 28.

¹⁹⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt*, VII, VII, trad. cit., p. 99; PG LVII, 81.

¹⁹¹ *Ibidem*, LXX, IV, trad. cit., p. 809; PG LVIII, 660.

să te distrezi – zice el – du-te în grădini, pe malul râului și al lacurilor, plimbă-te pe câmpii, ascultă cântecul greierilor, du-te deseori la mormintele mucenicilor, unde-i sănătate trupului și folos sufletului, unde nu-i vătămare, nici căință după plăcere ca la teatru. Ai soție, ai copii! Ce plăcere o poate egala? Ai casă, ai prieteni! Acestea-s cele ce desfătează și ne dau și câștig, pe lângă curățenie trupească și sufletească. Spune-mi ce este mai dulce decât copiii? Ce este mai dulce decât soția pentru un bărbat care vrea să trăiască curat la trup și la suflet?¹⁹²

În altă parte, referindu-se la oște, el zice de asemenea: „Nu spun lucrurile acestea ca să vă împiedic să vă distrați. Distrăți-vă, dar nu cu un astfel de preț! Hrana voastră să fie temei de iubire de oameni, de milostenie, nu de cruzimi!”¹⁹³

Sfântul Ioan nu pierde nici un prilej pentru a veni în sprijinul săracilor. Toate omiliile lui sunt pline de îndemnuri la milostenie. De altfel, el a fost considerat, încă din timpul vieții, prietenul săracilor, el însuși numindu-se pe sine „ambasador al săracilor”¹⁹⁴. Distracțiile și oștele creștine sunt, în concepția Sfântului Ioan, acelea unde sunt invitați și săracii cu care S-a identificat Hristos¹⁹⁵. „Să fie dar oaspeți ai tăi – spune el – oamenii săraci și liberi, nu cei care se jură pe nedrept, nu comedianții! Iar dacă vrei să ai răsplată pentru mâncarea ce le-o dai, poruncește-le să mustre și să îndrepte dacă văd că se face ceva nepotrivit în casa ta; poruncește-le să-ți ajute la purtarea de grijă a casei, la supravegherea slugilor. Ai copii? Fă-i și pe ei tatăl copiilor tăi, să împartă cu tine purtarea de grijă de copii! Să-ți aducă câștiguri bine plătute lui Dumnezeu! Pune-i pe ei la o neguțatorie duhovnicească [...], iar casa ta va ajunge Biserică în loc de teatru; diavolul va fi alungat și va intra în casa ta Hristos, va intra corul îngerilor. Că unde e Hristos, acolo sunt și îngerii; iar unde sunt Hristos și îngerii, acolo-i și cerul. [...] Iar dacă vrei să culegi și o altă mângâiere de pe urma acestora, poruncește ca atunci când au răgaz, să ia Biblia în mâini și să

¹⁹² *Ibidem*, XXXVII, VII, trad. cit., p. 463; PG LVII, 428.

¹⁹³ *Ibidem*, XLVIII, VII, trad. cit., p. 564; PG LVIII, 495.

¹⁹⁴ *Idem*, *Despre milostenie*, I, PG LI, 261. A se vedea și: Pr. Magistr. Marin M. Hristic, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste*, în *MI*, IX (1957), nr. 9-10, p. 666; Pr. Drd. Teodor Damian, *Virtutea dragostei la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în *BOR*, XCVII (1979), 5-6, p. 675.

¹⁹⁵ Mt 25, 35-36.

citească legea dumnezeiască. Astfel de oștețe îți vor fi mai plăcute decât celelalte; te fac și pe tine și pe oaspeții tăi mai vrednici; celelalte oștețe acoperă de rușine și pe gazdă și pe invitați; pe tine gazda, pentru că insulti și te îmbeți, iar pe invitați, că ajung niște ticăloși și ghiftuiți.

Dacă dai de mâncare unui sărac, ca să-l insulti, apoi fapta ta e mai cumplită decât dacă l-ai omorî; dar dacă-i dai de mâncare ca să-i vii în ajutor și să-i fii de folos, atunci fapta ta este mai bună decât dacă ai scăpa de la moarte un osândit. [...] Nu-l mai numi parazit! Numește-l oaspetele tău! Nu-i mai spune lingușitor, numește-l prieten. [...] Prietenii de la oștețe la care se bea și se mănâncă peste măsură sunt mai groaznice decât dușmăniile; că de pe urma dușmanilor, dacă voim, putem chiar să câștigăm, să ne folosim, dar de pe urma prietenilor de la chefuri și beții, nu putem avea decât pagubă. [...] Să punem odată capăt acestui obicei diavolesc, pentru ca atunci când mâncăm și bem, să facem toate spre slava lui Dumnezeu¹⁹⁶.

Așadar, în concepția Sfinților Părinți, distracțiile sunt îngăduite, dar numai acelea care ne aduc spor duhovnicesc și care sunt „spre slava lui Dumnezeu”, așa după cum spune Sfântul Apostol Pavel¹⁹⁷ și nu spre paguba sufletească și trupească, a noastră și a altora.

g) Podoabele la femei

Deoarece mai ales femeile sunt tentate de a folosi tot felul de mijloace pentru împodobirea trupului, Sfinții Părinți n-au trecut cu vederea nici acest aspect, arătând cât de primejdioase pot fi acestea pentru suflet. Primejdia vine din faptul că preocuparea pentru podoabe:

- diminuează timpul și preocuparea pentru înfrumusețarea și împodobirea sufletului cu virtuți;
- introduce în suflet mândria și slava deșartă;
- introduce pericolul desfrânării și adulterului, atât pentru cea care se împodobește, cât și pentru cei care se află în preajma ei;

¹⁹⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt.* X I.VIII. VII, trad. cit., p. 564-565; *Ps.* LVIII, 496.

¹⁹⁷ I Cor 10, 31.

– face să se cheltuiască bani și bunuri materiale în detrimentul milosteniei.

Sfântul Vasile cel Mare insistă în mod deosebit asupra cumpătării și modestiei femeii, ca și a bărbatului, în îmbrăcăminte. După ce arată necesitatea smereniei și a simplității în comportamentul creștinilor, el combate obiceiul unora de a se îmbrăca și împodobi, nu după necesitate ci după măsura mândriei lor. El spune: „Spune-mi, ce folos ai arătându-ți pretutindeni mâna împodobită strălucitor cu pietre prețioase? Nu ți-e rușine să dorești cu patimă pietrele prețioase cum le doresc femeile însărcinate? Acestea se mistuiesc de dorul pietrelor prețioase, dar și tu ești lacom după cele mai frumoase pietre, căutând agate portocalii, matostat, ametist¹⁹⁸. Rolul îmbrăcămînții este de a ne apăra de intemperiiile naturii și de a acoperi unele părți ale trupului spre a se păstra simțul pudorii¹⁹⁹. Sfântul Vasile recomandă creștinilor modestie în îmbrăcăminte, fiindcă aceștia se cuvine a fi recunoscuți chiar și după hainele pe care le poartă. „Deci – zice el – așa cum oșteanul are ceva caracteristic în costumul lui, și altceva senatorul, și altul iarăși altceva, după care se pot cunoaște demnitățile lor, cum se și întâmplă de cele mai multe ori; tot așa se cuvine și este potrivit ca și creștinul să aibă și în costum ceva caracteristic, și prin îmbrăcăminte cuviincioasă și corespunzătoare să se păstreze modestia poruncită de Apostol, odată rânduiind ca episcopul să fie (îmbrăcat) cuviincios²⁰⁰, altădată poruncind ca femeile să fie (îmbrăcate) în haine cuviincioase²⁰¹, cuviincios înțelegându-se după scopul propriu al creștinismului²⁰². Nerespectarea acestui mod de viață introduce vanitatea și multe alte păcate²⁰³. Sfântul Vasile sintetizează, în alt loc, acest pericol, arătând cât de deșartă și nefolositoare este preocuparea cuiva pentru îmbrăcăminte, podoabe, și în general pentru aspectul exterior, spunând: „A te îngriji de aranjatul părului și de haine, mai mult decât e necesar, este, după

¹⁹⁸ Sfântul Vasile cel Mare, OC, VII, *Către bogați*, VII, trad. cit., p. 417-418.

¹⁹⁹ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, 22, II, trad., introd., indici și note Prof. Iorgu D. Ivan, PSB, 18, IBM, București, 1989, p. 259.

²⁰⁰ I Tim 3, 2.

²⁰¹ I Tim 2, 9.

²⁰² Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, 22, III, p. 259-260.

²⁰³ *Ibidem*, 22, II, trad. cit., p. 258.

cuvântul lui Diogene, sau o faptă de om necugetat, sau o faptă de om ticălos. A căuta să fii elegant și a fi numit de alții elegant, socot că este tot atât de rușinos ca și a trăi în desfrâu sau a strica altora casele. Este oare vreo deosebire pentru un om cu mintea sănătoasă, dacă îmbracă o haină scumpă sau una ieftină, atâta vreme cât și una și alta îl apără iarna de frig și vara de căldură?... De asemeni, mă rușinez să mai spun că trebuie oprită parfumarea aerului cu felurite mirodenii plăcute la miros, ca și ungerea trupului cu parfumuri.²⁰⁴

Sfântul Ioan Gură de Aur, la rândul lui, arată cât de efemere sunt podoabele și cât de amăgitoare este slava lor punând în comparație cu acestea lanțurile cu care a fost legat Sfântul Apostol Pavel. El întreabă: „Câte din voi femeilor, care vă înfășurați cu aurării, doriți mai întâi legăturile lui Pavel? Găteala dimprejurul grumazului vostru, nu vă face atât de strălucite pe cât strălucea podoaba legăturilor de fier sufletul aceluia. Deci dacă cineva le dorește pe acestea, să le urască pe celelalte. Căci ce părtașie poate să fie între molesire și bărbăție²⁰⁵? Ce părtașie poate fi între împodobirea trupului și filosofie? De acele legături îngerii se sfiesc, iar pe acestea le disprețuiesc. Acele legături obișnuiesc a trage cele de pe pământ spre cer, iar acestea coboară de la cer pe pământ [...] Acelea sunt adevărata podoabă și nu acestea; acestea odată cu trupul încătușează și sufletul, pe când acelea împreună cu trupul împodobesc și sufletul. Voiești poate să cunoști că acelea sunt adevărata podoabă? Spune-mi, te rog, cine atrage mai mult pe privitori, tu sau Pavel? Și ce zic eu de tine? Însăși împărăteasa care este împresurată peste tot cu aurării, nu ar putea să atragă atât de mult privirile celor de față, căci dacă s-ar întâmpla ca în același timp să între în biserică și împărăteasa și Pavel, toți cei de față și-ar întoarce privirile de la dânsa spre Pavel, și cu drept cuvânt²⁰⁶.”

Sfântul Ioan Gură de Aur socotește podoabele ca fiind un „lanț al păcatelor”, deoarece este împiedicată milostenia. El îndeamnă pe cei legați cu ele să le rupă și să prefere mai degrabă lanțurile Sfântului Apostol Pavel, spunând: „Leagă-te și tu cu asemenea legături și dezleagă foamea săracului. De ce strângi și îngrămădești lanțul păcatelor? Întrebi, poate, cum aceasta? Ei bine,

²⁰⁴ Idem, OC, XXII, *Către tineri*, VII, trad. cit., p. 578-579.

²⁰⁵ Prin acești termeni, Sfântul Ioan definește *păcatul* și *virtutea*.

²⁰⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Colos. X*, trad. cit., p. 124; PG LXII, 371.

când tu porți pe trup aurării, iar altul se sfârșește de sărăcie, când tu te înfășori cu atâta aur ca să te bucuri de o slavă deșartă, iar altul nu are nici ce mânca, prin aceasta oare nu strângi lanțul păcatelor?²⁰⁷.”

Sfântul Ioan consideră împodobirea ca păcat și pentru alt motiv, și anume, pentru că prin aceasta cea care se împodobește se arată nemulțumită de felul în care a făcut-o Dumnezeu. Cu alte cuvinte, prin aceasta s-ar aduce un reproș lui Dumnezeu. El zice: „Voiești să pari plăcută și frumoasă? Mulțumește-te cu ceea ce ți-a dat Creatorul. De ce introduci aurării, ca și cum ai îndrepta ceea ce a făcut Creatorul?²⁰⁸” Iar în alt loc, referindu-se la farduri, el zice: „De ce adaogi de la tine în făptura lui Dumnezeu cea desăvârșită? Nu-ți este de ajuns ceea ce a făcut Dumnezeu; ci ca un mai bun arhitect încerci să îndrepti și să dregi lucrul Său, te împopoțonezi și batjocorești pe Creatorul²⁰⁹”. Pe femeile frumoase el le întreabă: „Dumnezeu te-a făcut frumoasă! De ce te slutești? După cum o statuie de aur ar murdări-o cineva cu noroi din mocirlă, tot așa fac și femeile care întrebuințează sulimanuri pe fețele lor²¹⁰”. Dar nici femeile urâte n-au nici un folos să se fardeze, dimpotrivă le urmăresc nenumărate pericole. Sfântul Ioan spune: „De altfel, ce câștig ai de la frumusețe? Nici unul, ci lupte mai multe, bârfeli mai multe, primejdii mai multe, bănuiele mai multe. Pe cea care nu este frumoasă n-ar bănuia-o cineva, pe când de cea care încă mai întrebuințează și sulimanuri și multe podoabe, imediat lumea își face o idee rea despre ea, și bărbatul ei conviețuiește cu bănuială [...] Aceea în curând se ofilește din pricina sulimanurilor, căpătându-și o înfățișare de molesire, de deșănțare, de desfrânare, și chiar sufletul ei devine grosolan și plin de cea mai mare și mai totală lipsă de rușine, fiindcă frumusețea spre aceasta atrage îndobște pe o femeie. [...] Nu este nici un avantaj dacă una este frumoasă iar alta nu; avantajul este ca aceea, chiar frumoasă fiind, să nu desfrâneze, iar cealaltă să nu fie rea.²¹¹”

Femeia care este preocupată de podoabe, este în aceeași măsură atinsă de mândrie și de slavă deșartă, care trag după ele o

²⁰⁷ *Ibidem*, X, trad. cit., p. 125; PG LXII, 372.

²⁰⁸ *Ibidem*; PG LXII, 372.

²⁰⁹ Idem, *Om. I Tim.*, IV, trad. cit., p. 41; PG LXII, 524.

²¹⁰ *Ibidem*; PG LXII, 524.

²¹¹ *Ibidem*, p. 41-42; PG LXII, 524-525.

multime de alte păcate. Sfântul Ioan spune: „Cine se înfășoară cu legături de acelea (cu podoabe) se uită în toate părțile să vadă cine s-a uitat la ea și cine nu s-a uitat, este plină de mândrie, este cuprinsă de griji și de mii de alte patimi”²¹². De asemenea el zice: „Lăsând la o parte că această patimă hrănește, sau mai bine zis zămislește slava deșartă și trufia, dar din împodobire se nasc și multe altele, ca de exemplu: bănuiele viclene, cheltuielii zadarnice, blasfemii și motiv de înșelăciuni”²¹³. Și, în altă parte, zice că femeile ar trebui mai degrabă să se rușineze a fi legate de mâini și de picioare; cu toate acestea legăturile din aur au devenit pentru ele motiv de slavă deșartă și „dorință prostească” de a fi văzute de către oameni astfel legate. Sfântul Ioan demonstrează printr-o logică fină că are dreptate în cele afirmate propunând: „Leagă-ți mâinile cu acele lanțuri, stai apoi liniștită în singurătate, unde să nu fie nimeni ca să te vadă, și atunci îți vor fi grele acele legături, ba le vei crede de nesuferit”²¹⁴.

Femeilor care și-ar justifica această preocupare, spunând că vor să placă bărbaților lor, Sfântul Ioan, le demonstrează că lucrurile nu stau așa. El le arată că dacă ar fi așa, ar trebui ca ele să se împodobească atunci când stau în casă, nu când pleacă de acasă. „Dar aici – zice el – se petrec lucrurile cu totul dimpotrivă. Dacă tu voiești a plăcea propriului tău bărbat, silește-te să nu mai placi altora; însă dacă tu vei plăcea altora, nu vei putea plăcea propriului tău bărbat. Așadar, ar trebui să lepezi de la tine toate podoabele când te duci în târg sau la biserică. De altfel, tu nu din acestea să te silești ca să placi bărbatului, așa cum fac femeile cele pierdute, ci mai ales din acelea care constituie podoaba femeilor libere. Căci prin ce se deosebește o femeie liberă de una desfrânată și pierdută? Prin aceea că pe când una are privirea îndreptată numai asupra unui singur punct, cum prin împodobirea trupului să poată atrage la sine pe cel iubit, cealaltă e stăpâna casei, se împărtășește de plăcerea copiilor și a celorlalte bunuri legate de viața familială.”²¹⁵

Cea care iubește luxul și podoabele atrage spre sine bărbați desfrânați și-și pierde în același timp și buna reputație. „Deci, nu

²¹² Idem, *Om. Colos*, X, trad. cit., p. 124; PG LXII, 371.

²¹³ *Ibidem*, X, trad. cit., p. 127; PG LXII, 373.

²¹⁴ Idem, *Om. I Tim*, VII, trad. cit., p. 66; PG LXII, 539.

²¹⁵ Idem, *Om. Colos*, X, trad. cit., p. 127; PG LXII, 373-374.

imita – îndeamnă Sfântul Ioan – pe cele ce umblă după amoruri, care prin asemenea momeli atrag spre ele pe mulți ibovnici, din care cauză și-au dobândit o proastă reputație, și cu nimic nu s-au folosit în lumea aceasta, ba încă pe mulți i-au vătămat printr-o astfel de purtare. [...] Dar dacă acestea toate cu care se împopotonează femeile: aurării, mărgăritare, haine scumpe, sunt oprite de Pavel de a se purta, ca fiind mai mult dovadă de bogăție, cu atât mai mult sunt oprite cele ce atrag curiozitatea privitorilor, precum: fardurile de pe față, vopsirea pe sub gene, călcătura și pășirea alene, vocea dezmiardată, ochiul umed și plin de toată desfrânarea, ridicarea voalului cu cochetărie, sau a hainei de pe deasupra, cingătoare curioasă foarte, ghetete strâmte. [...] Toate cele de mai sus sunt izvorâte din nesfială și slujenie.”²¹⁶

Purtarea de grijă pentru haine și lux, este considerată de către Sfântul Ioan chiar idolatrie. El spune: „Dacă ar căuta cineva prin case, ar găsi cele mai multe haine și altele de prisos în cea mai mare cinste, și îngrijite ca niște stăpâni. [...] Și atunci, spune-mi te rog, oare nu cu drept cuvânt a numit aceasta Pavel idolatrie și lăcomie? Pe câtă cinste dau idolatrii idolilor, tot pe atâta asemenea femei dau hainelor și aurăriilor lor. [...] Să disprețuim hainele cele împodobite cu aurării, să disprețuim banii, ca să nu disprețuim mântuirea noastră sufletească.”²¹⁷

Dar podoabele unei femei comportă și un alt neajuns, și anume, acela al exemplului rău pe care ea îl dă fiicelor sale. Sfântul Ioan atrage atenția: „Ai poate copilă? Ei bine, ia seama să nu-ți moștenească ceva vătămător, căci fetelor le place să-și regleze moravurile după felul creșterii lor și să imite obiceiurile mamelor. Ii deci exemplu de prudență fetei tale, împodobește-o cu acea podoabă și fii cu băgare de seamă să disprețuiască podoabele necesse pământești”²¹⁸.

Din cauza atâtor păcate pe care le generează preocuparea pentru podoabe, acest lucru atrage după sine pedeapsa și osânda lui Dumnezeu. „Nici un folos nu avem de asemenea legături – spune Sfântul Ioan – ci numai pagubă. asemenea legături ne vor ține acolo (în viața viitoare) legați... Femeia care se leagă aici cu

²¹⁶ Idem, *Om. I Tim*, VII, trad. cit., p. 70-71; PG LXII, 541.

²¹⁷ Idem, *Om. Evr*, XX, trad. cit., p. 252-253; PG LXIII, 145-146.

²¹⁸ Idem, *Om. Col*, X, trad. cit., p. 127; PG LXII, 374.

asemenea legături, legată va fi acolo de mâini și de picioare cu legăturile cele veșnice²¹⁹.

h) Adevărata podoabă

Ca și la Sfântul Apostol Pavel (care, după ce dă învățături bărbaților, se adresează femeilor, zicând: „Asemenea și femeile, în îmbrăcăminte cuviincioasă, făcându-și lor podoabă din sfială și din cuminenie, nu din păr împletit și din aur, sau din mărgăritare, sau din veșminte de mult preț; ci din fapte bune, precum se cuvine unor femei temătoare de Dumnezeu²²⁰), și pentru Părinții Bisericii adevăratele podoabe ale femeii creștine sunt virtuțile, pe care ele trebuie să le cultive cu multă grijă.

Vorbind despre sora lui, Gorgonia, Sfântul Grigorie de Nazianz spune că, spre deosebire de podoabele externe ale femeilor, ea nu cunoștea „nici una mai prețioasă decât caracterul și decât strălucirea ei interioară. O singură roșeață îi plăcea, aceea a podoarei; o singură albeață, aceea a cumpătării. Sulemeneala, dresurile, tablele vii și eleganța curgătoare le lăsa pe seama [...] celor de la răspântii și pe seama tuturor acelor de care pe drept se cuvine să roșești²²¹.

Sfântul Ioan Gură de Aur îndeamnă femeile să disprețuiască hainele scumpe și podoabele și să prefere în locul acestora hainele și podoabele virtuților, rezervate femeilor înțelepte. El spune: „Femeia înțeleaptă este cu mult mai respectată pentru prudența și demnitatea ei, decât pentru aurăriile de pe trup. De altfel, și Împăratul a toate are haine, nu din acestea, ci cu mult mai bune; acele haine dacă voiești, îmbracă-le. [...] Îmbracă-ți sufletul cu acestea.²²²

Pentru a arăta adevărata și nepieritoare slavă și podoabă a unei creștine, Sfântul Ioan Gură de Aur aduce femeilor ca exemplu pe Priscila, soția lui Aquila, și activitatea acesteia pe lângă Sfântul Apostol Pavel, spunând: „Astfel trebuie să fie femeile «și nu cu

²¹⁹ Ibidem, X, trad. cit., p. 125; PG LXII, 372.

²²⁰ I Tim 2, 9-10.

²²¹ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântarea VIII*, 10, col. 800 C - 801 A, apud Magistr. Constantin I. Cornițescu, *Sfântul Grigorie de Nazianz despre familia sa* ST, XVI (1964), nr. 5-6, p. 358-359.

²²² Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Tes. VI*, trad. cit., p. 227; PG LXII, 432-433.

împletiturile părului, sau cu aur, sau cu mărgăritare, sau cu haine scumpe²²³, ci împodobite cu astfel de succese. Care împărăteasă a strălucit atâta, spune-mi, ca această femeie a făcătorului de corturi? Ea este în gurile tuturor și toți vorbesc cu drag de ea, nu în timp de zece sau douăzeci de ani, ci până la venirea lui Hristos, și toți o laudă pentru aceasta, ceea ce o împodobește mai mult decât o diademă împărătească. [...] Căci gândește-te, câte împărătese sunt date uitării și nu se mai vorbește nimic de ele – pe când femeia făcătorului de corturi pretutindeni este purtată, împreună cu bărbatul ei, și pe cât timp soarele va privi pământul, pe atâta și slava acelei femei va înconjura lumea întreagă! Și perșii, și sciții, și tracii, și cei ce locuiesc pe la marginile pământului, cu toții cântă și fericesc filosofia acestei femei. Câtă bogăție, câte diademe și porfiri împărătești nu ai arunca de la tine, numai ca să poți lua o astfel de mărturie? [...] La ce vă slujește bogăția ce este împrăștiată de către voi pretutindeni? La ce împodobirea voastră de dinafară? La ce slava aceea deșartă? Află acum care este adevărata podoabă a unei femei: este acea podoabă care nu stă pe trup, nu înfășoară trupul, ci împodobește sufletul; acea podoabă care nu se leapădă niciodată, care nu se strânge în ladă, ci este hotărâtă mai dinainte să stea în cer. [...] Acum compară cele ale tale cu faptele acelor fericite suflete; compară osârdia ta pentru bani, întrecerea cu femeile cele desfrânate, ambiția și pofta ta pentru lucruri de nimic, și atunci vei vedea cine au fost aceia și cine ești tu. Sau mai bine zicând, nu numai să te compari, ci imită pe o asemenea femeie, lepădând de pe tine acea sarcină de uscături – căci aceasta înseamnă luxul în haină, ia podoaba aceea din ceruri și află cum au devenit așa cei de pe lângă Priscila?²²⁴

În alt loc, Sfântul Ioan îndeamnă femeile să se străduiască a dobândi adevărata frumusețe. El întreabă: „Voiești a părea frumoasă? Îmbracă-te cu milostenia, îmbracă-te cu filantropia, îmbracă-te cu înțelepciunea și cu netrufia. Acestea toate sunt mai cinstite și mai prețuite decât aurul; acestea fac pe cea plăcută mai frumoasă, acestea și pe cea urâtă o fac frumoasă și plăcută²²⁵.

²²³ I Tim 2, 9.

²²⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Rom. XXXI*, trad. cit., p. 473-474; PG LX, (Om. VV), 665.

²²⁵ Ibidem, *Om. Colos. X*, trad. cit., p. 125-126; PG LXII, 372.

Dar nimicnicia și caracterul trecător al luxului și podoabelor materiale nu pot fi observate decât de acele femei care s-au eliberat de toate acestea și care și-au îndreptat atenția în vederea împodobirii sufletului. Acele femei vor aprecia cu adevărat valoarea și strălucirea nepieritoare a podoabelor sufletești, ca și cinstea pe care o procură ele. Podoabele trupului sunt potrivite pentru cele de la teatru, pentru cai și catări și chiar pentru oameni morți, pe când celelalte sunt podoabele Bisericii și ale cerului. Sfântul Ioan îndeamnă stăruitor: „Toate acestea cugetându-le, ... calcă în picioare mândria de față, calcă și podoabele hainelor, și luxul aurărilor, și ungerea cu mirodenii, și după ce le vei rupe și le vei sfărâma, vei lăsa ca trupul să pășească cu rânduială și toată grija ce o ai acum de trup, vei îndrepta-o spre suflet. Cu alte cuvinte, aprinde-te de dorul cerului și în acea parte îndreaptă-ți cugetul. Dacă vei prefera o astfel de dragoste, singură vei vedea mocirla și glodul în care ai stat până atunci, și vei râde de cele iubite și admirate acum de către cei mai mulți. Nici că se poate ca o femeie împodobită cu cele duhovnicești, să umble după astfel de lucruri de răs. Așadar, aruncând de la tine toate acestea care sunt ale femeilor de rând, ale acelor din orchestră, ale celor care cântă cu naiul și cu fluierul, îmbracă-te cu filosofia, cu ospitalitatea, cu protecția Sfinților²²⁶, cu evlavia și cu rugăciuni neîncetate. Acestea sunt mult mai bune decât hainele aurite, sunt cu mult mai cinstite decât pietrele cele prețioase și mărgăritarele de la gât; acestea fac să fii cinstită și de oameni, iar de la Dumnezeu îți aduc o mare răsplată. Aceasta este podoaba Bisericii, pe când aceea este a teatrelor. Această podoabă este vrednică de ceruri, iar aceea este vrednică de cai și de catări. Aceea se pune și pe trupurile moarte, pe când aceasta strălucește numai într-un suflet bun în care locuiește Hristos. Să ne agonisim deci această podoabă...²²⁷.

Între podoabele duhovnicești Sfântul Ioan adaugă și atitudinea femeii de sfială și ascultare în biserică, care o împodobesc „mai mult decât hainele”²²⁸.

²²⁶ Sfântul Ioan face aluzie la grija pe care a avut-o Priscila, împreună cu soțul ei Aquila, de Sfântul Apostol Pavel (Fapte 18).

²²⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Rom.*, XXXI, trad. cit., p. 476; PG LX, (*Om. XXX*), 667-668.

²²⁸ Idem, *Om. I Tim.*, IX, trad. cit., p. 75; PG LXII, 544.

i) Ținuta femeii în biserică

Potrivit învățăturii Sfântului Apostol Pavel, femeia trebuie să aibă în biserică o atitudine de bună cuviință, mai întâi în ceea ce privește îmbrăcămintea și apoi în respectarea rânduiei ca ea să tacă în timpul serviciului divin. Sfântul Ioan Gură de Aur tâlcuiește și dezvoltă preceptele apostolice demonstrând logica acestora.

După ce i-a învățat pe bărbați cum să se roage, Sfântul Apostol Pavel s-a adresat femeilor zicând: „Asemenea și femeile, în îmbrăcămintă cuviincioasă, făcându-și lor podoabă din sfială și din cumințenie, nu din păr împletit și din aur, sau din mărgăritare, sau din veșminte de mult preț; ci din fapte bune, precum se cuvine unor femei temătoare de Dumnezeu”²²⁹. Referindu-se la acest pasaj Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Hainele să fie bine potrivite pe trup din toate părțile, cu rânduială și nu cu meșteșugiri spre a atrage curiozitatea. Aceea este podoabă adevărată, pe când aceasta este o podoabă falsă. Ce spui? Te apropii să te rogi lui Dumnezeu, și te înfășori cu aurării și cu împletituri și cărlionți în păr? Nu cumva ai venit poate să joci? Nu cumva poate să iei parte la vreo nuntă? Nu cumva să iei parte la vreo paradă? Acolo-și au locul aurăriile, împletiturile și cărlionții, acolo luxul, iar aici nu este nevoie de nimic din acestea”²³⁰. Sfântul Ioan arată că o femeie astfel îmbrăcată și împodobită este ridicolă, venind în biserică și rugându-se pentru iertare de păcate. El întreabă: „Ai venit ca să te rogi lui Dumnezeu pentru păcate, să-L rogi pentru acelea cu care L-ai mâniat, să-L ceri iertare, să-L faci cu îndurare pentru tine. Și atunci de ce te împopoțonezi? Momițăriile acestea nu sunt ale unei femei ce se roagă. Cum vei putea ofta, cum vei putea plânge, cum vei putea să te rogi cu stăruință fiind împopoțonată cu astfel de momițării? De vei plânge, lacrimile tale vor provoca râsul celor ce te văd, fiindcă cea care lăcrimează nu trebuie să fie împopoțonată în aurării. Este o adevărată scenă teatrală și ipocrizie, ca din același vuet de unde ambiția ta a zămislit acel lux de pe tine, să verși lacrimi. Aruncă la o parte acea ipocrizie, fiindcă Dumnezeu nu

²²⁹ I Tim. 2, 9-10.

²³⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Tim.*, VIII, trad. cit., p. 69-70; PG LXII, 541.

poate fi amăgit! Asemenea păpușării sunt ale mimicilor, și ale celor din orchestră, ale celor de pe scena teatrului; unei femei cu rânduială însă, nu se potrivesc.²³¹

Sfântul Apostol Pavel poruncește femeilor să se roage cu capul acoperit, așa după cum s-a arătat mai înainte. El spune: „Orice femeie care se roagă sau proorocește, cu capul neacoperit, își necinstește capul; căci tot una este ca și cum ar fi rasă. Căci dacă o femeie nu-și pune vâl pe cap, atunci să se și tundă. Iar dacă este lucru de rușine pentru femeie ca să se tundă ori să se radă, să-și pună vâl!²³² Cu alte cuvinte: „Acoperământul capului și părul lung este una și aceeași, precum cea rasă pe cap este una cu cea care are capul descoperit și dezvelit²³³”.

Comentând acest text, Sfântul Ioan Gură de Aur insistă asupra înțelesului lui spunând: „Dar trebuie să examinăm cu amănunțime acest loc, căci poate ar fi cineva aici nedumerit și s-ar întreba: ce păcat poate fi să se roage femeile cu capul descoperit, iar bărbații cu capul acoperit?²³⁴ Sfântul Părinte explică faptul că aici este vorba de un „semn sau simbol de supunere” spre deosebire de cele de stăpânire date bărbatului, și dacă atât bărbații cât și femeile „confundă rolurile și buna orânduială” ei păcătuiesc înaintea lui Dumnezeu Care a pus această lege în însăși natura omului, după cum însuși Apostolul Pavel arată: „Nu vă învăța oare însăși firea – spune el – că necinste este pentru un bărbat să-și lase părul lung? Și că pentru o femeie, dacă-și lasă părul lung este cinste? Căci părul i-a fost dat ca acoperământ²³⁵”. Pentru cei care s-ar îndoi că neacoperirea capului femeii este un păcat, sau că este un păcat mare, Sfântul Ioan precizează: „Să nu-mi spui că păcatul acesta este mic, căci este mare și prin sine însuși, fiindcă este nesupunere și neascultare. Dacă poate a fost mic, dar iată că acum a devenit mare, fiindcă este simbol a mari fapte. Cum că este mare, se vede din cele ce aduc atâta rânduială în neamul nostru omenesc... Astfel că, cel ce calcă aceste reguli, toate le confundă, și darul lui Dumnezeu îl trădează, în același timp și cinstea dată lui de sus o aruncă jos la pământ, nu numai bărbatul ci și femeia. Căci și pentru femeie este

²³¹ *Ibidem*, VIII, trad. cit., p. 70; PG LXII, 541.

²³² I Cor 11, 5-6.

²³³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 352; PG LXI, 218.

²³⁴ *Ibidem*, XXVI, trad. cit., p. 349; PG LXI, 216.

²³⁵ I Cor 11, 14-15.

mare cinste de a-și ține rânduiala și ordinea în care se găsește, după cum este și necinste când ea se ridică împotriva acelei ordini.²³⁶

Mai mult decât atât, potrivit celor afirmate de Sfântul Apostol Pavel în textul amintit, ca și în alt loc, și anume: „De aceea, femeia este datoare să aibă (semn de) supunere asupra capului ei, pentru îngeri²³⁷”, adică din sfială față de îngeri²³⁸, Sfântul Ioan precizează că nu este vorba aici ca femeia să aibă capul acoperit numai la rugăciune sau numai în biserică, ci întotdeauna și în tot locul. El arată că, după cum dacă femeia s-ar rade pe cap este întotdeauna rușinos, tot așa și a fi cu capul descoperit este întotdeauna rușinos.

Dar Sfântul Ioan merge și mai departe cu exegeza, arătând că nu i se cere femeii să aibă capul acoperit pur și simplu, ci să-l aibă acoperit peste tot, așa încât să nu se observe părul deloc²³⁹, că Sfântul Apostol Pavel n-a întrebuințat expresia obișnuită καλύπτεσθαι²⁴⁰, ci κατακαλύπτεσθαι²⁴¹.

Apostolul Pavel poruncește, de asemenea, femeilor să tacă în biserică. El spune: „Ca în toate Bisericile sfinților, femeile voastre să tacă în biserică, căci lor nu le este îngăduit să vorbească, ci să se supună, precum zice și Legea. Iar dacă voiesc să învețe ceva, să întrebe acasă pe bărbații lor, căci este rușinos ca femeile să vorbească în biserică²⁴²”.

Sfântul Ioan Gură de Aur arată că prin această poruncă, Sfântul Pavel a reinstaurat ordinea în biserică, ordine care era pe

²³⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 349-350; PG LXI, 216.

²³⁷ I Cor. 11, 10.

²³⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 353; PG LXI, 218.

²³⁹ Încă în vremea lui Tertulian se pune problema necesității chiar pentru fecioare, de îndată ce ele erau conștiente de sexul lor, să-și acopere capul cu vâl, atât în biserică, cât și în afară de biserică. Tertulian a scris chiar o lucrare specială dedicată acestui subiect, pe când era încă ortodox, pe la anul 207, intitulată: *De virginibus velandis*. El critică aici tendința femeilor creștine de a-și scoate vâlul la biserică, în timpul rugăciunii, sau de a se crede cu vâl numai punându-și pe cap o bucată de pânză care nu le acopere suficient capul, sau pur și simplu se acoperă doar cu mâinile, crezându-se acoperite – zice el – „ca struțul” (cap. 17). Ediția V. Bulhart, CSEL, Viena, 76 (1957), 79.

²⁴⁰ = a se acoperi

²⁴¹ = a se înveli peste tot, a se ascunde de tot. La Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. I Cor*, XXVI, trad. cit., p. 351; PG LXI, 217.

²⁴² I Cor 14, 34-35.

punctul de a se destrăma. „De aceea – zice Sfântul Ioan – cu multă autoritate el le astupă gura ca să nu mai vorbească în biserică, și luând Legea în ajutor, le coase bine gurile²⁴³. Căci aici el nu numai sfătuiește, nu numai îndeamnă, ci încă și poruncește cu asprime, citând pentru aceasta o Lege veche.”²⁴⁴ Această Lege o identifică Sfântul Ioan cu porunca dată de Dumnezeu femeii după căderea în păcat: „Atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni”²⁴⁵. Dacă față de bărbații lor, femeile trebuie să fie astfel supuse, cu cât mai mult trebuie să facă ele acest lucru în biserică față de dascăli și părinți și de adunarea obștească a Bisericii. Lor nu li se permite în biserică, nici măcar să întrebe ceva. Sfântul Ioan motivează această atitudine a Sfântului Pavel față de femei, spunând: „Fiindcă sexul femeiesc este oarecum vorbăreț, de aceea Apostolul mărginește pe femeie din toate părțile”²⁴⁶, și în alt loc el adaugă, arătând și un alt avantaj al acestei ordini: „Apostolul le-a pus ca dascăli pe bărbații lor, folosind prin aceasta amândouă părțile (adică și pe femei, și pe bărbați), căci și pe acelea le-a făcut mai cumpătate, și pe aceștia mai interesați de cele ce se petrec în biserică, ca unii care vor încredința femeilor lor, cu toată exactitatea, ceea ce au auzit”²⁴⁷.

Apostolul, pentru a convinge, după cum sesizează Sfântul Ioan, folosește atât Legea, cât și „raționamentul obștesc” și „obișnuința”²⁴⁸, căci spune: „este rușinos ca femeile să vorbească în biserică” (1 Cor 14, 35).

Dar și în această privință, ca și în problema întâietății soțului în fața soției sale, deși Apostolul invocă Legea și obiceiul, Sfântul Ioan observă și necesitatea abaterii, uneori, într-o anumită măsură, de la această regulă; și anume, nu de la amvon, nu în biserică, ci în convorbirile particulare folositoare, când femeia poate să învețe chiar pe bărbați, așa cum a făcut Priscila, care l-a catehizat pe Apollo²⁴⁹. Și în alt caz, femeia poate să-și învețe propriul bărbat, atunci când soțul este necredincios, sau când ea este mai înțeleaptă

²⁴³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. 1 Cor.* XXXVII, trad. cit., p. 515; PG LXI, 315.

²⁴⁴ *Ibidem*, XXXVII, trad. cit., p. 515; PG LXI, 315.

²⁴⁵ Fac 3, 16.

²⁴⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. 1 Tim.* IX, trad. cit., p. 75-76; PG LXII, 544.

²⁴⁷ *Idem. Om. 1 Cor.* XXXVII, trad. cit., p. 516; PG LXI, 316.

²⁴⁸ *Ibidem*; PG LXI, 316.

²⁴⁹ Fapte 18, 26.

decât el. În aceste cazuri, nimeni n-o oprește pe femeie să învețe și să îndrepte pe bărbați²⁵⁰.

Sfântul Ioan Gură de Aur nu tolerează însă vorba fără rost, și încă în biserică, muștrând cu asprime orice neorânduială. Erau femei care deși veneau la biserică, după porunca Apostolului, cu capul acoperit, vorbeau sau, mai mult decât atât, râdeau în sfântul locaș. El spune indignat: „Acoperi capul și râzi, o! femeie, stând în biserică? Ai intrat spre a-ți mărturisi păcatele, spre a cădea înaintea lui Dumnezeu, spre a te ruga Lui pentru cele ce ai păcătuit, și faci aceasta râzând? [...] Nu este rău râsul în sine, ci este rău când e fără măsură și fără timp”²⁵¹. Și în alt loc el zice: „Mare este vuietul, mare e tulburarea și multă vorbă se face în biserică de către femei, ceea ce nicăieri nu se petrece. Ar putea cineva vedea aici pe toate femeile vorbind, cum nu se întâmplă nici în piață, nici la băi: ca și cum ar fi venit aici ca să poată vorbi mai liniștite, așa se indeletnicesc și se întrec toate cu vorba despre lucruri de nimic. De aceea totul a ajuns anapoda”²⁵².

j) Ținuta femeii în societate

Sfântul Ioan Gură de Aur pune înaintea ascultătorilor și cititorilor săi o mulțime de exemple pozitive cu privire la virtuțile femeilor creștine, evidențiind curajul și dăruirea lor pentru bunul mers, nu numai al familiei, al Bisericii, ci și al societății în care trăiesc.

Vorbind despre o creștină, cu numele Maria, evocată de Sfântul Apostol Pavel²⁵³, el spune: „Iarăși se încununază o femeie și este lăudată, iar noi bărbații am rămas rușinați, sau mai bine zis, nu rușinați ci chiar ne lăudăm, chiar ne fălim cu aceasta. Ne fălim, zic, pentru că astfel sunt femeile noastre; ne rușinăm însă, fiindcă noi bărbații am rămas atât de mult în urma lor.”²⁵⁴ În altă parte, de asemenea, el deplânge starea în care au ajuns bărbații, spre

²⁵⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Rom.* XXXII, trad. cit., p. 480; PG LX, (*Om.* XXXII), 669.

²⁵¹ *Idem. Om. Evr.* XV, trad. cit., p. 216; PG LXIII, 122.

²⁵² *Idem. Om. 1 Tim.* IX, trad. cit., p. 75; PG LXII, 543.

²⁵³ Rom 16, 6.

²⁵⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Rom.* XXXII, trad. cit., p. 479; PG LX, (*Om.* XXXII), 668.

deosebire de cei din vremea Mântuitorului Iisus Hristos și a Sfinților Apostoli. Spre deosebire de acel timp, când deși s-au remarcat unele femei, ele erau întrecute totuși de bărbați în luptele duhovnicești, în vremea Sfântului Ioan lucrurile stăteau cu totul dimpotrivă. El spune: „Câtă rușine! Noi, ca bărbați, suntem, după ordinea stabilită de Dumnezeu, cap al femeii, și suntem biruiți de dânsa? Suntem biruiți de corp? Am fost rânduiți de Dumnezeu să avem întâietate față de femei, însă nu numai în privința trupului ci și în cea a sufletului; adică să fim premergătorii lor și în virtuți, să fim, într-un cuvânt, exemple bune de imitat pentru ele. Cel ce stăpânește este dator mai ales în aceasta să stăpânească, să biruiască cu fapta cea bună pe cei stăpâniți, iar dacă cumva este biruit, atunci el nu mai este stăpân.”²⁵⁵

Sfântul Ioan arată că Însuși Dumnezeu a prețuit și a cinstit femeia, nevrând ca aceasta să se simtă respinsă și nebăgată în seamă; ea a fost de față la cele mai importante momente din istoria omenirii. El spune: „De aceea S-a arătat femeilor întâi (după înviere), fiindcă sexul acesta era cel mai de jos și mai nebăgat în seamă; de aceea și la naștere ca și la Învierea Lui, femeia cea dintâi a simțit bucurie pentru aceasta.”²⁵⁶

De asemenea, Sfântul Ioan laudă pe femei, făcând o comparație între acestea și bărbați și arătând că în multe defecte și păcate bărbații nu sunt mai buni decât femeile, însă în multe virtuți ele îi depășesc pe bărbați. El spune: „De ce vorbești cuvinte proaste? Femeia nu ar scoate din gură nici un cuvânt cu atâta ușurință.”²⁵⁷ În continuare el evocă seriozitatea, căldura, evlavlia și dragostea lor pentru Hristos.

k) Bunurile materiale

Femeile, de obicei, au simțul proprietății mai dezvoltat. De aceea Sfântul Ioan Gură de Aur dă sfaturi bărbaților pentru a ști cum să dezlădăcineze din sufletele lor iubirea bunurilor materiale și, mai ales, să nu considere că ceva din cele comune le aparține exclusiv. Acest lucru este periculos și poate să antreneze dezbinarea unei

²⁵⁵ Idem, *Om. Efes*, XIII, trad. cit., p. 135; PG LXII, 99.

²⁵⁶ Idem, *Om I Cor*, XXXVIII, trad. cit., p. 534; PG LXI, 327.

²⁵⁷ Idem, *Om. Efes*, XIII, trad. cit., p. 136; PG LXII, 99.

familiei. Bărbatul înțelept, însă, își învață soția cu tact și delicatețe, făcând-o să înțeleagă că toate sunt comune într-o familie deoarece amândoi sunt un singur trup. El spune: „Deci, dacă femeia sau bărbatul nu este stăpân pe trupul său, cu atât mai mult nu este stăpân pe averi. Auziți acestea toți câți aveți femei și toate câte aveți bărbați: dacă nu trebuie a avea trup deosebit, cu atât mai mult, averi deosebite.”²⁵⁸ De asemenea, el îndeamnă: „Inventează modul cum să fii mai delicat în vorbă și silește-te să dezlădăcinezi din sufletul ei cuvintele acelea: «al meu» și «al tău». Când ea ar zice «cele ale mele», tu întreab-o: «Care ale tale? Căci eu nu știu. Eu nu am nimic propriu și cum tu zici ale mele, de vreme ce toate sunt ale tale? [...] Da, toate sunt ale tale, și chiar eu sunt al tău». Zi-i deci: «Și eu sunt al tău, copilul meu! Aceasta mi-a poruncit mie Pavel, zicând: *Bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia*”²⁵⁹, de unde rezultă că dacă eu nu am stăpânire pe trupul meu, ci tu, cu atât mai mult ai stăpânire pe bani». Vorbind astfel, tu ai liniștit-o, ai stins focul, ai rușinat pe diavolul, ai făcut-o sclavă cumpărată cu bani, ai legat-o cu astfel de vorbe. Deci, din cele ce-i vorbești, învață-o ca niciodată să nu mai zică: «al meu» și «al tău».”²⁶⁰

Sfântul Ioan condamnă în termeni foarte aspri această deprindere a celor care, după ce au fost uniți într-o singură ființă prin căsătorie, mai pot considera bunurile materiale ca fiind proprietatea numai a unuia dintre ei. „Vai, la câtă ușurință duce pe cineva dragostea de bani! – spune el. Un singur om, o singură ființă ați devenit amândoi prin însoțire, și tu încă zici ale mele? Blestemat fie acest cuvânt necurat, care a fost introdus de diavolul în gura ta”. Căci nimic nu ne este propriu, ci toate ne sunt comune: lumina, soarele, apa și chiar banii.”²⁶¹

4. Copiii

Încă de la început, după ce a făcut pe om, bărbat și femeie, Dumnezeu a binecuvântat această pereche, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți” (Fac 1, 28).

²⁵⁸ Idem, *Om. I Cor*, XIX, trad. cit., p. 240; PG LXI, 152.

²⁵⁹ I Cor 7, 4.

²⁶⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 210-211; PG LXII, 148.

²⁶¹ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 210; PG LXII, 148.

Copiii sunt, deci, binecuvântare a lui Dumnezeu, și ca orice binecuvântare, ei sunt prilej de multe bucurii.

Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că, pentru un bărbat care vrea să ducă o viață curată alături de soție, copiii sunt lucrul cel mai de preț²⁶²; ei sunt darul lui Dumnezeu²⁶³, în ei familiile au un „mare depozit”²⁶⁴, și prin ei femeile pot să-și dobândească mântuirea sufletului (I Tim 2, 15)²⁶⁵.

Nașterea de prunci, care este „temeiul unei mari bucurii”, este însă, în același timp, și început al durerii²⁶⁶; purtarea sarcinii „ca o povară” timp de nouă luni, dese suferințe izvorâte de aici, „ruperea mădulelor și acele dureri cumplite pe care le cunosc numai cele care au născut”²⁶⁷. Dar cu toate aceste dureri, la care trebuie a se adăuga nopțile nedormite dedicate pruncului născut și mai ales eventualele probleme și nenorociri cauzate de nașterea înainte de vreme sau de moartea copilului, care pun în primejdie, uneori, chiar viața mamei, femeia simte mereu bucuria chemării de a naște prunci: „După toate acestea – zice Sf. Ioan –, ca și cum le-ar fi uitat pe toate, femeia naște mai departe copii și îndură aceleași suferințe”; și aceasta pentru că „Dumnezeu a înfrățit cu durerile, plăcerea și bucuria!”, El „a dat odată cu durerile și o atât de mare mângâiere, încât bucuria pentru pruncul născut precumpănește durerile acelea”²⁶⁸. Acest aspect l-a evidențiat și Mântuitorul Iisus Hristos, zicând: „Femeia, când e să nască, se întristează, fiindcă a sosit ceasul ei; dar după ce a născut copilul, nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om în lume” (In 16, 21).

Prin intermediul copiilor Dumnezeu „a schițat o imagine a învierii”, copiii luând locul celor care pleacă. De aceea, chiar de la

²⁶² Idem, *Om. Mt.* XXXVII, VII, trad. cit., p. 463; PG LVII, 428.

²⁶³ Idem, *Om. I Tim.* IX, trad. cit., p. 78; PG LXII, 546.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 79; PG LXII, 546.

²⁶⁵ *Ibidem*, p. 77; PG LXII, 545.

²⁶⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur tâlcuiește cuvintele adresate Evei de către Dumnezeu după căderea în păcat: „Înmulțind voi înmulți durerile tale și suspinul tău; în dureri vei naște fii” (Fac 3, 16), arătând că durerile nașterii au un rol anamnetic și educativ, de a-i aminti femeii neconținut de-a lungul vremurilor, cât de greu este păcatul pe care l-a săvârșit și „cât de mare e călcarea de poruncă”, și prin aceasta să poată ști că înșelăciunea este pricina tuturor durerilor. (*Om. Fac (I)*, XVII, VII trad. cit., p. 200; PG LIII, 143).

²⁶⁷ *Ibidem*; PG LIII, 144.

²⁶⁸ *Ibidem*, XVII, VIII, trad. cit., p. 201; PG LIII, 144.

început, după pierderea nemuririi de către Adam și Eva, „nașterea de moștenitori – după cum se exprimă Sfântul Ioan – a fost pentru ei cea mai mare mângâiere”. Moartea nu mai are putere acolo unde se nasc copii, cei morți prelungindu-și existența prin urmași. Același Sfânt Părinte spune că nașterea de prunci a ușurat greutatea pedepsei primilor oameni și „a smuls masca înfricoșătoare a morții”²⁶⁹.

Nașterea de prunci este însă rezultatul conlucrării omului cu Dumnezeu, de aceea nu trebuie pusă numai pe seama voinței omului. Nașterea unui copil presupune, așadar, supunerea voinței omului voii lui Dumnezeu și împlinirea lucrului Său. Sfântul Ioan învață pe mamele fără copii, zicând: „Femeile niciodată să nu se plângă că n-au copii, ci, cu gând plin de înțelepciune, să alerge la Creatorul naturii, și de la Stăpânul naturii să ceară copii! Să nu atribuie nașterea de copii traiului împreună al soților sau altui fapt, ci Creatorului tuturor, Care a adus pe om de la neființă la ființă.”²⁷⁰

Supunerea aceasta față de creator și împreună lucrare cu El, asigură femeii, așa cum s-a amintit, mângâiere și multe bucurii în lumea aceasta, însă poate asigura și fericirea vieții veșnice, după cum învață Sfântul Apostol Pavel. Căci zice el: „Dar ea (femeia) se va mântui prin naștere de fii, dacă va stăruie cu înțelepciune, în credință, în iubire și în sfințenie” (I Tim 2, 15).

În cuvintele Apostolului se poate observa, alături de nașterea de fii, o condiționare a mântuirii de stăruința în virtuți. În cazul unei mame nu poate fi înțeleasă virtutea ei, separată de grija pentru virtutea copilului. Rolul mamei pentru cultivarea și creșterea copilului în virtute începe încă din clipa zămislirii.

Pentru curăția lor, copiii au fost recomandați de către Domnul Iisus Hristos ca etalon pentru mântuire. El spune: „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor” (Mt 19, 14).

Sfântul Ioan Gură de Aur, apreciază și el, în cuvinte mișcătoare, această curăție, zicând: „Sufletul copilului este lipsit de orice patimă. Nu se răzbună pe cei care l-au supărat, ci se duce ca la niște prieteni, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Oricât l-ar bate numma lui, pe ea o caută, pe ea o preferă tuturora. De i-ai arăta o

²⁶⁹ *Ibidem*, XVIII, IV, trad. cit., p. 214; PG LIII, 154.

²⁷⁰ *Ibidem*, XXI, III, trad. cit., p. 248; PG LIII, 178.

împărăteasă cu coroană pe cap, nu o va prefera mamei sale îmbrăcată în zdrențe, ci dorește mai degrabă s-o vadă pe mama lui, așa îmbrăcată cum e, decât pe împărăteasa gătită cu podoabe. Copilul nu judecă ce-i al său și ce-i străin pe temeiul sărăciei și bogăției, ci pe temeiul prieteniei. Nu caută mai mult decât îi este de neapărată trebuință; când s-a săturat de supt, lasă la o parte sânul mamei. Copilul nu se întristează de cele ce ne întristăm noi, de pildă, de paguba de bani și de altele ca acestea; și iarăși, nu se bucură de cele ce ne bucurăm noi, de aceste lucruri pieritoare, nici nu-l uimește frumusețea trupurilor. De aceea spunea Hristos: «Că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor», ca să săvârșim cu voința acelea pe care copiii le fac din fire²⁷¹. De aceea Mântuitorul îndeamnă: „Să fim și noi cum sunt copiii; să fim prunci față de păcat”²⁷².

Sfântul Ioan Gură de Aur dă sfaturi mamelor în legătură cu atitudinea lor față de copii, începând chiar cu punerea numelui și continuând cu primele elemente de educație creștină ce trebuie insuflate pruncilor de la vârsta cea mai fragedă.

a) Punerea numelui copilului

Vorbind despre patriarhii Vechiului Testament și despre însemnătatea numelor pe care ei le dădeau copiilor lor, Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Vezi că în aceste simple nume..., se ascunde mare bogăție de gânduri? Ele arată nu numai dragostea de Dumnezeu a părinților, dar și multa lor grijă de copii. Prin numele pe care-l dădeau copiilor lor, părinții de altă dată îi învățau pe copiii lor să-și alipească sufletul de virtute; nu făceau ca părinții de acum care pun nume la întâmplare copiilor lor. «Să punem copilului numele bunicului sau al străbunicului», spun aceștia de acum. Cei vechi nu făceau așa! Își dădeau toată silința când puneau nume copiilor; iar numele dat copiilor nu era numai un îndreptar spre virtute pentru cei ce îl purtau, ci era și învățătură de mare înțelepciune și pentru ceilalți, și pentru generațiile viitoare”²⁷³.

²⁷¹ Idem, *Om. Mt.*, LXII, IV, trad. cit., p. 722-723; PG I.VIII, 601.

²⁷² *Ibidem*, p. 723; PG LVIII, 601.

²⁷³ Idem, *Om. Fac (I)*, XXI, III, trad. cit., p. 249; PG LIII, 179.

Deoarece buncii sau străbuncii multora dintre ascultătorii Sfântului Ioan Gură de Aur fuseseră păgâni și, ca atare, purtau nume cu însemnătate păgână, el îndeamnă: „Deci nici noi să nu dăm nume întâmplătoare copiilor noștri, să nu le dăm numele bunicilor, ale străbunicilor sau ale celor ce au strălucit în neamul nostru, ci numele sfinților bărbați care au strălucit în virtute, al celor care au avut multă îndrăznire înaintea lui Dumnezeu”²⁷⁴.

Numele însă nu are decât o valoare simbolică și una de aducere aminte de faptele celui care l-a purtat. De aceea, nici părinții și nici copiii nu trebuie să se bizuie numai pe numele pe care-l poartă, căci „numele nu folosește la nimic – spune Sfântul Părinte – dacă cel ce poartă numele este lipsit de virtute; ci trebuie să aibă nădejdea mântuirii în săvârșirea faptelor de virtute; nu trebuie să se laude cu numele ce-l poartă, nici cu înrudirea cu sfinții bărbați, nici cu altceva, ci cu îndrăznirea ce le-o dau propriile lor fapte”²⁷⁵, însă numai în smerenie.

b) Superstiții care însoțesc nașterea de prunci

Sfântul Ioan Gură de Aur condamnă cu fermitate și superstițiile păgâne legate de primirea unui prunc, superstiții în care mulți dintre creștini credeau cu toată tăria. Chiar și la punerea numelui copilului erau întrebuințate „semne sau simboluri pline de nebunie”. Iată un exemplu de acest fel: „Când trebuie a pune nume copilului, ei, lăsând la o parte numele sfinților, după cum făceau cei vechi la început, aprind lumânări și pun nume închipuit copilului, gândindu-se că în felul acesta copilul va trăi mai mult timp în lume”²⁷⁶.

O altă superstiție era utilizată pentru a-l feri pe copil de întâmplări nefaste și chiar de moarte. „Fiindcă de multe ori se întâmplă – spune Sfântul Părinte – ca pruncul să moară mai înainte de timp, și aceasta se petrece deseori, iată că și atunci urmează ridicolul, căci diavolul își bate joc de cei proști ca de niște copii. În adevăr, ar putea zice cineva de acele hârtiute, sau de acei clopoței

²⁷⁴ *Ibidem*; PG LIII, 179.

²⁷⁵ *Ibidem*; PG LIII, 179.

²⁷⁶ Idem, *Om. I Cor.*, XII, trad. cit., p. 163; PG I.XI, 105.

atârnați de mâna copilului, sau de acel mărtișor roșu atârnat la gât, și celelalte multe pline de nebunie.²⁷⁷

O superstiție și mai condamnată, care aruncă dispreț asupra fapturii lui Dumnezeu, socotită de Sfântul Ioan „început al celei mai de pe urmă nebunii”²⁷⁸, este aceea aplicată împotriva privirii rele și viclene, a deochiului și a invidiei altora, așa cum o considerau cei ce o foloseau. Femei, slugi sau doice luau noroi din baie, își ungeau degetul, cu care făceau apoi semn pe fruntea copilului. El zice plin de revoltă și sarcasm: „Vai! câtă putere mai are tina și noroiul, de vreme ce respinge întregul asalt al diavolului! Și nu vă acoperiți obrazul de rușine? Nu veți cunoaște oare, fie și mai târziu, cursa diavolului, și cum el introduce încă din frageda copilărie uneltirile lui cele drăcești? Dacă cu adevărat tina face această minune, de ce atunci nu faci și tu așa pe fruntea ta, tu care ești bărbat și care ai poate mai mulți dușmani care te pizmuiesc decât copilul? De ce nu-ți bagi întregul trup în tină? Căci dacă tina, pusă pe frunte, are atâta putere, de ce atunci nu te-ai băga cu totul în ea? Toate acestea sunt de răs, și comedii satanice, care duc nu numai la dezonoare pe cei amăgiți, ci și în gheena.”²⁷⁹

Multe și felurite erau superstițiile și „observațiunile satanice” folosite și de către moașe, introduse de către acestea în timpul durerilor nașterii, „spre răul capului lor”, cum se exprimă Părintele Bisericii²⁸⁰.

Sfântul Ioan dezvăluie toată rătăcirea muștrând cu asprime pe cei care se socoteau a filosofi ca și creștini și care, deși se închinau crucii și se împărtășeau tainelor celor negrăite, se supuneau unor astfel de „fapte urâcioase”, făcându-se „vrednici de jale”. El spune: „Dumnezeu te-a cinstit a te unge cu mirul cel duhovnicesc, și tu spurci copilul ungându-l cu tină? Tu ar trebui ca să însemni pe fruntea copilului crucea, care procură siguranță neînvinsă, iar acum, lăsând acestea, te arunci în asemenea prostie drăcească? [...] Deci, cum îl dai în mâinile preotului? Cum ceri să se pună de către preot

²⁷⁷ *Ibidem*: PG LXI, 105.

²⁷⁸ *Ibidem*: PG LXI, 106.

²⁷⁹ *Ibidem*, p. 163-164; PG LXI, 106.

²⁸⁰ *Ibidem*, p. 164-165; PG LXI, 106.

pe fruntea copilului, pecetea harului, când tu ai uns acea frunte cu tină?”²⁸¹

Cauzele acestor practici le pune Sfântul Părinte pe seama necredinței și a disprețului cu care este privit „Cel ce a întors din rătăcire întreaga lume, Cel ce a pricinuit diavolului rana cea mai adâncă și i-a nimicit orice putere”. Dacă ar fi recunoscute acestea de către părinți, aceștia și-ar încredința copilul „puterii Celui Prea Înalt”, și nu „puterii și siguranței diavolului”²⁸².

Sfântul Ioan îndeamnă părinții să părăsească toate aceste obiceiuri diavolești și să-și educe copiii din cea mai fragedă pruncie în spiritul credinței și al moralei creștine.

c) Copiii rezultați din desfrânare

Copiii rezultați în urma desfrânării, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur, sunt condamnați de către părinții lor la o viață acoperită de necinste, indiferent câte bogății le-ar lăsa ca moștenire.

Însă de necinste se împărtășesc și părinții copilului, nu numai în fața oamenilor, ci și în fața lui Dumnezeu. Sfântul Părinte spune: „De ce semeni acolo unde nu poți secera, sau mai bine zis, chiar de ai secera, rodul acela îți va aduce cea mai mare necinste? Căci chiar de s-ar naște un copil, totuși acest fapt și pe tine te va necinsti, în același timp și ființa aceea este nedreptătită pentru faptul că s-a născut bastard și lipsit de noblețea cuvenită. Chiar de i-ai lăsa bani mulți, totuși necinstit va fi și în casă, necinstit și în oraș, necinstit și în tribunal și pretutindeni, fie el născut din desfrânată sau din slugă. Necinstit vei fi și tu, fie că ai trăi, fie că ai muri, căci și după moarte îți rămân amintirile unei vieți destrăbălate sau, după spusa apostolului, lipsită de bun nume. Deci, de ce necinstești totul?”²⁸³

Necinstea asupra acestor copii vine însă din partea oamenilor nu și din partea lui Dumnezeu. Nașterea de prunci este rod al conlucrării omului cu Dumnezeu, chiar atunci când omul nu conștientizează acest lucru, și chiar când omul nu respectă

²⁸¹ *Ibidem*, p. 164; PG LXI, 106.

²⁸² *Ibidem*, p. 163; PG LXI, 105.

²⁸³ *Ibidem*, *Om. Rom.*, XXV, trad. cit., p. 403-404; PG LX, (*Om. XXV*), 626.

rânduile lui Dumnezeu în acest sens. Căci Sfântul Ioan spune: „De ce semeni acolo unde țarina e pregătită să strice rodul...?”²⁸⁴

De asemenea, zămislirea și nașterea de prunci este considerată de către Sfântul Părinte ca fiind dar și binecuvântare a lui Dumnezeu, în orice condiții s-ar produce. El zice: „Deci de ce îți bați joc de darul lui Dumnezeu și te războiești legilor Lui și ceea ce este blestem tu o urmezi ca pe o binecuvântare?”²⁸⁵

d) Educația copiilor

Educația copiilor a preocupat pe creștini încă de la început. Noul Testament conține numeroase referiri la aceasta. Apoi Părinții de până în secolul al IV-lea, deși nu tratează în mod special acest aspect, cu excepția lui Clement Alexandrinul, se ocupă totuși de educația copiilor ca de un factor important în viața familiei și a societății, demonstrând chiar folosul pe care îl poate avea cultura păgână pentru activitatea misionară a Bisericii²⁸⁶.

²⁸⁴ Ibidem, p. 404; PG LX, (Om. XXIV), 626.

²⁸⁵ Ibidem: PG LX, (Om. XXIV), 626.

²⁸⁶ Clement Alexandrinul, de exemplu, deși consideră că în scrierile filosofilor și ale poezilor există multă minciună, spune totuși: „Cuvintele acestea, scrise de acești filosofi sub inspirația lui Dumnezeu și alese de mine, sunt îndestulătoare pentru cel care poate să cerceteze puțin adevărul” (*Cuvânt de îndemn către eleni*, VI, 72, 5, trad., introd., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 4, IBM, București, 1982, p. 129). Iar în alt loc el zice: „Gnosticul, deci, nu trebuie să rămână în urma celor care sunt înaintați în științele enciclice și în filozofia elenă, dar nici nu trebuie să le cerceteze ca esențiale prin ele însele, ci numai ca pe ceva necesar, ca pe ceva de a doua categorie, ca pe ceva folositor după împrejurări”, cu toate că „cei mai mulți se tem de filosofie, ca și copiii de fantome; se tem să nu-i rățacească” (*Stromate*, VI, X, 83, 1 și 80, 4, trad., cuv. înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 5, IBM, București, 1982, p. 432 și 431). Sfântul Grigorie Taumaturgul felicită pe Origen pentru că prin exemplul și sfatul său, a sugerat studiul filosofiei și al poezilor greci, cu excepția „celor care neagă existența lui Dumnezeu și a Providenței” (*Panegiric pentru Origen*, 11 și 13, PG X, 1081 BC și 1088 AB). Trebuie spus că au existat și destui oponenți ai acestei culturi, între care putem aminti pe Tertulian, Taian Asirianul ș.a. Pe de altă parte, unii reprezentanți ai lumii păgâne, cum era și împăratul Iulian Apostatul, contestau creștinilor dreptul de a folosi scrierile profane (Socrate, *Istoria bisericească*, III, 16, PG LXVII, 417 D).

Între Părinții veacului al IV-lea, un rol deosebit de important în această privință îl au, în special, Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur²⁸⁷.

Sfântul Vasile cel Mare nu a scris o operă specială dedicată educației copiilor. Cu toate acestea, el face dese referiri la preocuparea pe care trebuie să o aibă familia și Biserica față de creșterea acestora²⁸⁸.

El pornește de la concepția că „orice om care iubește pe Dumnezeu are în mod firesc înclinarea spre studiu”²⁸⁹.

Pentru arhiepiscopul Cezareii Capadociei, valorile cunoașterii și formării tinerelor vlăstare, ori de unde ar proveni ele, fie din „admirația pentru lucrurile mărețe din natură”²⁹⁰, fie din Sfânta Scriptură sau chiar din literatura păgână sunt vrednice de a fi luate în seamă, dacă se atinge scopul major: deprinderea „științei de a înțelege pe Dumnezeu”²⁹¹. Căci El este „fericita fire, îmbelșugata bunătate, Cel dorit de toți cei înzestrați cu cuvânt și rațiune, frumusețea cea mult dorită, începutul existențelor, izvorul vieții, lumina cea spirituală, înțelepciunea cea neapropiată”²⁹². Așadar, omul poate să-L descopere pe Dumnezeu pe mai multe căi: fie din contemplarea lumii văzute, care „este într-adevăr o școală a sufletelor înzestrate cu rațiune și un loc unde se poate învăța

²⁸⁷ Vezi: Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sfântul Vasile despre folosul culturii elene pentru educația creștină*, în „Miracolul clasic”, București, 1940, p. 218-254; Prof. Constantin C. Pavel, *Atitudinea Sfântului Vasile cel Mare față de cultura și filozofia păgână*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, IBM, București, 1980, p. 312-329; Pr. D. Fecioru, *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1937; Pr. Lect. C. Grigoraș, *Educația ridicată la treapta de sacerdoțiu creștin în pedagogia patristică*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995, p. 62-77.

²⁸⁸ Sfântul Vasile cel Mare se ocupă de problema educației copiilor și a tinerilor, în special în lucrările: *Regulile mari*; *Regulile mici*; *Reguli morale* și *Omilia Către tineri*; primele trei, traduse de Prof. Iorgu D. Ivan, se află cuprinse în PSB, 18, și ultima, tradusă de Pr. D. Fecioru, în PSB, 17. Aceasta din urmă a fost socotită de către unii ca „un adevărat testament al experienței sale pedagogice” (cf. Prof. Constantin C. Pavel, *st. cit.*, p. 317).

²⁸⁹ Sfântul Vasile cel Mare, *Epist. CCXCIV*, PG, XXXII, 1037A.

²⁹⁰ Idem, *Om. Hex*, I, X, trad. cit., p. 81.

²⁹¹ Ibidem, I, IV, trad. cit., p. 75.

²⁹² Ibidem, I, II, trad. cit., p. 73.

cunoașterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute și simțite în lume o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute, precum zice apostolul²⁹³ (Rom 1, 20); fie prin cercetarea „într-un chip înalt a cuvintelor Scripturii”²⁹⁴, care-l conduc spre viața veșnică, instruindu-l „cu cuvintele lor pline de taină”²⁹⁵; fie, pentru cei care datorită vârstei lor nu pot încă înțelege „adâncimea cuvintelor Sfintei Scripturi”, servindu-se de învățăturile profane, care nu sunt nefolositoare pentru suflet²⁹⁶, însă fără a da întru totul „cârma minții” filozofilor păgâni. Referitor la această din urmă cale, Sfântul Vasile îndeamnă pe tineri la prudență și discernământ, spunând: „Trebuie, deci, și voi să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ce găsește în florile peste care se așează, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă suntem înțelepți, să luăm din cărți cât ni se potrivește nouă și cât se înrudește cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci când culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să culegem atât cât este de folos și să ne ferim de ce este vătămător”²⁹⁷.

Sfântul Vasile cel Mare a arătat, așadar, că valorile culturii profane, atât cât pot fi acceptate și cât nu intră în contradicție cu tezaurul învățaturii creștine, pot servi ca eficiente instrumente educaționale și misionare.

Pentru atingerea scopului educației creștine, el cere, pe baza învățăturilor Sfintei Scripturi, o atitudine responsabilă și din partea părinților, și din partea copiilor. Părinților, fiindcă de la ei deprinde copilul primele elemente ale educației, le spune: „Părinții trebuie să-și crească copiii întru învățătura și certarea Domnului cu toată blândețea și răbdarea; sub nici un pretext, care s-ar referi la ei, să nu le producă mânie și întristare”²⁹⁸. Iar copiilor, care au de respectat o poruncă dumnezeiască față de părinții lor, le spune: „Copiii

²⁹³ *Ibidem*, I, VI, trad. cit., p. 77.

²⁹⁴ *Idem*, *Om. Ps. XXVIII*, IV, trad. cit., p. 228.

²⁹⁵ *Idem*, OC, XXII, *Către tineri*, II, trad. cit., p. 567.

²⁹⁶ *Ibidem*, II, trad. cit., p. 568.

²⁹⁷ *Ibidem*, III, trad. cit., p. 569-570.

²⁹⁸ Sfântul Vasile cel Mare, *Reguli morale*, 76, trad. cit., p. 191; cf. Filip 6, 4, Col 3, 21.

trebuie să-și cinstească părinții și să li se supună în toate în care nu se împiedică porunca lui Dumnezeu²⁹⁹.

O altă treaptă în formarea copiilor o constituie, după Sfântul Vasile cel Mare, educația primită în Biserică și în special în mănăstiri. Aici ei trebuiau primiți chiar și din fragedă copilărie dacă erau aduși de părinții lor și dacă erau de față mai mulți martori, pentru a nu se da prilej cuiva să acuze Biserica; cei fără părinți trebuiau însă primiți din propria lor inițiativă de către viețuitorii mănăstirilor, care deveneau în acest fel „părinții orfanilor”³⁰⁰. Acceptarea de la o vârstă timpurie a copiilor în școală este de dorit, fiindcă, după cum spune Sfântul Vasile, „sufletul trebuie să fie îndrumat spre practicarea faptelor bune îndată, de la început, când este încă ușor de format și fraged și, fiind moale ca ceara, primește cu ușurință formele care se presează asupra lui, așa încât, atunci când va veni rațiunea și puterea de a judeca, să înceapă drumul de la primele noțiuni și de la exemplele de pietate care i-au fost predate, pentru ca rațiunea să arate (sugereze) ceea ce este folositor, iar obiceiul să îndrumeze cu ușurință spre săvârșirea binelui”³⁰¹. În mănăstire copiii trăiau separat de restul fraților, fiind totodată împărțiți după sexul lor³⁰². Numai rugăciunile zilnice și munca în ateliere se săvârșeau împreună cu frații. Separarea de restul fraților avea o motivație educațională dar și una practică, deoarece somnul, privegherea, calitatea hranei și alte exerciții trebuiau să fie corespunzătoare vârstei. Studiul se desfășura pe baza unei programe, de unde nu lipsea Sfânta Scriptură cu istoriile, numele și sentințele ei care înlocuiau poveștile nefolositoare. Pentru strădanie și răspunsuri bune copiii primeau premii, căutându-se însă a nu li se stimula mândria, ci interesul față de învățătură. Pentru atitudini și fapte necorespunzătoare ei erau pedepsiți, însă nu cu severitate și urmărindu-se permanent scopul îndreptării³⁰³.

²⁹⁹ *Ibidem*, 76, trad. cit., p. 190; cf. I.c. 2, 48, 51; Efes. 6, 1-3.

³⁰⁰ Cf. Iov 29, 12.

³⁰¹ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, 15, IV, trad. cit., p. 246.

³⁰² Petițele erau încredințate surorilor, fiind vorba de mănăstiri mixte. În *Epistola* 199 Sfântul Vasile stabilește vârsta de la care copiii puteau lua parte la viața comunității: 16 sau 17 ani.

³⁰³ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, 15, I-IV, trad. cit., p. 244-246.

Privind acest tablou al școlii gândită și realizată de Sfântul Vasile, s-ar putea afirma cu toată responsabilitatea că arhiepiscopul capadocian este precursorul învățământului modern.

Sfântul Ioan Gură de Aur este cea mai de seamă personalitate creștină, care face din educația copiilor o preocupare majoră a vieții sale³⁰⁴.

În viziunea Sfântului Părinte, educația este o artă, aceea de a forma sufletul copilului și mintea tânărului. El întreabă: „Care artă poate fi egală cu arta de a educa sufletul copilului, de a-i forma mintea tânărului?”³⁰⁵

Educația copiilor trebuie începută, așa cum susținea și Sfântul Vasile cel Mare, foarte de timpuriu, de când aceștia încă nu-și pot dirija singuri acțiunile. „Chiar din mica copilărie – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – îngrădiți pe copii cu armele cele duhovnicești, și învățați-i de a-și pecetlui cu mâna fruntea, și mai înainte de a putea ei să facă aceasta cu mâna, voi înșivă însemnați-le pe frunte semnul sfintei cruci”³⁰⁶.

Părinții trebuie să acorde o mare atenție educației copiilor lor; să nu facă acest lucru oricum, ci „cu multă băgare de seamă”, crescându-i „în învățătura și certarea Domnului”³⁰⁷, căci „cel mai mare păcat, care depășește pe toate celelalte, este lipsa de educație a copiilor”³⁰⁸.

Nașterea de prunci neînsoțită de o educație cu multă responsabilitate, nu numai că nu oferă părinților, și în special mamei, răsplată, ci dimpotrivă o mare osândă³⁰⁹.

Educația se cuvine să fie făcută nu de către slugi, ci primii educatori trebuie să fie părinții³¹⁰, pe care Sfântul Ioan îi sfătuiește:

³⁰⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur a scris pe această temă un tratat intitulat *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*, editat în: Jean Chrysostome, *sur la vaine gloire et l'éducation des enfants*, Introduction, texte critique, traduction et notes par Anne-Marie Malingrey, S.ch., 188, Paris, 1972, p. 64-196. Elemente de educație a copiilor se află însă în toată opera marelui Părinte al Bisericii, fiind adunate în sec. al X-lea de Teodor Dafnopates în Ecloga 27: *Despre creșterea copiilor*, PG LXIII, 763-772.

³⁰⁵ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt*, LIX, VII, trad. cit., p. 695; PG LVIII, 584.

³⁰⁶ Idem, *Om. I Cor*, XII, trad. cit., p. 164; PG LXI, 106.

³⁰⁷ Idem, *Om. I Tim*, IX, trad. cit., p. 79; PG LXII, 546.

³⁰⁸ Idem, *Către cei care atacă viața monahală*, II, PG XLVII, 351.

³⁰⁹ Idem, *Om. I Tim IX*, trad. cit., p. 78; PG LXII, 546.

„Toate să ne fie secundare față de îngrijirea copiilor și față de datoria de a-i crește întru învățătura și certarea Domnului”³¹¹. Dacă părinții nu-și fac datoria de educatori, copiii vor fi „educați” de legile civile³¹².

Lipsa creșterii copiilor în frica lui Dumnezeu atrage după sine grave consecințe; între acestea Sfântul Ioan amintește: „morțile timpurii, bolile grozave care stăpânesc pe părinți și pe copii, de aici pagubele, tulburările și miile de rele”³¹³. De asemenea: „Din această pricină copiii sunt târați în fața judecătorilor, condamnați și decapitați, iar părinții făcuți de rușine și arătați cu degetul”³¹⁴. Din lipsa de educație, „toate s-au întors cu susul în jos”³¹⁵, iar copilul, care ar trebui să asigure viitorul societății, devine „dușman și vrăjmaș comun al tuturor, și al lui Dumnezeu, și al naturii, și al legilor, și al vieții de obște a noastră a tuturor”³¹⁶.

5. Păcate împotriva căsătoriei

Între păcatele care se împotrivesc căsătoriei sau atentează la unitatea și bunul mers al familiei, cele mai importante sunt: (a) necinstirea soțului sau soției; (b) adulterul; (c) incestul; (d) perversiunea și (e) uciderea pruncilor în pântecul mamei.

a) Necinstirea soțului sau a soției

Din cele expuse până aici s-a putut observa învățătura ortodoxă întemeiată pe cea a Sfinților Părinți, conform căreia soțul și soția formează o unitate, „un trup”³¹⁷, ei reprezentând cele „două jumătăți ale întregului”³¹⁸. De aceea Părinții Bisericii insistă asupra

³¹¹ Idem, *Om. Colos*, IX, trad. cit., p. 110; PG LXII, 363.

³¹² Idem, *Om. Efes XXI*, trad. cit., p. 215; PG LXII, 151.

³¹³ Idem, *Om. I Tim 5*, 9; PG LI, 331.

³¹⁴ Idem, *Către cei care atacă viața monahală*, II; PG XLVII, 354.

³¹⁵ Idem, *Om. I Tim 5*, 9; PG, LI, 329.

³¹⁶ *Ibidem*, PG LI, 331.

³¹⁷ Idem, *Cuvântul IV la Facere*, PG LIV, 598.

³¹⁸ Fac 2, 24; Mt 19, 5; Efes 5, 31.

³¹⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Colos*, XII, trad. cit., p. 152; PG LXII, 388.

necesității întemeierii în familie a unui climat de pace și bună înțelegere, bazat pe iubirea reciprocă a celor doi soți. Chiar dacă bărbatul a fost rânduit de Dumnezeu cu calitatea de cap al familiei, iubirea îl face pe acesta să nu se comporte cu soția sa în chip tiranic, și nici pe soție să se simtă umilită din pricina datoriei ei de a asculta³¹⁹. Soții trebuie să se silească să păstreze cu orice preț armonia în familie, ea fiind izvorul tuturor bucuriilor și „capitalul tuturor bunurilor într-o casă”³²⁰.

Sfântul Ioan Gură de Aur condamnă pe cei care nu păstrează în familie un astfel de climat, arătând că neînțelegerile dintre soț și soție comportă consecințe grave, nu numai pentru acea familie cu părinți, copii și celelalte rude, ci și pentru întreaga societate, și nu numai în plan material, ci și în plan spiritual. În acest sens, Sfântul Părinte spune: „Pentru că, după cum, când temelia se clatină, se prăbușește întreaga locuință, la fel și soții, când trăiesc în neînțelegere, se răstoarnă întreaga noastră viață. La seama: lumea este alcătuită din cetăți, cetățile sunt constituite din case, casele sunt compuse din bărbați și din femei. Dacă deci, a intrat lupta între bărbați și femei, ea a intrat în case, și când sunt tulburate casele, sunt răsturnate și cetățile, iar când are loc o răsturnare de cetăți, atunci, în chip firesc, s-a umplut de tulburare, de război și de luptă și lumea întreagă.”³²¹ Și, în alt loc, vorbind despre cele ce țin de buna rânduială a unei case, el zice: „Când acestea sunt bine întocmite, și cele duhovnicești vor merge bine; altfel, și acelea se vor vătăma”³²².

Necinstirea soțului sau soției de către unul din cei doi, se manifestă în diferite feluri: neglijarea tovarășului de viață, ceartă, jigniri, bătăi sau, și mai grav, adulter.

Sfântul Ioan atrage atenția bărbaților să nu stea toată ziua la dispoziția prietenilor în detrimentul petrecerii timpului cu soțiile lor, dându-le astfel motive de bănuială³²³. Tot din această cauză, cu toată compasiunea pe care o are el pentru cei de condiție modestă,

³¹⁹ *Ibidem*, X, trad. cit., p. 115-116; PG LXII, 366.

³²⁰ *Idem*, *Om. Tit*, IV, trad. cit., p. 312; PG LXII, 683.

³²¹ *Idem*, *Să nu deznădăjduim*, 6; PG LI, 369.

³²² *Idem*, *Om. Tit*, IV, trad. cit., p. 313; PG LXII, 683.

³²³ *Idem*, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 204; PG LXII, 143.

oprește și ca soțul sau soția să se ocupe, mai mult decât se cuvine, de servitori³²⁴.

Femeia să nu-și insulte bărbatul dacă nu-i oferă bogății materiale. De aceea ea trebuie să fie învățată a prețui iubirea și toate celelalte bogății spirituale. Însă lucrul acesta nu este ușor de realizat, mai ales când cineva este robit de patima iubirii de arginți și a slavei deșarte. Sfântul Ioan arată care este soluția contracarării acestor deprinderi negative. El spune: „Dacă ea va cunoaște care e adevărata bogăție, dacă va afla filosofia cea înaltă, nu va mai acuza niciodată pe bărbat pentru unele ca acestea. Să o înveți, deci, că sărăcia nu este vreun rău; să o înveți nu numai cu vorba, ci și cu fapta; să o înveți a disprețui slava deșartă și atunci, desigur că niciodată femeia nu-ți va vorbi de acestea și nici nu va dori bogăția”³²⁵.

Dar nici bărbatul, dacă ar primi astfel de insulte, să nu-i răspundă cu jigniri sau chiar bătăi și „niciodată să nu întindă mâna asupra ei”³²⁶, ci mai degrabă să fie îngăduitor cu ea și să caute a o forma, chiar de la început, ca pe una ce este mai slabă decât el. „Din seara întâi când ai primit soția în casa ta – sfătuiește Sfântul Ioan – învaț-o să fie moderată în pretenții, să fie blândă; învaț-o cum să trăiască; chiar din capul locului, chiar de la început învaț-o și convinge-o ca să alunge de la ea dragostea de bani. Învaț-o să filosofeze, povățuiește-o ca să nu aibă niciodată aurării pe umeri și pe lângă obraji sau împrejurul grumazului, nici atârname în salon, și nici haine aurite și prețioase, ci căsuța voastră să fie veselă, iar acea veselie și seninătate să nu se pogoare în insulte [...] Tu înfrumusețează-ți casa cu cea mai mare podoabă, suflând în ea vântul cumpătării, care va purta cu sine și cea mai plăcută mireasmă”³²⁷.

b) Adulterul

Sfântului Ioan Gură de Aur îi vine greu să vorbească despre acest păcat atât de dezgustător și urâcios, de aceea se scuză, spunând:

³²⁴ *Ibidem*, PG LXII, 144.

³²⁵ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 205; PG LXII, 145.

³²⁶ *Ibidem*, PG LXII, 144.

³²⁷ *Ibidem*, XX, trad. cit., p. 205-206; PG LXII, 145.

„Nimeni să nu mă învinovățească, fiindcă eu nu caut a mă împodobi cu frumusețea cuvintelor, ci să fac frumoși și respectați pe cei ce mă ascultă. [...] De altfel și doctorul care vrea să taie rana cea putredă, nu se gândește cum să-și păstreze mâinile curate, ci cum să-l scape pe bolnav de acea rană”³²⁸.

Adulterul este un mare păcat, o gravă încălcare a voii și Legii lui Dumnezeu, el este întotdeauna preadesfrânare, spre deosebire de păcatul desfrânării, săvârșit de cineva care n-a fost niciodată legat prin Taina Cununiei sau n-a păcătuit cu cineva care are o astfel de legătură. Sfântul Ioan Gură de Aur precizează foarte clar, în ce constă păcatul preadesfrânării sau adulterul, spunând: „Preadesfrânare (preacurvie) se numește nu numai aceea că ai avut relații cu o femeie măritată după alt bărbat, ci și aceea când tu, bărbat care-ți ai pe femeia ta, și ești legat de ea, păcătuiești cu alta”. Și de asemenea: „Nu numai atunci se numește preadesfrânare, când cineva năzuiește la o femeie măritată cu bărbat, ci și atunci când aceea femeie este nemăritată, dacă acela este căsătorit și legat de femeia sa legiuită”. Apoi Sfântul Părinte adaugă: „Dacă cel ce a fost însurat și și-a lăsat femeia, iar după aceasta mai are relații cu ea, și este vinovat de preadesfrânare, cu atât mai mult când are relații cu o femeie străină”³²⁹.

Sfântul Ioan zice că adulterul este „o abatere de la Lege, lăcomie și hoție, ba încă e ceva mai mult decât hoția”³³⁰.

El osândește adulterul nu numai pentru împreunare, ci mai ales pentru nedreptatea și lăcomia celui ce-l săvârșește³³¹. Este vorba, pe de o parte de nedreptățirea femeii, iar pe de altă parte de nedreptățirea bărbatului căruia i s-a răpit femeia așa încât o femeie devine comună mai multor bărbați, răsturnându-se în acest fel „chiar și legile naturii”³³². Căci Dumnezeu l-a făcut pe om „bărbat și femeie”³³³, unindu-i într-un singur trup³³⁴.

³²⁸ Idem, *Om I Cor*, XXXVII, trad. cit., p. 522; PG LXI, 320.

³²⁹ Idem, *Om I Tes*, V, trad. cit., p. 215; PG LXII, 425.

³³⁰ Ibidem, V, trad. cit., p. 213; PG LXII, 424.

³³¹ Idem, *Om Rom*, IV, trad. cit., p. 39; PG LX, (OM III), 412.

³³² Idem, *Om Tit*, III, trad. cit., p. 310; PG LXII, 682.

³³³ Fac 1, 27.

³³⁴ Fac 2, 24.

Adulterul este așadar, în același timp, și furt deoarece așa după cum învață Sfântul Pavel: „Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia”³³⁵. De aceea, Sfântul Ioan sfătuiește pe cei care ar fi ispitiți de vreo femeie desfrânată să răspundă: „Trupul nu este al meu, ci al femeii mele”. Tot așa să spună și femeia „către cei care ar voi să-i calce înțelepciunea” ei: „Trupul nu este al meu, ci al bărbatului meu”³³⁶. Adulterul este însă mult mai mare decât furtul „căci nu suferim atâta – spune același Sfânt Părinte – când ni se fură banii, pe cât suferim când ni se subminează căsătoria”³³⁷.

Adulterul este neascultare față de Dumnezeu și împreună lucrare cu diavolul, căci „cele ale desfrânării – spune Sfântul Ioan Gură de Aur – nu le lucrează diavolul singur”³³⁸; de aceea și Sfântul Apostol Pavel adaugă la îndemnul: „Să nu vă ispitească satana”, cuvintele: „din pricina neînfrânării voastre”³³⁹.

Exista pe vremea Sfântului Ioan mentalitatea conform căreia, dacă desfrânează cineva cu sluga sa ori cu o femeie necăsătorită, păcatul nu este atât de mare. De aceea, Sfântul Ioan afirmă răspicat: „Fie că ai avut legături trupesti cu împărăteasa, fie cu sluga ta din casă, păcatul este același. De ce? Pentru că prin asemenea faptă nu ai nedreptățit atâta pe aceea femeie, pe cât te-ai nedreptățit pe tine însuși. Tu ești cel care singur te-ai murdărit, tu în același timp ai defăimat și pe Dumnezeu. Pentru că, având relații cu femei străine, fie ele măritate, fie nemăritate, pentru tine este preadesfrânare, căci ai trecut pe lângă femeia ta. De aceea Dumnezeu pedepsește, fiindcă L-ai defăimat, căci nu disprețuiești atâta pe aceea femeie, pe cât disprețuiești pe Dumnezeu Care vede totul”³⁴⁰.

De asemenea, după o veche mentalitate, tradiție și chiar prevederi ale legilor romane de factură păgână prezente încă și spre sfârșitul secolului al IV-lea, o femeie ce-și necinstea bărbatul era pedepsită în orice situație ar fi greșit și indiferent cu cine ar fi păcătuit, pe când un bărbat nu era pedepsit, decât într-un singur caz, atunci când ar fi fost surprins păcătuind cu o femeie căsătorită.

³³⁵ I Cor 7, 4.

³³⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om I Cor*, XIX, trad. cit., p. 240; PG LXI, 152.

³³⁷ Idem, *Om I Tes*, V, trad. cit., p. 213; PG LXII, 424.

³³⁸ Idem, *Om I Cor*, XIX, trad. cit., p. 242; PG LXI, 153.

³³⁹ I Cor 7, 5.

³⁴⁰ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om I Tes*, V, trad. cit., p. 214; PG LXII, 425.

Legăturile lui vinovate cu femeile desfrânate sau cu slujnicile erau tolerate³⁴¹. Desigur această stare de lucruri era reflectarea mentalității, atât de prezentă în lumea greco-romană, că femeia este inferioară bărbatului în drepturi³⁴². Sfântul Ioan precizează că Dumnezeu va judeca și va pedepsi pe oameni nu după legile romane, ci după Legea Sa³⁴³, arătând că orice infidelitate a soțului este adulter indiferent de starea socială a celei cu care se săvârșește nelegiuirea. El spune: „Știu că mulți socotesc adulter numai când au înșelat o femeie cu bărbat; cu zic că: fie cu o desfrănată de rând, fie cu o servitoare, fie cu orice femeie nemăritată are relație, când are femeia lui, este adulter”³⁴⁴.

Adulterul și în general desfrânarea necinstește trupul, făptura lui Dumnezeu³⁴⁵, mădular al lui Hristos și templu al Duhului Sfânt, după învățătura Sfântului Apostol Pavel, care zice: „Au nu știți că trupurile voastre sunt măduarele lui Hristos? Luând deci măduarele lui Hristos le voi face măduarele unei desfrănate? Nicidecum! Sau nu știți că cel ce se alipește de desfrănată este un singur trup cu ea?” (I Cor 6, 15-16); și de asemenea: „Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care îl aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri?” (I Cor 6, 19). Așadar, prin desfrânare este necinstit nu numai trupul care, după cuvântul Sfântului Ioan, „devine spurcat, ca și cum căzând cineva într-un loc de murdărie, s-ar afunda cu totul în acea mocirlă”³⁴⁶, ci este necinstit de către păcătos Însuși Dumnezeu Cel închinat în Sfânta Treime.

Adulterul slutește și deformează făptura umană, dezbrăcând-o de veșmântul virtuții, pentru că „desfrânarea este foc, iar focul acesta mistuie o asemenea haină”³⁴⁷.

Adulterul desfigurează până și cununa virtuților, dragostea, deoarece imboldul spre păcat nu vine din dragoste adevărată, ci din „dragoste vulgară și prostească care este mai mult o boală decât

³⁴¹ Idem. *I Om. despre Căsătorie*, 4, trad. cit., p. 47; PG II, 213-214.

³⁴² Aimé Puech, *Saint Jean Chrysostome et les mœurs de son temps*, Paris, 1891, p. 111.

³⁴³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om I Tes*, V, trad. cit., p. 215; PG LXII, 425.

³⁴⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om I despre căsătorie*, 4, trad. cit., p. 47.

³⁴⁵ Idem, *Om. Rom*, XIV, trad. cit., p. 205; PG LX, (OM. XIII), 511.

³⁴⁶ Idem, *Om. I Cor*, XVIII, trad. cit., p. 230; PG LXI, 146.

³⁴⁷ Idem, *Om. Efes*, XIII, trad. cit., p. 132-133; PG LXII, 97.

dragoste³⁴⁸. Sf. Ioan aduce exemplul egiptencei, care nu din iubire voia să-l atragă spre păcat pe Iosif, ci dintr-o „dragoste diabolică”³⁴⁹, căci „ea nu-l iubea pe Iosif, ci voia să-și împlinească pofta cea desfrânată”³⁴⁹.

Adulterul coboară pe om din demnitatea sa, în cea mai josnică mocirlă și mizerie, chiar dacă aceasta nu se observă întotdeauna. De aceea, Sfântul Ioan înfățișează în imagini plastice adevărata față a acestui păcat, arătând: „Tu nu ai putea să îmbraci o haină murdară a slugii tale, ci ai prefera mai degrabă să stai dezbrăcat decât s-o îmbraci, de teamă să nu te molipsești de vreo boală sau să te murdărești – și cu un trup necurat și murdar, pe care l-a întrebuințat nu numai sluga ta, ci și mulți alții, te îmbraci, și nu te murdărești? [...] Intri la aceeași femeie și tu și sluga ta [...], intri la acea femeie care a fost și-n mâinile călăului [...], te îmbraci cu acel trup, îl săruți cu foc, și nu te înfricoșezi, nu te sfiești? Nu te rușinezi, nu te tulburi?”³⁵⁰.

Sfântul Părinte apelează nu numai la imagini vizuale, ci pune la încercare și alte simțuri ale ascultătorilor și cititorilor săi, înfățișând în cuvinte arzătoare, toată hidoșenia acestui păcat. El spune: „Căci, ce este, de pildă, mai urât mirositor decât desfrânarea? Dacă păcatul este urât mirositor chiar și fără a fi pus în lucrare, dar încă după săvârșirea lui? Și atunci poți pricepe ce fel este desfrânatul; numai atunci vei vedea mirosul greu ce iese dintr-însul, atunci (vei vedea) necurăția, scârba și murdăria ce iese din el”³⁵¹.

Chiar dacă cineva nu conștientizează urâciunea și necurăția acestui păcat, prin manifestările lui desfrânatul demonstrează el însuși că are învățător propria-i conștiință. Căci, după săvârșirea acestui păcat, desfrânatul, neputându-se suporta, se duce la baie să se spele, „ceea ce dovedește – spune Sfântul Ioan – urâcioasa considerație ce o are cineva în cugetul său despre acest păcat”³⁵².

Ca orice păcat, desfrânarea pare, mai înainte de a se săvârși, să aibă în sine o oarecare plăcere, dar după ce s-a săvârșit ea

³⁴⁸ Idem, *Om. I Cor.* XXXII, trad. cit., p. 444; PG LXI, 273.

³⁴⁹ *Ibidem*, XXXII, trad. cit., p. 446; PG LXI, 275.

³⁵⁰ Idem, *Om. I Tes.* V, trad. cit., p. 218; PG LXII, 427.

³⁵¹ Idem, *Om. I Tim.* II, trad. cit., p. 24; PG LXII, 514.

³⁵² Idem, *Om. I Cor.* XVIII, trad. cit., p. 230; PG LXI, 146.

contenește și se stinge cu totul, în timp ce îi ia locul tristețea și mâhnirea. Plăcerea pe care o înfățișează desfrânarea și preadesfrânarea este însă părelnică. Sufletul omului desfrânat, fiind cuprins de patimă, „își pierde judecata” și de aceea el nu se poate împărtăși nici măcar de acea părută plăcere de moment. „Așadar, dacă aceasta este plăcere, atunci și râia este o plăcere”³⁵³, zice Sf. Ioan.

Sfântul Părinte observă că „se trâmbițează” peste tot că desfrânarea are în sine o oarecare plăcere. Cel desfrânat însă, pe lângă tulburarea din afară are de înfruntat și zbuciumul din trup, din cauza căruia starea lui este mai rea decât a unei mări cuprinse de furtună, neputând niciodată sta împotriva poftei, ci fiind veșnic însetat de ea, ca și cei luptați de duhuri necurate³⁵⁴. Plăcerea nu este prezentă nici înainte de momentul desfrânării, „căci a scrâșni din dinți și a-ți pierde dreapta judecată nu vine de la plăcere, fiindcă dacă ar fi fost din plăcere nu ți-ar fi cauzat din acelea pe care le suferă cei ce au dureri”, și nici după acest moment, căci timpul acesta este „mai degrabă boală și moleșire”³⁵⁵. Iar în altă parte el spune despre cel îndrăgostit de o desfrânată că „până să-și ajungă scopul îndrăgostirii lui, el seamănă cu nebunii și smintiții, și după ce și-a ajuns scopul i s-a stins pofta ce-o avea mai înainte. Deci – zice Sfântul Părinte – dacă el nu simte mulțumire nici la început, fiindcă atunci e vorba mai mult de o nebunie, și nici la urmă, fiindcă sfârșește printr-o îmboldire a întregului organism, atunci unde va găsi el adevărata mulțumire?”³⁵⁶

Căutarea plăcerii „l-a pierdut de multe ori pe om” și sufletește și trupește, iar „poftele l-au înșelat întotdeauna”. Sfântul Ioan adaugă: „Pentru că, în adevăr, faptul în sine nu este vreo plăcere, ci mai mult amărăciune, înșelăciune, ipocrizie și minciună, ca și la teatru”³⁵⁷.

În alt loc, Sfântul Părinte demonstrează, de asemenea, faptul că desfrânarea nu poate oferi celui robit de ea nimic altceva decât numai multă neplăcere și neconținut zbucium. Cel stăpânit de

³⁵³ Idem, *Om. I Tim.* II, trad. cit., p. 24; PG LXII, 514.

³⁵⁴ Idem, *Om. I Cor.* XXXVII, trad. cit., p. 521; PG LXI, 320.

³⁵⁵ *Ibidem*, XXXVII, trad. cit., p. 523; PG LXI, 321-322.

³⁵⁶ *Ibidem*, XXII, trad. cit., p. 302; PG LXI, 188.

³⁵⁷ Idem, *Om. Efes.* XIII, trad. cit., p. 129; PG LXII, 95.

această „poftă nebună” este umilit în fiecare zi de către femeia desfrânată, care-l ține înaintea ușilor ei și uneori chiar îl pălmuește și pentru care el își cheltuiește banii, își pune uneori viața în primejdie având de-a face cu rivalii lui și este cuprins de valuri și furtună la gândul că un altul îi poate lua locul. „Că dacă cineva – zice Sfântul Ioan – ar examina acestea cu toată băgarea de seamă, și ar putea să adune toate batjocoririle lor, toate nelegiuirile, toate orgiile lor, izvorâte fie din suflet, fie din dezmierdările lor, toate dezgusturile și toate celelalte pe care le știu numai cei ce le pătimesc, va găsi desigur că orice război are mai multe repausuri (armistiții) decât viața lor cea ticăloasă”³⁵⁸. Iar cu altă ocazie, analizând zbuciumul celui cuprins de patimă, el observă: „Nu vedeți pe cei îndrăgostiți? În ce chip sunt batjocoriți de amantele lor, și câte fac ele asupra lor, câți bani păgubesc, și cu toate acestea ei ard de dorul lor și le iubesc mai mult decât înseși sufletele lor. Spune-mi deci, oare nu se poartă cu ei acele femei mai batjocoritor decât toți ceilalți dușmani? Nu cheltuiesc cu ele toată averea? Nu sunt insultați pe față și nu le ordonă într-un mod mai înjositor decât chiar servitoarelor lor? Și cu toate acestea ei nu se îndepărtează de ele. Deși, de altfel, nimeni nu poate avea un dușman atât de grozav cum are cel care iubește pe amanta sa. Căci, de multe ori, ea se gudură pe lângă dânsul, se preface că-l iubește, de cele mai multe ori însă, abuzează de el; și cu cât va fi iubită mai mult, cu atât și ea îl disprețuiește mai mult. Ce poate fi mai sălbatec ca astfel de suflet stricat? Și cu toate acestea ei o iubesc cu înfocare.”³⁵⁹

Sfântul Ioan spune despre cel desfrânat că este „mai de plâns decât cei din legături”. Zbuciumul lui este greu de închipuit, fiindcă el, după cum observă acest Sfânt Părinte, „de toți se teme, pe toți îi bănuiește, bănuiește chiar și pe soția sa, și pe bărbatul desfrânatei cu care trăiește, bănuiește și pe acea desfrânată, și pe slugi, și pe casnici, bănuiește și pe prieteni, și pe rude, și pereții casei, și umbra lui, ba chiar și pe el însuși; dar ceea ce este încă mai grozav decât toate este că și conștiința îi strigă într-una și-l mușcă în fiecare zi. Și dacă te vei mai gândi și la judecata lui Dumnezeu, atunci acel nenorocit nici nu va putea sta. Plăcerea lui a fost scurtă de tot, pe când durerea și scârba care o urmează sunt fără sfârșit, fiindcă și

³⁵⁸ Idem, *Om. I Cor.* XXXVII, trad. cit., p. 521; PG LXI, 319.

³⁵⁹ Idem, *Om. Efes.* VII, trad. cit., p. 68; PG LXII, 53.

seara, și noaptea, și în oraș, și în pustietate, și, în sfârșit, pretutindeni îl însoțește acel nemilos acuzator, arătându-se ca o sabie ascuțită pe amândouă părțile, mistuindu-l de frică și de groază, și fiind torturat de cele mai înfricoșătoare munci.³⁶⁰

Tabloul neliniștei și chinurilor celui desfrânat este neepuizat în prezentarea Sfântului Ioan Gură de Aur, care revine mereu, în multe dintre *Omiliile* lui asupra acestui subiect. „Ce ai putea să-mi spui – zice el – de preadesfrânați, care pentru o plăcere scurtă suferă o robie nedemnă, cheltuială de bani, frică permanentă și, cu un cuvânt, duc viața lui Cain, ba chiar mai grozavă decât a aceluia, căci se tem de cele prezente, iar de cele viitoare tremură și bănuiesc drept dușmani ai lor pe prieteni, ca și pe neprieteni, pe cei ce știu, ca și pe cei ce nu știu! Și încă nu se opresc numai aici, spre a se izbăvi de această agonie, ci cugetul lor le născocește multe visuri pline de groază și-i sperie cu ceea ce s-ar putea întâmpla.”³⁶¹

Un astfel de bărbat, rob de poftă și „tăvălit în murdăria tuturor trupurilor femeiești”, este socotit de Sfântul Ioan ca fiind „scelerat”. De aceea, unul ca acesta este greu de îndreptat, el trăind „într-o completă nesimțire”, fiindcă deja conștiința lui este moartă.³⁶²

Din cauza aceasta, cel desfrânat nu are limite în nerușinare și este lipsit de frică față de Dumnezeu. Desfrânatul caută până și în biserică a păcătui. „Mulți oameni vin la biserică ca să se uite după femei frumoase”, spune Sfântul Ioan³⁶³. El învinuiește însă nu numai pe bărbați, ci deopotrivă și pe femeile care vin la biserică „împodobite cu mai multă nerușinare decât cele desfrânate de la teatru”. De aceea, unii din cei care vin la biserică și care sunt desfrânați, ispitiți fiind, nu li se pare nici un loc mai potrivit ca biserica, pentru a atrage atenția femeilor și a le face să-și întoarcă spre ei capetele³⁶⁴. Indignat de această nepăsare și dispreț față de Dumnezeu și de biserica Lui pe care o manifestă desfrânații, Sfântul Ioan se exprimă: „Ce faci omule? Te uiți în biserică după femei frumoase și nu te cutremuri când aduci o ocară atât de mare casei

³⁶⁰ Idem, *Om. I Cor*, XXII, trad. cit., p.299-300; PG LXI, 187.

³⁶¹ Idem, *Om. Rom*, XIII, trad. cit., p. 193; PG LX, (*Om. XII*), 504.

³⁶² Idem, *Om. Efes*, XIII, trad. cit., p. 127-128; PG LXII, 93-94.

³⁶³ Idem, *Om. Mt*, LXXIII, III, trad. cit., p. 833; PG LVIII, 676.

³⁶⁴ Idem, *Om. I Cor*, XXXVI, trad. cit., p.512-513; PG LXI, 314.

lui Dumnezeu? Crezi că biserica este casă de desfrâu și de mai puțin preț decât piața? În piață te temi și îți este rușine să te uiți după femei, dar în biserica lui Dumnezeu, unde Dumnezeu îți vorbește și te amenință pentru aceste fapte, faci desfrânare și săvârșești adulter chiar în timpul când auzi să nu faci acestea? Și nu te cutremuri, nu te spăimântezi?³⁶⁵ Sfântul Părinte se întreabă: „Nu e de mirare oare că nu-i trăznește Dumnezeu, că nu se scufundă pământul sub ei? Da – spune el – faptele acestea sunt vrednice de iad și de trăznete³⁶⁶. Pe unii ca aceștia Sfântul Ioan îi mustră cu asprime: „Cum îndrăznești – zice el – să pășești în biserica lui Dumnezeu, în templul cel sfânt, când iese din tine o duhoare atât de grea? [...] Gândește-te ce cumplită, ce mare pedeapsă vei primi pentru că intri în biserică și umpli casa cea sfântă a lui Dumnezeu cu atâta duhoare³⁶⁷”.

Sfântul Ioan deplânge această stare de lucruri și faptul că s-a ajuns, chiar mai înainte de timpul lui, ca în biserică să existe despărțituri între femei și bărbați³⁶⁸, construite din scândură, în loc să existe acestea în suflete³⁶⁹.

Mulți dintre cei păcătoși se justifică, învinovățind prima pereche de oameni sau trupul lor, ca fiind cauza stării în care se află ei. Sfântul Ioan arată că nu Adam este vinovat pentru păcatele urmașilor lui, ci faptul că aceștia nu au rămas nepăcătoși, adăugând la păcatul aceluia alte păcate. „Deci, nu moartea noastră – zice el – este cauza păcatului, nu acuza în zadar, ci intenția cea rea este rădăcina tuturor relelor³⁷⁰. Și nici trupul cu care omul a fost înzestrat de Dumnezeu, nu este vinovat de cădere; o demonstrează cei care au rămas curați, începând cu Abel, și de asemenea, o demonstrează demonii care, deși n-au trup, n-au fost împiedicați de a cădea. „Deci – spune Sfântul Ioan – dacă relele ar fi ale naturii trupului, atunci ar trebui să fie generale, căci așa sunt cele naturale. Dar a desfrâna nu este de felul acestora, precum de exemplu este de

³⁶⁵ Idem, *Om. Mt. LXXIII, III*, trad. cit., p. 834; PG LVIII, 677.

³⁶⁶ *Ibidem*, p. 833; PG LVIII, 676-677.

³⁶⁷ *Ibidem*; PG LVIII, 676.

³⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Ed. IBM, București, 1985, p. 368.

³⁶⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt. LXXIII, III*, trad. cit., p. 834; PG LVIII, 677.

³⁷⁰ Idem, *Om. I Cor. XVII*, trad. cit., p. 227; PG LXI, 144.

a simți durere, ci vine din intenția omului.³⁷¹ Spre a se face bine înțeles, Sfântul Părinte pune înaintea ascultătorilor și cititorilor săi un exemplu practic: Dacă se întâmplă să cadă caii în prăpastie, nu sunt vinovate hăturile, ci vizitiul; judecata omului este vizitiul și hăturile sunt trupul lui.³⁷²

Același lucru îl afirmă Sfântul Părinte și în alt loc, spunând: „Nu trupul este cel care-l robește pe cineva, omule, să nu fie una ca aceasta, ci dezmiardarea. Și de ce iubim dezmiardarea? Nu fiindcă se găsește în trupul nostru, ci din pricina intenției sau a unei voinți rele.”³⁷³

Sfântul Chiril al Ierusalimului combătând pe gnostici care considerau că trupul este închisoare a sufletului și cauză a tuturor relelor, arată că această cauză trebuie căutată mai degrabă în suflet. El spune: „Nu-mi spune că trupul este cauza păcatului. Dacă trupul ar fi pricina păcatului, atunci de ce nu păcătuiește omul când e mort? Pune sabia în mâna unui om mort de curând și nu se va face ucidere! Treci pe dinaintea unui tânăr mort de curând o femeie foarte frumoasă și nu se va produce în el nici un gând de desfrânare! Pentru ce? Pentru că trupul nu păcătuiește prin el însuși, ci sufletul prin trup. Trupul este unealta, este ca o haină și o îmbrăcăminte a sufletului. Dacă trupul va fi dat de către suflet desfrânării, ajunge necurat; dar dacă va locui împreună cu un suflet sfânt, ajunge templu al Duhului Sfânt [...] Ai grijă așadar de trup, pentru că este templu al Duhului Sfânt! Să nu murdărești trupul tău în desfrânări, să nu pângărești în desfrânări această îmbrăcăminte prea frumoasă!”³⁷⁴ După același Sfânt Părinte, trupul este bun, în primul rând, pentru că mădulele lui au fost create de Dumnezeu. Adam în rai era gol împreună cu Eva (Fac 2, 25), însă nu din cauza mădulelor lui a fost alungat din rai. „Prin urmare – spune Sfântul Chiril – nu mădulele sunt cauza păcatului, ci cei care se folosesc rău de mădule. Creatorul mădulelor este înțelept.”³⁷⁵

Sfântul Vasile cel Mare recomandă chiar grijă față de trup, însă nu o grijă exagerată, în detrimentul sufletului. Grijă față de trup

³⁷¹ Ibidem; PG LXI, 144.

³⁷² Ibidem. XVII, trad. cit., p. 227-228; PG LXI, 144-146.

³⁷³ Ibidem, XXXIX, trad. cit., p. 564; PG LXI, 345.

³⁷⁴ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, IV, 22, trad. cit., p. 122-123.

³⁷⁵ Ibidem, IX, 15, trad. cit., p. 220.

este, în concepția lui, model pentru îngrijirea sufletului. De aceea cei care sunt bolnavi sunt sfătuiți de el, „să se folosească de vindecarea corpului, ca de un model și exemplu pentru îngrijirea sufletului.”³⁷⁶

Vorbind despre mădule, Sfântul Ioan condamnă pe cei care își suprimă organele genitale, arătând că acestea nu stau la originea păcatului. „Unul ca acesta – zice el – este un ucigaș; dă prilej să fie hulită creația lui Dumnezeu [...]. Tăierea mădulelor a fost dintru început fapta unei lucrări diavolești și a unei uneltiri drăcești, ca să defaime opera lui Dumnezeu și să-l pocească pe om; ca să pună totul pe seama naturii mădulelor și nu a voinței libere; din pricina aceasta mulți păcătuiesc fără teamă, pentru că se socotesc fără vină; aceștia își pricinuiesc o îndoită vătămare: una, că-și ciuntesc mădulele; a doua, că împiedică voința de a săvârși fapte bune. [...] În afară de aceasta – continuă Sfântul Părinte – trebuie să vă mai spun, că tăierea mădulelor nu stinge pofta, ci o aprinde mai mult. În altă parte își are izvoarele sămânța care este în noi, din altă pricină își înalță pofta valurile sale. Unii spun că pofta trupului se naște din creier; alții spun că din coapse. Eu însă aș spune că nu se naște din altă parte decât dintr-o voință desfrănată și dintr-o minte nesupravegheată. Dacă sufletul ne este curat, nu ne vatămă deloc mișcările trupului.”³⁷⁷

Că mădulele trupului sunt bune, o demonstrează însuși actul întrupării Domnului, „Care nu se rușinează să ia trup din astfel de mădule”, ducă cum spune Sfântul Chiril al Ierusalimului. De aceea „nimic nu este spurcat în toată construcția trupului omenesc, dacă nu-i pângărit cu adultere și desfrânări.”³⁷⁸

Dar nici sufletul nu este vinovat de căderea în păcate, pentru că „sufletul este liber, este opera cea mai frumoasă a lui Dumnezeu, după chipul Făcătorului; este nemuritor din pricina lui Dumnezeu Care l-a făcut nemuritor [...] Are putere să facă ceea ce voiește.”³⁷⁹ Deci păcatul nu vine de la natura trupului, nici din cea a sufletului, ci își are originea în altă parte, și anume, în liberul arbitru, în voința

³⁷⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile Marii*, 55, V, trad. cit., p. 300.

³⁷⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Mt.*, LXII, III, trad. cit., p. 721; PG I.VIII, 599-600.

³⁷⁸ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, XII, 26, trad. cit., p. 298-299.

³⁷⁹ Ibidem, IV, 18, trad. cit., p. 118.

liberă a omului. Diavolul îl ispitește, îi sugerează gând de desfrânare, dar nu-l poate forța împotriva voinței sale. Dacă natura omului l-ar duce pe om la păcat sau la virtute, nu și-ar mai avea rostul nici iadul și nici cununile cerești³⁸⁰.

Sfântul Vasile cel Mare se află pe aceeași poziție, arătând că liberul arbitru, care poate fi socotit „unul din titlurile de glorie ale ființelor înzestrate cu rațiune”³⁸¹ și care a fost dat omului ca mijloc de desăvârșire, fiind folosit greșit a ajuns cauza căderii lui³⁸².

Aceeași învățătură o împărtășește și Sfântul Ioan Gură de Aur, aprofundând-o. El spune: „Nu chitara singură este în stare să producă sunete armonioase, ci sufletul muzicantului o silește să producă acele sunete. Prin urmare, și aici, nu trupul este mărularul cel fals sau displăcut, ci propria noastră intenție și liberul arbitru, care purced din sufletul nostru.”³⁸³ Și tot el mărturisește: „Noi însă mărturisim, că trupul este mai mic decât sufletul și inferior acestuia, nu însă și contrar și în luptă cu el, sau rău față de suflet. [...] Esența sau ființa sufletului și a trupului nu este tot una cu esența intenției, fiindcă cele dintâi sunt lucrurile lui Dumnezeu, pe când cea de-a doua este o mișcare derivată din noi înșine, putând să o ducem unde vrem.”³⁸⁴

Sfântul Ioan este de părere că nici chiar liberul arbitru nu stă la originea păcatului, fiindcă acesta „este dăruit nouă de Însuși Dumnezeu”, ci ne duce la păcat o voință a noastră proprie „derivată din intenția și din părerea noastră”³⁸⁵, ca aceea despre care mărturisește Sfântul Apostol Pavel când zice: „Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine” (Rom 7, 19-20).

Așadar, tot ce a făcut Dumnezeu este bun; omul cu toată zestrea lui primită de la Creator este „casă a lui Dumnezeu”. Cel

³⁸⁰ *Ibidem*, IV, 19-21, trad. cit., p. 119-121.

³⁸¹ Sfântul Vasile cel Mare, OC, IX, *Că Dumnezeu nu este autorul relelor*, VI, trad. cit., p. 442.

³⁸² *Ibidem*, IX, VII, trad. cit., p. 443.

³⁸³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Rom.*, XIII, trad. cit., p. 183; PG LX, (*Om. VII*) 498.

³⁸⁴ *Ibidem*, XIV, trad. cit., p. 202-203; PG LX, (*Om. XIII*), 509-510.

³⁸⁵ *Ibidem*, XIV, trad. cit., p. 203; PG LX, (*Om. XIII*), 510.

desfrânat însă devine „casă spurcată”³⁸⁶ numai prin „intenția lui cea vicleană și rea”³⁸⁷.

Deoarece unii dintre cei păcătoși își căutau o justificare pentru starea lor, invocând neputința în fața ispitei și natura trupului lor, Sfântul Ioan demonstrează cu argumente practice că nu există nici o silă de a păcătui, lucru care-l atestă cei ce-și păstrează curăția și cei închiși în temniță, și că nu este nimeni bun sau rău de la natură, aceasta dovedind-o convertirile. Ceea ce este de la natură nu poate fi schimbat, de aceea necesitățile naturale n-au fost considerate niciodată ca fiind păcate și nu este nimeni acuzat sau pedepsit pentru că le are. „Și atunci – întreabă Sfântul Ioan – de ce să ne amăgim pe noi înșine cu pretexte și dezvinovățiri seci, care nu numai că nu ne aduc nici o iertare, ci chiar cea mai grozavă pedeapsă?”³⁸⁸

Toată această stare de decădere morală, Sfântul Ioan o pune pe seama teatrelor, care așa cum s-a spus, erau ca un ferment al imoralității în societate. Ca un doctor iscusit, el taie adânc rana care s-a întins și asupra creștinilor, identificând și cauzele bolii. „Teatrele cele desfrânate – zice el – vă învață să vă desfrânați; teatrele, această ciumă cu anevoie de stârpit, aceste farmece pline de otravă, aceste curse cumplite pentru cei nepăsători, această pieire însoțită de plăcere pentru cei neînfrânați”³⁸⁹.

Dar desfrânarea are la bază și alte cauze, cum ar fi: pofta, lăcomia, iubirea de arginți, glumele proaste³⁹⁰, dezmiardarea și necumpătarea³⁹¹, beția numită „generalul patimilor”³⁹², îmbuibarea³⁹³, petrecerile de tot felul³⁹⁴ și cele de la nunți³⁹⁵, vanitatea³⁹⁶, uneori bogăția³⁹⁷ și altele.

³⁸⁶ Idem, *Om. I Cor.* IX, trad. cit., p. 119-120; PG LXI, 79.

³⁸⁷ Idem, *Om. Rom.* XII, trad. cit., p. 164; PG LX, (*Om. XI*), 487.

³⁸⁸ Idem, *Om. I Cor.* II, trad. cit., p. 23; PG LXI, 22.

³⁸⁹ Idem, *Om. Mt.* LXXIII, III, trad. cit., p. 834; PG LVIII, 677.

³⁹⁰ Idem, *Om. Efes.* XVII și XVIII, trad. cit., p. 164 și 175; PG LXII, 117-118 și 125.

³⁹¹ Idem, *Om. I Cor.* XVII, trad. cit., p. 219; PG LXI, 139.

³⁹² Idem, *Om. Mt.* LXX, III, trad. cit., p. 807-808; PG LVIII, 659.

³⁹³ Idem, *Om. I Cor.* XXIII, trad. cit., p. 305; PG LXI, 190.

³⁹⁴ Idem, *Om. Evr.* XIV, ed. cit., p. 207; PG LXIII, 116.

³⁹⁵ Idem, *Om. I Cor.* XII, trad. cit., p. 159-162; PG LXI, 103-105.

³⁹⁶ Idem, *Om. Rom.* XVIII, trad. cit., p. 303; PG LX, (*Om. XVII*), 568-569.

³⁹⁷ Idem, *Om. Evr.* II, trad. cit., p. 69; PG LXIII, 26.

Adulterul trage după sine aceste păcate și multe altele, și mai ales uciderea. „Femeile care doresc să facă adulter, sunt gata să-și ucidă pe soții lor; sunt gata să facă nu numai o crimă, nici două, ci nenumărate”³⁹⁸. Mai mult decât atât, aceste femei își ucid proprii copii, încă din pântecul lor, după cum se va vedea mai departe.

Pentru a ține în mrejele lor pe bărbații pe care îi vor, aceste femei nu se dau în lături nici de la practici satanice. În acest sens, Sfântul Ioan spune: „De aici vin și idolatriile, fiindcă multe din aceste femei pierdute, voind să fie cu grații și plăcute bărbaților, urzesc tot felul de meșteșugiri drăcești, ca de pildă: vrăji, descântece, farmece și multe altele”³⁹⁹.

Știind, așadar, cât de vătămătoare este desfrânarea, omul trebuie să fugă din calea ei și a tuturor păcatelor care o generează; și nu numai de ochii lumii, ci de teama de a nu-l supăra pe Dumnezeu. Sfântul Ioan condamnă pe cei care se rușinează de oameni, dar de Dumnezeu nu se sfiesc. El spune: „Când un om ar vedea, nu ar îndrăzni cineva să desfrâneze, ci chiar de ar arde de mii de ori de acest rău, totuși tirania patimii este învinsă de rușinea de oameni, pe când Dumnezeu văzând și știind totul, oamenii nu numai că desfrânează, ci îndrăznesc a face și alte fapte cu mult mai grozave. Deci singur acest fapt oare nu e de ajuns de a ne aduce asupra noastră mii de trăsnete din cer? Și ce vorbesc eu de desfrânare și de preadesfrânare? Cele ce sunt cu mult mai mici decât acestea, noi rușinându-ne de oameni nu le facem, pe când de Dumnezeu nu ne sfiim a le face, deși El ne vede”⁴⁰⁰.

Mai mult decât atât, omul își raportează faptele nu voii lui Dumnezeu, ci mai degrabă judecăților semenilor săi, care pot fi uneori „derbedei” sau chiar legiuitori. Dar și legiuitori de ar fi, nu trebuie ascultați mai mult decât Dumnezeu; căci și aceștia, care erau socotiți a fi înțelepți, nu au condamnat și nu au pedepsit niciodată desfrânarea sau preadesfrânarea prin legile lor, ci faptul acesta „era considerat ca o nimica și de către legiuitori și de către cei mulți”. Ba dimpotrivă, unele dintre fărâdelegi sunt chiar permise prin lege cum ar fi teatrele în care evoluează femei desfrânate și „copu stricați”, care prin piesele lor batjocoresc însăși firea omenească

³⁹⁸ Idem, *Om. Mt*, XLVIII, IV, trad. cit., p. 560; PG LVIII, 492.

³⁹⁹ Idem, *Om. Rom*, XXV, trad. cit., p. 404; PG LX, (*Om. XXIV*), 627.

⁴⁰⁰ Idem, *Om. I Cor*, XII, trad. cit., p. 155; PG LXXI, 100.

Acești desfrânați „sunt cei care înveselesc cetatea și încununează pe împărați pentru trofee și biruințele lor“, aducându-le laude. Sfântul Ioan apelează chiar la logica acestora pentru a arăta decăderea morală a societății. El spune: „Eu cu plăcere i-aș întreba pe aceștia: oare este un lucru rău să răstorni legile naturii? Este rău de a introduce împreunări nelegiuite? Desigur că vor răspunde că este rău, ba încă își vor da părerea că acest fapt nelegiuit trebuie a fi pedepsit“. Și cu toate acestea, aceștia sunt lăudați, admirați, aplaudați și întreținuți din banii publici, fiind considerați a fi binefăcători obștești ai cetății⁴⁰¹.

Pentru a fugi de desfrânare, însă, este nevoie de a se declara război păcatului⁴⁰², și nu oricând, ci încă de la început, de când încolțește el în suflet, eliminând toate ispitele și mijloacele prin care se naște păcatul. În acest sens, Sfântul Ioan sfătuiește: „Pune-ți singur hotar, și hotărăște-te să nu te uiți la femeie, nici să te duci la teatru și nici să privești în piață la frumuseți străine. Este cu mult mai ușor să nu privești de la început o femeie frumoasă, decât să o privești și apoi să scoți din tine pofta pentru ea și în același timp să scoți și tulburarea ce ți-a pricinuit-o vederea ei. Luptele sunt mai ușoare la început, ba încă nu avem nevoie de luptă dacă nu deschidem ușa dușmanului și dacă nu vom primi nici chiar sămânța răului. De aceea și Hristos pedepsește pe cel ce se uită la femeie cu nesaț, ca astfel să ne apere de o mai mare durere. De aceea, zic, poruncește de a scoate din casă pe dușman înainte de a deveni puternic, că acum e și mai ușor să-l scoți“⁴⁰³. Sfântul Ioan analizează fiecare manifestare și mișcare a păcatului de la început, de la încolțirea lui în cuget, creșterea lui în intensitate și dezastrul pe care îl produce. Prezintă această imagine, el îndeamnă la stărpirea păcatului încă din faza incipientă. S-ar putea vorbi în acest caz de un tratament spiritual preventiv, aplicat de însăși persoana ce se află în pericolul îmbolnăvirii sufletești și trupesti, conform învățăturii Mântuitorului (Mt 5, 27-28). „Nu este atâta osteneală de a vedea femei frumoase, zice Sf. Ioan, pe câtă este de-a te stăpâni după ce le-ai văzut, ba chiar de-a nu le vedea nu este nici o osteneală, pe când osteneala și sudoarea cea multă vine după ce

⁴⁰¹ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 158-159; PG LXI, 102-103.

⁴⁰² *Idem*, *Om. Rom.*, XIV, trad. cit., p. 205; PG LX, (*Om. XIII*), 511.

⁴⁰³ *Ibidem*, XIII, ed. cit., p. 196; PG LX, (*Om. XII*), 505-506.

le-ai văzut. Așadar, când și osteneala este mai mică, deși nici nu o poate numi cineva osteneală, și când și câștigul este mai mare, de ce atunci căutăm singuri să cădem în noianul nenumăratelor răutăți? Și nu este numai mai ușor de a nu vedea femeie, ci încă de a te găsi și mai curat de această poftă; după cum și pentru cel ce o vede, este mai greu de a se izbăvi de osteneală și de pata ce o are, dacă se mai poate numi izbăvire. Cel ce nu vede o față frumoasă este curat de pofta izvorâtă de aici, pe când cel ce dorește să vadă, mai întâi își înjosește cugetul cu astfel de gânduri, și după ce îl spurcă de nenumărate ori, apoi își scoate pe față pata rezultată din poftă, dacă o mai scoate. De aceea tocmai și Hristos, ca nu cumva să pătimim în acest fel, nu împiedică [...] numai preacurvia, ci și privirea nesățioasă.”⁴⁰⁴

Desfrânarea atrage după sine nu numai zbuciumul și chinurile din viața aceasta, ci mai ales chinurile viitoare, după cum osândește Scriptura: „Afară câinii și vrăjitorii și desfrânații și ucigașii și închinătorii de idoli și toți cei ce lucrează și iubesc minciuna!” (Apoc 22, 15). Și Sfântul Apostol Pavel se exprimă cam în aceiași termeni: „Căci aceasta s-o știți bine, că nici un desfrânat, sau necurat, sau lacom de avere, care este un închinător la idoli, nu are moștenire în împărăția lui Hristos și a lui Dumnezeu” (Efes 5, 5).

c) Incestul

Potrivit Sfântului Apostol Pavel, incestul este un păcat care depășește în gravitate chiar pe cele ale păgânilor. Muștrând pe creștinii din Corint, el spune: „Îndeobște se aude că la voi e desfrânare, și o astfel de desfrânare cum nici între neamuri nu se pomenește, ca unul să trăiască cu femeia tatălui său” (I Cor 5, 1).

Tâlcuind acest pasaj, Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că Apostolului Pavel i-a fost rușine să numească acest păcat, de aceea el spune despre incestuos că „trăiește”, nu că desfrânează, și de asemenea, n-a spus: „cu mama sa vitregă”, ci: „cu femeia tatălui său”. Și mai departe zice: „să fie scos din mijlocul vostru cel ce a săvârșit această faptă” (v. 2); n-a spus: „cel ce a săvârșit incestul”. Prin aceasta, este de părere Sfântul Părinte, se învederează și mai

⁴⁰⁴ *Ibidem*; PG LX, (Om. XII), 506.

mult mărimea păcatului, deoarece Apostolul nu-și permite nici a pronunța astfel de grozăvii⁴⁰⁵.

Sfântul Ioan consideră că păcatul acela era îndoit: desfrânare și – încă mai grav decât desfrânarea – nepărere de rău pentru păcat. El spune: „Într-adevăr, nu atâta trebuie a jeli pe păcătos, pe cât pe păcătosul care nu are părere de rău și nici nu se pocăiește”⁴⁰⁶.

El nu se adresează incestuosului, nici nu-i pronunță măcar numele, ci se adresează comunității creștinilor, deoarece socotește că acela nu este vrednic nici de a-i vorbi, iar pe aceia îi mustră aspru pentru că n-au scos încă de la început un astfel de păcătos din mijlocul lor. Nu sunt puține locurile și împrejurările în care Sfântul Pavel recomandă credincioșilor tact și răbdare pentru îndreptarea păcătoșilor. O astfel de faptă însă nu este tolerată nicidecum de Apostol.

Porunca lui, într-o astfel de situație cu totul excepțională, este: „Să predați”⁴⁰⁷ pe unul ca acesta satanei, spre pieirea trupului, ca duhul să se mântuiască în ziua Domnului Iisus” (v. 5). Cu alte cuvinte, a fost predat satanei numai trupul, nu și sufletul, ca să fie pedepsit, și prin pedeapsă să se întoarcă la Dumnezeu.

Acest păcat, ca și altele, este molipsitor; de aceea el nu trebuie tolerat. Apostolul spune: „Oare nu știți că puțin aluat dospește toată frământătura? Curățiți”⁴⁰⁸ aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă” (v. 6-7).

Pocăința însă restabilește celui păcătos poziția de membru sau mădular al Bisericii, și aceasta nu pentru suficiența pocăinței, ci ca dar din partea Bisericii, din dorința de a fi recâștigat pentru viața veșnică și a nu cădea în deznădejde. Potrivit îndemnului apostolului

⁴⁰⁵ Idem, *Om. I Cor*, XV, trad. cit., p. 189-190; PG LXI, 121.

⁴⁰⁶ *Ibidem*, XI, trad. cit., p. 138; PG LXI, 90.

⁴⁰⁷ În *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod, 1991, ediție folosită, în general, la întocmirea acestei lucrări, este tradus: „Să dați pe unul ca acesta satanei”. Sfântul Ioan explică: „Și n-a zis (Apostolul Pavel) «să dați pe unul ca acesta satanei», ci «să predați pe unul ca acesta satanei», deschizându-i ușile pocăinței, și predându-l ca unui pedagog”. (*Ibidem*, XV, trad. cit., p. 193; PG LXI, 123).

⁴⁰⁸ Sfântul Ioan subliniază: „Și nu zice (Apostolul) simplu: «curățiți», ci «curățiți din rădăcină», adică, curățiți cu exactitate încât să nu mai rămână nici umbră, nici urmă din acest păcat”. (*Ibidem*, XV, trad. cit., p. 195; PG LXI, 124).

care zice: „mai bine să-l iertați și să-l mângâiați, ca să nu fie copleșit de întristare unul ca acesta“ (II Cor 2, 7), Sfântul Ioan zice: „Că dacă (incestuosul) s-a și mărturisit poate, și s-a și pocăit, totuși apostolul arată că a luat iertarea păcatului nu atât în urma pocăinței lui, pe cât în urma darului“. Cu alte cuvinte – interpretează Sfântul Părinte – Apostolul ar fi spus: „Nu doar că este vrednic de aceasta [...], și nici pentru că ar fi arătat o pocăință îndeajuns cer acest lucru, ci pentru că e slab și neputincios“⁴⁰⁹. Deci îndreptarea și iertarea stă la îndemâna oricărui păcătos, inclusiv a celor cu astfel de păcate grele, numai să-și convertească voința dinspre păcat spre pocăință.

d) Perversiunea

Sfântul Apostol Pavel condamnă foarte aspru pe cei perversi, socotind că au ajuns la aceste practici atât de josnice din cauza idolatriei lor. El spune: „De aceea Dumnezeu i-a dat necurăției, după poftele inimilor lor, ca să-și pângărească trupurile lor între ei, ca unii care au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului [...] Pentru aceea, Dumnezeu i-a dat unor patimi de ocară, căci și femeile lor au schimbat fireasca rânduială cu cea împotriva firii; Asemenea și bărbații, lăsând rânduiala cea după fire a părții femeiești, s-au aprins în pofta lor unii pentru alții, bărbați cu bărbați, săvârșind rușinea și luând în ei răsplata cuvenită rătăcirii lor“ (Rom 1, 24-27).

După Sf. Apostol Pavel (Rom 1, 21-23), cauza căderii oamenilor în „ asemenea absurdități“⁴¹⁰, este păcatul și mai ales ruperea totală a legăturii cu Dumnezeu.

Păcatul acesta reprezintă abisul căderii, veriga de legătură a tuturor păcatelor, batjocorirea și lepădarea în totalitate a demnității umane și mai ales părăsirea din partea lui Dumnezeu. Sfântul Ioan spune: „Când Dumnezeu părăsește pe cineva, totul se răstoarnă pe dos“⁴¹¹.

Perversiunea este păcat împotriva firii, de aceea și gravitatea lui este atât de mare. Nici un păcat nu este firesc, însă acesta le

⁴⁰⁹ Idem, *Om. II Cor*, IV, trad. cit., p. 65M; PG LXI, 422.

⁴¹⁰ Idem, *Om. Rom*, V, trad. cit., p. 47; PG LX, (*Om. IV*), 417.

⁴¹¹ *Ibidem*; PG LX, (*Om. IV*), 417.

întrece pe toate celelalte. Sfântul Ioan spune în acest sens: „Cele ce sunt contra naturii sunt și mai grele, în același timp și mai dezgustătoare“, de aceea cei ce le săvârșesc „sunt lipsiți de orice iertare fiindcă au defăimat natura“⁴¹².

Perversiunea este manifestată în diferitele ei chipuri: bărbați cu bărbați, femei cu femei, adulți cu copii, oameni cu animale.

Ca și Apostolul Pavel, Sfântul Ioan Gură de Aur nu ocolește acest subiect, înfierând cu asprime astfel de patimi. El consideră că ceea ce-i învinuiește cel mai mult pe acești oameni este faptul că nu vreo necesitate oarecare i-a silit să se arunce în practici de acest fel, deoarece bărbații aveau femei și femeile aveau bărbați pentru a păstra „rânduiala cea după fire“, ci voința lor cea rea, lucru pentru care sunt lipsiți de orice iertare.

Sfântul Ioan consideră că aceste patimi s-au născut din părăsirea lui Dumnezeu, iar părăsirea lui Dumnezeu provine din nelegiuirea celor care L-au părăsit⁴¹³; de asemenea, de la dezmiardare și de la necunoașterea lui Dumnezeu, ca și de la lipsa fricii față de El, care este ca o ancoră de salvare din multe primejdii⁴¹⁴.

Tâlcuind expresia formulată de Sfântul Apostol Pavel: „s-au aprins în pofta lor unii pentru alții“, Sfântul Părinte arată că „boala aceasta provine nu numai din poftă, ci mai mult din trândăvia lor, care a și aprins pofta“; ei „n-au fost târați“ și nici „n-au căzut“, ci „săvârșind rușinea“ au ajuns la ceea ce a fost „studiat de dânsii mai dinainte“, făcând astfel natura de răs, încălcându-i legile⁴¹⁵.

Că acesta este un păcat împotriva firii o demonstrează înseși legile păgâne, care pedepsesc pe cei ce s-ar castra, și aceasta, pentru motivul că „își ciuntesc singuri natura omenească“. Aceștia, însă, nu nedreptățesc cu nimic pe alții, pe când desfrânații și pederastații, pe lângă faptul că nu sunt de vreun folos, își necinstesc nu numai trupul, ci și sufletul, făcându-se vrednici de a fi alungați de pretutindeni⁴¹⁶.

⁴¹² *Ibidem*, V, trad. cit., p. 47; PG LX, (Om. IV), 417.

⁴¹³ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 48; PG LX, (Om. IV), 418.

⁴¹⁴ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 53; PG LX, (Om. IV), 420.

⁴¹⁵ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 48-49; PG LX, (Om. IV), 418.

⁴¹⁶ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 52; PG LX, (Om. IV), 420.

Consecințele acestor practici sunt dezastruoase pentru unitatea rânduită de Dumnezeu între bărbat și femeie, introducându-se între ei „o luptă mai grozavă decât războiul civil”; s-a nimicit atracția firească dintre ei, s-a rupt unitatea, din unul devenind doi, „adică unul și același gen să țină locul și al celuilalt, ceea ce este împotriva legii lui Dumnezeu”, fiecare din cele două părți a pornit război atât contra celeilalte cât și contra ei înșiși, „căci și femeile defăimau pe alte femei și nu numai pe bărbați, și bărbații la rândul lor stăteau unul împotriva altuia, ca și împotriva genului femeiesc” și în sfârșit, ceea ce este foarte grav, războiul împotriva naturii, perpetuarea neamului omenesc nemaifiind posibilă⁴¹⁷.

Lumea păgână ajunsese la o atât de mare degradare morală încât considera acest păcat un privilegiu de care nu puteau „beneficia” slugile, ci numai oamenii liberi, lucru care a fost și legiuit „de preaînțeleptul popor atenian și de marele lor legislator Solon”, spune cu sarcasm Sfântul Ioan. Slugile nu aveau voie nici să-și ungă trupurile cu untdelemn și nici să facă pederastie. Cei care se supun unor astfel de legi sunt, consideră Sfântul Părinte, „cei mai nenorociți și vrednici de multe lacrimi”⁴¹⁸. Ei sunt mai păcătoși decât desfrânații și desfrânatele, care deși încalcă grav Legea dumnezeiască, cel puțin nu o încalcă pe cea a naturii, cum fac aceștia, care le încalcă pe amândouă.

Dacă desfrânarea, prin care se pângărește trupul, este un păcat atât de mare, „apoi ce am putea spune de această nebunie – zice Sfântul Ioan – care este cu mult mai rea decât desfrânarea, încât nici nu mai avem ce spune?”⁴¹⁹.

Cel ce săvârșește un astfel de păcat își pierde demnitatea pe care i-a dat-o Creatorul, trădându-și și necinstindu-și propria natură ca și pe cea a celuilalt gen. Adresându-se bărbaților, Sfântul Ioan spune: „Nu zic numai că prin acest păcat tu nu ai devenit femeie, dar încă ai pierdut și dreptul de a fi bărbat, căci nici nu te-ai schimbat în natura femeii, și nici nu ai păstrat natura bărbătească, ci amândurora te-ai făcut deopotrivă trădător, vrednic de a fi alungat și

⁴¹⁷ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 49; PG LX, (Om. IV), 418.

⁴¹⁸ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 50; PG LX, (Om. IV), 419.

⁴¹⁹ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 51; PG LX, (Om. IV), 419.

bătut cu pietre și de femei, ca și de bărbați, fiindcă ai nedreptățit și necinstit amândouă genurile⁴²⁰.

Dar în același timp, o astfel de persoană își pierde nu numai demnitatea de om, ci chiar cade și sub poziția pe care o ocupă animalele în lume. De aceea Sfântul Părinte se exprimă: „Și ca să afli cât de mișelesc fapt este acesta, spune-mi te rog: dacă venind la tine un om ți-ar spune în gura mare că ești un câine, oare nu ai fugi de el ca de un om obraznic? Dar iată că tu, care faci parte dintre oameni, nu numai câine te-ai făcut pe tine însuți, ci chiar mai prejos și mai necinstit decât acest animal, căci câinele, cel puțin, este folositor omului, pe când cel ce desfrânează nu este folositor⁴²¹. Și tot el, deplângând starea aceasta de decădere, spune: „Vai nouă, dacă ajungem să fim mai fără minte decât animalele necuvântătoare, și mai nerușinați decât câinii, căci năcăieri printre ele nu vei găsi o astfel de împreunare, ci natura-și cunoaște hotarele sale! Voi însă care săvârșiți acest păcat, ați făcut neamul nostru omenesc mai necinstit decât necuvântătoarele, căci îl batjocoriți prin asemenea fapte și vă batjocoriți și pe voi înșivă⁴²².

Acest păcat este cu atât mai grav cu cât el este „o boală molipsitoare⁴²³. Cu toate acestea nimeni nu poate fi obligat să contracteze această boală, după cum nimeni nu poate obliga pe un bărbat, oricât l-ar amenința și i-ar porunci, ca schimbându-și natura, să nască un copil. Deci, „cei ce turbează după astfel de păcate, singuri își făuresc relele cele mai grozave⁴²⁴.

Pentru aceasta și osânda unora ca aceștia va fi și mai mare. „Chiar de nu ar fi gheena – spune Sfântul Ioan – și nici nu ne-ar fi amenințat (Dumnezeu) cu osânda, totuși acest fapt este mai groaznic decât orice osândă. Dacă ei simt plăcere din aceasta, după cum zici, ei bine, atunci îmi spui mai mult de îngreuierea pedepsei lor. [...] Pe unii ca aceștia eu îi consider mai răi decât omorâtorii de oameni, fiindcă e cu mult mai bine de a muri, decât a trăi defăimat astfel de lume. Omorâtorul de oameni a despărțit sufletul de trup, iar aceștia, împreună cu trupul au pierdut și sufletul. Orice păcat

⁴²⁰ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 51; PG LX, (Om. IV), 419.

⁴²¹ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 51; PG LX, (Om. IV), 419.

⁴²² *Ibidem*, V, trad. cit., p. 53; PG LX, (Om. IV), 420.

⁴²³ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 50; PG LX, (Om. IV), 419.

⁴²⁴ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 52; PG LX, (Om. IV), 419.

mi-ai spune nu poate fi egal cu această îngrozitoare nelegiuire, și dacă cei ce pătimesc de această boală ar simți grozăvia faptului pe care-l săvârșesc, desigur că ar prefera o mie de morți, mai bine decât de a face asemenea fapte.⁴²⁵

Nu există pedeapsă atât de mare încât să poată acoperi grozăvia acestui păcat. Sfântul Ioan se întreabă: „Și de câte gheene sunt oare vrednici aceștia?”⁴²⁶

Nici un păcat nu a fost atât de aspru pedepsit ca acesta de către Dumnezeu, încă din viața de aici. Sfântul Ioan este de părere că pedeapsa Sodomei a fost icoana celei a iadului pentru cei care nu cred în realitatea pedepselor de dincolo. Pe baza acestei experiențe din istoria umanității el invită pe păcătoși să tragă singuri concluzia în legătură cu gravitatea păcatului: „Acum tu judecă singur cât de mare a fost păcatul lor, dacă Dumnezeu a fost silit să le arate gheena mai înainte de timp. Fiindcă mulți disprețuiau cuvintele și atunci ca și acum, de aceea Dumnezeu le-a arătat mai dinainte icoana gheenei, și încă într-un mod unic în istoria omenirii. În adevăr, curios a fost norul acela care a plouat foc în loc de apă, dar și păcatul pe care ei îl săvârșiseră, adică pederastia, era în afară de legile firii, era contra naturii; a ars pământul acela, fiindcă și sufletele lor erau arse de acea poftă spurcată. De aceea și ploaia aceea nu numai că n-a deschis pântecul pământului ca să-l facă de a da naștere roadelor, ci încă l-a făcut fără posibilitatea chiar de a primi semințele ce s-ar arunca în el. Astfel era și împreunarea bărbaților din Sodoma, căci și acea nelegiuire le făcuse trupurile lor mai netrebnice decât pământul cel ars al Sodomei.”⁴²⁷

e) Uciderea copiilor în pântecul mamei

Sfântul Ioan Gură de Aur condamnă pe desfrânați nu numai pentru păcatul acesta în sine, ci și pentru urmările lui, printre care cea mai gravă este situația copiilor ce sunt zămisliti în urma unor asemenea împreunări nelegiuite. În cele mai multe cazuri acești copii sunt uciși încă fiind în pântecul mamei lor, ucidere pe care el nici nu o

⁴²⁵ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 50-51; PG LX, (Om. IV), 419.

⁴²⁶ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 52; PG LX, (Om. IV), 420.

⁴²⁷ *Ibidem*, V, trad. cit., p. 52-53; PG LX, (Om. IV), 420.

poate califica din cauza gravității faptului. „De ce semeni – întreabă el – acolo unde țarina e pregătită să strice rodul, unde sunt multe doctorii de stârpire și unde, de multe ori, copilul este omorât mai înainte de naștere? Iată, deci, că și pe acea desfrânată n-ai lăsat-o să rămână numai desfrânată, ci ai făcut-o și ucigătoare de om, ai făcut-o criminală. Ai văzut cum din beție izvorăște desfrânarea, cum apoi din desfrânare iese preadesfrânarea, iar din preadesfrânare omorul? – ba chiar mai mult și decât omorul, căci nu am nici cuvinte îndeajuns de a numi asemenea faptă criminală, de vreme ce nu numai că pe copilul născut îl omoară, ci împiedică chiar de a se naște.”⁴²⁸

După cum s-a văzut, zămisirea nu este numai lucrarea omului, ci mai ales lucrarea lui Dumnezeu, Care a pus în actul împreunării dintre bărbat și femeie legea înmulțirii oamenilor, și a lăsat aceasta ca binecuvântare din partea Lui, și nu ca blestem. Mai mult decât atât, femeia a primit de la Dumnezeu această îndatorire care-i asigură chiar mântuirea. (cf. I Tim 2, 15). De aceea, intrigat de cele ce se petrec, Sfântul Ioan, întreabă: „Deci de ce îți bați joc de darul lui Dumnezeu și te împotrivești legilor Lui și ceea ce este blestem tu o urmezi ca pe o binecuvântare? De ce apoi transformi magazia nașterii în magazie de omor, și pe femeie, care este dată spre nașterea de copii, tu o pregătești pentru omor?”⁴²⁹

Femeia însă nu este singură responsabilă de ucidere, ci împreună cu ea este și bărbatul care s-a împreunat cu ea, și nu numai acela, ci și toți desfrânații, fiindcă din cauza lor, pentru a le face lor pe plac, ucide femeia desfrânată. Sfântul Ioan zice: „Fiindcă, pentru a fi plăcută și dorită de amanți, și pentru a atrage la sine mai mult aur, ea nu se dă în lături de a face și aceasta, grămădind prin asemenea fapt, un foc mare asupra capului tău, căci dacă îndrăzneala este a ei, în același timp însă și tu ești cauza principală a îndrăzelii ei”⁴³⁰.

Și mai grav este însă faptul că nu numai desfrânatele recurg la astfel de practici ucigașe, ci și multe dintre femeile căsătorite, uneori la îndemnul sau cu acordul bărbaților lor. Acest lucru a introdus în familii indiferența față de aceste atât de mari grozavii și,

⁴²⁸ *Ibidem*, XXV, trad. cit., p. 404; PG LX, (*Om. XXIV*), 626.

⁴²⁹ *Ibidem*, XXV, trad. cit., p. 404; PG LX, (*Om. XXIV*), 626-627.

⁴³⁰ *Ibidem*, XXV, trad. cit., p. 404; PG LX, (*Om. XXIV*), 627.

odată cu acestea, nenumărate alte fapte de încălcare a voii lui Dumnezeu, ce duc în final la destrămarea familiilor.

Arătând toată grozăvia uciderii de prunci, Sfântul Ioan spune: „Dar cu toate acestea, după o asemenea purtare necuviincioasă, după omoruri și după idolatrii, totuși lucrul acesta pare indiferent multora, ba chiar și multor bărbați care-și au femeile lor, de unde apoi și rezultă cele mai mari rele. Căci și aici de multe ori se pun în mișcare fel de fel de doctorii pentru stârpire, doctorii pregătite nu pentru pântecele desfrânatei, ci pentru al femeii nedreptățite; și aici se întind fel de fel de curse, invocarea sufletelor celor morți, invocarea demonilor, certuri zilnice, lupte înverșunate și multe de acest fel.”⁴³¹

⁴³¹ *Ibidem*, XXV, trad. cit., p. 404; PG LX, (*Om. XXIV*), 627.

Capitolul VI

Indisolubilitatea căsătoriei. Divorțul

1. Scurtă privire biblică

Sfânta Scriptură ne arată limpede că, în voința lui Dumnezeu, căsătoria este indisolubilă. Ideea este subliniată în modul cel mai clar în însăși relatarea din *Facere* despre creația omului, și anume, în chip distinct în fiecare din cele două referate din capitolele 1 și 2. Astfel, în *Fac* 1, 27, după ce s-a menționat crearea omului după chipul lui Dumnezeu, se spune: „A făcut bărbat și femeie“. Iar în *Fac* 2, 24, relatându-se crearea femeii din bărbat, se adaugă: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa, și vor fi amândoi un trup“.

Cu toate acestea, după o prescripție din *Deuteronom*, bărbatul are toată libertatea să-și repudieze soția, cu condiția să-i dea „carte de despărțire“ (*Deut* 24, 1-4; *Ier* 3, 1; *Mt* 5, 31), adică un document prin care recunoștea că nu mai are nici un drept asupra femeii lăsate, astfel încât aceasta putea deveni soția unui alt bărbat. În *Talmud* găsim modele de astfel de „cărți de despărțire“¹. Textul din *Deuteronom* (vers. 3-4) arată clar care este scopul acestei prescripții: acela de a împiedica pe un bărbat care și-a repudiat soția de a o lua înapoi dacă, între timp, ea s-a căsătorit cu altul. Repudierea soției nu este însă îngăduită atunci când bărbatul și-a acuzat soția în chip mincinos că n-a fost fecioară în momentul

¹ Mai ales în tratatul *Gittin*, menționat anterior.

căsătoriei² sau dacă a abuzat de ea pe când era încă fecioară și nelogodită³. Motivul repudierii putea fi chiar unul minor: dacă „ea nu va afla bunăvoință în ochii lui“ (ai bărbatului) sau dacă el afla „ceva neplăcut la ea“⁴. Adulterul soției era la vechii evrei motivul cel mai serios de divorț. Aceasta înseamnă că nu în toate cazurile se aplica soției adultere pedeapsa cu moartea.

Nu se pune însă nicidecum problema posibilității femeii de a-și repudia bărbatul⁵.

Se va vedea imediat ce reprezintă de fapt în ochii lui Dumnezeu îngăduința repudierii soției. Voința lui Dumnezeu privind indisolubilitatea căsătoriei și gravitatea păcatului celui care încalcă această voință sunt reafirmate cu tărie în *Cartea profetului Maleahi*, care, la întrebarea de ce nu mai primește Dumnezeu prinoasele din mâinile israeliților, răspunde: „Din pricină că Domnul a fost martor între tine și femeia tinereților tale, față de care tu ai fost viclean, deși ea era tovarășa ta și femeia legământului tău. Oare nu i-a făcut El ca să fie o singură făptură cu trup și suflet? Și această făptură unică ce năzuiește ea? Urmași de la Dumnezeu! Păstrați-vă, deci, viața voastră; iar tu nu fi viclean cu femeia tinereților tale. Căci eu urăsc alungarea femeii, zice Domnul Dumnezeuul lui Israel, și ca cineva să întindă nedreptatea pe veșmântul său, zice Domnul Savaot. Deci aveți respect pentru viața voastră și nu mai săvârșiți această viclenie!“⁶.

² Deut 22, 19.

³ Deut 22, 28.

⁴ Deut 24, 1. Interpretarea rabinică a acestor texte este departe de a fi unitară. Majoritatea rabinilor învățau că „femeia care a comis adulter trebuie repudiată“ (tratatul *Ketuboth* III, 5); unii afirmau chiar că aceasta este o datorie religioasă. Ei acceptau însă și multe alte motive pentru divorț. Astfel, Rabbi Akiba considera ca motiv suficient pentru repudierea soției și faptul de a-ți fi găsit o alta mai frumoasă (A se vedea tratatul talmudic asupra divorțului intitulat *Gittin*, IX, 10; în acest tratat se găsesc și multe modele de „cărți de despărțire“, în care soțul declară formal că-și lasă soția și că ea este de acum liberă să se recăsătorească).

⁵ Istoricul iudeu Iosif Flaviu (în *Antichități iudaice*, XV, 7, 10, vol. II din *Opera omnia*, editat de M. Carol Richter, BS, Lipsiae, 1826, p. 315) relatează că Salomeca, sora lui Irod Idumeul, a trimis o carte de despărțire soțului ei Costobar. Iosif Flaviu ține să spună că acest act contrazice legile iudaice, care acordă numai bărbatului dreptul de a-și repudia soția și care nu permit femeii repudiate de a se recăsători fără autorizația primului ei soț. (A se vedea și la Henri Crouzel, *L'Eglise primitive face au divorce*, în col. „Théologie historique“, 13, Paris, 1971, p. 20).

⁶ Mal 2, 14-16.

Ca și mai târziu Mântuitorul Însuși⁷, Maleahi face apel la referatul biblic despre creație.

Deși, pe baza textelor amintite din *Deuteronom*, legislația iudaică părea destul de îngăduitoare, se pare că, totuși, în preajma începutului erei creștine, divorțurile nu sunt atât de dese în sânul societății iudaice. Exista mai degrabă o tendință de a vedea în repudierea soției ceva rău și condamnabil. Pe linia textului citat din *Maleahi*, un rabin zice: „Altarul însuși varsă lacrimi pentru cel care-și lasă soția tinereților sale”⁸.

Divorțul nu era, totuși, un lucru atât de simplu și la ordinea zilei. Repudiindu-și soția fără un motiv serios, bărbatul pierdea dota pe care o dăduse socrului; apoi, trebuia să asigure soției repudiate o indemnizație (*kethuba*); în plus, printr-un astfel de act, bărbatul în cauză își făcea dușmani de moarte pe toți cei din familia soției repudiate, ceea ce putea avea consecințe extrem de grave pentru viața sa. Iată destule piedici în calea înmulțirii divorțurilor, spre deosebire de lumea păgână unde asistăm, la începuturile erei creștine, la o practicare pe scară foarte largă a acestora.

În Noul Testament găsim mai multe texte clare prin care se reafirmă cu tărie indisolubilitatea căsătoriei și se restrânge la maximum posibilitatea divorțului.

Mântuitorul Hristos nu admite alt motiv de divorț decât adulterul.

Astfel, în Predica de pe Munte, El aduce un corectiv important legii iudaice privitoare la repudierea femeii: „S-a zis iarăși: «Cine va lăsa pe femeia sa, să-l dea carte de despărțire». Eu însă vă spun vouă: Că oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să săvârșească adulter, și cine va lua pe cea lăsată săvârșeste adulter”⁹.

În *Evangelhia de la Matei* 19, 3 și urm. (vezi și paralela din Mc 10, 2-12), la o întrebare precisă a fariseilor privitoare la motivele de divorț: „Se cuvine, oare, omului să-și lase femeia sa pentru orice pricină?”, Mântuitorul afirmă clar principiul indisolubilității căsătoriei, citând ca temelie cuvintele din Facere 1, 27 și 2, 24, la care adaugă: „Așa încât nu sunt doi, ci un trup. Deci,

⁷ Vezi Mt 19, 5.

⁸ Citat după Joseph Bonsirven, *Sur les ruines du temple*, Paris, 1928, p. 294-295.

⁹ Mt 5, 31-32; cf. Lc 16, 18.

ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă”¹⁰. Fariseii întreabă atunci: „Pentru ce, dar, Moise a poruncit să-l dea carte de despărțire și să o lase?” La această obiecțiune Mântuitorul răspunde: „Pentru învârtoșarea inimii voastre v-a dat voie Moise să lăsați pe femeile voastre, dar din început nu a fost așa. Iar Eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa afară de pricină de desfrânare, și se va însura cu alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter.”¹¹

Am citat ceva mai pe larg aceste texte, deoarece ele revin mereu în referirile patristice la divorț.

Sfântul Apostol Pavel se referă și El, în repetate rânduri, la această problemă.

Astfel, în Rom 7, 2-3, Apostolul compară Legea lui Moise, care are autoritate asupra omului, cu soțul și cu autoritatea sa asupra soției: aceasta din urmă datorează supunere soțului atâta vreme cât el trăiește; deoarece Hristos a abolit Legea, creștinul este eliberat de jugul ei. Așadar, în mod indirect, Apostolul refuză femeii orice posibilitate de a se recăsători atâta vreme cât soțul ei se află în viață.

Dacă în acest text tema este atinsă incidental, în Epistola I Corinteni un întreg capitol este consacrat problemei căsătoriei și fecioriei (cap. 7). În primul rând, Apostolul recunoaște ambilor soți drepturi egale în ce privește actele esențiale ale căsătoriei și presupune unirea unui singur bărbat cu o singură femeie (v. 2-4). El arată avantajele celibatului, dar este de acord că nu toți sunt apți pentru viața de celibat; de aceea, este de acord ca aceștia să se căsătorească.¹² Ceva mai departe, referindu-se la indisolubilitatea căsătoriei și la divorț, Sfântul Pavel scrie: „Iar celor ce sunt căsătoriți, le poruncesc, nu eu, ci Domnul: Femeia să nu se despartă de bărbat! Iar dacă s-a despărțit, să rămână nemăritată, sau să se împace cu bărbatul său; tot așa, bărbatul să nu-și lase femeia”¹³. Apostolul nu face aici decât să reafirme învățătura Mântuitorului din Sfintele Evanghelii.

¹⁰ Mt 19, 4-6.

¹¹ Mt 19, 7-9; cf. Mc 10, 3-9.

¹² I Cor 7, 7-9.

¹³ I Cor 7, 10-11.

În ce privește însă căsătoriile mixte, El vine cu sfatul său propriu: „Celorlalți le grăiesc eu, nu Domnul: Dacă un frate are o femeie necredincioasă, și ea voiește să viețuiască cu el, să nu o lase. Și o femeie, dacă are bărbat necredincios, și el binevoiește să viețuiască cu ea, să nu-și lase bărbatul. Căci bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios. Altmintrelea, copiii voștri ar fi necurați, dar acum ei sunt sfinți. Dacă însă cel necredincios se desparte, să se despartă. În astfel de împrejurare, fratele sau sora nu sunt legați; căci Dumnezeu ne-a chemat spre pace. Căci, ce știi tu, femeie, dacă îți vei mântui bărbatul? Sau ce știi tu, bărbate, dacă îți vei mântui femeia?”¹⁴. Astfel, în cazul căsătoriilor mixte, Sfântul Pavel este împotriva separării soților, cu condiția ca soțul necreștin să fie de acord cu continuarea vieții de căsătorie și, bineînțeles, cu botezarea copiilor care rezultă din această căsătorie, căci așa trebuie înțeleasă referirea sa la „sfințenia” copiilor (v. 14)¹⁵.

La sfârșitul capitolului (v. 39-40), Apostolul revine asupra temei tratate în versetele 7-11, afirmând indisolubilitatea căsătoriei („Femeia este legată de lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei”) și dreptul de a se recăsători al soției văduve, dar „numai întru Domnul” (adică numai cu un creștin sau rămânând mai departe creștină¹⁶), deși, încă o dată (cf. v. 8), sfătuiește că e mai bine pentru aceasta să-și păstreze libertatea.

Așadar, potrivit învățaturii Sfintei Scripturi, soțul și soția alcătuiesc un singur trup. Temeiul acestei unități îl constituie atât faptul fizic al creației Evei din coasta lui Adam, cât și caracterul ei de taină formulat expres în porunca lui Dumnezeu: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup” (Fac 2, 24), formulare la care Mântuitorul Iisus Hristos adaugă cuvintele: „Așa încât nu mai sunt doi, ci un trup”, și porunca: „Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă” (Mt 19, 6; Mc 10, 8-9).

Pentru a arăta valoarea acestei rânduieli dumnezeiești, caracterul de taină și indisolubilitatea căsătoriei, Apostolul Pavel

¹⁴ 1 Cor 7, 12-16.

¹⁵ Cf. Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Botezat-a pruncii Biserica creștină primară?*, în *MO*, VIII (1956), nr. 4-5, p. 177 și urm.

¹⁶ Amândouă aceste interpretări apar în scrierile Sfinților Părinți.

aseamănă unirea legiuită între bărbat și femeie cu unirea tainică dintre Hristos și Biserica Sa (Efes 5, 22-33).

Aceste texte biblice, cu un atât de puternic impact în viața practică a credincioșilor, sunt adeseori citate și comentate în scrierile Sfinților Părinți. Întemeiați pe aceste învățături biblice, Părinții vor apăra cu fermitate indisolubilitatea căsătoriei. Divorțul ei îl admit, pe temeiul învățăturii Mântuitorului Însuși, numai pentru pricină de adulter. Dar, chiar într-un astfel de caz, cei mai mulți Părinți nu susțin că adulterul obligă pe soțul înșelat la desfacerea căsătoriei. Și, bineînțeles, tot pe temeiul învățăturii Mântuitorului Însuși, Sfinții Părinți nu admit căsătoria a doua a celor divorțați.

2. Atitudinea Părinților anteniceeni cu privire la divorț și la căsătoria a doua

În ce privește divorțul și interdicția recăsătoririi celor divorțați, Părinții veacului de aur se întemeiază nu numai pe învățătura Noului Testament, ci și pe o tradiție clar conturată în scrierile patristice anterioare.

Prima lucrare importantă în care găsim o referire la tema tratată aici este *Păstorul* lui Herma¹⁷. Am redat pe scurt, în primul capitol al acestei lucrări, ideile principale ale discuției dintre autor și Păstor din Porunca IV¹⁸. Câteva idei sunt subliniate cu mare claritate în acest text¹⁹:

1. Soțul nu trebuie să mai trăiască cu o soție adulteră din momentul în care este conștient de acest lucru.

2. Dar el nu trebuie să se recăsătorească, căci, făcând așa, ar deveni el însuși adulter. Dacă soția se va pocăi, el este dator să o

¹⁷ Se știe cât de mare a fost autoritatea acestei scrieri în Biserica secolelor II și III, când mulți o socoteau inspirată și o rânduiau imediat după cărțile Noului Testament (așa apare ea, de pildă, în *Codicele Sinaiticus*). De aici rezultă și importanța prescripțiilor ei în ce privește tema de care ne ocupăm aici.

¹⁸ Herma, *Păstorul*, Porunca IV, 29 (1), 4-11, trad. cit., p. 249-250.

¹⁹ Facem această sistematizare a ideilor din textul lui Herma după Henri Crouzel *op. cit.*, p. 46.

reprimească. Tocmai pentru a fi gata să o reprimească nu trebuie el să contracteze o nouă căsătorie. Dar pocăința nu poate fi acordată decât o singură dată. Aceasta este una din afirmațiile esențiale ale scrierii, după care creștinul care a păcătuit nu are decât o dată în viață posibilitatea de a face pocăință²⁰.

3. Ceea ce se spune despre bărbat este valabil și pentru femeie, căci soții sunt egali.

4. Ceea ce a spus despre adulter, Herma extinde și asupra idolatriei.

5. Herma se teme ca nu cumva, prin acest răspuns indulgent, să încurajeze greșeala. Dar el vrea să împiedice recăderea celui vinovat, căci, în acest caz, n-ar mai exista iertare. Dumnezeu poate însă să ierte primul păcat.

Am văzut că, după învățătura Mântuitorului (Mt 5, 32; 19, 9), este permisă despărțirea de soția adulteră. Dar este vorba de o permisiune, nu de o obligație. Herma, în schimb – și poziția sa va fi urmată constant de Părinții de după el –, socotește repudierea soției adultere nu o simplă permisiune, ci o obligație²¹. Această atitudine corespunde, desigur, disciplinei în vigoare atunci în comunitatea creștină și ea are o mare importanță pentru înțelegerea numeroaselor texte care vād în adulter ruperea unirii conjugale, fără a permite însă o nouă căsătorie. Trebuie să precizăm că textele din *Levitic* (20, 10), *Numeri* (5, 11-31) și *Deuteronom* (22, 13-29) care se referă la pedeapsa femeii adultere nu impun soțului ca o datorie denunțarea soției sau aplicarea pedepsei, și nici măcar repudierea ei.

Acest punct va fi clarificat de Sfinții Părinți mai ales prin exegeza pe care ei o fac asupra textului din Mt 1, 19, despre atitudinea Dreptului Iosif atunci când și-a dat seama că Sfânta Iecioară este însărcinată: „Iosif, logodnicul ei, fiind drept și nevoind să o vădească, a voit să o lase pe ascuns“. Sfinții Părinți

²⁰ Cf. *Porunca IV*, 31 (3), 6: „Dar îți spun ție, mi-a zis el: Dacă cineva, fiind ispitit de diavol, păcătuiește după acea sfântă și mare chemare, acela mai poate face pocăință o singură dată; dar dacă păcătuiește mereu și se pocăiește, unui om ca acesta pocăința nu îi este de nici un folos; cu greu va dobândi viața“ (trad. și ediție cit., p. 251).

²¹ La romani, o lege promugată de împăratul Augustus în anul 736 a.U.c. (18 î.H.), nume *Lex Julia de adulteriis et pudicitia*, îl obliga pe soțul înșelat s-o denunte pe soția adulteră și pe complicele ei. Cf. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 38-39.

cred că legea iudaică îl obliga pe dreptul Iosif să-și denunțe logodnica dacă ar fi socotit-o vinovată. Unii autori patristici, pentru a împăca „dreptatea” lui Iosif cu intenția sa de a nu o denunța (deci, de a nu se supune unei obligații de drept), propun ideea că, de fapt, Iosif ar fi intuit taina zămislirii de la Duhul Sfânt. Aceasta este, de pildă, interpretarea lui Origen²², a Sfântului Efrem Sirul²³, a Fericitului Ieronim²⁴.

În a doua Apologie a sa, Sfântul Iustin Martirul prezintă un caz în care soția creștină a unui soț necreștin, din pricina vieții desfrânate a acestuia din urmă și a refuzului său de a se îndrepta, are inițiativa despărțirii de soțul ei, „socotind o impietate de a se culca, mai departe cu un bărbat, împotriva legii naturale și care, împotriva justiției, încerca să-și găsească prilejuri de plăcere în toate”²⁵. Astfel, după acest text, dreptul bărbatului de a se despărți de femeia adulteră (Mt 5, 32; 19, 9) este extins și la femeie, în virtutea egalității soților în ce privește drepturile fundamentale ale căsătoriei. Este confirmată astfel atitudinea lui Herma asupra unui punct important: acela că despărțirea de soțul adulter este pentru soțul nevinovat nu numai un drept, ci o datorie; dacă nu se desparte, acesta se face părtaș la păcatul soțului desfrânat.

Apologetul Atenagora Atenianul, în a sa *Solie în favoarea creștinilor*²⁶, subliniază indisolubilitatea căsătoriei la creștini și, bazat pe textul din Mc 10, 11, pe care-l citează ad litteram, interdicția fără apel a recăsătoririi după divorț. „Aceasta însemnează, precizează Atenagora, ori că rămânem singuri, așa cum ne-am născut (în castitate, n. n.), ori că ne mărginim numai la o singură căsătorie, pentru că pe cea de-a doua o socotim un adevărat adulter”. Atenagora nu precizează dacă afirmația din urmă se aplică

²² Într-un text atribuit lui Origen de Eusebiu al Cezareii, în: Origene, *Fragments sur Matthieu*, 15, în „Die griechische christlichen Schriftsteller”, XII/1, 21-22. La Eusebiu, în *Quaestiones Evangelicae ad Stephanum*, Quaestio 1, PG XXII, 884.

²³ Ephrem de Nisibe, *Commentaire de l'Evangile concordant ou Diatessaron*, II, 4 S.ch., 121, Paris, 1966, p. 67.

²⁴ Fericitul Ieronim, *Commentarius in Evangelium Mtathæi*, I, 2, 24, PL XXVI, 21.

²⁵ Sfântul Iustin Martirul, *Apologia a doua*, II, trad. de Pr. Prof. Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB, 2, București, 1980, p. 77-78.

²⁶ Atenagora Atenianul, *op. cit.*, XXXIII, trad. și ed. cit., p. 380-381.

numai la recăsătorirea de după divorț, interpretare care pare să rezulte din context, sau și la recăsătorirea văduvilor²⁷.

Teofil al Antiohiei, citând din memorie Mt 5, 32, afirmă că săvârșește adulter cel care ia o femeie lăsată de bărbat; de asemenea, săvârșește adulter cel care-și lasă soția în afară de pricină de desfrânare²⁸. Că recăsătorirea după divorț nu este admisă rezultă din ceea ce spune Teofil ceva mai departe: „La ei (la creștini, n. n.) castitatea este o realitate, înfrânarea se practică, monogamia se păstrează (s. n.)...”²⁹.

Practic aceleași atitudini în ce privește divorțul – și adulterul ca singurul motiv valid de divorț – și interzicerea recăsătoririi după divorț se regăsesc și la alți autori patristici răsăriteni din secolele II și III, dintre care se cuvin menționați în special alexandrinii Clement³⁰ și Origen, mai ales în comentariul său la Mt 19, 3-11³¹, dar și în alte locuri ale operei sale³².

Din aceste câteva mărturii rezultă clar poziția Bisericii primelor veacuri în ce privește divorțul și faptul că singurul motiv de divorț este, conform principiului enunțat de Mântuitorul Însuși, păcatul adulterului. Păstorul lui Herma și Sfântul Iustin Martirul prezintă chiar ca o obligație despărțirea de soțul vinovat de adulter,

²⁷ Asupra interpretărilor diferite ale acestui text, a se vedea H. Crouzel, *op. cit.*, p. 57-60.

²⁸ Teofil al Antiohiei, *op. cit.*, III, XIII, trad. cit., p. 337.

²⁹ *Ibidem*, III, XV, p. 338.

³⁰ *Stromatele*, II, XXIII, 145, 3 și urm.; III, V, 46,4 – 47,3; III, VI, 50,1-4; III, XII, 89, 1, trad. și ed. cit., p. 185-186, 207, 208-209 și 227. Asupra învățăturii despre căsătorie a lui Clement, a se vedea F. X. Funk, *Klemens von Alexandrien über Familie und Eigentum*, în „Theologische Quartalschrift”, 1871, p. 427-449; Michel Bressollette, *Le mariage selon Clement d'Alexandrie*, Toulouse, 1964; și Jean-Paul Broudehoux, *Mariage et famille chez Clement d'Alexandrie*, în col. „Theologie historique”, 11, Paris, 1970 (asupra indisolubilității căsătoriei și a căsătoriei a doua, p. 88-94).

³¹ Origen consacră exegezei acestei pericope mai multe pagini din *Comentariul său la Matei*, anume de la cartea a XIV-a, cap. XVI, până la cartea a XV-a, cap. V; cf. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 76-89. Origen, urmând *ad litteram* textul mateian, ia în considerare numai cazul soțului care-și repudiază soția adulteră (spre deosebire de Herma), deși el are conștiința drepturilor egale ale soților, căci comentează în sensul acestei egalități textul paulin din I Cor 7, 3-4. Cf. *ibidem*, p. 88.

³² Astfel, în *Comentariile sale la I Cor 7, la Rom 7, 2-3 ș.a.* A se vedea H. Crouzel, *op. cit.*, p. 74-76.

dacă acesta refuză să se îndrepte, și afirmă egalitatea soților în această privință. Pe de altă parte, la nici unul dintre autorii din această perioadă nu se pune problema recăsătoririi după divorț.

3. Sfinții Părinți din secolul al IV-lea despre divorț și despre recăsătorirea celor divorțați

Dintre Sfinții Părinți răsăriteni ai veacului de aur se cuvine a fi studiați aici mai ales cei trei mari capadocieni, Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nyssa, și Sfântul Ioan Gură de Aur.

Înainte de aceasta, ne vom opri însă pe scurt asupra altor doi autori: Vasile al Ancirei și Asterie al Amasei.

Vasile al Ancirei (devenit episcop al acestui oraș în 336), într-un tratat *Despre adevărata integritate a fecioriei*³³, vorbind despre căsătoria mistică dintre fecioara consacrată și Mirele ei, Hristos, se referă și la căsătoria propriu-zisă. Adulterul, zice el, este motiv de divorț. Dar, ca și Herma, el adaugă că datoria soțului este de a o reprimi pe soția adulteră dacă aceasta se îndreaptă. Soțul nu poate contracta o altă căsătorie, deoarece prima soție rămâne pe totdeauna mădular al trupului său; el trebuie să accepte, deci, reluarea vieții comune. Cu atât mai mult, nimeni nu poate lua în căsătorie pe soția despărțită; această a doua căsătorie este un adulter³⁴.

Un loc important se cuvine acordat aici Sfântului Vasile cel Mare, cu opera sa canonică.

În *Omilia a VII-a la Hexaemeron*, istorisirea biblică despre crearea târâtoarelor îi inspiră Sfântului Vasile un îndemn moralizator în ce privește căsătoria: „Bărbaților, iubiți-vă femeile

³³ Acest tratat a fost atribuit multă vreme Sfântului Vasile cel Mare. Dar, așa cum a demonstrat Ferdinand Cavallera, *Le „De virginitate” de Basil d'Ancyre*, în „Revue d'Histoire ecclesiastique”, 6, 1905, p. 5-14, el trebuie restituit lui Vasile al Ancirei.

³⁴ Vasile al Ancirei, *Despre adevărata integritate a fecioriei*, 39, PG XXX, 747-750.

voastre³⁵, chiar dacă sunteți din alte localități, când veniți în comuniunea nunții. Jugul primit prin binecuvântare să ajungă legătură a firii, să fie unire a celor care au stat până atunci departe unul de altul! Vipera, cea mai cumplită dintre târâtoare, întâmpină spre nuntă pe mirenă³⁶. [...] Ce vreau să spun cu acest cuvânt? Chiar dacă soțul ar avea o fire aspră și sălbatică, soția trebuie neapărat să-l suporte și nici o pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie? Dar îi e bărbat! Este bețiv? Dar este unită cu el potrivit firii! Este aspru și neplăcut? Dar este mădularul tău și cel mai de cinste dintre mădulare!³⁷

Despre opera canonică a Sfântului Vasile am vorbit deja atunci când am prezentat tema impedimentelor la căsătorie.

În *Epistola 188*, Sfântul Vasile zice: „Hotărârea Domnului că nu-i e îngăduit nimănui să se despartă, afară doar de caz de desfrânare, se potrivește deopotrivă atât bărbaților, cât și femeilor, dacă urmărim desfășurarea logică a ideii. Dar obiceiul prezintă și aici deosebiri, mai ales când e vorba de femei; Apostolul, de pildă, ne spune că cel ce se lipește de o desfrânată este un singur trup cu ea³⁸. [...] Pe de altă parte, obiceiul rânduieste că și bărbații adulteri și cei care trăiesc în desfrâu sunt datori să rămână în căsnicie, de aceea nu știu dacă poate fi numită adulteră femeia care trăiește cu un bărbat care a fost părăsit (de soția lui), deoarece aici vina cade asupra celei care și-a părăsit bărbatul; contează deci, în primul rând, pricina care a dus la desființarea căsătoriei. Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătaile, femeia trebuie să rabde, mai vârtos decât să se despartă de soț. Nu trebuie să se țină seama nici de pierderea averilor, pe care ar invoca-o femeia. Dar nici cazul că soțul trăiește în desfrâu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc și nici n-a fost rânduit femeii să se despartă de un soț infidel, ci să

³⁵ Efes 5, 25.

³⁶ Cuplarea dintre un șarpe și un pește este, desigur, neverosimilă și se datorează cunoștințelor insuficiente ale epocii în domeniul științelor naturale. Ideea este folosită însă de Sfântul Vasile pentru a ilustra unirea care trebuie să existe între soți.

³⁷ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia la Hexaemeron*, VII, V, în Idem, *Scrieri*, partea întâia, introd., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 17, București, 1986, p. 153-154.

³⁸ 1 Cor 6, 16.

rămână cu el din cauză că nu știe ce va urma. Căci «ce știi tu, femeie, dacă îți vei mântui bărbatul?»³⁹ De aceea, femeia care și-a lăsat soțul și s-a dus la altul este adulteră, pe când cel părăsit este iertat, și nici cea care viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osândește. În schimb, dacă bărbatul este cel care, după ce și-a părăsit soția, s-a dus la alta, este el însuși adulter, pentru că o face și pe dânsa adulteră, dar și cea care viețuiește cu el este adulteră, pentru că a atras la ea un bărbat străin⁴⁰.

Acest text (- canonul 9 al Sfântului Vasile) pare a avea în vedere o împrejurare precisă asupra căreia Sfântul Părinte a fost întrebat de corespondentul său (Amfilohiu din Iconium): o femeie anume și-a părăsit bărbatul, având a se plânge de conduita lui; acesta din urmă trăiește acum cu o altă femeie. Sfântul Vasile vrea ca soția legitimă să revină la soțul ei și, spre a o determina la aceasta, caută s-o convingă că ea este vinovată de această situație, datorită faptului că a plecat de la soțul ei. Tocmai faptul că Sfântul Vasile ia în considerare aspectul individual al problemei, explică unele din contradicțiile din acest text, precum și aparenta indulgență față de soțul care trăiește deja cu o altă femeie⁴¹. Constatăm că infidelitatea soțului nu este tratată cu aceeași măsură ca și infidelitatea femeii: prima este numită „desfrâu”, în timp ce cea de-a doua este numită „adulter”. După ultima frază a acestui canon, soțul care-și părăsește soția și își ia alta este numit, într-adevăr, „adulter”, dar în mod indirect, pentru că o face și pe dânsa (pe soția sa legitimă, n. n.) adulteră, nu pentru că violează dreptul exclusiv pe care ea îl are asupra trupului său (I Cor 7, 4). De asemenea, Sfântul Vasile ezită aici să numească „adulteră” pe femeia care trăiește cu un bărbat părăsit de soția sa⁴².

Această aparentă indulgență primește anumite nuanțări în altele dintre canoanele vasilicene. Astfel, în canonul 21, se prevede: „Dacă un bărbat, viețuind împreună cu o femeie, nu se mulțumește cu viața de căsătorie, ci cade în desfrâu, noi îl socotim desfrânat și îi

³⁹ I Cor 7, 16.

⁴⁰ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 188*, X (- canonul 9), trad. de Pr. Prof. I. Bodogae, în Idem, *Scrieri*, partea a treia, PSB, 12, București, 1988, p. 379-380.

⁴¹ H. Crouzel, *op. cit.*, p. 138.

⁴² După concepția iudaică și greco-romană o astfel de femeie nu este socotită adulteră. Cf. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 143.

fixăm un timp mai îndelungat de pedepsire, totuși n-avem un canon care să ne dea drept să-l punem sub acuzarea de adulter dacă păcatul lui a fost săvârșit cu o femeie liberă de căsătorie... De aceea, femeia își va primi soțul, dacă acesta se lasă de desfrâu, iar bărbatul va trimite la casa sa pe cea care s-a pângărit (adică pe cea cu care căzuse în desfrâu, n. n.). Nu e ușor să descoperi temeiul acestei practici, dar obiceiul așa s-a încetățenit⁴³. Și aici desfrâul bărbatului – care, este numit „desfrânare”, iar nu „adulter”, este tratat cu mai multă indulgență decât al soției și nu este socotit un motiv suficient pentru ca soția să rămână despărțită de soțul infidel. Totuși, Sfântul Părinte stabilește că, în general, „desfrânarea nu e nuntă și nici chiar început de nuntă”⁴⁴ și stabilește o canonisire cu oprirea de la împărtășirea cu Sfintele taine de 15 ani pentru adulter⁴⁵ și de 7 ani pentru desfrânare⁴⁶. Dar „adulterul” bărbatului e canonisit totuși numai ca „desfrânarea”. Așa, o dată mai mult, în canonul 77: „Cel care-și lasă femeia cu care se unise în chip legiuit și care-și aduce apoi pe alta, se supun, după hotărârea Domnului, osândeii adulterului”. Dar în continuare, în același canon, pedeapsa prevăzută pentru bărbatul a cărui faptă este numită aici „adulter” nu este de 15 ani (cf. canonul 58), ci numai de 7 ani, ca pentru „desfrânare” (cf. canonul 59).

Cu soțul abandonat „fără motiv” de soția lui, Sfântul Vasile se arată îngăduitor și-l primește la „comuniunea cu Biserica”⁴⁷.

În aceste prevederi ale Sfântului Vasile nu mai apare concretizat principiul egalității sexelor în ceea ce privește vinovăția pentru desfrânare sau adulter, așa cum apare acest principiu în Noul Testament, sau la Părinți ca Herma sau Sfântul Iustin Martirul. Sfântul Vasile este conștient de acest lucru, precizând, la începutul canonului 9, citat mai sus, că, în raport cu „hotărârea Domnului... care se potrivește deopotrivă atât bărbaților, cât și femeilor”, „obiceiul prezintă deosebiri, mai ales când e vorba de femei”. Sau, o atenționare de același gen la sfârșitul canonului 21 (citată și el mai

⁴³ Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola* 199, XXI (= canonul 21), trad. și ed. cit., p. 402-403.

⁴⁴ *Ibidem*, XXVI (= canonul 26), p. 404.

⁴⁵ *Epistola* 217, LVIII (= canonul 58), trad. cit., p. 446.

⁴⁶ *Ibidem*, LIX (= canonul 59), p. 446.

⁴⁷ *Epistola* 199, XXXV (= canonul 35), trad. cit., p. 406.

sus): „Nu-i ușor să descoperi temeiul acestei practici, dar obiceiul așa s-a încetățenit“.

În orice caz, scopul acestor prevederi vasilene, dincolo de pedepsele canonice prevăzute pentru păcatele împotriva fidelității conjugale, este acela de a promova cu orice preț salvarea căsătoriei. Cum am văzut, pentru Sfântul Vasile nu există practic motive valabile de divorț. El cere însă în mod ferm ca, dacă cineva a răpit o femeie logodită cu un alt bărbat, acela să renunțe la ea necondiționat (dacă e liberă și familia ei este de acord, el o poate lua de soție)⁴⁸ și că, deoarece „desfrânarea nu este nuntă și nici chiar început de nuntă“, cel mai bine este ca cei ce trăiesc în desfrânare să poată fi convinși să se despartă⁴⁹.

Sfântul Vasile cel Mare admite totuși, în anumite cazuri, desfacerea căsătoriei: (1) prin acord mutual, în fața mai multor martori, dacă ambii soți s-au hotărât să intre în monahism; el spune: „Și pe cei căsătoriți, care vin spre o viață de acest fel, trebuie a-i întreba dacă fac aceasta cu consimțământul reciproc, după dispoziția Apostolului («căci bărbatul – spune el – nu este stăpânul corpului său»)⁵⁰; și astfel cel care vine, să fie primit înaintea mai multor martori; pentru că nu este nimic mai de preferat decât ascultarea față de Dumnezeu⁵¹; și (2) conform învățaturii scripturistice⁵², „pentru desfrânare sau dacă ar fi piedică spre pietate“⁵³.

Sfântul Grigorie de Nazianz ne oferă un text important asupra temei care ne preocupă aici în *Cuvântul 37 la Matei*⁵⁴. El prevede, în primul rând, egalitatea soților în ce privește îndatoririle conjugale și afirmă răspicat că nu acceptă legislația discriminatorie în vigoare

⁴⁸ *Ibidem*, XXII (= canonul 22), p. 403.

⁴⁹ *Ibidem*, XXVI (= canonul 26), p. 404.

⁵⁰ I Cor 7, 4.

⁵¹ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile mari*, 12, trad. cit., p. 242.

⁵² Sfântul Vasile folosește ca temeiuri în susținerea învățaturii despre indisolubilitatea căsătoriei și adevăratele motive care ar justifica desfacerea c. textele: Mt 5, 31-32; 19, 9; Lc 14, 26; I Cor 7, 10-11; Efes 5, 25-30 ș.a.

⁵³ Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile morale*, 73, trad. cit., p. 187.

⁵⁴ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântul XXXVII la Matei*, Paragrafele 6-7, PG XXXVI, 289-294 (a se vedea și traducerea în limba franceză a acestui text la H. Crouzel, *op. cit.*, p. 152-153 și 154-155).

în această privință⁵⁵. Ei sunt egali atât prin creație, cât și prin faptul că Hristos a murit deopotrivă pentru mântuirea bărbatului și a femeii. În plus, prin taina cea „mare“ a nunții (și Sfântul Grigorie citează textul din Efes 5, 32), soțul și soția au devenit „un singur trup“. Apoi respinge hotărât căsătoria a doua, și cu atât mai mult pe a treia. „Prima – zice el – este lege, a doua concesie, iar a treia călcare a legii“. În ce privește motivele de divorț, el zice: „Legea⁵⁶ permite repudierea pentru orice motiv. Hristos însă nu face același lucru; El îngăduie numai despărțirea de cea desfrânată; toate celelalte (motive) El poruncește să fie luate cu filosofie. Desfrânata, deoarece ea alterează neamul: pe toate celelalte să le suportăm și să le luăm cu filosofie; mai mult, suportați și luați (toate) cu filosofie, voi toți cei care v-ați asumat jugul căsătoriei“⁵⁷. Urmează o listă întreagă de defecte ale soției pe care soțul trebuie să le reprime la soția sa, fără ca totuși să o repudieze.

Acceași idee este exprimată de Sfântul Grigorie de Nazianz în două scrisori (144 și 145)⁵⁸. În prima, adresată unui înalt funcționar cu numele Olimpiu, Sfântul Părinte ia atitudine împotriva repudierii la modul cel mai general și absolut, căci, zice el, „repudierea este cu totul contrară legilor noastre (creștine, n. n.), chiar dacă romanii socotesc altfel“. A doua, adresată unui oarecare Verian, care voia s-o despartă pe fiica sa de soțul ei printr-o repudiere legală, el scrie că acceptă misiunea de arbitru pe care i-o încredințase guvernatorul Olimpiu, dar că va face acest lucru ca episcop, pentru triumful binelui. Apoi îi spune lui Verian, ceea ce-i spusese și lui Olimpiu, că, întrebând-o pe tânăra soție, și-a putut da seama că lacrimile îi dezminț cuvintele.

Sfântul Grigorie de Nyssa deși nu tratează direct acest subiect, îl abordează totuși, în *Scrisoarea către Letoios din Mitilina*,

⁵⁵ S-ar putea crede că Sfântul Grigorie vizează aici legile romane. Nu este însă exclus ca polemica sa să fie îndreptată împotriva obiceiurilor capadociene, nedrepte față de femei, dintre care unele, așa cum am văzut, sunt consemnate de Sfântul Vasile cel Mare.

⁵⁶ Este vorba de Legea mozaică sau de legea romană; cf. H. Crouzel, *op. cit.*, p. 154, nota 77.

⁵⁷ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântul XXXVII la Matei*, PG XXXVI, 293.

⁵⁸ *Ibidem*, *Epistolele CXLIV și CXLV*, PG XXXVII, 245-248.

care va deveni canonul 4 al său⁵⁹. În acest text se face distincție între desfrânare (πορνεία) și adulter (μοιχεία); a doua parte a canonului prevede pedepsirea lor diferențiată (ca și în canoanele 58 și 59 ale Sfântului Vasile, pedeapsa pentru adulter este dublă în raport cu cea pentru desfrânare). Ceea ce ne interesează în chip special aici este afirmarea de către Sfântul Părinte a unicității căsătoriei: „Căci omului i s-a dat de la Dumnezeu o singură ajutorătoare, iar femeii un singur cap”⁶⁰. Această afirmație pare a exprima o atitudine cu totul negativă față de a doua căsătorie, inclusiv a văduvilor, deși Sfântul Grigorie nu face nici o precizare în acest sens⁶¹.

Distincția dintre desfrânare și adulter în sens strict (căci, de fapt, Sfântul Grigorie cuprinde în „adulter” toate păcatele care țin de desfrânare) este făcută din indulgență pentru cei mai slabi și se întemeiază pe nedreptatea, care se adaugă în al doilea caz, față de soțul înșelat. Victima este desemnată printr-un adjectiv la masculin. Este greu de spus dacă se are în vedere numai bărbatul, sau, deopotrivă și bărbatul și femeia⁶².

Sfântul Ioan Gură de Aur oferă și el o serie importantă de texte referitoare la indisolubilitatea căsătoriei și la divorț.

Pornind de la învățătura Apostolului Pavel cu privire la unitatea dintre bărbat și femeie prefigurată în unitatea dintre Hristos și Biserică, Sfântul Ioan arată: „După cum Eva este născută din coasta lui Adam, tot așa și noi suntem născuți din coasta lui Hristos. [...] Și după cum Adam dormind, femeia s-a format, tot așa Hristos murind, Biserica s-a format din coasta Lui”⁶³. Și, de asemenea:

⁵⁹ A se vedea textul în *Pidalion*, trad. cit., p. 435-435. Un lung comentariu al acestui canon face Balsamon, PG CXXXVIII, 867-874.

⁶⁰ *Pidalion*, ed. cit., p. 435.

⁶¹ Despre aceasta se va exprima Sfântul Grigorie mai clar în *Viata Sfintei Macrina* prin modul în care prezintă comportarea sorii sale după moartea logodnicului pe care i-l rânduisese tatăl ei. Când părinții îi vorbeau în favoarea unuia sau a altuia dintre pretendenții la mâna ei, Macrina, socotind logodna ei ca o căsătorie, zicea că „e absurd și contra legii să nu se mulțumească cu căsătoria care fusese hotărâtă o dată de tatăl ei [...] un singur soț aparținând naturii căsătoriei, ca o singură naștere și o singură moarte” (PG XLVI, 964).

⁶² H. Crouzel, *op. cit.*, p. 159.

⁶³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A III-a Om. despre Căsătorie*, 3, trad. cit., p. 69; PG LI, 229.

„După cum soțul părăsește pe tatăl său și își caută femeie, tot așa Hristos a părăsit tronul părintesc și a venit la mireasă”⁶⁴. Așadar, unirea celor doi soți este reală, și legătura dintre ei indisolubilă, temeiurile acestei unități fiind demonstrate cu exemple atât de înalte.

Potrivit Sfântului Pavel, care nu acceptă desfacerea căsătoriei nici în cazul în care unul dintre soți este necredincios, spunând că: „Bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios” (I Cor 7, 12-14). Sfântul Ioan Gură de Aur arată că, spre deosebire de adulter, situația în care unul dintre soți este necredincios nu atrage după sine necurăția celuilalt, de aceea unitatea și indisolubilitatea căsătoriei lor nu au de suferit. El spune: „Dacă cel ce se lipește de desfrânată este un trup (cu ea), este învederat că și femeia care se lipește de un idolatru este un trup (cu el). Un trup este, însă nu devine necurat, ci curăția femeii biruiește necurăția bărbatului, după cum și curăția bărbatului credincios, biruiește necurăția femeii necredincioase”⁶⁵. Cel care este idolatru, desigur, este necurat, însă cel credincios nu se face părtaș la necurăția aceluia ca în cazul adulterului. Idolatrul este necurat nu pentru împreunarea lui cu soția, ci pentru necredința lui. Căci spune Sfântul Ioan: „Nu în unirea trupurilor stă necurăția, ci în cugete și în intenția omului”⁶⁶. Desigur, este vorba de unirea după legea căsătoriei. De aceea, soția idolatrului, prin împreunarea cu acesta nu se face părtașă la idolatria lui, rămânând neatinsă de necredința aceluia.

Pe lângă aceasta există speranța că cel necredincios va deveni credincios prin conviețuirea lor împreună. Sfântul Ioan spune: „Căci dragostea este un mare dascăl, în stare de-a întoarce pe cineva din rătăcire, de a-i preface viața, de a-l conduce spre filosofie, și din piatră a-l face om”⁶⁷. Dacă soțul necredincios acceptă o astfel de căsătorie, parafrazând cuvintele apostolului, el zice: „Rămâi pe lângă dânsul căci ai și un câștig. Rămâi, îndeamnă, sfătuiește și convinge-l, căci nici un dascăl nu va putea să facă ceea

⁶⁴ *Ibidem*, 3, trad. cit., p. 71; PG LI, 230.

⁶⁵ *Ibidem*, *Om. I Cor*, XIX, trad. cit., p. 244; PG LXI, 154.

⁶⁶ *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 245; PG LXI, 155.

⁶⁷ *Ibidem*, XXXIII, trad. cit., p. 463; PG LXI, 284.

ce vei face tu ca femeie⁶⁸. Sfântul Părinte insistă asupra acestei chestiuni, spunând: „Ce vătămare poate fi, spune-mi, când și cele ale evlaviei rămân neștirbite, și în același timp sunt și bune speranțe pentru cel necredincios? Ce vătămare poate fi de a rămânea unii ca aceștia căsătoriți și a nu introduce pricini de lupte prisoselnice?”⁶⁹ Sfântul Ioan aduce vorba de aceste eventuale lupte și neînțelegeri între soți, arătând că Apostolul se referă la cei care deja sunt căsătoriți, unul dintre cei doi devenind creștin după căsătorie⁷⁰. Sfântul Apostol Pavel, așa cum s-a văzut, spune chiar că „bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă” și invers (I Cor 7, 14). Sfântul Ioan explică spunând că Apostolul s-a exprimat astfel, nu pentru a arăta că bărbatul necredincios a devenit sfânt prin soția sa fără convertire, ci „prin exagerarea vorbeii” a vrut să alunge frica femeii de a conviețui cu soțul ei⁷¹. Această frică este îndepărtată de Apostol, explică Sfântul Ioan, și prin argumentul copiilor care rezultă din astfel de familii mixte, și care ar putea fi socotiți pe jumătate curați și pe jumătate necurați. Cu toate acestea „ei sunt sfinți” (I Cor 7, 14), adică sunt curați. Prin aceste cuvinte este desființată „frica unei astfel de bănuieli”⁷².

În situația dată, în care unul dintre cei doi este necredincios, poate fi acceptată desfacerea căsătoriei, însă nu poate fi cerută de către cel credincios; el poate s-o accepte, dar numai dacă este săvârșită din inițiativa celuilalt. Sfântul Apostol Pavel spune: „Dacă însă cel necredincios se desparte, să se despartă. În astfel de împrejurare, fratele sau sora nu sunt legați; căci Dumnezeu ne-a chemat spre pace. Căci, ce știi tu, femeie, dacă îți vei mântui bărbatul? Sau ce știi tu, bărbate, dacă îți vei mântui femeia?” (I Cor 7, 15-16).

Referindu-se la acest pasaj, Sfântul Ioan Gură de Aur arată motivul principal pentru care cel credincios nu trebuie să se împotrivescă opțiunii celui necredincios pentru desfacerea căsătoriei, și anume, pericolul atragerii spre idolatrie a soțului

⁶⁸ *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 246; PG LXI, 155.

⁶⁹ *Ibidem*, XIX, p. 245; PG LXI, 155.

⁷⁰ *Ibidem*, XXXIII, trad. cit., p. 460; PG LXI, 282.

⁷¹ *Ibidem*, XXXIX, trad. cit., p. 556-557; PG LXI, 341.

⁷² *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 245-246; PG LXI, 155.

creștin. El tâlcuiește sfatul Apostolului în felul următor: „De exemplu, zice, dacă-ți poruncește, sau de a jertfi și a lua parte prin căsătorie la necucernicia lui, sau a pleca din casă, atunci mai bine este să strici căsătoria, și nicidecum cucernicia”. Și de asemenea: „Dacă în fiecare zi (cei doi) se ceartă și se luptă pentru aceasta, atunci mai bine este de a te izbăvi de acest rău”⁷³.

Nimeni nu este îndreptățit să se despartă de soțul sau soția sa nici pe motiv că tovarășul de viață ar avea anumite defecte sufletești sau fizice. De altfel toate acestea le-a putut cunoaște înainte de căsătorie. Și chiar dacă ar fi vorba de neajunsuri dobândite după încheierea căsătoriei, cei doi trebuie să rămână în unire; nu li se permite despărțirea.

Sfântul Ioan sfătuiește pe cel care întâmpină necazuri cu soția sa, ca de exemplu: dacă este rea și desfrânată, bețivă, insultătoare, fără judecată sau cu alt defect, să-l întrebe pe Apostolul Pavel dacă îi permite să se despartă. El spune: „Căci dacă vezi că el îți dă voie să o alungi, dacă găsești în ea vreunul dintre aceste motive și să aduci alta în locul ei, să fii sigur că nu e nici un pericol; iar dacă nu îți dă acest drept și îți poruncește că în afară de adulter, să o iubești și să o ții la tine, chiar cu toate celelalte neajunsuri, atunci întărește-te pe tine în gândul că trebuie să înduri toată răutatea femeii tale”⁷⁴. Același lucru se poate spune și-n cazul în care soția are astfel de necazuri cu soțul ei. Sfântul Părinte îndeamnă pe soțul sau soția care suferă asemenea neajunsuri, nu să se despartă, ci să le vindece, să le îndrepte așa cum a făcut Hristos cu Biserica, mireasa Sa. „Imită și tu acest lucru – spune el – chiar dacă soția ta ar greși cu mii de păcate în fața ta, uită-le pe toate, iartă tot; chiar dacă are o fire rea, îndrepteaz-o cu dulceață și bunătate, ca și Hristos Biserica”⁷⁵.

Și dacă argumentul acesta este mai greu de înțeles pentru cei neînduhovniciți, Sfântul Ioan întărește cele spuse prin exemple practice din viața de toate zilele. „Dacă în trupurile noastre s-ar ivi vreo boală – spune el – nu tăiem mădulele, ci îndepărtăm boala. [...] Mulți au picioarele sucite, și fluierile strâmbe, și mâini uscate,

⁷³ *Ibidem*, XIX, trad. cit., p. 246; PG LXI, 155.

⁷⁴ *Idem*, A III-a Om. despre căsătorie, 2, trad. cit., p. 66; PG LI, 227.

Ibidem, 2, trad. cit., p. 67; PG LI, 228.

și ochi cu albeață, cu toate acestea nici ochiul nu și-l scot, nici piciorul nu și-l taie, nici mâna nu și-o retează; și deși acestea sunt nefolositoare și fac rușine celorlalte mădulare, cu toate acestea le păstrează pentru că sunt legate de trup⁷⁶. Același tratament ar trebui aplicat și soțului sau soției cu defecte și boli sufletești; și este mai posibilă vindecarea unor astfel de boli decât îndreptarea unor defecte fizice. Deci, dacă un mădular bolnav, pentru care nu există speranță de vindecare, nimeni nu-l taie, cu atât mai mult cu soțul sau soția, unde este nădejde de îndreptare, nu trebuie procedat altfel. Și chiar dacă boala spirituală a unuia ca acesta este de nevindecă, nu se justifică îndepărtarea lui, așa cum nu este firească tăierea unui mădular bolnav. Dimpotrivă, cu toate că în cazul unei boli sau al unui defect fizic incurabile, nu se mai aplică uneori nici un tratament, fiind vorba însă de defecte sau boli spirituale, tratamentul duhovnicesc nu trebuie întrerupt niciodată, chiar dacă nu există speranțe de îndreptare. Există însă speranța că acest efort nu rămâne nerăsplătit, căci Dumnezeu apreciază grija și răbdarea puse în slujba semenilor. Dar aceasta este și o datorie a soțului față de soția lui, și invers, de a îndura nu oricum, ci „cu dulceață” neajunsurile unuia sau ale celuilalt dintre ei⁷⁷.

Deci, dacă Hristos nu s-a scârbit de Biserica Sa „murdară și pătată”⁷⁸ și dacă nimeni nu-și taie vreun mădular oarecare pentru că este bolnav și nefolositor, cu atât mai mult soțul și soția, care formează un singur trup, nu au voie să se despartă și să se elimine unul pe celălalt.

Nici chiar acordul comun între cei doi soți pentru desfacerea căsătoriei nu poate fi aplicabil, deoarece odată ce s-au supus de bună voie legii căsătoriei, ei nu pot ieși de sub autoritatea acesteia.

Cel Care a hotărât indisolubilitatea căsătoriei este Însuși Dumnezeu, Care l-a creat pe om și i-a dat și legea căsătoriei. De aceea, legea nu poate fi desființată sau modificată decât numai de către Legiuitoare. „Deci, ce a împreunat Dumnezeu omul să nu despartă”, spune Domnul (Mt 19, 6; Mc 10, 9).

⁷⁶ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 68; PG LI, 228.

⁷⁷ *Ibidem*, 3, trad. cit., p. 68-69; PG LI, 228-229.

⁷⁸ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 67; PG LI, 227.

Cât timp este legat soțul de soția sa, și invers, o spune Sfântul Apostol Pavel. „Femeia – zice el – este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei. Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul“ (I Cor 7, 39; Rom 7, 2-3). Tâlcuind acest text, Sfântul Ioan spune că așa cum sclavii fugiți de la stăpân târăsc după ei lanțul, tot așa și femeile când părăsesc pe bărbații lor poartă cu ele cătușele legii căsătoriei care le învinuiesc oriunde ar merge, zicându-le: „Femeia este legată de lege“. Sfântul Părinte atenționează și pe bărbații care ar lua o femeie ce și-a părăsit soțul, să ia în seamă lanțurile căsătoriei acesteia care-i învinuiesc și pe ei cu cuvintele: „Trăiește încă bărbatul ei. Și: «Cel ce va lua pe cea lăsată săvârșește adulter» (Mt 5, 32)“⁷⁹.

Sfântul Ioan vine și în întâmpinarea celor care ar invoca autoritatea Vechiului Testament spre a-și susține opțiunea lor pentru desfacerea căsătoriei. El arată că acum nu mai operează Legea veche, ci Legea lui Hristos. Pentru că de aceea a venit Fiul lui Dumnezeu, a luat chip de rob, S-a jertfit, a stricat moartea, a șters păcatul și a făcut posibilă revărsarea harului Duhului Sfânt, ca să-i aducă pe oameni spre „o înțelepciune mai mare“⁸⁰. De altfel nici Moise n-a stabilit desfacerea căsătoriei „cu desăvârșire“, ci a fost nevoit să ia în seamă slăbiciunile celor pentru care era dată legea. Căci aceștia erau vărsători de sânge, și ar fi fost în stare să-și ucidă soțiile dacă legea nu le-ar fi înlesnit desfacerea căsătoriei. Sfântul Ioan argumentează cele afirmate cu multe situații și locuri din Vechiul Testament în care poporul iudeu și-a ucis nu numai profeții, ci chiar membri ai familiilor lor⁸¹. El spune: „Dacă legea ar fi silit pe bărbat să țină în casă pe femeia pe care o urăște, bărbatul ar fi ucis-o. Așa de cruzi erau iudeii! Cum aveau să-și cruțe femeile lor, când nu-și cruțau proprii lor copii, când omorau pe profeți, când vărsau sângele ca apa? De aceea legea veche a îngăduit un păcat mai mic, dar a stârpit unul mai mare“⁸².

⁷⁹ Idem, *A II-a Om. despre căsătorie*, I, trad. cit., p. 54; PG LI, 218-219.

⁸⁰ *Ibidem*, 2, trad. cit., p. 55; PG LI, 219.

⁸¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *A II-a Om. despre căsătorie*, 2, trad. cit., p. 55; PG LI, 219-220.

⁸² Idem, *Om. Mt. XVII, IV*, trad. cit., p. 223; PG LVII, 259.

Sfântul Ioan demonstrează că indisolubilitatea căsătoriei era cunoscută și în Vechiul Testament, chiar dacă Moise a făcut acel pogorământ. Despre acesta Domnul Însuși spune: „Pentru învârtoșarea inimii voastre, v-a dat voie Moise să lăsați pe femeile voastre, dar din început nu a fost așa” (Mt 19, 8). Și tot El zice: „N-ați citit că Cel ce i-a făcut de la început i-a făcut bărbat și femeie?” (v. 4). Că nu a fost așa până la Moise, o învederează însuși actul creării omului de către Dumnezeu. Care a făcut un singur bărbat și o singură femeie; nu l-a făcut lui Adam două femei, așa încât să fi putut dacă voia să lase pe una și s-o ia pe cealaltă. Legea a fost așadar ca „femeia pe care a luat-o fiecare de la început, pe aceea să o țină toată viața”, spune Sfântul Ioan⁸³. Legea aceasta este, deci, mai veche decât cea a lui Moise.

Dar chiar înlesnirea dată de Moise pentru despărțire și contractarea altei căsătorii, observă Sfântul Ioan pe temeiul a diferite locuri din Vechiul Testament, nu era considerată a fi o stare de normalitate. De exemplu, femeia căsătorită a doua oară era socotită a fi întinată (Deut 24, 4); a doua căsătorie făcută în timp ce trăia primul bărbat era „mai curând o pată necurată decât o căsătorie”, spune Sfântul Părinte; era „urâciune înaintea Domnului Dumnezeu” (Deut 24, 4). Sfântul Ioan aduce și mărturia Proorocului Maleahi (2, 13-14), care consideră nevrednic de a aduce jertfă lui Dumnezeu pe cel ce și-a abandonat soția. El a făcut-o și pe femeie, nu numai pe bărbat, lucru pentru care bărbatul trebuie să-i păstreze dragostea. „Căci – spune Sfântul Părinte – dacă adesea aceasta a fost pricină de iubire între sclavii certați, fiindcă amândoi servesc unuia și aceluiași stăpân, cu atât mai mult trebuie să se facă între noi, când amândoi avem același Creator și același Stăpân”⁸⁴.

Potrivit învățăturii Mântuitorului numai un singur motiv poate fi atât de puternic încât uneori justifică ruperea chiar de către cel credincios, fără consimțământul celuilalt, a acestei unități. și anume, adulterul sau infidelitatea conjugală. „Oricine va lăsa pe femeia sa – zice El – în afară de pricină de desfrânare, și se va

⁸³ Idem. *A II-a Om. despre căsătorie*, 2, trad. cit., p. 56; PG LI, 220.

⁸⁴ *Ibidem*, 3, trad. cit., p. 57; PG LI, 220-221.

însura cu alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter" (Mt 19, 9).

Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că adulterul desface căsătoria chiar înainte ca cei doi să se despartă. Dacă în cazul unei familii în care unul dintre soți este necredincios, cel credincios nu se întinează de necredința celui dintâi, aici chiar dacă numai unul a păcătuit, prin împreunarea din nou a lor, ambii soți devin necurați, deoarece adulterul a atentat la însăși această legătură intimă dintre ei. În acest caz nu mai este vorba numai de cei doi, ci se interpune între ei cel puțin o a treia persoană, dacă nu și mai multe. „De pildă - explică el - eu spun că femeia ce a desfrânat odată este spurcată. Deci, dacă cel ce se lipește de desfrânată este un trup (cu ea), atunci și el devine spurcat unindu-se cu o desfrânată, și prin urmare, curătenia întreagă a dispărut”⁸⁵. Și în alt loc zice: „Dacă i-ar fi poruncit bărbatului să o țină în casă, deși femeia lui a trăit cu mulți bărbați, atunci fapta bărbatului ar duce iarăși tot la adulter”⁸⁶.

Cu toate acestea Sfântul Ioan nu recomandă nici în acest caz desfacerea căsătoriei, ci mai degrabă readucerea celui care a săvârșit adulter la pocăință și îndreptare. Din cuvintele Mântuitorului cu privire la adulter, el observă: „Hristos lasă bărbatului numai un singur caz când își poate lăsa femeia”⁸⁷. Deci, nu spune: „când trebuie să-și lase femeia”, ci: „când își poate lăsa femeia”. Este vorba, așadar, de o îngăduință, și nu de o poruncă. În alt loc, el spune: „Dacă vreo femeie ar fi înclinată spre adulter, să nu o alungăm, ci să îndepărtezi răutatea”⁸⁸. Dar aceste cuvinte ar putea fi interpretate în sensul că trebuie prevenit păcatul, și nu că ar fi vorba de femeia care deja a păcătuit. Totuși, după ce a vorbit despre adulter, Sfântul Ioan, constatând reacția celor care l-au ascultat, zice: „Am văzut pe multe (femei) plecându-și capul, lovindu-se peste față și nu puteau nici privirea să-și ridice, ei bine, atunci ridicându-mi ochii spre cer am zis: Binecuvântat este Dumnezeu, pentru că glasul meu nu izbește urechi moarte, ci cuvintele mele pătrund cu multă greutate în inimile

⁸⁵ Idem, *Om. I Cor.* XIX, trad. cit., p. 244; PG LXI, 154.

⁸⁶ Idem, *Om. Mt.* XVII, IV, trad. cit., p. 224; PG LVII, 260.

⁸⁷ *Ibidem*, XVII, IV, trad. cit., p. 224; PG LVII, 260.

⁸⁸ Idem, *III^a Om. despre căsătorie* trad. cit., 2, p. 68; PG LI, 228.

ascultătorilor”⁸⁹. Și în continuare se poate remarca din cuvintele Sfântului Părinte că este de preferat să nu se ajungă la aceste grele păcate care provoacă atâta suferință, dar dacă s-a ajuns aici, există o soluție salvatoare pentru refacerea unității familiei și primirea iertării, pocăința. Sfântul Ioan zice: „Bine ar fi să nu greșim deloc, dar nu este puțin lucru cu privire la mântuire să suferi greu după păcat și să recunoști greșeala sufletului tău, muștrându-ți cugetul cu multă tărie; o astfel de căință este o parte de îndreptățire și te îndreptează pe drumul nepăcatului. [...] Deci fie că v-ați îndurerat de păcatele voastre, fie de ale altora, sunteți demni de nenumărate laude. [...] De aceea și eu, când v-am văzut cu capul plecat, gemând și lovindu-vă fața, m-am bucurat gândindu-mă la rodul mare al acestei suferințe.”⁹⁰

Pentru a nu ajunge într-o astfel de întinare sufletească și trupească, Sfântul Ioan Gură de Aur reamintește celui ispitit cuvintele Apostolului Pavel, care zice: „Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia” (1 Cor 7, 4). Potrivit acestor cuvinte, Sfântul Părinte îndeamnă: „Deci, dacă vei vedea vreo adulteră că te momește, că-ți întinde curse, că se atârnă de tine, zi-i: Nu este al meu trupul, este al femeii mele; nu îndrăznesc să abuzez de el, nici să-l dau altei femei. Aceasta să facă și femeia”⁹¹. De asemenea el mai sfătuiește: „Socotește pe toate celelalte femei ca pietre, știind că după căsătorie, dacă te vei uita cu ochi poftitori la vreo femeie, fie desfrânată, fie măritată, te-ai făcut vinovat de crimă de adulter. Șoptește-ți în fiecare zi aceste vorbe; și dacă vei vedea că s-a născut în tine pofta pentru o altă femeie, și prin aceasta femeia ta ți se pare neplăcută, intră în casa ta, deschide această Carte, și luând pe Pavel ca ajutor, stinge-ți flacăra repetându-ți neîncetat aceste vorbe”⁹².

Conceptia Sfinților Părinți în legătură cu indisolubilitatea și unicitatea căsătoriei, ca și neacceptarea divorțului, rezultă și din rezerva cu care ei privesc și admit nunta a doua a soțului rămas.

⁸⁹ *Ibidem*, I, p. 64-65; PG LI, 225.

⁹⁰ *Ibidem*, I, p. 65; PG LI, 226.

⁹¹ *Idem*, *I Om. despre Căsătorie*, 4, trad. cit., p. 47; PG LI, 214.

⁹² *Ibidem*, 4, p. 49; PG LI, 215.

văduv prin decesul celui alt⁹³, ceea ce se va trata într-un capitol separat.

4. Văduvia

În primele secole creștine fiecare credincios avea un loc și un rol bine stabilite în Biserică, potrivit vârstei, sexului, capacităților spirituale, a stării sale sociale și a treptei pe care o ocupa în ierarhia bisericească. Așadar fiecare avea drepturile dar și responsabilitățile sale specifice.

În comunitatea Bisericii primare, văduvele își aveau și ele locul și rolul lor bine determinate. Sfântul Apostol Pavel le acordă o atenție deosebită: el le mângâie, îndemnându-le la păstrarea văduviei curate; pe unele le sfătuiește să se căsătorească, pe altele le mustră cu asprime, unora le arată cununile, iar altora pedepsele; și toate acestea, pentru ca nici una să nu se piardă, ci, devenind podoabe ale Bisericii și mirese ale lui Hristos, să se mântuiască. Același lucru se poate spune și despre văduvi.

Sfântului Ioan Gură de Aur este sensibil la necazurile credincioșilor săi, arătându-și compasiunea pentru cei ce și-au pierdut pe cineva drag din familie și zicându-le: „Fie ca voi toți să petreceți viața fără vreo jale, și după legea naturii copiii să înmormânteze pe părinții lor ajunși la adânci bătrânețe, după cum și mamele să fie petrecute la groapă de fetele, de nepoții și de strănepoții lor, și nicăieri să nu se întâmple moarte înainte de vreme”⁹⁴.

Sfântul Părinte vede în atitudinea față de moarte a celor rămași în viață, măsura credinței și a nădejdiilor lor în Dumnezeu. El îndeamnă pe văduvă, respectiv pe văduv, să nu se întristeze peste măsură pentru cel care a părăsit viața aceasta. Întristarea este specifică celui care nu are nădejde, după cum observă și Apostolul Pavel (I Tes 4, 13). Sfântul Ioan spune: „Un suflet care nu cunoaște nimic despre înviere, ci moartea trupului o crede ca moarte

⁹³ Magistr. Pr. Marin Braniște, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, ST, IX (1957), 1-2, p. 142-143.

⁹⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Evr.*, IV, trad. cit., p. 95-96; PG LXIII, 43-44.

generală, cu drept cuvânt că se tulbură la ducerea din viață a celor adormiți, se bocește și jalește; dar tu, care aștepti învierea, de ce te întristezi? Așadar, a se întrista este a celor care nu au nădejde.⁹⁵ Și pentru a întări nădejdea celor care s-ar fi îndoit în credință, Sfântul Părinte subliniază faptul că Apostolul numește moartea adormire, tocmai pentru a arăta „că moartea nu este decât un somn trecător”⁹⁶.

Deoarece cu prilejul înmormântărilor mulți dintre creștini se manifestau ca și cum ar fi fost necredincioși, făcând de ocară credința creștină în fața păgânilor, Sfântul Ioan le adresează acestora cuvinte usturătoare. El zice: „Mi-a venit a suspina amar, gândindu-mă unde ne-a ridicat Hristos și unde ne-am coborât pe noi înșine. Când văd acele bocete prin piață, acele plânsete petrecute cu prilejul celor mutați din viață, acele văicăreli și toate acele slujenii, să mă credeți că mă rușinez de elini, de iudei și de toți ereticii care ne privesc, și în fine, de toți cei ce-și râd de noi pentru toate câte le spunem, filosofând în zadar despre înviere.”⁹⁷

Pe unii ca aceștia, care deși s-au „răstignit pentru Hristos”, însă bocesc smulgându-și părul de pe cap, Sfântul Ioan îi condamnă cu severitate, zicând că „ar trebui ca pentru mult timp, pragul bisericii să fie îngrădit pentru aceștia”⁹⁸.

Mai mult decât atât, se obișnuia și pe vremea aceea să se plătească bocitoare, ceea ce agrava și mai mult situația unuia care-și zicea creștin. Împotriva unor astfel de practici mustrarea Sfântului Ioan este severă. El zice: „Să mă credeți când vă spun – că nu spun altceva nimic decât ceea ce simt, supere-se cine vrea – pentru mult timp voi opri de a veni la biserică (pe astfel de oameni, n. n.), ca pe niște idolatri”. „De ce dar – zice el – mai chemi pe preoți și pe cântăreți, spune-mi? Oare nu ca să te mângâi, oare nu ca să cînstești pe cel ce se duce de aici? De ce atunci îți bați joc de el? De ce îl dai în vileag lumii? De ce joci ca pe scena teatrului? Noi venim filosofându-vă cele despre înviere, învățându-vă pe toți, până și pe cei ce poate nu sunt atinși cu nimic, că pentru cînstea aceluia sa

⁹⁵ Idem, *Om. I Tes.*, VI, trad. cit., p. 223; PG LXII, 430.

⁹⁶ *Ibidem.*, VI, trad. cit., p. 224; PG LXII, 431.

⁹⁷ Idem, *Om. Evr.*, IV, trad. cit., p. 93-94; PG LXIII, 42.

⁹⁸ *Ibidem.*, IV, trad. cit., p. 94-95; PG LXIII, 43.

suferiți cu bărbăție, dacă s-ar întâmpla așa ceva, și tu aduci din aceia care răstoarnă cele ale noastre.”⁹⁹

Sfântul Ioan face uz de puterea pe care o are de a lega, avertizând ca „nimeni să nu disprețuiască legăturile bisericești, că nu om este cel ce leagă, ci Hristos”, Care i-a dat această putere și cinste. El ar vrea mai degrabă să nu abuzeze de această putere¹⁰⁰, totuși cei care practică „astfel de obiceiuri vătămătoare”, care sunt o „anomalie” și o „batjocoră” la adresa Bisericii, și pentru care ar trebui să se rușineze, îl silesc să facă aceasta. El pune aceste legături, zicând: „Deci, pe acele femei nenorocite și de jeli, care bocesc pe la înmormântările din familiile voastre, le opresc ca niciodată să nu mai însoțească cu bocete pe cei morți, ca nu cumva să ne vedem siliți cu adevărat de a jeli și noi relele lor, și să le certăm, ca nu cumva să mai facă așa ceva cu cei străini, ci mai ales să-și plângă propriile lor nenorociri”¹⁰¹.

Aceste manifestări se opun credinței mărturisite de creștini și prin cuvinte și prin rânduilele de la slujba înmormântării. Sfântul Părinte reamintește ascultătorilor săi gesturi, simboluri și cuvinte specifice rânduilei creștine, arătându-le că toate sunt contrare manifestărilor și gesturilor practicate de unii dintre aceștia. El întreabă: „Căci, spune-mi, ce se voiește cu acele făclii luminoase? Nu oare îi trimitem de la noi (pe cei adormiți) ca pe niște luptători? Ce sunt acele imnuri? Oare nu slăvim pe Dumnezeu și-l mulțumim că a încununat în fine pe cel plecat de la noi, că l-a izbăvit de necazuri, că scoțând din el frica îl are pe lângă Sine? Nu pentru aceea sunt imnurile? Nu pentru aceea cântările? Toate acestea – arată el – sunt ale unora care se bucură, după cum zice: «De este cineva cu inima bună să cânte» (Iacov 5, 13)”¹⁰². Cuvintele Psalmilor care se intonează cu acest prilej, exprimă bucuria și nădejdea învierii pe care creștinii o mărturisesc. „Cugetă singură – îndeamnă el – ce se cântă în timpul acela: «Întoarce-te, suflete al meu, la odihna ta, că Domnul ți-a făcut ție bine»”¹⁰³; și iarăși: «Nu

⁹⁹ *Ibidem.*, IV, trad. cit., p. 96; PG LXIII, 44.

¹⁰⁰ *Ibidem.*, IV, trad. cit., p. 98; PG LXIII, 45.

¹⁰¹ *Ibidem.*, IV, trad. cit., p. 96; PG LXIII, 44.

¹⁰² *Ibidem.*, IV, trad. cit., p. 94; PG LXIII, 43.

¹⁰³ Ps 114, 7.

mă voi teme de rele, că Tu cu mine ești»¹⁰⁴; și iarăși: «Tu ești scăparca mea din necazul ce mă cuprinde»¹⁰⁵. Gândește-te bine ce voiesc acești Psalmi»¹⁰⁶. Celui care cântă și rostește astfel de cuvinte nu-i este îngăduit să plângă și să se jalească. De aceea Sfântul Ioan mustră: „Oare nu sunt acestea prefăcătorii, nu sunt jocuri de scenă? Căci dacă crezi cele ce grăiești, în zadar jalești; iar dacă te prefaci, și toate acestea le crezi mituri, de ce mai cânti așa? De ce suporti unele ca acestea și nu alungi pe cei ce cântă? «Dar, zici tu, aceasta ar fi faptă de nebun». Apoi și aceea, cu atât mai mult încă, este faptă de nebun.»¹⁰⁷

Pentru a-i face pe ascultători atenți la cele pe care trebuie să le urmeze, Sfântul Părinte folosește uneori cuvinte mai arzătoare și un ton mai răspicat, pentru care simte nevoia să se justifice. „Am vorbit cu mai multă putere – zice el – pentru mai mare siguranță. Căci pentru mine e cu mult mai bine de a fi bănuir de voi ca îndrăzneț, sau chiar și obraznic, decât ca voi să nu faceți cele plăcute lui Dumnezeu»¹⁰⁸.

Sfântul Ioan ceartă însă și cu blândețe pe cei care plâng mai mult decât se cuvine pierderea celor plecați din această viață. Văduvelor, care în această situație ar invoca faptul că au rămas fără ajutor și sprijin din partea soțului decedat, fiind expuse multor nedreptăți din partea semenilor, el le răspunde: „Dacă cu adevărat jalești pentru aceasta, atunci ar trebui să jalești pentru totdeauna pe răposat; dar când îl jalești numai un an, și apoi l-ai uitat ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic, atunci tu nu jalești din cauză că ai pierdut protecția prin pierderea lui»¹⁰⁹. Celor care ar motiva că nu pot suporta despărțirea, el le dă exemplul, nu totdeauna pozitiv, al văduvelor care recurg la a doua căsătorie. Și dacă acestea ar considera că bărbatul le-ar fi putut face fericite, ele ar da dovadă de necredință în Dumnezeu. Care trebuie iubit înaintea soțului sau copilului, deoarece „și El ne iubește foarte mult” și face pe cei

¹⁰⁴ Ps 22, 4.

¹⁰⁵ Ps 31, 8.

¹⁰⁶ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Om. Eyr.* IV, trad. cit., p. 95; PG LXIII, 43.

¹⁰⁷ *Ibidem.* IV, trad. cit., p. 95; PG LXIII, 43.

¹⁰⁸ *Ibidem.* IV, trad. cit., p. 99; PG LXIII, 46.

¹⁰⁹ *Idem.* *Om. I Tes.* VI, trad. cit., p. 224; PG LXII, 431.

care-L iubesc cu adevărat fericiți. În vechime oamenii trăiau atât de mult și nu existau văduvi „fiindcă și trăind ei preferau pe Dumnezeu și Îl cinsteau înaintea de orice”. În iubirea peste măsură și mai mare decât cea față de Dumnezeu a soțului față de soție și a soției față de soț vede Sfântul Ioan și moartea timpurie a celor dragi, și simțirea atât de adâncă a greutății văduviei. El îndeamnă, așadar, la iubirea lui Dumnezeu înaintea de toate, demonstrând cu exemple practice că în felul acesta și văduvia va fi mai puțin dureroasă și împovărătoare. El spune: „Chiar de s-ar întâmpla să rămâi văduvă, tu nu o vei simți... Fiindcă ai în locul bărbatului pe Dumnezeu și protectorul tău Cel nemuritor. Dacă însă iubești mai mult pe Dumnezeu, atunci nu te jeli, căci Cel iubit mai mult de către tine, nu te va lăsa ca să simți vreo durere pentru cel mai puțin iubit. [...] Spune-mi, te rog: dacă ai un bărbat după voința ta, care face tot ce-ți place, care prosperă și te face strălucită pretutindeni, și invidiată de către mulți, un bărbat, zic, înțelept, cuminte, care te iubește mult și împreună cu care te simți fericită, și dacă cu acest bărbat ai avut un copil, care a murit la câteva zile după naștere, atunci ai simți oare o jale atât de mare? Nicidecum, fiindcă cel ce te iubește mai mult, acopere golul ce s-a produs prin pierderea pruncului. Deci și acum, dacă iubești pe Dumnezeu mai mult decât pe bărbat, chiar dacă ți l-ar lua pe acesta, nu vei simți durerea.»¹¹⁰ Ca mărturie pentru aceasta stă dreptul lov. De ceea văduvele trebuie să aibă nădejdea că Dumnezeu le este și ocrotitor, și binefăcător fără a le cere ceva în schimb, și purtător de grijă al copiilor lor orfani¹¹¹.

Dar cele care-și plâng necazul lor, dau dovadă, de fapt, că nu-și iubesc soții, pentru că dacă i-ar iubi nu ar dori ca aceștia să mai trăiască în lumea aceasta plină de dureri, ci s-ar bucura că au ajuns încununati în palatul împărătesc, s-ar bucura că au ajuns la liman, „căci – zice Sfântul Ioan – e mai drept de a se găsi la liman, decât a se zbuciuma în largul mării»¹¹².

¹¹⁰ *Ibidem.* VI, trad. cit., p. 225-226.

¹¹¹ *Ibidem.* VI, trad. cit., p. 226-227 și *Om. I Cor.* XI.1, trad. cit., p. 589-590; PG I XI, 361-362.

¹¹² *Idem.* *Om. I Cor.* XLI, trad. cit., p. 588; PG LXI, 360.

Dacă cineva ar pune plânsul și jalea pe seama necunoașterii stării în care se găsesc cei adormiți, aceasta nu este o justificare, fiindcă faptele lor ne indică unde s-au dus. Și dacă au plecat păcătoși și neîndreptați, vina este și a soților lor, că nu i-au format și nu i-au pus pe calea cea bună. De asemenea, plecarea lor este un lucru bun, fiindcă în acest fel ei au conținut cu păcatele. Unii ca aceștia trebuie ajutați, nu prin plâns și bocet, ci prin rugăciuni, cereri către Dumnezeu, milostenii și ofrande aduse în biserică. „Căci – spune Sfântul Părinte – nu degeaba s-au introdus acestea, și nici în zadar facem pomenire la Sfintele Taine pentru cei duși de la noi, și pentru dânșii ne apropiem de Sfântul Jertfelnic, rugându-ne Mielului Celui ce stă de față. Celui ce a ridicat păcatul lumii, ci pentru ca prin aceasta să li se aducă vreo mângâiere. [...] Deci, de ce ești tristă, de ce plângi, când îți este cu putință să câștigi, pentru cel răposat, atâta ajutor pentru iertarea păcatelor lui?”¹¹³

Văduvele trebuie să pună moartea bărbaților lor pe seama voinței lui Dumnezeu și să suporte cu curaj această jertfă, și ceea ce nu poate face timpul, va face „filosofia” lor, iar dacă nu vor face așa și se vor „moleși”, durerea tot va dispărea cu timpul, dar ele vor rămâne fără nici un folos de pe urma acestei experiențe. Bărbații văduvi să cugete la fel și să mulțumească și să-L slăvească pe Dumnezeu. Sfântul Ioan îi îndeamnă și pe ei, zicând: „Poate că Dumnezeu a vrut să te ducă la înfrânare, poate că te cheamă la lupte mai mari, poate că a vrut să te slobozească din legături. Dacă astfel vom filosofa, vom câștiga și veselie cea prezentă, și ne vom învrednici și cununilor viitoare.”¹¹⁴

Sfântul Apostol Pavel face diferență între cele cu adevărat văduve și cele care erau pur și simplu văduve. Astfel, el zice: „Pe văduve cinstește-le, dar pe cele cu adevărat văduve” (I Tim 5, 3).

Și Sfântul Ioan Gură de Aur face distincție, la rândul său, între femeia căreia i-a murit soțul și adevărata văduvă. El spune: „Se poate ca (vreo femeie) să nu aibă bărbat, și cu toate acestea să nu fie văduvă, după cum se petrece și cu fecioara; căci nu e de ajuns să nu fie măritată după rânduială, ci este nevoie și de multe altele ca de pildă, să fie neprihănită, statornică și credincioasă. Tot așa și

cu văduva, fiindcă și ea are nevoie de multă cinste, și cu drept cuvânt, de vreme ce nu are bărbat, iar faptul acesta se pare a fi de ocară și de rău augur pentru cei mulți. De aceea apostolul vrea ca văduva să se bucure de multă cinste din partea preotului, mai ales dacă ea este și vrednică de aceasta”¹¹⁵.

Pentru a fi trecută în catalogul celor cu adevărat văduve, nu este suficient ca cineva să-și fi pierdut soțul, ci, potrivit sfaturilor Sfântului Apostol Pavel, trebuie să nu fie mai tânără de șaizeci de ani și să fi avut doar o singură căsătorie (I Tim 5, 9) și să ducă o viață „fără de prihană” (v. 7): „Dacă are mărturie de fapte bune: dacă a crescut copii, dacă a fost primitoare de străini, dacă a spălat picioarele sfinților, dacă a venit în ajutorul celor strâmtorați, dacă s-a ținut stăruitor de tot ce este lucru bun” (v. 10).

Impresionat de cele spuse de Apostol, Sfântul Ioan zice: „Vai! câtă exactitate cere de la o văduvă! – aproape aceea pe care o cere de la cel ce voiește a avea episcopie”; și: „Privește câtă exactitate cere el de la văduvă, pe care nu o cere de la fecioare, deși a cerut și de la acestea multă băgare de seamă și cea mai mare curăție”¹¹⁶. Sfântul Ioan arată că Apostolul cere o anumită vârstă de la cea care voiește să intre în rândul adevăratelor văduve, însă cere să aibă pe lângă aceasta și alte calități, deoarece nu vârsta îndreptățește pe cineva, căci „chiar dacă ar trece de acea vârstă însă nu are fapte bune, nici chiar atunci să nu fie aleasă”¹¹⁷, spune el. La vârstă, aceea trebuie să adauge binefacerile față de ai săi și față de străini, ca și calitatea de a fi cu prevedere, cu bună rânduială în toate și să-și petreacă timpul în rugăciuni¹¹⁸. De aceea, spune Sfântul Ioan: „Dacă cineva nu duce o viață lumească și se găsește în văduvie, aceasta este cu adevărat văduvă. Cea care nădăjduiește în Dumnezeu precum trebuie, cea care stăruie în rugăciuni ziua și noaptea, aceasta este cu adevărat văduvă.”¹¹⁹

Între cele cu adevărat văduve, unele aveau copii, altele nu. Apostolul se adresează și unora și celorlalte. Pe cea cu urmași o

¹¹³ Idem. *Om. I Tim.* XIII, trad. cit., p. 113; PG LXII, 566.

¹¹⁴ *Ibidem*, XIV, trad. cit., p. 123; PG LXII, 573.

¹¹⁵ *Ibidem*, XIV, trad. cit., p. 122; PG LXII, 572.

¹¹⁶ *Ibidem*, XIV, trad. cit., p. 123; PG LXII, 573.

¹¹⁷ *Ibidem*, XIII, trad. cit., p. 114; PG LXII, 567.

¹¹³ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 588-589; PG LXI, 361.

¹¹⁴ *Ibidem*, XII, trad. cit., p. 591; PG LXI, 362.

sfătuiește: „Dacă vreo văduvă are copii sau nepoți, aceștia să se învețe să cinstească mai întâi casa lor și să dea răsplătire părinților, pentru că lucrul acesta e bun și primit înaintea lui Dumnezeu“ (v. 4). Iar cea fără copii, „rămasă singură are nădejdea în Dumnezeu și stăruiește în cereri și în rugăciuni, noaptea și ziua“ (v. 5). Despre cea dintâi Sfântul Ioan zice: „Căci apostolul admiră și pe văduva care-și crește bine copiii, și așa cum trebuie“, iar despre cea de-a doua, considerată de Apostol a fi „cu adevărat văduvă“, deoarece ea este lipsită nu numai de mângâierea bărbatului, ci și de a copiilor, dar avându-L pe Dumnezeu în locul tuturor, „nu este inferioară“ celei dintâi pentru că „ceea ce-i lipsește prin absența copiilor, o împlinește cu mângâierea ce i se acordă“¹²⁰.

Văduvele tinere sunt privite cu rezervă de Apostolul Pavel, care-l sfătuiește pe Timotei, zicând: „Iar de văduvele tinere ferește-te. Căci, atunci când poftete le îndepărtează de Hristos, vor să se mărite. Și își agonisesc osândă, fiindcă și-au călcat credința cea dintâi. Dar în același timp se învață să fie leneșe, cutreierând casele, și nu numai leneșe, ci și guralive și iscoditoare, grăind cele ce nu se cuvin. Vreau deci ca văduvele tinere să se mărite, să aibă copii, să-și vadă de case, și să nu dea potrivnicului nici un prilej de ocară. Căci unele s-au și abătut, ca să se ducă după satana“ (v. 11-15).

Sfântul Ioan interpretează cuvintele Apostolului în legătură cu văduvele tinere, zicând: „Așadar, pe astfel de văduve el le împiedică (să rămână văduve), nu doar că nu voiește să existe văduve tinere, ci pentru că nu vrea să fie desfrânate, nu vrea să fie fără treabă, grăind ceea ce nu se cuvine, și iscoditoare; cu alte cuvinte, nu voiește ca ele să-l aibă pe diavol de pricină. Dar dacă acestea nu s-ar întâmpla, nici el nu le-ar împiedica.“¹²¹ De aceea, el consideră că, dacă nu s-au îngrijit de cele ale lui Dumnezeu, nu și-au păstrat credința și nu s-au ridicat „mai presus de cele pământești“, este mai bine pentru ele să se căsătorească, să aibă copii, să se îngrijească de casă și să nu umble din casă în casă, fiind iscoditoare și vorbind ce nu se cuvine¹²². Prin căsătorie Dumnezeu

nu este disprețuit. „De la o așa văduvie – zice el – nu poate ieși nimic bun, pe când de la o căsătorie după rânduială izvorăsc multe bunuri, dar mai presus de orice, va putea să alunge din cugetul său trândăvia“. Căci dacă, astfel de văduve, nu mai au nici grija soțului, și nici de Dumnezeu nu se îngrijesc, „cu drept cuvânt, că atunci devin leneșe, limbute și iscoditoare. Căci cel ce nu se îngrijește de cele ale sale – spune Sfântul Părinte – desigur că se va îngriji de ale altora, după cum cel ce se îngrijește de cele ale sale, de cele străine nu va face nici o vorbă, nu va avea nici o grijă“¹²³.

În același timp, el vorbește și despre cele care, deși le-au murit bărbatii, nu pot fi enumerate între văduve. Pe acestea le plânge, spunând: „Iar cea care trăiește în desfătări, deși vie, e moartă“ (v. 6). Referitor la acestea, Sfântul Ioan zice: „Așadar, ascultând și noi pe Pavel, poruncim ca văduvele ce se desfătează în petreceri să fie afară din catalogul văduvelor“¹²⁴.

5. Căsătoria a doua

Trebuie precizat, de la început, că în nici un caz nu este permisă căsătoria a doua a celor divorțați și a căror soț sau soție este în viață, și nici nunta unei persoane necăsătorite cu cineva divorțat; nu sunt acceptate nici de către Sfânta Scriptură, și nici de către Sfinții Părinți.

Mântuitorul Iisus Hristos spune foarte clar acest lucru: „Oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, și se va însura cu alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter“ (Mt 19, 9 și loc. paral.: Mt 5, 32; Mc 10, 11-12; Lc 16, 18).

Sfântul Ioan Gură de Aur, în exegeza lui cu privire la aceste cuvinte, spune: „Bărbatul care-și lasă femeia se face pe sine însuși vinovat de păcat, chiar dacă nu ia altă femeie, tocmai pentru că a făcut-o să săvârșească adulter; iar cel care-și ia altă femeie săvârșește și el adulter. Să nu-mi spui că a lăsat-o acela! Chiar dacă

¹²⁰ *Ibidem*, XIII, trad. cit., p. 114; PG LXII, 567.

¹²¹ *Ibidem*, XV, trad. cit., p. 136-137; PG LXII, 589.

¹²² *Ibidem*, XV, trad. cit., p. 136-137; PG LXII, 580-581.

¹²³ *Ibidem*, XV, trad. cit., p. 136; PG LXII, 580.

¹²⁴ *Ibidem*, XIII, trad. cit., p. 120; PG LXII, 571-572.

a lăsat-o, rămâne totuși femeia celui care a lăsat-o. Apoi, ca să nu facă pe femeie mai obraznică, pentru că toată vina a fost aruncată pe bărbatul care a lăsat-o, Hristos îi închide și ei ușa unei noi căsătorii, spunând: «Iar cel care ia pe cea lăsată face adulter». Prin aceste cuvinte Hristos duce pe femeie pe drumul cel bun, chiar fără voia ei; o oprește de a se mai căsători și nu-i îngăduie să aibă vreun prilej de micime sufletească. Într-adevăr, dacă femeia știe că vrând-nevrând trebuie sau să trăiască cu bărbatul pe care l-a avut de la început, sau, dacă pleacă din casa bărbatului ei, să nu mai aibă nicăieri nici o scăpare, atunci va fi nevoită, chiar fără voia ei, să-și iubească soțul.¹²⁵

Sfântul Apostol Pavel îngăduie celor văduvi cu multă rezervă și „din spirit de toleranță”¹²⁶, a doua căsătorie, pentru a evita căderea în desfrânare. „Dacă însă nu pot să se înfrâneze – spune el – să se căsătorească. Fiindcă mai bine este să se căsătorească, decât să ardă” (I Cor 7, 8-9). Decât o văduvie fără evlavie, este mai bună, după părerea Sfântului Ioan Gură de Aur, o a doua căsătorie „după rânduială”, din care pot să izvorască „multe bunuri” și mai ales „alungarea din cuget a trândăviei”¹²⁷. Prin văduvie persoanele în cauză erau chemate „să se ridice mai presus de cele pământești”, dar fiindcă au preferat cea de-a doua căsătorie și astfel „s-au coborât mai mult”, este bine și așa, dar „cel puțin măcar să rămână în acestea”¹²⁸.

Apostolul scoate în evidență superioritatea stării de văduvie față de cea a căsătoriei a doua. El spune: „Femeia este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei. Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul. Dar mai fericită este dacă rămâne așa, după părerea mea” (I Cor 7, 39-40).

Argumentele pentru susținerea acestui punct de vedere sunt evidente în recomandarea pe care Apostolul o face fecioarelor de a nu se căsători, pentru a le scuti de „suferință în trupul lor”, pentru a fi „fără de grijă” și, mai ales, pentru a-și dedica viața îngrijirii „de

¹²⁵ Idem, *Om. Mt*, XVII, IV, trad. cit., p. 224; PG LVII, 259.

¹²⁶ Idem, *Om. Efes*, XX, trad. cit., p. 202; PG LXII, 142.

¹²⁷ Idem, *Om. I Tim*, XV, trad. cit., p. 136; PG LXII, 580.

¹²⁸ *Ibidem*, XV, trad. cit., p. 137; PG LXII, 581.

cele ale Domnului, cum să placă Domnului“ și nu de „cele ale lumii, cum să placă bărbatului“ (v. 28, 32 și 34). Aceleași argumente pot fi aplicate și în cazul văduvelor, cărora Apostolul Pavel le recomandă, nu le poruncește, să rămână în starea de văduvie.

Sfântul Ioan Gură de Aur tâlcuiește această învățătură arătând că „văduvia este mare lucru și foarte înalt“ și că a doua căsătorie a celui văduv, respectiv a văduvei, „este mai jos“. Fericirea de care amintește Apostolul este mai mare nu numai în viața viitoare, ci chiar și în viața de acum pentru cei care își păstrează văduvia¹²⁹.

De aceea, chiar dacă cel văduv nu mai este legat de lege și a doua căsătorie este îngăduită, Sfântul Ioan este de părere că păzirea legii căsătoriei dintâi este de preferat. „Cel mai bun lucru dintre toate – zice el – ar fi să aștepte pe cel mort și să păzească legea începută cu el, să iubească înfrânarea, să stea cu copiii rămași și să aibă parte de mai mare bunăvoință din partea lui Dumnezeu. Iar dacă ar voi să se unească cu alt bărbat, să o facă cu modestie, cu respect și după legile cuviincioase; căci și aceasta este liber, numai aprinderea și adulterul sunt oprite“¹³⁰.

Deci legea căsătoriei dintâi există încă și după moartea unuia dintre soți, și ea poate fi păzită sau nu. Că este așa, Sfântul Părinte o demonstrează interpretând cuvintele Apostolului Pavel, care folosește termenul de adormire pentru a indica moartea unuia dintre soți. El nu spune: „dacă a murit bărbatul ei“, ci: „dacă a adormit“. Prin această expresie, crede Sfântul Ioan, Apostolul nu a intenționat doar să mângâie pe cea rămasă văduvă, ci mai ales „să o convingă să rămână la cel dintâi și să nu mai ia un al doilea soț“, ci „să rămână în așteptarea învierii soțului“¹³¹. El exclamă: „Nu a murit soțul tău, ci doarme. Cine nu așteaptă pe un om adormit?“¹³². Așadar, chiar dacă a doua căsătorie este îngăduită pentru soțul rămas văduv, este de preferat a nu se încheia, ci de a se păstra credincioșia celei dintâi căsătorii.

¹²⁹ Idem, *A II-a Om. despre căsătorie*, trad. cit., 4, p. 60; PG LI, 223.

¹³⁰ *Ibidem*, 4, p. 61; PG LI, 224.

¹³¹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, 37, PG XI.VIII, 559.

¹³² Idem, *A II-a Om. despre căsătorie*, trad. cit., 1, p. 54; PG LI, 219.

A doua căsătorie a celor văduvi este însă privită cu rezerve și de către semenii, care suspectează pe cei care o înfăptuiesc de nestatornicie și de ușurătate. Sfântul Ioan spune: „Atât public, cât și în particular, majoritatea oamenilor își bat joc, țin de rău și întorc spatele celor care se căsătoresc a doua oară. Toți oamenii îi evită ca pe călcătorii de jurământ. Nu mai au încredere să și-i facă prieteni, să mai încheie cu dâșii vreun contract, să le mai încredințeze ceva. Când îi văd că au scos din sufletul lor, cu atâta ușurință, amintirea unei atât de mari obișnuințe, dragoste și legături cu primul soț sau prima soție, îi cuprinde, din pricina acestor gânduri, un fel de indiferență față de ei, nu se mai apropie de dâșii cu inimă deschisă, socotindu-i oameni ușuratici și nestatornici.”¹³³

Dar și Sfântul Ioan privește cu neîncredere pe cei care renunță la văduvie, spunând: „Cel ce de curând se frângea de durere la mormântul soției dispărute, acum se arată vesel, fiind din nou mire. Fața brăzdată atunci de lacrimi, se îmbujorează acum de răs [...]; adevărate prefăcătorii de actor.”¹³⁴

Căsătoria a doua însă comportă și multe neajunsuri izvorâte în chiar sânul acelei familii: nemulțumiri, gelozie, certuri și multe neînțelegeri. Dintre acestea cea mai frecventă este suspiciunea și gelozia cu care a doua soție privește tot ce ține de prima căsătorie a soțului ei, inclusiv copiii. Pe aceștia nu-i suportă și-i urăște, mai ales dacă ea nu dobândește copii. Dacă însă are și ea copii îi tratează pe cei orfani ca pe niște servitori, mâniaindu-se pe tatăl lor în cazul în care, din milă, le-ar lua apărarea. Orice aluzie a soțului la prima lui soție o simte ca pe o jignire, din această cauză el nu poate să vorbească și nici chiar să amintească de ea¹³⁵. O invidiază pe aceea, deși se folosește de lucrurile ei și nu încetează a se lupta cu umbra ei. Copiii sunt cei care-i amintesc cel mai mult de ea, de aceea nu se dă în lături de a-și întărâta soțul împotriva lor¹³⁶.

De asemenea, ca și în cazul celei dintâi, a doua căsătorie presupune, la rândul ei, greutatea nașterii, grija pentru creșterea copiilor, neliniștea, bolile soțului, ale soției sau ale copiilor

¹³³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie*, 37, PG XLVIII, 559-560.

¹³⁴ Idem, *Om. I Tim*, 5, 9, 5, PG LI, 325.

¹³⁵ *Ibidem*, 5, PG LI, 326.

¹³⁶ Idem, *Despre feciorie*, 37, PG XLVIII, 560.

moartea fără de vreme a tovarășului de viață sau a vreunui copil, vrăjmășiile, supunere față de părerile și opțiunile celuilalt, răspunderea pentru greșelile altora și alte nenumărate necazuri. „De toate aceste rele – spune Sfântul Ioan – scapă cei care îmbrățișează înfrânarea, și pe lângă scăparea de atâtea neplăceri va mai avea și o mare răsplată asigurată în viața viitoare”¹³⁷.

De aceea, Sfântul Părinte îndeamnă pe văduvi și pe văduve, dacă este posibil, să renunțe la a doua căsătorie: „Vă sfătuiesc, deci, să vă stăpâniți și să vă mulțumiți numai cu prima căsătorie, atât soții cât și soțiile, ca să nu vă tulburați tihna vieții!”¹³⁸.

Îndemnul Sfântului Ioan Gură de Aur, în această chestiune este, așadar, următorul: „Deci știind toate acestea, să ne silim să fim mulțumiți cu prima căsătorie, și dacă avem de gând să facem o a doua, să o facem într-o formă și într-un chip cinstit, după legile Domnului”¹³⁹.

¹³⁷ Idem, *A II-a Om. despre căsătorie*, trad. cit., p. 61; PG I.I. 223.

¹³⁸ Idem, *Om. I Tim. 5, 9, 6*, PG I.I. 326.

¹³⁹ Idem, *A II-a Om. despre căsătorie*, trad. cit., p. 61; PG I.I. 223.

Concluzii

Căsătoria este o instituție întemeiată de Dumnezeu chiar de la început, de la crearea omului ca bărbat și femeie (Fac 1, 27), așa încât s-ar putea spune că Dumnezeu nu i-a făcut pur și simplu pe cei doi, ci a creat familia. Însăși relatarea biblică (Fac 2) a creării bărbatului și apoi a femeii din coasta lui exprimă consubstanțialitatea principiilor complementare. „Masculinul și femininul formează monada umană arhetipică: Adam - Eva”¹.

Căderea în păcat a protopărinților noștri a avut efecte negative asupra unității originare dintre bărbat și femeie, de aceea în Vechiul Testament familia era constituită „din două individualități polarizate, obiectivate, separate, situate exterior una față de cealaltă, (dar) puse totuși una lângă cealaltă”². Din această cauză, locul legii dumnezeiești a indisolubilității căsătoriei l-a luat desfacerea ei prin cartea de despărțire (Deut 24, 1), iar cel al unității monogamice originare (căci Dumnezeu n-a creat decât un bărbat și o femeie care să constituie familia), l-a luat poligamia (Deut 21, 15) și căsătoriile de levirat pentru asigurarea descendenței familiale (Deut 5, 5).

Inegalitatea dintre bărbat și femeie în Vechiul Testament se conturează tot mai mult, așa încât femeia, din ajutor al bărbatului (Fac 2, 18) și obiect al iubirii și respectului acestuia, a devenit obiect al posesiei lui, abdicându-se în acest fel de la scopul inițial pentru care a fost instituită căsătoria și familia.

¹ Paul Evdokimov, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, trad. Gabriela Moldoveanu și Pr. Lect. Dr. Vasile Răducă, Ed. „Christiana”, București, 1994, p. 39-40.

² *Ibidem*, p. 40.

Prin venirea Sa, Mântuitorul a redat femeii locul ce i se cuvenea, reafirmând, în același timp, unitatea și indisolubilitatea căsătoriei (Mt 19, 3-6) care exista de la început (Fac 2, 24) și pe care El „o înalță din ordinea naturii, în ordinea harului”¹. Acceptarea de către Moise a despărțirii soților, arată El, a fost făcută din cauza incapacității israeliților de a se supune voii lui Dumnezeu (Mt 19, 7-8). Așadar, Moise n-a poruncit, ci a îngăduit.

Într-un singur caz și Mântuitorul îngăduie, nu poruncește, a se desface căsătoria: pentru „pricină de desfrânare”, dar fără a da posibilitatea celui care se desparte sau a celui părăsit de a se recăsători, aceasta considerându-se adulter (Mt 19, 9).

În ceea ce privește raportul dintre bărbat și femeie, acesta trebuie să fie unul de egalitate și de respect reciproc fundamentat pe porunca dragostei. Aceasta reiese din atitudinea pe care Hristos a avut-o întotdeauna față de femeie, neacordând vreun privilegiu bărbatului, ca în Vechiul Testament. Astfel că, „femeia nu formează o categorie antropologică sau sociologică inferioară”⁴. Ea are aceleași drepturi ca și bărbatul, inclusiv cel de a avea inițiativa divorțului, în cazul în care bărbatul se face vinovat de desfrânare, așa cum reiese din textul evanghelic de la Mc 10, 11-12.

Familia este formată, însă, nu numai din bărbat și femeie, ci și din copii, față de care Mântuitorul și-a manifestat întotdeauna iubirea, luându-i în brațe, binecuvântându-i (Mc 10, 16) și dându-i exemplu de curăție sufletească (v. 13-15). Părinții au datoria de a oferi lucruri bune copiilor lor (Mt 7, 9-11), dar și copiii trebuie să-și cinstească părinții, cum prevedea și Legea (Ieș 20, 12; Mt 15, 4) și după cum Domnul Însuși a dat exemplu (Lc 2, 15; In 19, 26-27).

Sfinții Apostoli, și în special Apostolul Pavel, dezvoltând învățătura Mântuitorului Iisus Hristos, tratează căsătoria și familia sub toate aspectele ei: întemeierea ei divină de la creație (Efes 5, 31; I Cor 11, 12), alcătuirea sa monogamică (I Cor 11, 11), indisolubilitatea acesteia (I Cor 7, 10-11; Rom 7, 2), unitatea soților, după modelul unității dintre Hristos și Biserică, bazată pe supunere și iubire jertfelnică a unuia față de celălalt (Efes 5, 22-33), egalitatea lor (Gal 3, 28), capul familiei rămânând bărbatul, dar fără

¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, vol. 3, p. 183.

⁴ Pr. Prof. Ioan Bria, *Credința pe care o mărturisim*, București, 1987, p. 306.

a avea vreo supremație despotică față de soția lui (Efes 5, 22-24; I Petru 3, 17), ci fiecare împlinindu-și scopul și rolul pe care l-a primit de la creație, sacralitatea actului căsătoriei, ea devenind în Hristos *Taină mare*, capabilă nu numai de a-i uni pe cei doi între ei, ci și pe aceștia cu Hristos în cadrul Bisericii (Efes 5, 32).

Având în vedere acest ultim aspect, desfacerea căsătoriei este privită cu multă reticență (I Cor 7, 27), iar desfrânarea, păcatul care se opune cel mai mult sfințeniei acestei taine, este aspru înfierată (I Cor 6, 15-19). De aceea, este subliniată cu insistență necesitatea fidelității în căsătorie (I Cor 7, 4) și păstrarea patului neîntinat (Evr 13, 4).

Nașterea de prunci, fără a fi considerată scop principal al căsătoriei, primește și o dimensiune soteriologică (I Tim 2, 15). Părinții au datoria de a-și crește copiii „întru învățătura și înțelepciunea Domnului” (Efes 6, 4), ca și de a le asigura cele necesare vieții fizice (II Cor 12, 14), dar și copiii au îndatoriri față de părinții lor (Efes 6, 1-3).

Scrierile Părinților Apostolici continuă învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli în privința căsătoriei și a familiei creștine. Ele conțin sfaturi care se adresează deopotrivă bărbaților clerici și laici, femeilor, tinerilor, fecioarelor și văduvelor. Astfel, soții trebuie să-și iubească soțiile lor, după cuvântul Apostolului, ca pe Domnul, iar soțiile să iubească pe Domnul și să se mulțumească trupestă și duhovnicește cu soții lor. Copiii să aibă parte de creșterea cea întru Hristos, tinerii să fie fără prihană în toate, înainte de orice îngrijindu-se de curăția lor și înfrânându-se de la orice lucru rău, iar fecioarele să viețuiască fără de prihană și cu conștiința curată. Văduvele să nu fie neglijate, ci să fie în grija Bisericii, dar și ele să aibă un comportament ireproșabil deoarece sunt altare ale lui Dumnezeu. Este condamnată desfrânarea și adulterul ca făcând parte din păcatele ce alcătuiesc calea morții sau a întinericului alături de alte fărâdelegi ca: stricarea copiilor sau uciderea pruncilor, căci omul este chip al icoanei lui Dumnezeu. Creștinii „se căsătoresc ca toți oamenii și nasc copii, dar nu aruncă pe cei născuți. Întind masă comună, dar nu și patul. Sunt în trup, dar nu trăiesc după trup”⁵.

⁵ *Epistola către Diognet*, V, 6-7, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit., p. 340.

Apologeții au făcut și ei referiri, uneori foarte exacte, cu privire la căsătorie și familie pentru a contracara acuzațiile, mai ales cele din partea păgânilor, de imoralitate a creștinilor. Printre numeroasele reproșuri pe care aceștia le făceau adeptilor noii religii erau: că își ucid copiii aducându-i jertfă în adunările lor cultice, că practică împreunări oedipice și incesturi de tot felul ș.a.

Dintre apologeții care s-au ocupat de problema căsătoriei și a familiei creștine, amintim pe:

– Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, care consideră că scopul principal al căsătoriei este nașterea de prunci: de aceea, creștinii, nu numai că nu-și ucid copiii, dar nici nu-i abandonează, cum fac păgânii;

– Teofil al Antiohiei, care susține necesitatea nașterii de prunci, însă nu din adultere, ca la păgâni, ci din căsătorii legitime;

– Tertulian, care în prima parte a vieții, pe când era ortodox, susținea că, prin căsătorie păstrată cu credință, prin nașterea și creșterea copiilor lor, creștinii erau puși la adăpost față de stricăciune, de incest și de alte păcate. Creștinul este bărbat numai al soției sale, neuitându-se cu poftă la alte femei. Tertulian elogiază căsătoria între creștini, săvârșită de Biserică. În a doua parte a vieții, sub influența montanistă, el devine mai rigorist; este de acord cu căsătoria, însă susține că înfrânarea este vrednică de venerație, așa cum libertatea de a se căsători e vrednică de respect, amândouă supunându-se voinței lui Dumnezeu; nu admite a doua căsătorie, ea fiind un obstacol pentru sfințenie și contrară voinței lui Dumnezeu, cu atât mai mult în cazul preoților. Ținuta vestimentară a femeilor căsătorite, ca și a fecioarelor, trebuie să fie modestă. Desfrânarea este unul din cele mai mari păcate, ea neputând fi iertată de Biserică;

– Minucius Felix apără moralitatea creștinilor, arătând că aceștia se leagă în lanțul unei singure căsătorii, își nasc și cresc copiii, pe care-i au cu o singură femeie; ei nu-și jertfesc pruncii și nu-i abandonează sau ucid, uneori chiar înainte de naștere, cum fac păgânii. Incesturile nici nu pot fi pomenite printre creștini, și nici un fel de desfrânare deoarece ei iubesc foarte mult castitatea;

– Sfântul Ciprian al Cartaginei, criticând imoralitatea păgânilor ridicată la rang de virtute și lăudată în arene și de pe scenele teatrului, folosește imaginea familiei creștine drept model pentru înfățișarea chipului Bisericii; de aici se poate lesne înțelege

viziunea Sfântului Părinte în legătură cu familia creștină, care trebuie să fie: curată, neprihănită, să cunoască o singură casă, să fie castă, cu pudoare, respectând jurământul unui singur pat, să aibă copii numeroși;

– Clement Alexandrinul, care apără și afirmă cu tărie, împotriva gnosticilor și a dochetilor, „căsătoria după lege” ca fiind sfântă ca și legea dată de Domnul, căci nu căsătoria este păcat, ci desfrânarea. De aceea sunt vinovați cei care fug de căsătorie disprețuind-o, ca și cei care se îndepărtează de ea pentru a se sustrage de la obligațiile aferente ei. Dar vinovați sunt și cei care se căsătoresc folosindu-se de căsătorie în mod abuziv. Scopul principal al celor ce se căsătoresc este, după Clement, nașterea de copii, care este împreună-lucrare a omului cu Dumnezeu; de aceea, ea nu trebuie disprețuită. Nu lipsește însă nici scopul într-ajutorării reciproce și cel al potolirii concupiscentei, dar care sunt secundare. Căsătoria a doua nu este recomandată de Clement; este acceptată cu mare rezervă, însă în nici un caz a celor cărora le trăiește soțul sau soția dintâi, aceasta fiind socotită desfrâu și comuniune spurcată;

– Origen, care interpretează mai mult alegoric Sfânta Scriptură, consideră că bărbatul este spiritul iar femeia sufletul familiei. Dacă cei doi, spiritul și sufletul, bărbatul și femeia viețuiesc în pace, bună înțelegere și armonie, aceste virtuți cresc și se înmulțesc în așa măsură încât să nu se mai pornească pofta cărnii împotriva duhului, căci pofta cărnii pun în pericol unitatea familiei înlesnind divorțul;

– Metodiu de Olimp, care, deși propovăduiește superioritatea fecioriei, consideră căsătoria vrednică de elogi, ca una care aduce naștere de copii și asigură Bisericii martiri și adversari ai celui rău. Ea nu trebuie disprețuită fiindcă prin intermediul ei omul colaborează cu Dumnezeu la creație, care continuă și acum. De aceea, nimeni nu este îndreptățit să disprețuiască instituția căsătoriei și nașterea de prunci dintr-însa. Metodiu de Olimp condamnă pe desfrânați, nu și copiii rezultați din desfrânare.

Potrivit sfatului Sfântului Apostol Pavel (I Cor 7, 25-26. 40), în literatura patristică a primelor trei veacuri creștine, se manifestă o preferință pentru feciorie, considerată a fi superioară căsătoriei.

În secolul al IV-lea asistăm la instituționalizarea în Biserică a viețuirii în feciorie și la conturarea într-un mod tot mai pregnant a monahismului creștin. De aceea, și Părinții veacului de aur

manifestă, ca și cei dinaintea lor, o preferință pentru feciorie. De altfel, aproape cu toții au fost necăsătoriți. Fecioria este, în concepția multora dintre ei, starea primilor oameni în rai, înainte de căderea în păcat. Preocupați de acest mod de viață și de statutul fecioriei în sânul comunității creștine, ei au scris lucrări speciale dedicate acestui fel de viațuire.

Cu toate acestea, aceiași Părinți ai Bisericii au lăsat cuvinte nemuritoare cu privire la căsătorie, nașterea de prunci și în general față de familia creștină. Urmând învățătura și atitudinea Mântuitorului și a Sfinților Apostoli, ei au subliniat locul și rolul căsătoriei, ca și cinstea de care se bucură ea în comunitatea creștină. De altfel, ca Păstori ai Bisericii, ei nu puteau fi indiferenți față de situația majorității credincioșilor lor care erau căsătoriți. Preocuparea lor pentru problemele familiei creștine se datorează și contestării din partea unor eretici a originii, a sfințeniei și a cinstirii căsătoriei. Ei au subliniat faptul că nunta este tip al prezenței lui Hristos, al unirii lui Hristos cu Biserica. Ea este rânduită de Însuși Dumnezeu; de aceea nimănui nu îi este îngăduit să o disprețuiască. Căsătoria și familia nu sunt o piedică în calea virtuții, acestea fiind rânduite de Însuși Creatorul universului.

Pe lângă faptul că este cinstită, căsătoria este în același timp un act solemn, care leagă neamul nostru la un loc și este pricină a multor bunuri.

Căsătoria trebuie, însă, privită cu cea mai mare seriozitate. Rolul părinților în pregătirea căsătoriei copiilor lor este covârșitor. Ei trebuie să-și educe copiii în așa fel încât în momentul căsătoriei aceștia să poată lua cu ei o bogată zestre spirituală și nu neapărat materială. În acest fel, părinții se fac binefăcători, nu numai ai copiilor lor, ci și ai familiilor acestora și ai societății întregi.

Păstrarea castității tinerilor este, în concepția Sfântului Ioan, lucrul cel mai important și mai greu de realizat.

Nepăzirea castității până la căsătorie atrage după sine consecințe grave pentru viitoarea căsnicie a tinerilor, de aici născându-se multe rele: obișnuința cu păcatul și infidelitatea conjugală cu toate urmările lor.

De aceea, Sfinții Părinți, și în special Sfântul Ioan, recomandă părinților să-și căsătorească fiii și fiicele înainte de a fi în pericolul pierderii castității, pentru băieți înainte de a se înrola în armată și,

dacă este cazul, chiar înainte de a avea vreo situație profesională, numai să-și păstreze castitatea.

Cât privește alegerea miresei, mirele trebuie să chibzuiască foarte mult, deoarece își ia soție pentru toată viața. De aceea, el să nu urmărească zestrea și nici frumusețea viitoareii mirese, ci virtuțile ei, căci acestea asigură pacea și buna înțelegere în familie, iar acelea aduc numai tulburare și lupte.

Părinții miresei să facă același lucru pentru fiica lor; să-i caute un soț nu de neam mare și strălucit, ci cu evlavie, blândete și înțelepciune, cerând pentru aceasta ajutorul lui Hristos.

Primirea Tainei Cununii aduce în viața tinerei familii un har special, care-i face pe cei doi, care până atunci erau străini, să fie unul singur în iubire, părăsindu-și părinții și pe cei care le fuseseră apropiați și alipindu-se unul de altul într-un chip cu totul tainic și plin de admirație. Această Taină își revarsă harul și peste ceilalți membri ai familiei, în special asupra părinților celor doi, încât aceștia nu se întristează de pierderea fiilor și a unei însemnate părți a averii lor, ci dimpotrivă se bucură mult.

Taina aceasta este cu adevărat mare, și acest lucru este arătat de asemănarea făcută între unirea în căsătorie a soțului cu soția sa după modelul unirii lui Hristos cu Biserica, așa după cum învață Apostolul Pavel (Efes 5, 32).

Nunta este un prilej de bucurie; cu toate acestea creștinii nu trebuie să uite demnitatea la care sunt chemați, neîntinând Taina cu obiceiuri și petreceri păgâne. Nunta nu este nici prilej de fală, nici de beție și îmbuibare, nici de cântece și vorbe de rușine, și nici de dansuri și atâțare a poftelor spre desfrânare, toate acestea făcând de rușine pe mire, pe mireasă și pe toți nuntașii.

Sfântul Ioan Gură de Aur critică aspru astfel de petreceri, care erau în măsură să scandalizeze până și pe păgâni.

El nu este împotriva distracțiilor, permițând la asemenea ocazii a avea mese încărcate, haine frumoase, invitarea unor bărbați și femei venerați, dar să nu lipsească de la nuntă nici buna cuviință, prudența, demnitatea și cumpătarea, și să predominie tăcerea, buna podoabă, rușinea și modestia.

Invitatul de frunte să fie Hristos, apoi rudele, vecinii, prietenii și toți cei blânzi.

La petrecerile de nuntă ale creștinilor, bucuria firească momentului trebuie să se exteriorizeze prin imnuri, rugăciuni

cântarea psalmilor și a altor cântări duhovnicești, milostenie față de săraci, bună rânduială și prudență. În felul acesta și Hristos va fi de față și va binecuvânta ospățul, iar locul petrecerii se va transforma în biserică, căci acolo se preaslăvește Stăpânul a toate.

În privința scopurilor căsătoriei, părerile Părinților sunt aproape identice, atât ale celor din primele trei veacuri, cât și ale celor din veacul al IV-lea.

Mărturiile biblice cu privire la întreitul scop al căsătoriei (Fac 1, 28; 2, 18; 1 Cor 7, 9, 12) au fost preluate, dezvoltate și mărturisite apoi de către Părinții Bisericii.

Mulți dintre ei au considerat ca prim scop al căsătoriei, nașterea de prunci. Sfântul Ioan Gură de Aur, însă, nu consideră căsătoria ca fiind absolut necesară pentru înmulțirea oamenilor, așa cum n-a fost necesară pentru aducerea la existență a primei perechi de oameni. Dar pentru că în firea omenească a intrat concupiscenta, de aceea Dumnezeu a instituit căsătoria, realizând prin ea acest fel de înmulțire a neamului omenesc, prin unire trupească, și odată cu aceasta, potolirea concupiscentei. De aceea, el accentuează mai mult acest din urmă scop: O singură pricină are căsătoria, să nu ne pângărim, și de aceea s-a găsit acest leac. Căci căsătoria potolește furiile firii noastre, nu lasă ca oceanul să se frământa, ci ne ajută să ducem totdeauna corabia în port. Pentru aceasta a dăruit Dumnezeu neamului omenesc căsătoria.

Potrivit majorității Sfinților Părinți, viața conjugală a început numai după căderea în păcat.

Dar această unire trupească și nașterea de prunci le-a lăsat Dumnezeu oamenilor și ca mângâiere pentru pierderea nemuririi și pentru ca Adam să n-o urască pe Eva care-l ispitise, Dumnezeu legându-l de ea cu lanțurile dorinței reciproce, dorință pe care soții o pot stinge, de acum înainte, prin viața conjugală, dar care, într-o oarecare măsură, există încă de la creație. Dumnezeu a sădit, așadar, în însăși firea oamenilor atracția reciprocă și nașterea de prunci din unirea bărbatului cu femeia, toate făcându-le pentru a impune dragostea între ei. Dar aceasta a fost dată pentru căsnicie și pentru facerea de copii, și nu pentru desfrânare și corupere.

În ceea ce privește într-ajutorarea reciprocă, sprijinul acordat bărbatului în rai de către femeie se manifesta în ordinea morală. Sfântul Ioan interpretează textul biblic în legătură cu facerea femeii

(Fac 2, 18) în sensul că Dumnezeu a hotărât să-i ofere omului „o oarecare mângâiere” prin intermediul unei împreună-viețuiri.

Părinții veacului al IV-lea, ca și cei de dinainte, au fost preocupați și de reglementarea căsătoriei potrivit unor principii bine precizate, care prevedeau, în anumite cazuri, unele impedimente la contractarea ei.

Este de menționat aici interdicția pentru creștini de a se uni în căsătorie cu evreii; aceasta devine o normă juridică în vremea lui Constanțiu, fiind reînnoită ulterior.

În ce privește rudenia ca impediment la căsătorie, pornind de la dreptul roman și de la legea mozaică, Biserica și-a impus, chiar de timpuriu, o perspectivă proprie. Sinoadele din secolul al IV-lea au dat o expresie clară și neschimbătoare tradiției bisericești referitoare la rudenie ca impediment la căsătorie, interzicând căsătoria și pe linie directă și pe linie colaterală.

Între Părinții din secolul al IV-lea, cel care s-a ocupat îndeaproape de problema impedimentelor la căsătorie a fost Sfântul Vasile cel Mare. Potrivit lui, constituie impedimente: călugăria, făgăduința făcută lui Dumnezeu de a trăi în feciorie, răpirea unei femei, precum și ca un văduv să ia în căsătorie pe sora fostei sale soții, căsătoria femeilor și a sclavilor fără învoirea taților, respectiv a stăpânilor lor. Relațiile incestuoase sau cele cu persoane într-un grad de rudenie oprit pentru căsătorie sunt aspru pedepsite.

În conformitate cu relatările biblice despre crearea omului ca bărbat și femeie (Fac 1, 27 b) și cu principiul enunțat de Sfântul Apostol Pavel în Gal 3, 28, Sfinții Părinți susțin în termeni clari ideea egalității dintre cele două sexe.

Deși e mai slabă trupește, femeia se dovedește în multe privințe mai tare decât bărbatul, mai capabilă de a răbda privațiunile, de a posti, mai zeloasă la rugăciune și la fapte bune.

Conform învățaturii biblice, soțul și soția alcătuiesc un singur trup. Temeiul acestei unități rezidă nu numai în faptul fizic al creării Evei din coasta lui Adam, ci și în caracterul de taină al căsătoriei, așa cum reiese din porunca lui Dumnezeu (Fac 2, 24; Mt 19, 5; Mc 10, 7-8; I Cor 6, 6; Efes 5, 32). Sfinții Părinți păstrează și dezvoltă aceeași învățătură subliniind, la rândul lor, unitatea după natură și după har a soțului cu soția sa.

Raporturile dintre cei doi trebuie să se întemeieze întotdeauna pe dragoste, care a fost sădită de Dumnezeu în chiar firea omului.

Dragostea, izvorul tuturor bunurilor într-o casă, este cea care asigură unitatea și buna înțelegere în familie și în societate.

Deși sunt egali între ei, jumătăți ale întregului, totuși, atât bărbatului cât și femeii li s-a rânduit locul și rolul lor specific în familie, Biserică și societate.

Bărbatul a fost investit cu conducerea familiei, el fiind cap al acesteia; rolul conducător al lui a fost rânduit numai după căderea în păcat a protopărinților, cu toate că potrivit Sfântului Pavel (I Cor 11, 7-9), stăpânirea bărbatului este și de la natură. Totuși și femeile, în mod cu totul excepțional, pot primi rolul bărbatului, în semn de amendare a soțului, atunci când acesta nu este demn de locul pe care l-a primit de la Creator.

Supunerea femeii față de bărbat nu presupune frică, ci trebuie să fie asemenea celei față de Domnul (cf. Efes 5, 22). La fel și iubirea bărbatului față de soția sa trebuie să se asemene cu cea a Domnului față de Biserica Lui (v. 25) de care El nu s-a scârbit, ci a iubit-o până la jertfă. De asemenea, fiind un trup cu ea, soțul este dator să-și iubească soția ca pe însuși trupul său (v. 28-29). Așadar, femeia nu trebuie disprețuită, ci iubită, căci unde este iubire, toate celelalte urmează de la sine; dar unde este frică se întâmplă cu totul dimpotrivă.

Aplicând cuvintele Apostolului (Efes 5, 33), Sfântul Ioan Gură de Aur emite o sentință vrednică de a fi reținută textual: „Chiar dacă este supusă nouă, femeia însă este supusă ca soție și nu ca roabă, ca una ce este liberă și de aceeași cinste cu bărbatul”.

În familie, fiecare dintre soți are rolul său, responsabilitățile fiind împărțite conform constituției și disponibilităților primite de la Creator, Care prin această împărțire a pus între ei o nouă legătură a unității lor.

Prima datorie este iubirea, care întotdeauna este legată de iubirea față de Dumnezeu.

Soția are, în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur, datoria de a se îngriji de creșterea copiilor și de administrarea casei și a lucrurilor din ea, iar soțul, de a procura cele necesare familiei, de a nu-și neglija familia și de a-și apăra soția de orice agresiune, chiar și verbală.

O altă datorie reciprocă a celor doi soți este de a nu se lipsi unul de altul decât pentru o vreme și cu bună înțelegere, pentru a se îndeletnici cu postul și cu rugăciunea (I Cor 7, 5).

Datorie de căpătâi a soților este creșterea și educarea copiilor.

Deoarece obiceiurile și distracțiile păgânilor contaminau foarte ușor pe creștini, mai ales pe cei de curând botezați, Părinții veacului al IV-lea au o poziție foarte tranșantă față de acestea. Ei critică aspru pe cei care frecventau băile publice, spectacolele din teatru și cele din hipodrom, care erau izvor al desfrânării și al fărâdelegilor de tot felul. Teatrele sunt numite de Sfântul Ioan Gură de Aur: oficină drăcească, cuptorul babilonian și desfrânata egipteană, iar băile publice: izvor drăcesc, ocean de desfrânare și ocean al pierzaniei. Reprezentarea desfrâului și a adulterului pe scenă, chiar dacă era o ficțiune, aducea multă pagubă sufletească nu numai actorilor și spectatorilor, ci și membrilor familiilor acestora și întregii societăți. Dar și obiceiuri sau deprinderi care păreau mai nevinovate, cum ar fi: parfumarea aerului cu diferite mirodenii, ungerea trupului cu parfumuri, plăcerile care vin de pe urma pipăitului și gustului sunt aspru înfierate de către Părinți, invitând la înfrânare și la o viață rațională.

Pe lângă acestea, Sfinții Părinți combat beția și îmbuibarea care, și ele, sunt surse ale desfrâului.

Ca distracții compatibile calității de creștin Sfântul Ioan recomandă: plimbarea prin grădini, pe malul râurilor, al lacurilor, pe câmpii, ascultarea cântecul greierilor, vizitarea mormintelor mucenicilor, „unde-i sănătate trupului și folos sufletului, unde nu-i vătămare, nici căință după plăcere ca la teatru”. Soția și copiii sunt și ei izvor de fericire pentru un bărbat care vrea să trăiască o viață după voia lui Dumnezeu.

Distracțiile și ospetele creștine sunt, în concepția Sfântului Ioan, acelea la care sunt invitați și săracii, cu care Hristos S-a identificat.

Deoarece mai ales femeile sunt tentate de a folosi tot felul de mijloace pentru împodobirea trupului, Sfinții Părinți au arătat cât de primejdioase pot fi acestea pentru suflet, ele fiind socotite lanț al păcatelor. Părinții insistă în mod deosebit asupra cumpătării și modestiei femeii, ca și a bărbatului, în îmbrăcăminte, căci modestia trebuie să fie caracteristica creștinilor. Nerespectarea acestui mod de viață introduce vanitatea și multe alte păcate, ca: bănuichi, viclene, cheltuieli zadarnice, blasfemii și motiv de înșelăciuni, ca și un exemplu rău pentru urmași.

În locul podoabelor și a hainelor de lux sunt recomandate hainele și podoabele virtuților, rezervate femeilor înțelepte. Acestea sunt: milostenia, filantropia, înțelepciunea, netrufia, care sunt mai cinstite și mai prețuite decât aurul; acestea fac pe cea plăcută mai frumoasă, acestea și pe cea urâtă o fac frumoasă și plăcută.

Ținuta femeii în biserică trebuie să fie, de asemenea, una modestă și plină de evlavie, având capul acoperit, după porunca Sfântului Apostol Pavel (I Cor 11. 5-6. 10) și nevorbind în biserică (I Cor 14, 34-35).

Soții nu trebuie să considere că au ceva în mod propriu; bunurile materiale sunt comune în familie, căci chiar trupurile lor aparțin unul altuia.

Sfinții Părinți consideră că, pentru un bărbat care vrea să ducă o viață curată, alături de soție, copiii sunt lucrul cel mai de preț; ei sunt darul lui Dumnezeu, în ei familiile au o mare comoară, ei sunt mângâiere pentru părinți și prin ei femeile pot să-și dobândească mântuirea sufletului (I Tim 2. 15).

Prin intermediul copiilor Dumnezeu a schițat o imagine a învierii, copiii luând locul celor care pleacă.

Nașterea de prunci este însă rezultatul conlucrării omului cu Dumnezeu; ea presupune, așadar, supunerea voinței omului voinței lui Dumnezeu și împlinirea lucrului Său.

Puritatea copiilor este model pentru cei vârstnici spre a nu păcătu.

Numele dat copiilor nu trebuie să fie unul la întâmplare, nici din cele ale eroilor mitologiei păgâne, ci să fie nume de-ale sfinților pe care ei să-i aibă model de viață. La punerea numelui, și mai târziu, să nu se întrebuinteze pentru copii practici și superstiții păgâne; toate acestea dovedesc dispreț față de creația lui Dumnezeu și necredință.

Copiii trebuie să fie educați, începând cu cea mai fragedă vârstă. Sfinții Părinți, și în special Sfinții Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, au acordat o mare importanță acestui aspect, recomandând cercetarea Scripturii, dar și folosirea cu discernământ a filosofiei păgâne.

Părinții trebuie să aibă o atitudine responsabilă față de educația copiilor lor. Alături de părinți un rol important în formarea copiilor îl are Biserica.

Pentru Sfântul Ioan Gură de Aur educația copiilor este o artă care nu poate fi egalată de nici o altă artă. Educația trebuie să urmărească, în primul rând, formarea copilului în învățatura și certarea Domnului.

Lipsa creșterii copiilor în frica lui Dumnezeu atrage după sine grave consecințe și atât pentru părinți, cât și pentru copii.

Căsătoria presupune, așadar, multă bucurie și mângâiere, dar și multă responsabilitate, atât a soților față de copii lor, cât și a unuia față de celălalt, precum și a copiilor față de părinți. Neîndeplinirea obligațiilor căsătoriei duce la păcate care se împotrivesc acestei instituții dumnezeiești și conduc în cele din urmă la ruperea unității familiei și la divorț. Printre acestea Părinții Bisericii înfierează pe cele mai grave, cum ar fi: necinstirea soțului sau soției, adulterul, incestul, perversiunea de orice fel și uciderea pruncilor în pânțe sau avortul, nelăsând la o parte nici alte aspecte secundare care pun în pericol căsătoria și familia.

Iubirea reciprocă a celor doi soți asigură familiei un climat de pace, bună înțelegere și armonie, acestea fiind izvorul tuturor bucuriilor și al bunurilor dintr-o casă. Neînțelegerile dintre soț și soție comportă consecințe grave, nu numai pentru acea familie cu părinți, copii și celelalte rude, ci și pentru întreaga societate, atât în plan material, cât și în plan spiritual.

De aceea soții trebuie să se deprindă încă de la început a se cinsti unul pe altul, pentru a viețui după voia lui Dumnezeu.

Cea mai gravă încălcare a iubirii și respectului reciproc, pe care trebuie să le aibă soții între ei, este adulterul, de care Sfinții Părinți se și jenează uneori a vorbi. Acesta este una dintre cele mai grave călcări ale legii dumnezeiești, lăcomie, hoție și răsturnare a legilor naturii.

Adulterul și în general desfrânarea necinstește trupul, făptura lui Dumnezeu, mădular al lui Hristos și templu al Duhului Sfânt, după învățatura Sfântului Apostol Pavel (I Cor 6, 15-16.19), dezbrăcând pe om de haina virtuții și desfigurând cea mai mare dintre virtuți, dragostea. Cel ce săvârșeste adulter cade din demnitatea sa umană, pregătindu-și chinul și în viața de aici, și în cea viitoare.

Un alt păcat deosebit de grav, ce nesocotește instituția căsătoriei, este incestul, care, potrivit Sfântului Apostol Pavel,

depășește în gravitate chiar pe cele ale păgânilor (I Cor 5, 1). De aceea, Apostolul, consideră Sfântul Ioan, se și rușinează să numească acest păcat.

Perversiunea este și ea un păcat care se înscrie printre cele deosebit de grave ce necinstesc căsătoria, fiind aspru condamnată atât de Sfântul Apostol Pavel (Rom 1, 24-27), cât și de către Sfinții Părinți, care consideră că acest lucru se poate petrece doar acolo unde păcatele au determinat părăsirea omului de către Dumnezeu. Perversiunea este păcat împotriva firii; nici un păcat nu este firesc, însă acesta le întrece pe toate celelalte. Cei care îl săvârșesc sunt lipsiți de orice iertare fiindcă au defăimat natura. Nici un păcat nu a fost atât de aspru pedepsit, încă de aici; pedeapsa Sodomei este imagine a iadului pentru cei ce săvârșesc astfel de nelegiuiri.

Dar și uciderea pruncilor în pânțele mamei nu este un păcat mai mic, fiindcă zămisirea este de la Dumnezeu, iar cei care săvârșesc acest lucru se războiesc cu legile Creatorului, își bat joc de darul Lui și consideră binecuvântarea Lui ca un blestem. Acest păcat nu este individual, ci colectiv, aparținând tuturor celor implicați în vreun fel în săvârșirea lui. Și mai grav este faptul că multora li se pare că el nu este de luat în seamă, aceștia nedându-și seama de grozăvia lui.

Toate aceste grave abateri de la rânduiala lui Dumnezeu privind căsătoria, conduc la ruperea acesteia în plan spiritual și apoi și în plan formal, prin divorț.

Întemeiați pe învățăturile biblice, Părinții apără cu fermitate indisolubilitatea căsătoriei. Ei admit divorțul, pe temeiul învățaturii Mântuitorului Însuși, numai pentru pricină de adulter. Dar, chiar într-un astfel de caz, cei mai mulți Părinți nu împărtășesc opinia că adulterul obligă pe soțul înșelat la desfacerea căsătoriei.

În ceea ce privește divorțul și interdicția recăsătoririi celor divorțați, Părinții veacului de aur se întemeiază nu numai pe învățatura Noului Testament, ci și pe o tradiție clar conturată în scrierile patristice anterioare, cum ar fi: *Păstorul* lui Herma, Sfântul Iustin Martiul și Filosoful, Teofil al Antiohiei, Atenagora Atenianul, Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen ș. a.

Dintre Sfinții Părinți răsăriteni ai veacului de aur se cuvine a fi amintiți aici, mai ales cei trei mari capadocieni, Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nyssa, ca și Sfântul Ioan

Gură de Aur; de asemenea nu pot fi trecuți cu vederea: Vasile al Ancirei și Asterie al Amasiei.

În opera canonică a Sfântului Vasile cel Mare se observă o oarecare diferență de tratament între bărbat și femeie, însă scopul urmărit de acest Părinte este de a promova cu orice preț salvarea căsătoriei. Pentru el nu există motive suficient de întemeiate ca cineva să poată să se despartă. Totuși despărțirea este permisă în cazul încălcării unor impedimente cu privire la căsătorie, pentru cei care trăiesc în desfrânare, sau pentru cei care de comun acord, în fața a mai multor martori, își exprimă dorința de a intra în mănăstire.

Sfântul Grigorie de Nazianz, de asemenea, nu admite ca motiv de divorț decât desfrânarea; orice alte defecte ale soției soțul trebuie să i le reprime fără ca totuși să o repudieze.

Sfântul Grigorie de Nyssa susține unicitatea căsătoriei, neadmițând recăsătorirea, ceea ce presupune că el nu acceptă nici divorțul.

Sfântul Ioan Gură de Aur oferă și el o serie importantă de texte referitoare la indisolubilitatea căsătoriei și la divorț. După el, unirea celor doi soți este reală, și legătura dintre ei indisolubilă, temeiurile acestei unități fiind demonstrate cu exemplul lui Hristos Care S-a unit cu Biserica Sa.

De aceea, căsătoria nu trebuie desfăcută, decât în cazuri cu totul excepționale, cum ar fi: adulterul sau infidelitatea conjugală (cf. Mt 19, 9), recomandându-se, totuși, mai degrabă, readucerea celui care a săvârșit adulter la pocăință și îndreptare. De asemenea, despărțirea este permisă dacă, într-o familie mixtă, soțul necredincios vrea să se despartă (cf. I Cor 7, 15-16), ca nu cumva cel credincios să fie atras spre idolatrie.

Căsătoria nu poate fi desfăcută invocându-se defectele sufletești ale soțului sau soției; după cum nimeni nu-și taie vreun mădular infirm, ci mai degrabă îl tratează și-l îngrijește, tot așa se cuvine a se proceda și cu soțul păcătos.

În legătură cu starea de văduvie și cele legate de aceasta, Părinții Bisericii, ca și Sfântul Pavel, admit recăsătorirea acestora cu condiția de a-și păstra credința neștirbită, căci, decât o văduvie fără evlavie, este mai bună, după părerea Sfântului Ioan Gură de Aur, o a doua căsătorie după rânduială, din care pot să izvorască

„multe bunuri” și mai ales alungarea din cuget a trândăviei. Dar, deși a doua căsătorie a celui văduv, respectiv a văduvei, este îngăduită, totuși această stare este inferioară celei a văduvici. De aceea, păzirea legii căsătoriei dintâi este de preferat.

În acest caz văduvele nu trebuie să jalească peste măsură pe cel plecat din viață, deoarece se cuvine a avea nădejdea învierii, nici să urmeze obiceiurile păgâne cu privire la înmormântare, care sunt batjocoră la adresa Bisericii.

Nu toate femeile cărora le-a murit soțul sunt socotite văduve, ci numai cea care nu duce o viață lumească și se găsește în văduvie, aceea este cu adevărat văduvă. Cea care nădăjduiește în Dumnezeu precum trebuie, cea care stăruie în rugăciuni ziua și noaptea, aceea este cu adevărat văduvă.

Dacă cele care și-au pierdut soțul se pot recăsători, nu același lucru se întâmplă cu cei care s-au despărțit: aceștia nu au voie să se recăsătorească, deoarece sunt legați de prima soție sau primul soț.

Căsătoria și familia creștină fac parte, așadar, din trăirea creștinismului autentic, alături de starea de feciorie. De aceea, acestea trebuie privite cu toată responsabilitatea, cinstea lor fiind acordată de Însuși Dumnezeu Creatorul și de Mântuitorul Hristos și propovăduită de către Sfinții Apostoli și Părinții Bisericii.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

I. Izvoare

1. Ediții ale Sfintei Scripturi și ale Noului Testament

- Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. de K. Elliger și W. Rudolph, Stuttgart, 1977.
- Novum Testamentum Graece*, ed. de E. Nestle și K. Aland, ed. a 25-a, Stuttgart, 1963.
- The Greek New Testament*, ed. de K. Aland, M. Black, C. M. Martini, B. M. Metzger și A. Wikgren, ed. a 3-a, Stuttgart, 1975.
- Noul Testament cu Psalmii*, tipărit sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.

2. Opere patristice

- Atenagora Atenianul, *Solie în favoarea creștinilor*, trad. de Pr. Prof. T. Bodogae, în vol. *Apologeți de limbă greacă*, PSB, 2, București, 1980.
- Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni*, trad., introd., note și indici de Pr. D. Fecioru, în vol. *Clement Alexandrinul, Scrieri*, partea întâia, PSB, 4, IBM, București, 1982.

- Idem, *Pedagogul*, trad., introd., note și indici de Pr. D. Fecioru, în vol. *Clement Alexandrinul. Scrieri*, partea întâia, PSB, 4, IBM, București, 1982.
- Idem, *Stromatele*, trad., cuv. înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, în vol. *Clement Alexandrinul. Scrieri*, partea a doua, PSB, 5, IBM, București, 1982.
- Ephrem de Nisibe, *Commentaire de l'Evangile concordant ou Diatessaron*, II, 4, „Sources chrétiennes”, 121, Paris, 1966.
- Epistola către Diognet*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Epistola zisă a lui Barnaba*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, în vol. *Eusebiu de Cezareea. Scrieri*, partea întâia, trad., studiu, note și comentarii de Pr. Prof. I. Bodogae, PSB, 13, IBM, București, 1987.
- Idem, *Quaestiones Evangelicae ad Stephanum*, PG XXII.
- Fericitul Augustin, *De bono viduitatis*, CSEL, 41.
- Idem, *De civitate Dei*, PL XLI.
- Idem, *De Genesi ad litteram liber imperfectus*, CSEL, 28.
- Idem, *Sermo*, PL XXXVIII.
- Fericitul Ieronim, *Adversus Jovinianum*, PL XXIII.
- Idem, *Commentarius in Evangelium Mathæi*, PL XXVI.
- Idem, *Epistola XLII. Ad Oceanum*, PL XXX; CSEL, 54.
- Herma, *Păstorul*, în vol. *Scrierile Părinților apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Învățătura celor doisprezece Apostoli*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Metodiu de Olimp, *Banchetul sau Despre castitate*, I, II, în vol. *Sfântul Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp. Scrieri*, st. introd., trad., note și indici de Pr. Prof. Constantin Cornițescu, PSB, 10, IBM, București, 1984.
- Minucius Felix, *Dialogul Octavius*, în vol. *Apologeti de limbă latină*, trad. de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Novatian, *De bono pudicitiae*, PL III.
- Origen, *Omiliile la Facere*, I, după ed.: *Homilien zum Hexateuch in Rufin's Übersetzung*, herausgegeben von W. A. Baehrens (Genesis, Exodus und Leviticus), în *Die griechischen christlichen Schriftsteller der*

- ersten drei Jahrhunderte: Origenes Werke*, vol. VI, Leipzig-Berlin, 1920.
- Sfântul Ambrozie, *Epistola LX. Ad Paternum*, PL XVI.
- Idem, *De Isaac et anima*, PL XIV.
- Sfântul Atanasie cel Mare, *Despre feciorie*, PG XXVIII.
- Idem, *Către Amun-monahul*, PG XXVI.
- Idem, *Către Draconțiu*, PG XXV.
- Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, partea 1, trad. de Pr. D. Fecioru, Col. „Izvoarele Ortodoxiei”, nr. 6, IBM, București, 1943.
- Sfântul Ciprian, *Către Donatus*, PL IV, 193-227; trad. în vol.: *Apologeți de limbă latină*, trad. de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Idem, *De habitu virginum*, PL IV, 451-478 și ed. G. Hartel, în CSEL, III, I, Vindobonae, 1868; în lb. rom.: A. I. Moroianu, *Cyprianus Thascius Caecilianus, Despre purtarea fecioarelor și Despre gelozie și pismă*, Teză de licență, București, 1906.
- Idem, *Despre rugăciunea domnească*, PL IV, 535-562; în lb. rom., în vol.: *Apologeți de limbă latină*, trad. de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Idem, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, PL IV, 509-536; în lb. rom., în vol.: *Apologeți de limbă latină*, trad. de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Sfântul Clement Romanul, *Omilie numită Epistola a doua către Corinteni*, XII, 5, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Sfântul Efrem Sirul, *Hymnes sur le Paradis*, în Col. „Sources chrétiennes”, 137, Paris, 1968.
- Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântul XXXVII la Matei*, PG XXXVI.
- Idem, *Epistolele CXLIV și CXLV*, PG XXXVII.
- Sfântul Grigorie de Nyssa, *Cuvânt apologetic la Hexaimeron*, PG, XLIV, trad. și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în vol. *Scrieri*, partea a doua, *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, Col. PSB, 30, IBM, București, 1998.
- Idem, *Despre facerea omului*, PG XLIV, trad. și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în vol. *Scrieri*, partea a doua, *Scrieri exegetice*

- dogmatico-polemice și morale*, Col. PSB. 30, IBM, București, 1998.
- Idem, *Marele cuvânt catehetic sau despre învățământul religios*, PG XLV; trad. cit. în vol. *Scrieri*, partea a doua, Col. PSB, 30, IBM, București, 1998.
- Idem, *Viata Sfintei Macrina*, PG XLVI.
- Sfântul Grigorie Taumaturgul, *Panegiric pentru Origen*, PG X.
- Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Policarp*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB. 1, IBM, București, 1979.
- Idem, *Epistola către Smirneni*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. cit.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Către cei care atacă viața monahală*, II, PG. XLVII.
- Idem, *Comentariu la Epistola către Coloseni*, PG LXII, 299-392; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Archim. Theodosie Athanasiu, București, 1905.
- Idem, *Comentariu la Epistola I către Corinteni*, PG LXI, 9-382; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei I către Corintheni a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1847, de Arhim. Theodosie Athanasiu, București, 1908.
- Idem, *Comentariu la Epistola a II-a către Corinteni*, PG LXI, 381-610; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei II către Corintheni a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1845, de Arhiereul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1910.
- Idem, *Comentariu la Epistola către Efeseni*, PG LXII, 9-176; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Efeseni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Archim. Theodosie Athanasiu, Iași, 1902.
- Idem, *Comentariu la Epistola către Evrei*, PG LXIII, 9-236; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Ebrei a celui întru sfinți Părintelui nostru Ioan Chrisostom (Expusă din însemnări, după moartea lui, de Constantin Presviterul Antiohiei)*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1862, cu *Viata și activitatea Sfântului Chrisostom*, de Theodosie Athanasiu, episcop al Romanului, București, 1923.

- Idem, *Comentariu la Epistola către Romani*, PG LX, 391-682; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Romani, a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină după ed. de Oxonia, 1849, de Archim. Theodosie Athanasie, București, 1906.
- Idem, *Comentariu la Epistola I către Tesaloniceni*, PG LXII, 391-468; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Thesaloniceni a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Archim. Theodosie Athanasie, București, 1905.
- Idem, *Comentariu la Epistola I către Timotei*, PG LXII, 501-600; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- Idem, *Comentariu la Epistola a II-a către Timotei*, PG LXII, 599-662; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- Idem, *Comentariu la Epistola către Tit*, PG LXII, 663-700; traducere în românește, în vol.: *Comentariile sau explicarea Epistolelor Pastorale: I și II Timotei, Epistola către Tit și cea către Filimon a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. din elină după ed. de Oxonia, 1861, de Arhiepiscopul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911.
- Idem, *Cuvântul IV la Facere*, PG LIV, 593-598.
- Idem, *Despre feciorie*, PG XLVIII, 533-596.
- Idem, *Despre slava deșartă și despre creșterea copiilor*, în: *Jean Chrysostome, Sur la vaine gloire et l' éducation des enfants*, Introduction, texte critique, traduction et notes par Anne-Marie Malingrey, „Sources chrétiennes”, 188, Paris, 1972.
- Idem, (Treii Omilii despre căsătorie):
La cuvântul Apostolului: „Din pricina aprinderii fiecare să-și aibă femeia sa” (1 Cor 7, 2), PG LI, 207-218, tradusă în românește la N. Marinescu, *Studii omiletice asupra celor trei cuvântări ale Sfântului Ioan Chrisostom despre căsătorie și traducerea lor*, teză pentru licență, București, 1908.

- La (cuvintele): „Femeia este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei. Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul. Dar mai fericită este dacă rămâne așa”* (1 Cor 7, 39-40), PG LI, 217-226, tradusă în românește la N. Marinescu, *op. cit.*, București, 1908.
- Laude lui Maxim, și ce soții să ne alegem*, PG LI, 225-242, tradusă în românește la N. Marinescu, *op. cit.*, București, 1908.
- Idem, *Omilia la Facere*, PG LIII, 23-386; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea întâia, Omilia la Facere, (I)*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 21, IBM, București, 1987.
- Idem, *Omilia la Facere*, PG LIV, 385-580; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea a doua, Omilia la Facere, (II)*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 22, IBM, București, 1994.
- Idem, *Omilia la Matei*, PG LVII-LVIII, 13-794; traducere în românește, în vol.: *Scrieri, partea a treia, Omilia la Matei*, trad., introd., indici și note de Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 23, IBM, București, 1989.
- Idem, *La (cuvântul): „Să nu fie primită între văduve cea care are mai puțin de șaiszeci de ani”* (1 Tim 5, 9) și despre educația copiilor și milostenie, PG LI, 321-338.
- Idem, *Să nu deznădăjduim*, PG LI, 363-372.
- Sfântul Irineu, *Adversus haereses*, PG VII.
- Idem, *Démonstration de la prédication apostolique*, trad. franceză de L. Froidevaux, „Sources chrétiennes”, 62, Paris, 1959.
- Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia întâia*, trad. și note de Pr. Prof. Olimp N. Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, PSB, 2, IBM, București, 1980.
- Idem, *Apologia a doua*, trad. de Pr. Prof. Olimp Căciulă, în vol. *Apologeți de limbă greacă*, PSB, 2, IBM, București, 1980.
- Idem, *Dialogul cu iudeul Trifon*, în vol. *Apologeți de limbă greacă*, trad. de Pr. Olimp N. Căciulă, Col., PSB, 2, IBM, București, 1980.
- Sfântul Policarp al Smirnei, *Epistola către Filipeni*, în vol. *Scrierile Părinților Apostolici*, trad., note și indici de Pr. D. Fecioru, PSB, 1, IBM, București, 1979.
- Sfântul Vasile cel Mare, *Epist. CCXCIV*, PG XXXII.
- Idem, *Epistole*, în vol. *Scrieri, partea a treia*, trad., introd., indici și note de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Despre Sfântul Duh și Epistole*, Col. PSB, 12, IBM, București, 1988.
- Idem, *Omilia la Hexaameron*, în vol. *Scrieri, partea întâia, Omilia la Hexaameron, Omilia la Psalmi și Omilia și Cuvântări*, trad., introd., note și indici Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 17, IBM, București, 1986.

- Idem, *Omilii la Psalmi*, în vol. *Scrieri, partea întâia, Omilii la Hexaemeron, Omilii la Psalmi și Omilii și Cuvântări*, trad., introd., note și indici Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 17, IBM, București, 1986.
- Idem, *Omilii și Cuvântări*, în vol. *Scrieri, partea întâia, Omilii la Hexaemeron, Omilii la Psalmi și Omilii și Cuvântări*, trad., introd., note și indici Pr. D. Fecioru, Col. PSB, 17, IBM, București, 1986.
- Idem, *Regulile mari*, în vol., *Scrieri, partea a doua, Asceticele*, trad., introd., indici și note de Prof. Iorgu D. Ivan, Col., PSB, 18, IBM, București, 1989.
- Idem, *Regulile morale*, în vol., *Scrieri, partea a doua, Asceticele*, trad., introd., indici și note de Prof. Iorgu D. Ivan, Col., PSB, 18, IBM, București, 1989.
- Basile de Cesaree, *Sur l'origine de l'homme*, Hom. X et XI de l'Hexaemeron, „Sour-ces chrétiennes”, 160, traduction et introduction par Alexis Smets et Michel van Esbroeck, Paris, 1976.
- Socrate, *Istoria bisericească*, PG LXVII.
- Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, trad. De Pr. D. Fecioru, în vol. *Apologeti de limbă greacă*, Col. PSB, 2, IBM, București, 1980.
- Tertulian, *Ad uxorem*, PL I, 1385-1418; CSEL, LXX, p. 96-124.
- Idem, *Apologeticul*, PL I, 305-604; trad. de Eliodor Constantinescu (1930), revăzută de David Popescu (1978), în vol.: *Apologeti de limbă latină*, trad. de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introd., note și indici de Prof. Nicolae Chițescu, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Idem, *De carne Christi*, PL II, 797-838; CSEL LXX.
- Idem, *De cultu feminarum*, PL I, 1417-1448; CSEL LXX, p. 59-95.
- Idem, *De exhortatione castitatis*, PL I, 963-978; CSEL LXX, p. 125-152.
- Idem, *De monogamia*, PL II, 979-1004.
- Idem, *De patientia*, PL I, 1359-1386; CSEL XLVII, p. 1-24; trad în vol. *Apologeti de limbă latină*, ed. cit., p. 456-457.
- Idem, *De pudicitia*, PL II, 1029-1084; CSEL XX, p. 219-273.
- Idem, *De virginibus velandis*, PL II, 935-962; Ediția V. Bulhart, CSEL, Viena, 76 (1957).
- Vasile al Ancirei, *Despre adevărata integritate a fecioriei*, PG XXX.

3. Alte lucrări

- Balsamon, *Comentariu la Canoane*, în PG CXXXVIII.
- Iosif Flaviu, *Antichități iudaice*, în vol. II din Idem, *Opera omnia*, editat de M. Carol Richter, BS, Lipsiae, 1826.
- Molitifelnic, ed. a patra, IBM, București, 1984.

- Sfântul Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului, *Despre cinstita nuntă*, în vol. *Tratat asupra tuturor normelor credinței noastre ortodoxe, după adevăratele principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, retip. după trad. din 1765 de Toma Teodorescu, București, 1865.
- Teodor Dafnopates, *Ecloga 27: Despre creșterea copiilor*, PG LXIII.

II. Dicționare, enciclopedii

- Bauer, W., *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testament und der übrigen urchristlichen Literatur*, ed. a 5-a, Berlin, 1958.
- Dicționar de filozofie*, Ed. Politică, București, 1978.
- Dictionnaire de Spiritualité*, tome V, Beauchesne Paris, 1964.
- Encyclopaedia Judaica*, vol. 10, Jerusalem, 1972.

III. Lucrări și studii

- Adhémar D'Ales, *La théologie de Tertullien*, III-e. ed., Paris, 1905, p. 193.
- Alexe, Magistr. Ștefan C., *Viața creștină după Bărbaii Apostolici*, în ST, VII (1955), nr. 3-4.
- Idem, *Eclesiologia Părinților Apostolici*, în ST, VII (1955), nr. 5-6, p. 368 ș.u.
- Allard, Paul, *Dix leçons sur le martyre*, ed. III, Paris, 1907.
- Andrutsos, H., *Dogmatica*, Atena, 1930, trad. de Prof. Justin Moisescu, Craiova, 1955.
- Balca, Diac. Prof. Dr. Nicolae, *Istoria filozofiei antice*, IBM, București, 1982.
- Blond, G., *Les Encratites et la vie mystique*, în „Mystique et continence”, travaux scientifiques du VIIe congrès international d'Avon. *Les études carmelitaines*, Paris, 1952.
- Bonsirven, Joseph, *Sur les ruines du temple*, Paris, 1928.
- Braniște, Pr. Magistr. Marin, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre familie*, în ST, IX (1957), nr. 1-2.
- Idem, *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste*, în ST, IX (1957), nr. 9-10.
- Braniște, Pr. Prof. Dr. Ene, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Ed. IBM, București, 1985.
- Bressolette, Michel, *Le mariage selon Clement d'Alexandrie*, Toulouse, 1964.

- Bria, Pr. Prof. Ioan, *Credința pe care o mărturisim*, București, 1987.
- Broudehoux, Jean-Paul, *Mariage et famille chez Clement d'Alexandrie*, în col. „Theologie historique”, 11, Paris, 1970.
- Cavallera, Ferdinand, *Le „De virginitate” de Basil d'Ancyre*, în „Revue d'Histoire ecclesiastique”, 6, 1905.
- Chifăr, Pr. Lect. Dr. Nicolae, *Taina Nuntii după învățătura Sfinților Părinți*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
- Chițescu, Prof. Nicolae, *Introducere generală, la Apologești de limbă latină*, PSB, 3, IBM, București, 1981.
- Coman, Pr. Prof. Dr. Ioan G., *Patrologie*, vol. 1, IBM, București, 1984.
- Idem, *Sfântul Vasile despre folosul culturii elene pentru educația creștină*, în „Miracolul clasic”, București, 1940.
- Comisia Națională de Statistici, în *Romania Common Country Assessment*, december, 1997.
- Cornilescu, Magistr. Constantin I., *Sfântul Grigorie de Nazianz despre familia sa*, ST, XVI (1964), nr. 5-6.
- Crouzel, Henri, *L'Eglise primitive face au divorce*, în col. „Théologie historique”, 13, Paris, 1971.
- Damian, Pr. Drd. Teodor, *Virtutea dragostei la Sfântul Ioan Gură de Aur*, în BOR, XCVII (1979), nr. 5-6.
- Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Familia creștină - „Biserica de acasă”*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
- Evdokimov, Paul, *Taina iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, trad. Gabriela Moldoveanu, verific. și îmbunătăț. trad. Pr. Lect. Dr. Vasile Răducă, Ed. „Christiana”, București, 1994.
- Fecioru, Pr. D., *Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1937.
- Idem, *Introducere la: Sfântul Ioan Gură de Aur, Scrieri*, partea întâia, PSB, 21, IBM, București, 1987.
- Idem, *Introducere la: Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri*, partea întâia, PSB, 17, IBM, București, 1986.
- Funk, F. X., *Klemens von Alexandrien über Familie und Eigentum*, în „Theologische Quartalschrift”, 1871.
- Gaudemet, Jean, *Societes et mariage*, Strasbourg, 1980.
- Grigoraș, Pr. Lect. C., *Educația ridicată la treapta de sacerdoțiu creștin în pedagogia patristică*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
- Insadowski, H., *Quid momenti habuerit christianismus ad ius romanum matrimoniale evolvendum*, în „Actus congressus iuridici internationalis”, 2, Roma, Pontif. Instit. utriusque iuris, 1935.

- Kornfeld, W., *Mariage. I: Dans l'Ancien Testament*, în „Supplément au Dictionnaire de la Bible”, tome V, Paris, 1957.
- Loofs, F., *Theophilus von Antiochien adversus Marcionem und die anderen theologischen Quellen bei Irenaus*, „Texte und Untersuchungen”, 46, Leipzig, 1930.
- Marcu, Pr. Prof. Grigorie, *Botezat-a pruncii Biserica creștină primară?*, în MO, VIII (1956), nr. 4-5.
- Meyendorff, Jean, *Mariage et Eucharistie*, în „Messenger Orthodoxe”, nr. 49, 1955.
- Mihoc, Pr. Prof. Vasile, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în MA, XXX (1985), nr. 9-10.
- Idem, *Omul - chip și asemănare a lui Dumnezeu, deși poartă rănilor păcatelor*, în MA, XXVI (1981), nr. 7-9.
- Idem, *Cu privire la „frații” Domnului*, în Idem, *Șapte tâlcuiri biblice despre Maica Domnului*, Ed. „Teofania”, Sibiu, 2001.
- Moldovan, Pr. Conf. Ilie, *Taina Nuntii*, în Ort., XXXI (1979), nr. 3-4.
- Orbe, A., *La atonia del espiritu en los Padres y teologos del Siglo II*, în „La Ciudad de Dios”, 181 (1968), p. 484-528.
- Orestano, R., *Alcune considerazioni sui rapporti fra matrimonio cristiano e matrimonio romano nell'eta post-classica*, în „Scritti Ferrini”, Pavia, 1943.
- Pavel, Prof. Constantin C., *Atitudinea Sfântului Vasile cel Mare față de cultura și filozofia păgână*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, IBM, București, 1980.
- Popescu, Prof. Emilian, *Credința vie a creștinilor din Imperiul bizantin timpuriu, în lumina inscripțiilor*, BOR, CIII (1985), nr. 1-2.
- Puech, Aimé, *Saint Jean Chrysostome et les moeurs de son temps*, Paris, 1891.
- Răducă, Pr. Asist. Dr. Vasile, *Căsătoria - taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în ST, XLIV (1992), nr. 3-4.
- Rops, Daniel, *La vie quotidienne en Palestine au temps de Jésus*, Paris, 1961.
- Saxer, Victor, *Vie liturgique et quotidienne à Chartage vers le milieu du III-e siècle*, Col. „Studi di antichita cristiana”, 29, Roma, 1969.
- Schlier, H., *Der Brief an die Epheser*, Düsseldorf, ed. a II-a, 1958.
- Semen, Pr. Conf. dr. Petre, *Familia și importanța ei în perioada Vechiului Testament*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. „Trinitas”, Iași, 1995.
- Smets, Alexis și Michel van Esbroeck, *Introduction la Basile de Cesaree, Sur l'origine de l'homme, Hom. X et XI de l'Hexameron*, „Sources chrétiennes”, 160, Paris, 1976.

- Stăniloae, Pr. Prof. D., *Introducere* la volumul: Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri*, partea întâia, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, note Pr. Prof. D. Stăniloae, indice Pr. Ioan Buga, PSB, 29, IBM, București, 1982.
- Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, IBM, București, 1978.
- Streza, Pr. Prof. Dr. Liviu, *Sfintele Taine și ierurgiile în viața Bisericii și credincioșilor*, RT, III, (75), nr. 3, 1993.
- Șesan, Pr. Prof. Milan P., *Gnosticisul sirian și alexandrin. Alte sisteme. Maniheismul*, cap. în *Istoria Bisericească Universală* (Manual pentru Institutele teologice), vol. 1, ed. a II-a, IBM, București, 1975, p. 134.
- Taylor, M. V., *The Gospel According to St. Mark*, London, 1953.
- Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt pastoral cu ocazia „zilei familiei”, 15 mai 1994*, în *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
- Tomko, Mgr. J., *Quelques aspects de la théologie du mariage à partir de la vision paulinienne*, în vol. „Laïcs aujourd'hui”, Bulletin du „Consilium de Laïcs”, no. 17-18 (1974).
- Vizitiu, Pr. Lector Mihai, *Familia în învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli*, în vol. *Familia creștină azi*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
- Voicu, Arhid. Prof. Dr. Constantin, *Învățătura despre creație la Sfântul Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Col. „Biblioteca Teologică”, IBM, București, 1980, p. 70-93.
- Idem, *Problematica teologiei Sfântului Grigorie de Nisa*, MA, IX (1964), nr. 3-5.
- Idem, *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei*, Teză de doctorat, Sibiu, 1975.
- Ysabel de Andia, *Homo vivens. Incorruptibilité et divinisation de l'homme selon Irénée de Lyon*, „Études augustinienes”, Paris, 1986.

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Lista abrevierilor	8
Introducere	11
Capitolul I: Căsătoria și familia în Sfânta Scriptură	15
1. În Vechiul Testament și în iudaism	15
a) Importanța familiei la vechii israeliți	17
b) Obligația căsătoriei. Monogamia și poligamia. Leviratul	18
c) Logodna și nunta	20
d) Soț și soție, părinți și copii	22
e) Copiii și educația lor	23
2. În Noul Testament	24
a) În Sfintele Evanghelii	24
b) În Epistole ale Sfinților Apostoli	27
Capitolul II: Învățătura despre căsătorie și familie în literatura patristică a secolelor II și III	33
Capitolul III: Feciorie și căsătorie	56
1. Preferința pentru feciorie	56
2. Nunta este cinstită	63
Capitolul IV: Primirea Tainei căsătoriei	67
1. Pregătirea pentru căsătorie	67
2. Timpul căsătoriei	72
3. Alegerea miresei	74
4. Primirea Tainei	81
5. Petrecerea de nuntă	86
a) Obiceiurile de la nunți	86
b) Critica Sfântului Ioan Gură de Aur	88
c) Adevărata nuntă creștină	92
Capitolul V: Căsătoria și viața de familie	95
1. Scopul căsătoriei	95
2. Impedimente la căsătorie	103

3. Soț și soție	108
a) Egalitatea dintre bărbat și femeie	108
b) Unitatea soților în căsătorie	110
c) Dragostea și respectul reciproc	111
d) Locul și rolul specific al fiecăruia dintre soți în familie, în Biserică și în societate	113
e) Rolul bărbatului și al femeii în familie	124
f) Distracțiile celor doi soți, neîngăduite și îngăduite	127
g) Podoabele la femei	136
h) Adevărata podoabă	142
i) Ținuta femeii în biserică	145
j) Ținuta femeii în societate	149
k) Bunurile materiale	150
4. Copiii	151
a) Punerea numelui copilului	154
b) Superstiții care însoțesc nașterea de prunci	155
c) Copiii rezultați din desfrânare	157
d) Educația copiilor	158
5. Păcate împotriva căsătoriei	163
a) Necinstirea soțului sau soției	163
b) Adulterul	165
c) Incestul	180
d) Perversiunea	182
e) Uciderea copiilor în pânțele mamei	186
Capitolul VI: Indisolubilitatea căsătoriei. Divorțul	189
1. Scurtă privire biblică	189
2. Atitudinea Părinților anteniceeni privitoare la divorț și la căsătoria a doua	194
3. Sfinții Părinți din secolul al IV-lea despre divorț și despre recăsătorirea celor divorțați	198
4. Văduvia	213
5. Căsătoria a doua	221
Concluzii	226
Bibliografie generală	242
Cuprins	253